

**KLAIPĖDOS VALSTYBINĖ KOLEGIJA
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS**

***IKIMOKYKLINIS IR PRIEŠMOKYKLINIS
UGDYMAS: SITUACIJA IR VISUOMENĖS
LŪKESČIAI***

**Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos
mokslinių straipsnių rinkinys**

**Klaipėda
2015**

UDK 373.2(474.5)

Ik-17

Mokslinis komitetas:

Doc. dr. Andželika Bylaitė-Žakaitienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedra.

Doc. dr. Rasa Jautakytė, Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakultetas.

Dr. Laima Kuprienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Administravimo ir kalbų katedra.

Doc. dr. Giedrė Slušnienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedra.

Organizacinis komitetas:

Rima Ežerskienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Administravimo ir kalbų katedros lektorė.

Jūratė Klizaitė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedros lektorė.

Margarita Maniušienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Kineziterapijos katedros lektorė.

Silva Rupkuvienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedros lektorė.

Rūta Tamašauskienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedros lektorė.

Aurelija Valaitienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedros lektorė.

Aniuta Varneckienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Socialinių mokslų fakulteto Kultūros ir edukologijos katedros lektorė.

Leidinio kalbą redagavo: **Rima Ežerskienė**

Leidinį maketavo: **Margarita Maniušienė**

© Klaipėdos valstybinė kolegija, 2015

ISBN 978-609-454-194-0

PRATARMĖ

Respublikinė mokslinė - praktinė konferencija „Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas: situacija ir visuomenės lūkesčiai“ vyko 2015 m. gegužės 7 dieną Klaipėdos valstybinėje kolegijoje. Konferenciją organizavo KVK Kultūros ir edukologijos katedros dėstytojai. Konferencijos tikslas – aptarti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo situaciją ir visuomenės lūkesčius bei skatinti mokslininkus, dėstytojus, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogus dalintis patirtimi ir diskutuoti.

Pranešėjai – pedagogai, mokslininkai, dirbantys Lietuvos aukštosiose mokyklose (VDU, Klaipėdos universitete, Kauno kolegijoje ir Klaipėdos valstybinėje kolegijoje), ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai iš įvairių Lietuvos (Kauno, Panevėžio, Klaipėdos) ikimokyklinio ugdymo įstaigų, pedagogai iš Klaipėdos licėjaus ir pedagoginių studijų programų studentai. Konferencijos metu buvo perskaityta 22 pranešimai bei pristatyti 6 stendiniai pranešimai. Pagrindinė idėja, siejanti visus pranešimus, tai pozityvus požiūris į vaiką kaip į laisvą asmenybę, visapusiškai sąmoningą individą, galintį suvokti savo poreikius ir juos realizuoti sprendžiant realias problemas. Nemažai dėmesio skirta ir pedagogo profesionalumui, orientuojantis į visuminio ugdymo, indivi-dualizavimo, tęstinumo bei dermės principus, atsižvelgiant į šiandieninius pokyčius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo sistemoje ir kt.

Kad konferencijos mintys ir idėjos neišsiskaidytų, remiantis ankstesnių konferencijų tradicija – pranešimų pagrindu buvo sudarytas recenzuotų straipsnių rinkinys. Gauti straipsniai pagal tematiką sąlyginai suskirstyti į tris grupes: 1) mokslinės išvalgos, 2) pedagoginė patirtis, 3)kūrybinės inovacijos. Pateikti darbai skyrėsi moksline verte, pedagogine patirtimi ir išmintimi, turinio ar formos kokybe. Naudingų rekomendacijų straipsnių autoriams pateikė leidinio recenzantai. Leidinio straipsnius recenzavo KU mokslininkės doc. dr. Rasa Jautakytė, lekt. doc. dr. Laima Kuprienė ir Klaipėdos valstybinės kolegijos doc. dr. Giedrė Slušnienė, doc. dr. Andželika Bylaitė - Žakaitienė.

Šiame straipsnių rinkinyje 18 įvairių publikacijų, nagrinėjančių ikimokyklinio ugdymo programų absolventų karjeros galimybes bei ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų veiklą, dirbant

daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje, vaikų vertybių ir kūrybiškumo ugdymo kontekste (taikant aktyviusius ugdymo metodus, žaidimus, vaidybos elementus, vaizduojamąją raišką, liaudies pasakas ir kt.). Nemažai dėmesio skiriama pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo procesui bendruomeniškumo ugdymo aspektu, analizuojama aplinkos reikšmė ugdymo proceso kokybei. Pristatomos nepageidaujamo vaikų elgesio (agresyvumo, nedėmesingumo, padidėjusio aktyvumo ir kt.) valdymo ir šalinimo priemonės, pedagogų patirtis, dirbant su ypatingų poreikių turinčiais vaikais. Nepamirštama ir šio amžiaus vaikų sveikata, fizinis aktyvumas bei kitos aktualios temos ir problemos.

Straipsnių rinkinys - įdomus ir įvairiapusis kaip ikimokyklinio ir priešmokyklinio gyvenimo mozaika. Leidinys turi ir akivaizdų praktinį pritaikomumą, t. y. gali būti naudingas ir informatyvus pedagogams teoretikams, pedagogams praktikams, ugdytinių tėvams bei pedagoginių studijų programų studentams.

Doc. dr. Giedrė Slušnienė

FOREWORD

Republican theoretical-practical conference "Pre-school and primary education: the situation and the expectations of society" was held on May 7, 2015 at Klaipeda State College. The lecturers of Culture and Education Department organized the conference. Purpose of the conference - to discuss the pre-school and primary education situation and the expectations of society and to encourage researchers, teachers, pre-school and primary educators to share experiences and discuss on the issue.

The speakers - educators, scientists working in higher schools of Lithuania (Vytautas Magnus University, Klaipeda University, Kaunas College and Klaipeda State College), pre-school and primary education teachers from all over Lithuania (Kaunas, Panevezys, Klaipeda) pre-school institutions, teachers from Klaipeda Lyceum and students from Pedagogical Studies programmes. During the conference, 22 reports were announced and 6 stand reports presented. The basic idea of linking all the messages, it is a positive attitude towards the child as a free personality, fully conscious individual who can understand their needs and to realize them in solving real problems. Considerable attention is devoted to teacher professionalism and focusing on holistic development, customization, continuity and coherence of the principles, taking into account the changes in today's pre-school and primary education system and so on.

In order to keep conference thoughts and ideas, based on the tradition of previous conferences urgent, the basis of reports have been drawn up in peer-reviewed articles. Received articles by theme conditionally divided into three groups: 1) scientific insight, 2) teaching experience, 3) creative innovation. Entries varied by scientific value, teaching experience and wisdom, the quality of the content or form. Publication reviewers directed useful guidance to authors. Scientist Doc. Dr. Rasa Jautakytė, lect. Dr. Laima Kuprienė (Klaipeda University) and Assoc. Dr. Giedre Slušnienė, Assoc. Dr. Andželika Bylaitė - Žakaitienė (Klaipeda State College) reviewed the publication.

This collection of articles is composed of 18 different publications dealing with early childhood education programmes, graduates of career opportunities as well as pre-school and primary education teachers in working in a multicultural pre-school groups,

children's values and creativity in educational context (using active methods of education, games, theatrical, visual expression, folk tales etc.). Considerable attention is paid to teachers and parents of pupils' cooperation in the process of community development aspect of the analysis of the environmental significance of the educational process quality. The management and disposal of unwanted child behavior (aggression, a growing disregard, increased activity, etc.) is featured, as well as teachers experience working with special needs children. Relevant problems and issues of this age of health, physical activity and other are also analyzed.

The collection of articles is an interesting and diverse as pre-school and primary education life mosaic. The publication has obvious practical application, i. e. it can be useful and informative for teachers theorists, educators, practitioners, parents and students of pedagogical study programmes.

Doc. Dr. Giedrė Slušnienė

TURINYS

Rūta Bukauskienė, Aurelija Valaitienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Ikimokyklinio ugdymo pedagogo veikla, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą.....	9
Rima Ežerskienė, Vaida Sandovienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymas, taikant liaudies pasakas.....	25
Viktorija Kinčiūtė, Aniuta Varneckienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> 5-7 metų vaikų virtualaus gyvenimo ypatumai.....	40
Jūratė Klizaitė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais.....	52
Inga Linkuvienė, Jūratė Klizaitė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtis, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų savarankiškumo įgūdžius.....	63
Aida Norvilienė, <i>Klaipėdos universitetas, Giedrė Tang, Klaipėdos m. lopšelis – darželis „Bitutė“</i> Pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiška dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.....	75
Edita Povilaikienė, <i>Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraitė“</i> Dailės terapijos elementų taikymas ugdomojoje veikloje.....	96
Dalia Reizgienė, <i>Klaipėdos lopšelis - darželis „Puriena”</i> , Rūta Tamašauskienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Penkerių-šešerių metų vaikų kūrybiškumo ugdymas vaizduojamąja raiška.....	103
Silva Rupkuvienė, Aurelija Valaitienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Ikimokyklinio amžiaus vaikų pozityvaus bendravimo skatinimas žaidybinėje veikloje.....	120
Irena Ruškienė, Giedrė Slušnienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Aplinkos reikšmė ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei.....	137

Raimonda Sadauskienė, Jolanta Stūronaitė, <i>Kauno kolegija</i> Kauno kolegijos JVMF ikimokyklinio ugdymo programos absolventų nuomonė apie įsidarbinimą, fakultete įgyto išsilavinimo ir sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajas.....	151
Danguolė Simanauskienė, <i>Kauno lopšelis – darželis „Vėrinėlis“</i> , Gitana Balčiuvienė, <i>Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraite“</i> Aktyvieji ugdymo metodai – vaikų iniciatyvumo ir kūrybingumo ugdymo įtaigai.....	161
Gabrielė Tamulevičiūtė, <i>Rietavo lopšelis – darželis</i> , Rūta Tamašauskienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Penkerių-šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.....	173
Lina Vaišvidienė, Aldona Morkūnienė, <i>Panevėžio lopšelis – darželis „Žvaigždutė“</i> , Asta Kochanskienė, <i>Kauno kolegija</i> Priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūris į vaiko pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais.....	191
Aniuta Varneckienė, <i>Klaipėdos valstybinė kolegija</i> Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas: bendruomeniškumo ugdymo aspektas.....	203
Trumpai apie straipsnių autorius.....	219

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGO VEIKLA, LAVINANT 5-6 METŲ VAIKŲ KŪRYBIŠKUMĄ

Rūta Bukauskienė, Aurelija Valaitienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumas - svarbi visuomenės problema sparčiai kintančiame pasaulyje. Vienu svarbiausiu priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi uždavinių tampa vaikų kūrybiškumo puoselėjimas.

Straipsnyje analizuojama ikimokyklinio ugdymo pedagogų veikla, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą. Pateikiama kūrybiškumo samprata, aptariami kūrybiškumą skatinantys ir slopinantys veiksniai, kūrybiškumo ugdymo priešmokykliniame amžiuje specifika. Nagrinėjami grupės auklėtojų taikomi ugdymo metodai ir priemonės. Pateikiami tyrimo duomenys, atskleidžiantys ikimokyklinio ugdymo pedagogų požiūrį į kūrybiškumą. Gauti rezultatai parodė, kad priešmokyklinio ugdymo pedagogas atlieka svarbų vaidmenį vaikų kūrybiškumo ugdyme, nes tiesiogiai kuria ugdymo procesą, parenka ir planuoja ugdymo turinį, derina ugdymo metodus bei priemones.

Pagrindiniai žodžiai: kūrybiškumas, kūrybiškas pedagogas, kūrybiška veikla, kūrybiškumo lavinimas.

Įvadas

XXI amžiuje kūrybiškumas traktuojamas kaip išskirtinis žmogaus gebėjimas, lemiantis jo sėkmę konkurencingame pasaulyje. Tad kūrybiškumo lavinimas neabejotinai yra aktualus šiandieniniame žinių ir informacijos amžiuje.

Kūrybiškumui ugdyti, kaip pastebi psichologai (Blatman, Kišnikas, 2000; Becker-Textor, 2001; Ермолаева, 2001; Капская, Мирончик, 2006; Кисе - лева, 2006; Тамберг, 2002; ir kt.), palankiausias priešmokyklinis amžiaus tarpsnis, nes būtent tada vaikai tam patys imliausi.

Edukologė, psichologė Ch.Thériault (2009) akcentuoja, kad „kūrybiškumas yra labai svarbus gebėjimas, kurį turime išugdyti vaikams, tai leis jiems samprotauti ir rasti įvairių sprendimo būdų, susidūrus su sunkumais“ (159p.).

Kūrybiškumo lavinimas priklauso nuo realių praktinių veiksmų. Pedagogai vaidina lemiamą vaidmenį organizuodami į vaikų kūrybiškumo sklaidą orientuotą ugdymo procesą. Svarbiausia pedagogo paskirtis – atskleisti žmogaus prigimtyje glūdinčią kūrybinę nusiteikimą. Jie ateina su

savo įsitikinimais, ir tai nemažai nulemia jų pasirinkimą, ko ir kaip mokyti (Jautakytė R., 2014). Vadinasi, nuo to, kaip pedagogai supranta kūrybiškumą, daug priklauso ir vaikų kūrybiškumo ugdymo ypatumai. Vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių vaikų kūrybiškumą, anot M. J. Kehily yra pačių pedagogų kūrybiškumas. Pedagogo kūrybiškumas pasireiškia ugdymo turinio parinkimu ir planavimu, ugdymo uždavinių konkrečiu numatymu, asmenybės vystymosi prognoze ir ugdymo kokybės strategija, kryptingumu projektavimu, kūrybingu ugdymo metodų kombinavimu, novatoriškumu, gerosios patirties organizavimu ir apibendrinimu (<http://www.biblioteka.vpu.lt> [žiūrėta 2015-01-15]).

A. Petruitytė (2001) pabrėžia, kad šiandienos ugdymo įstaigai iškyla dvejopas uždavinys: išugdyti ne tik išsilavinusius vaikus, bet ir kūrybiškus. Pasak A. Dumčienės (2001), kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga, norėdama pasiekti veiksmingo vaikų ugdymo, turi užtikrinti kūrybišką pedagogo darbą – leisti pedagogui interpretuoti, nedrausti keisti, įvairinti ugdymo programą ir aplinką, didinti pedagogų komunikacines kompetencijas (<http://www.biblioteka.vpu.lt> [žiūrėta 2015-01-15]).

Tyrimo problema. Pasak V. Kazragytės (2008), kūrybiškumas intensyviai mokslškai pradėtas tyrinėti prieš keletą dešimtmečių, tačiau tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje stokoama išsamesnių tyrimų, atskleidžiančių kūrybiškumo raiškos ypatumus priešmokykliniame amžiuje. Lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą aktualu žinoti, kaip ir kokiomis priemonėmis ugdyti kūrybiškumą, kas kliudo ir kas padeda jį lavinti. Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokios yra auklėtojos veiklos galimybės, ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą? Kokios yra pagrindinės auklėtojos veiklos sritys, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą? Kokius veiklos metodus ir priemones auklėtoja taiko, skatinant vaikų kūrybiškumą priešmokykliniame amžiuje?

Darbo tikslas: išanalizuoti ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklą, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti kūrybiškumo sampratą teoriniu aspektu.
2. Išsiaiškinti vaikų kūrybiškumą skatinančius ir stabdančius veiksnius.
3. Nustatyti ikimokyklinio ugdymo pedagogų metodus ir priemones, padedančius lavinti 5-6m. vaikų kūrybiškumą.

Darbo objektas: pedagogo veikla, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu.

Ikimokyklinio ugdymo pedagogo veiklos, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą, teorinė problemos analizė

1. Kūrybiškumo samprata

Moksliniuose šaltiniuose kūrybiškumo sąvoka apibūdinama labai įvairiai. Tradiciškai kūrybiškumas apibrėžiamas kaip asmens gebėjimas atrasti tai, kas yra nauja, originalu, netikėta (Sternberg, Lubart, Kaufman, 2005; Runco, 2008; De Bono, 2009). D. Grakauskaitė-Karkockienė (2002) kūrybiškumą apibūdina, kaip asmens sugebėjimą atrasti kažką nauja ir užduotyse esančią informaciją panaudoti greitai ir įvairiais būdais. Autorės nuomone, kūrybiškumas yra asmenybės sklaida, pasireiškianti per saviraišką. I. Becker-Textor (2001) akcentuoja, kad kūrybiškumo sąvoka yra gana plati ir daugiareikšmė, apimanti visą asmenybę bei jos raidą.

Pastaraisiais dešimtmečiais mokslinėje literatūroje kūrybiškumas nagrinėtas kaip kūrybos procesas ir jo rezultatas, asmenybės savybė ir mąstymo gebėjimas.

Mokslininkai nurodo, kad kūrybiškumas, kaip viena iš vertingiausių asmenybės savybių, turi būti ugdomas nuo mažumės. NASA atliktais ilgalaikiais tyrimais nustatyta, kad ypač dideliu kūrybiniu potencialu išsiskiria penkerių metų vaikai (98 proc.) (Bražienė N., 2009). Kaip šios kūrybinės galios vystosi, priklauso nuo aplinkos veiksnių, kurie daro vaikui įtaką (Becker-Textor I., 2001).

2. 5-6m. vaikų kūrybiškumą skatinantys ir stabdantys veiksniai

Visi vaikai yra kūrybingi, tačiau netinkamai juos ugdant, kūrybiškumas gali būti užslopintas. Norint kūrybinius gebėjimus ugdyti bei pritaikyti praktikoje, būtinas šių galių nuolatinis lavinimas ir plėtotė.

A. Petrulytė, D. Grakauskaitė-Karkockienė (Jautakytė R., 2014) skiria tokius kūrybiškumą skatinančius veiksnius:

- Turtinas vaiko patyrimas;
- Vaiko autonomija;
- Savarankiškumas ir laisvo pasirinkimo galimybės;

- Savigarbos skatinimas;
- Vaiko motyvacinės, emocinės ir vertybinės sistemos ugdymas;
- Kūrybingos asmenybės bruožų formavimas.

I. Becker-Textor (2001) pažymi, jog kūrybiškumo ugdymo lygmuo labai priklauso nuo aplinkos, kurioje vaikas gyvena, žaidžia, išgyvena. Skurdžiame pasaulyje, be impulsų ir paskatų, neįmanomas nei intelekto, nei kūrybiškumo ugdymas. Vadinasi, ugdant šio amžiaus tarpinio vaikų kūrybingumą, reikia sukurti vaikams galimybes rinktis; suteikti jiems pačias įvairiausias kūrybinės raiškos galimybes; duoti laisvę tyrinėti aplinką; leisti susitepti žaidžiant; skatinti dirbti savarankiškai; vertinti vaikų idėjas; skatinti problemų sprendimą ir protingą riziką (Dodge D.T., Colker L.J., C. Herman C., 2007).

Kūrybiškumą slopina (Souza, 2000; Bražienė, 2004; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006; Pilkauskaitė-Valickienė, 2013) neigiama pedagogo reakcija ir kritika, pagarbos trūkumas, apribojimai, perdėta vaiko globa, slopinanti jo savarankiškumą, konservatyvi ir skurdi aplinka, perkrauti ugdymo planai, laiko stoka, dideli lūkesčiai, draugų netolerancija, nepasitikėjimas savimi, baimė, nerimas, psichologinė įtampa (Jautakytė R., 2014).

3. Kūrybiškumo svarba pedagogo darbe

Daugelis autorių aplinkos įtaką laiko svarbiausiu veiksniu kūrybiškumui skleisti arba žlugti. M. I. Steino (cit. pagal D. Grakauskaitę-Karkockienę, 2002) nuomone, „kūrybos stimuliavimas apima ne tik individo skatinimą tapti kūrybišku, bet veikiant visą socialinę aplinką ir jos žmones. Jei kuriantį asmenį supantys žmonės nevertins kūrybiškumo, nesudarys tinkamų sąlygų, nepriims sukurto rezultato, tai ir kūrybiška asmenybė susidurs su rimtomis, o gal ir su neįveikiamomis kliūtimis“ (32p.). Tad svarbiausias vaidmuo ugdymo aplinkoje tenka pedagogui. Nuo jo įsitikinimų, kūrybinių nuostatų, gebėjimo įtraukti vaikus į kūrybinę veiklą priklauso vaikų kūrybinis aktyvumas ir realūs kūrybos rezultatai.

Pedagogo kūrybiškumas turi tiesioginės įtakos ugdymo procesui, sėkmingo darbo įgyvendinimui. Kūrybiškumas lemia jų gebėjimą atlikti tarpininko vaidmenį tarp ugdytinio ir jo pasisavinamų vertybių. Auklėtojų veikloje kūrybiškumas reikalingas ir numatant veiklos turinį (ypač įgyvendinant bendrąsias programas), ir pasirenkant metodus, priemones

bei formas, ir sprendžiant bendravimo klausimus. Todėl galima sakyti, kad kūrybiškumas apibendrina visus reikalavimus pedagogams.

Anot M. J. Kehily (2004), kūrybiškumas yra savybė, kurios neįmanoma išugdyti pačiam nesiekiant tokiu būti ar tapti. Todėl viena svarbiausių ugdymo sąlygų – pačių pedagogų kūrybiškumas. Kūrybiškas pedagogas veikloje atranda ryšį tarp idėjos, įsivaizdavimo, patirties, jausmų, reikšmės, supratimo ir jausmo.

Remiantis A. Petrulytės (2001) tyrimais, yra išskiriami tokie kūrybiško pedagogo asmenybės bruožai:

- Atviras sau, kitiems, kintančiai aplinkai;
- Smalsus, bendras intelektas aktyvus;
- Stiprus kūrybos ir saviraiškos poreikis;
- Darbštus, tačiau su kūrybiškumo svyravimais-pakilimais ir atoslūgiais;
- Didelis emocionalumas, psichinis jautrumas ir pažeidžiamumas;
- Kritiškumas, abejojimas pripažinti tiesomis, esama tvarka, taisyklėmis;
- Asmenybės originalumas, elgesio keistumas;
- Pasitikėjimas savo jėgomis, teigiamas savęs vertinimas, bet kartu ir nepasitenkinimas rezultatu.

I. Becker-Textor (2001) teigia, kad pedagogas turi turėti visus bruožus, nulemiančius kūrybiškumą, jis turi būti įvaldęs įvairias kūrybines technikas ir darbo metodus; jis turi taikyti tokį auklėjimo stilių, kuris ugdo kūrybišką elgesį. Kad pats taptų kūrybingu, pedagogas turi tobulintis, pats save auklėti, kartu neketindamas pervertinti tikslo, norėti tapti kūrybingu (36p.).

Priešmokyklinės grupės pedagogui planuojant veiklą iškyla uždavinys – kiekvienam vaikui sudaryt tokias sąlygas, kad jis pasiektų vis aukštesnę savo vystymosi pakopą, atitiktų svarbiausius priešmokyklinės grupės veiklos principus (Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams, 2011).

4. Kūrybiškumo ugdymo metodai ir priemonės, lavinant 5-6 m. vaikus

Pedagoginio proceso vaikų darželyje kokybei esminės reikšmės turi darbo metodai, būdai, formos ir priemonės, kurias

parenkamos atsižvelgiant į vaikų amžių, gebėjimus, poreikius, ugdymo tikslą ir uždavinius. Kad ugdymas būtų kuo efektyvesnis, įdomesnis ir patrauklesnis, taikomi įvairūs inovatyvūs metodai. Literatūroje pateikta labai daug metodų, kurie, tikslingai taikomi ugdymo procese, pažadina smalsumą ir skatina jų kūrybingumą. Autorė D. Grakauskaitė – Karkockienė (2003), dirbant su 5-6 m. amžiaus vaikais, siūlo taikyti smegenų audrinimo arba „minčių lietaus“ metodą. Tai metodas, kuris gali būti taikomas tiek dirbant individualiai, tiek ir grupėje, jis tinka norint sužadinti kūrybinę vaizduotę, rasti tinkamus įvairius problemų sprendimus. Taip pat autorė aprašo pasakų, istorijų kūrimo metodą, kaip vaikų kūrybinę vaizduotę lavinantį metodą. A. Brazauskaitė (2004) išskiria laisvo piešimo metodą kūrybinėje veikloje, kuris skatina vaikų kūrybiškumą, lavina pastabumą, savęs pažinimą, emocijų raidą.

Didelę reikšmę 5-6 metų vaikų kūrybiškumui turi ir ugdymo priemonių pasirinkimas. M. Brėdikytės (2000) teigimu, kuo įvairesnė veikla ir veiklos priemonės, tuo labiau skatinamas kūrybiškumas. Kūrybiškumo ugdymo priemonės turėtų būti parenkamos ir naudojamos taip, kad vaikams būtų laisvai ir patogiai prieinamos. Siekiant stimuliuoti vaikų vaizduotę, ugdyti kūrybiškumą, svarbu kuo įvairesnės ugdymo priemonės. Ugdymo priemonės renkasi patys pedagogai, todėl jų kvalifikacija labai svarbi, priimant šiuos sprendimus.

5. Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas: Nustatyti ikimokyklinio ugdymo pedagogų metodus ir priemones lavinant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą.

Tyrimo tipas. Atsižvelgiant į pasirinktos temos aktualumą ir problematiką, atliktas kiekybinis tyrimas.

Tyrimo metodas. Tyrimui atlikti buvo panaudotas apklausos raštu metodas. Tam tikslui sukurtas klausimynas, skirtas ikimokyklinio ugdymo pedagogams. Klausimyną pedagogams sudaro dvi dalys: pirma dalis - kreipimasis į respondentą, antroji dalis – klausimai ir atsakymai. Kreipiantis tyrėjas trumpai prisistatė, paaiškino, ką ir kokių tikslu tiria. Klausimyną pedagogams sudarė 21 klausimas. Klausimai apima 3 tyrinėjimo sritis:

Pirmojo bloko klausimais siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę, kas yra kūrybiškumas.

Antrojo bloko klausimais siekiama atskleisti pedagogų požiūrį į vaikų kūrybiškumo ugdymą priešmokyklinėje grupėje.

Trečiojo bloko klausimais norima sužinoti tiriamųjų demografinę charakteristiką.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 60 ikimokyklinio ugdymo pedagogų, visi moteriškos lyties. Tyrimas parodė, jog iš 60 apklaustųjų 7proc. yra 20-30 m., 20 proc. yra 31-40 m., 40 proc. yra 41-50 m., 26 proc. yra 51-60 m., 7 proc. yra 61 ir daugiau metų. Apklausoje dalyvavo 60 pedagogų, iš kurių net 30 proc. turi daugiau nei 20 metų pedagoginio darbo stažo, 22 proc. nuo 10-15 m., 21 proc. nuo 15-21m., 17 proc. nuo 5-10 m. ir tik 10 proc. iki 5 m. turi pedagoginį darbo stažą. Tyrimo metu išaiškėjo, jog apklausoje 73 proc. dalyvavusių respondentų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, net 50 proc. pedagogų, dalyvavusių apklausoje, turi įgiję vyr. auklėtojos kvalifikaciją.

Tyrimo etika. Respondentams buvo tiksliai paaiškinta, kokia yra tyrimo tema ir koks tyrimo būdas, kuriame jie dalyvauja. Tiriamųjų pavardės laikomos paslaptyste, todėl asmenys nepatirs neįprastų keblumų ar rizikos. Tyrimo metu laikomasi etikos principų: konfidencialumo, geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, teisingumo.

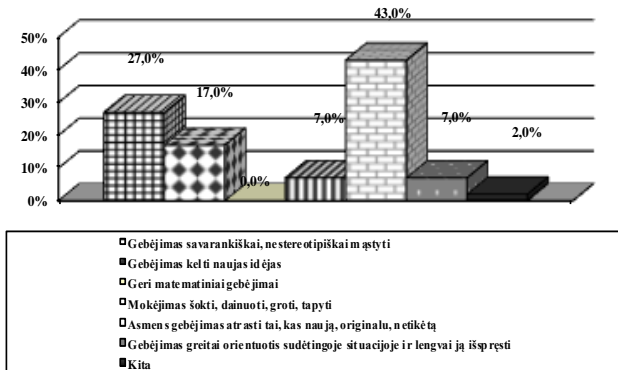
6. Empirinio tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kaip ikimokyklinio ugdymo pedagogai supranta kūrybiškumą, kokios kūrybiškumo ugdymo galimybės ikimokyklinėje įstaigoje.

Respondentų klausta, kaip apibūdintumėte sąvoką „kūrybiškumas“. Iš 1 paveikslė pateiktų duomenų, galima daryti prielaidą, kad pedagogų pasirinkti atsakymai į šį anketos klausimą neturi vieningos nuomonės, kas yra kūrybiškumas, kiekvienas šią sąvoką traktuoja skirtingai. I. Becker-Textor (2001) patvirtina tiriamųjų mintis, kad kūrybiškumo sąvoka yra gana plati ir daugiareikšmė, apimanti visą asmenybę bei jos raidą.

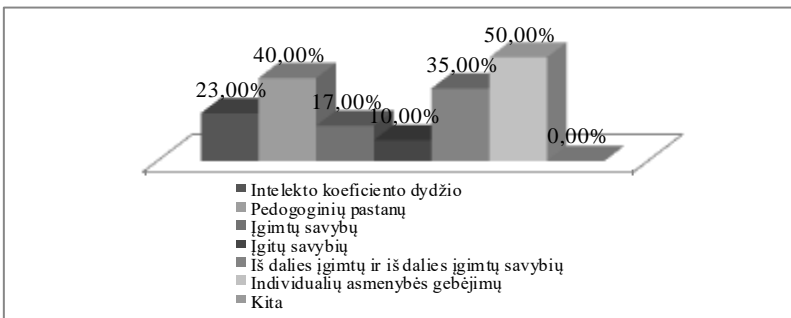
Didžioji dalis (43 proc.) apklaustųjų mano, kad kūrybiškumas yra asmens sugebėjimai atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Beveik trečdalis (27 proc.) nurodo, kad tai gebėjimas savarankiškai, nestereotipiškai mąstyti. D. Garkauskaitė-Karkockienė (2003) panašiai, kaip didžioji dalis tiriamųjų, dalyvavusių šiame tyrime, kūrybiškumą

apibrėžia kaip asmenybės savybę, susijusią su gebėjimu atrasti tai, kas yra nauja, originalu, netikėta.

1 pav. Respondentų nuomonės apie kūrybiškumo sąvoką pasiskirstymas

Paklausti, kas daro įtaką kūrybiškumui, pusė respondentų nurodė, kad kūrybiškumas priklauso nuo individualių asmenybės gebėjimų. Šiek tiek mažiau nei pusės respondentų (40 proc.) nuomone - nuo pedagoginių pastangų, o ketvirtadalis - nuo intelekto koeficiento dydžio. G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) pažymi, kad mokslininkai neįrodė, jog asmens kūrybiškumas priklauso nuo intelekto koeficiento dydžio, tačiau moksliniais tyrimais yra įrodyta, kad jis priklauso nuo pedagoginių pastangų skatinti ugdytinio kūrybines galias, sudaryti ugdomąją erdvę, kurioje pakanka vietos asmens individualumui, skirtingų nuomonių raiškai.

2 pav. Respondentų nuomonės apie veiksnius, darančius įtaką kūrybiškumui, pasiskirstymas

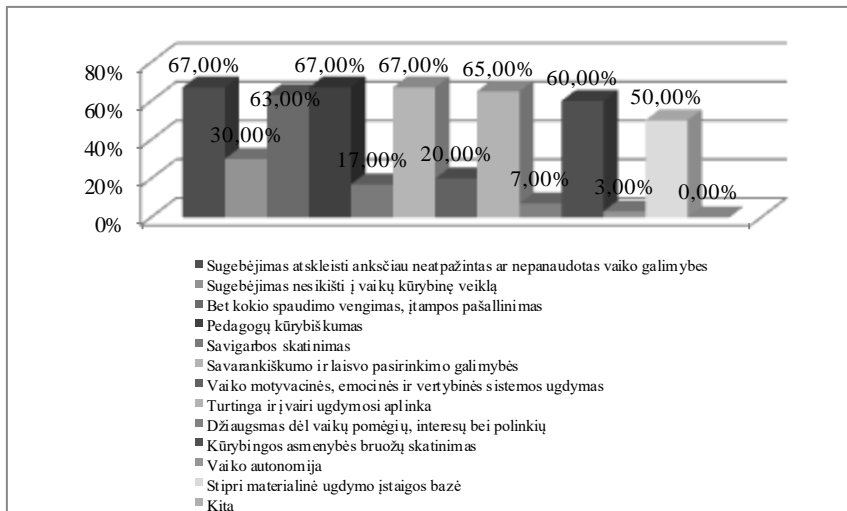

Analizuojant respondentų nuomonę apie veiksnius, darančius didžiausią teigiamą įtaką 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymui (3pav.) paaiškėjo, kad daugiau nei pusė pedagogų (67proc.) linkę manyti, jog labai svarbūs vaiko kūrybiškumą skatinantys veiksniai yra pedagogų kūrybiškumas, sugebėjimas atskleisti anksčiau neatpažintas ar nepanaudotas vaiko galimybes bei savarankiškumo ir laisvo pasirinkimo galimybes.

Kita respondentų dalis akcentuoja turtingą, įvairią ugdymo aplinką (65 proc.). Jų nuomonė sutapo su V. Joninienės (2004) mintimis, kuri iš dalies patvirtina apklausos rezultatus, ir teigia, kad didžiausią įtaką vaiko kūrybiškumo plėtočiai daro aplinka, nors įgimtos individo potencijos irgi svarbu. Tačiau ar jos atsiskleis, ar ne, priklausys nuo fizinės bei socialinės vaiko aplinkos.

Pažymėtina, kad mažiau nei pusė respondentų (30 proc.) išskiria sugebėjimą nesikišti į vaikų kūrybinę veiklą. A. Petrulytė, D. Grakauskaitė-Karkockienė (Jautakytė R., 2014, 89p.), išskirdamos kūrybiškumą leminacias priežastis, akcentuoja ir vaiko autonomiją. Atliktas tyrimas parodė, kad šios nuomonės laikosi tik 3 proc. respondentų.

Remiantis respondentų nuomone bei mokslininkų atliktais tyrimais, galima teigti, kad yra daug veiksnių, darančių įtaką vaiko kūrybiškumo vystymuisi.

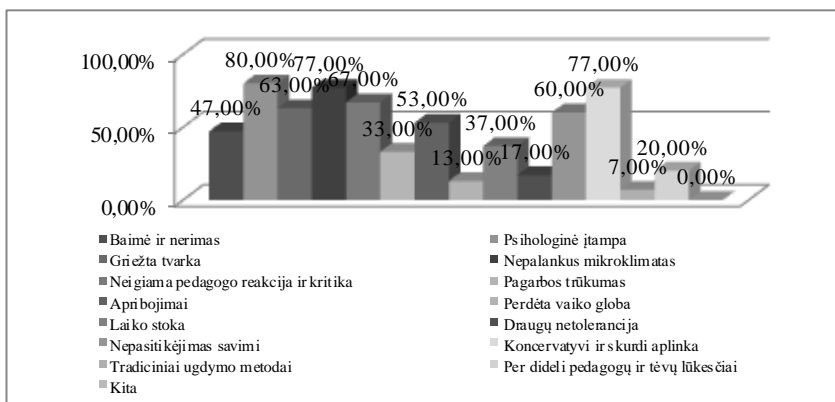

3 pav. Respondentų nuomonės apie veiksnius, darančius teigiamą įtaką

5-6m.vaikų kūrybiškumui, pasiskirstymas

Apklausoje raštu metu buvo siekta sužinoti, kokie veiksniai slopina 5-6 m. vaikų kūrybiškumą. Kaip rodo tyrime gauti duomenys (4 pav.), anot didžiosios daugumos tiriamųjų, labai svarbus vaikų kūrybiškumą slopinantis veiksnys yra psichologinė įtampa (80 proc.), nepalankus mikroklimatas, konservatyvi ir skurdi aplinka – 77 proc. Be to, daugiau nei pusė respondentų išskiria ir kitus neigiamus faktorius, darančius įtaką vaikų kūrybinių galių mažinimui: griežta tvarka, neigiama pedagogo reakcija ir kritika, griežti apribojimai bei ugdytinių nepasitikėjimas savimi, baimė ir nerimas.

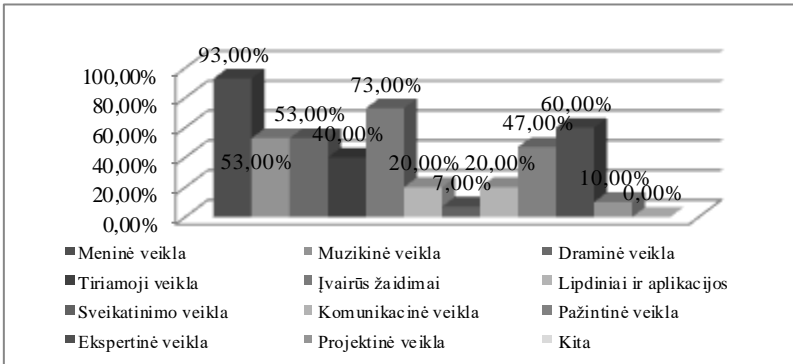
Tyrimo rezultatai sutampa su A. Petruolytės (2001) mintimis, kuri akcentuoja, kad netinkama aplinka apriboja vaiko fantaziją, pažinimo sritį, interesus, savarankiškumą ir kūrybiškumą.

4 pav. Respondentų nuomonės apie veiksnius, slopinančius 5-6 m. vaikų kūrybiškumą, pasiskirstymas

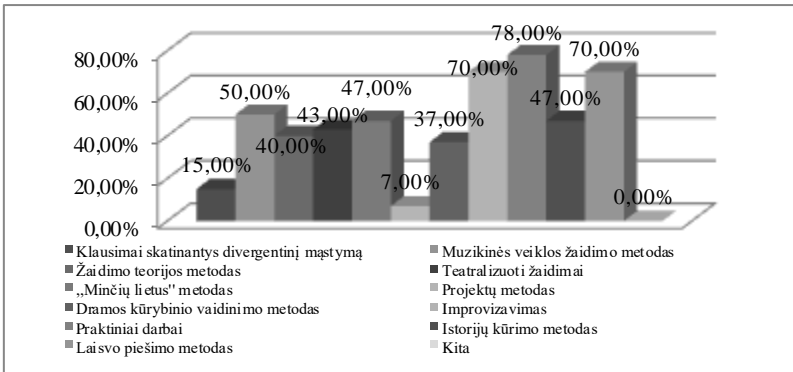
Tyrimo metu bandyta nustatyti, kokios veiklos sritys, pedagogų manymu, yra svarbiausios priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdyme (5 pav.). Išanalizavus tiriamųjų atsakymus, paaiškėjo, jog pedagoginiame darbe naudoja gana įvairias veiklas, skatinančias vaikų kūrybiškumą. Anot respondentų, svarbiausios veiklos, lavinant vaikų kūrybinius sugebėjimus, yra žaidybinė veikla, eksperimentai, muzikinė ir dramatinė veikla. Didžioji dauguma auklėtojų (93 proc.) meninę veiklą išskyrė kaip vieną svarbiausių vaikų kūrybiškumo ugdyme. Gautų duomenų analizė atskleidė, kad pedagogai, lavindami priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą, rečiau renkasi sveikatinimo, projektinę veiklą.

Bendroje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2002) pažymima, kad priešmokyklinio amžiaus vaikų meninis ugdymas pasižymi veiklos rūšių įvairove. Remiantis apklausos raštu bei mokslinės literatūros duomenimis, galima daryti prielaidą, jog meninė veikla labiausiai lavina vaikų kūrybines galias, padeda formuotis ir atsiskleisti gabumams, turtina emocinę patirtį.

5 pav. Respondentų nuomonės apie veiklos sritis, lavinant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą, pasiskirstymas

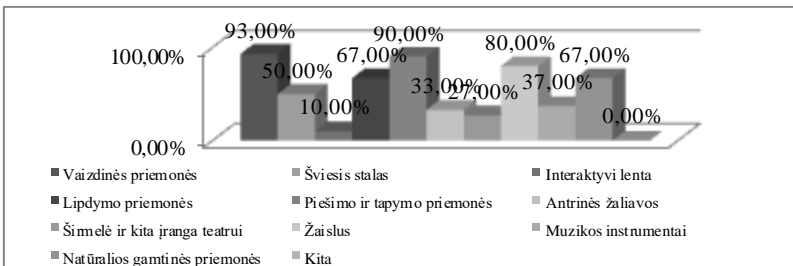
Mokymo metodai - tai ugdytojo ir ugdytinio veikimo būdai, padedantys perduoti ir kaupti informaciją, ugdyti mokėjimus bei įgūdžius ir taikyti juos praktinėje veikloje. Buvo siekta sužinoti, kokius ugdymo metodus auklėtojos dažniausiai naudoja lavindamos priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą. Kaip matyti iš 6 paveiksle pateiktų duomenų, didžioji dalis apklaustųjų nurodė, taikančios laisvo piešimo metodą, improvizavimą, muzikinės veiklos, žaidimų metodą. Pastebima, kad auklėtojos pakankamai dažnai atlieka įvairias praktines užduotis, tačiau pasigendama projektinės veiklos ir metodų, skatinančių ugdytinių divergentinį mąstymą bei jų kūrybinius gebėjimus. Šiek tiek mažiau nei pusė respondentų akcentavo, kad kūrybiškumo ugdymui į pagalbą pasitelkia „minčių lietaus“ metodą, istorijų kūrimo metodą, žaidimų terapijos metodą, teatralizuotus žaidimus. Tiriamųjų nuomonė sutapo su autorės D. Grakauskaitės-Karkockienės (2003) siūlymu, dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais, taikyti smegenų audrinimo arba „minčių lietaus“ metodą. Galima konstatuoti, kad tai metodas, kuris gali būti naudojamas tiek dirbant individualiai, tiek ir grupėje, tinkamas, norint sužadinti kūrybinę vaizduotę, rasti tinkamus įvairius problemų sprendimus.

6 pav. Respondentų nuomonės apie metodus, taikomus 5-6 m. vaikų kūrybiškumui lavinti, pasiskirstymas

Tyrimo metu domėtasi, kokias priemones, ugdant vaikų kūrybiškumą, dažniausiai naudoja pedagogai (7 pav.). Iš gautų rezultatų galima pastebėti, kad beveik visos auklėtojos kūrybiškumui lavinti dažniausiai naudoja įvairias vaizdines, piešimo, tapymo priemones. Taip pat kūrybiniuose užsiėmimuose respondentai pažymėjo pasitelkiantys į pagalbą žaislus, natūralias gamtines, lipdymo priemones. Pusė visų tiriamųjų nurodė šviesos stalą, o trečdalis teigimu, muzikos instrumentų naudojimas yra neatsiejama kūrybiškumo ugdymo dalis.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog pedagogai 5-6 m. vaikų kūrybiškumo procese naudoja įvairias ugdymo priemones, tačiau labiau linkę teikti pirmenybę tradicinėms priemonėms. Respondentai nurodė rečiau naudojančias interaktyvią lentą, širmelę ir kitą įrangą teatrui. Remiantis M. Brėdikytės (2000) bei apklaustųjų nuomone, galima manyti, kuo įvairesnė veikla ir veiklos priemonės, tuo labiau skatinami ugdytinių kūrybiniai sugebėjimai bei divergentinis mąstymas.

7 pav. Respondentų nuomonės apie naudojamas priemones 5-6 m. vaikų kūrybiškumo procese pasiskirstymas

Pedagogų buvo klausta, kiek laiko skiria veikloms, skatinančioms 5-6m. vaikų kūrybiškumą. Apibendrinus tyrimo rezultatus šiuo klausimu, nustatyta, kad pedagogai turi vieningą nuomonę. Jie teigia, kad ugdytinių kūrybiškumas turi būti ugdomas nuolat. Tad galima daryti prielaidą, jog kūrybiškumas skatinamas per įvairias veiklas, derinant skirtingus ugdymo metodus ir naudojant įvairias ugdymo priemones. Didžioji dauguma pedagogų, lavindami savo ugdytinių kūrybinius sugebėjimus, atlieka organizatoriaus, iniciatoriaus, pagalbininko vaidmenį. Truputį mažiau nei pusė, teigia atliekantys stebėtojo, dalyvio, tarpininko vaidmenį. Kurdamos kūrybiškumui palankią aplinką pedagogės siekia, kad ji būtų turtinga, nuotaikinga, tenkinanti vaikų interesus, emociškai saugi.

Išvados:

1. Mokslinės analizės ir apklausos raštu rezultatai parodė, kad sąvoka kūrybiškumas yra plati ir dar neturinti konkretaus vienareikšmio paaiškinimo. Galima teigti, jog kūrybiškumas - tai sugebėjimas savarankiškai, nestereotipiškai mąstyti, kelti naujas idėjas, greitai orientuotis probleminėse situacijose bei rasti tinkamus netipiškus sprendimus. Kūrybiškumas nagrinėjamas kaip kūrybos procesas ir jo rezultatas, asmenybės savybės ir mąstymo gebėjimas. Pabrėžiama, kad kūrybiškumui reikštis reikalingas divergentinis mąstymas.

2. Respondentų atsakymų analizė atskleidė, jog labiausiai vaikų kūrybiškumą lemiantys ir skatinantys veiksniai yra: sugebėjimas atskleisti anksčiau neatpažintas ar nepanaudotas vaiko galimybes, pedagogo kūrybiškumas, savigarbos skatinimas, įtampos pašalinimas. Tiriamieji taip pat pažymėjo, kad svarbiausias aplinkos faktorius, darantis įtaką kūrybiškumo ugdymui priešmokykliniame amžiuje yra turtinga, įvairi aplinka, skatinanti tyrinėti, eksperimentuoti ir kurti. Neigiamai vaikus veikia įvairūs draudimai, kritika, reikalavimas veiklą atlikti tik pagal pedagogo nurodytas taisykles, laiko stoka, pedagogų noras pasiekti „gražių“ rezultatų.

3. Tyrimo metu paaiškėjo, kad 5-6 metų vaikų kūrybiškumas dažniausiai ugdomas meninėje, tiriamojoje, eksperimentinėje, rečiau – sveikatinimo veikloje. Auklėtojos nuolat lavina vaikų kūrybiškumą, atlikdamos organizatoriaus, iniciatoriaus, pagalbininko vaidmenį. Kaip efektyviausius metodus, skatinančius priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą, išskiria laisvą piešimą, muzikinės veiklos žaidimus, improvizavimą, „minčių lietu“, istorijų kūrimą. Pedagogų veikloje pasigendama projektų taikymo ir metodų, skatinančių divergentinį ugdytinių mąstymą. Vaikų saviraiškos atskleidimui parenka įvairias ugdymo priemones: žaislus, vaizdines, piešimo, lipdymo ir gamtines medžiagas, šviesos stalą, muzikos instrumentus, interaktyvią lentą.

Literatūra:

1. Becker –Textor, I.(2001). Kūrybiškumas vaikų darželyje. Vilnius: Prevsika, p.13 - 37.
2. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. (2002). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, p.36.
3. Brėdikytė, M. (2000). Vaidybinis dialogas lėlėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo skatinimo metodas. ISSN1392 – 0340. Pedagogika, p.142.
4. Dodge, D. T.; Colker, L. J.; Herman, C.(2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika, p.4.
5. Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2002). Kūrybos psichologija. Vilnius: Logotipas, p.7-32.
6. Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2003). Kūrybos psichologija. Vilnius: Logotipas.
7. Grudžinskytė, A.; Norvilienė, A.; Grudžinskienė, V. (2009). 5–6 metų vaikų kūrybiškumas pedagogų ir tėvų požiūris. Pedagogika. [žiūrėta 2015m. sausio 15d.]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2009/96/grunorgru95-101.pdf>
8. Jautakytė, R. (2014). Kūrybiškumo samprata ir jo ugdymas darželyje: ikimokyklinio auklėjimo pedagogų pozicija. Tiltai. Klaipėda: KU leidykla, 1,p.88-89.
9. Joninienė, V. (2004). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos, p.32.
10. Kazragytė, V. (2008). Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas. Vilnius, p.8.
11. Lietuvos muzikos mokytojų asociacija. Publikacijos straipsniai. [žiūrėta 2015 sausio 5d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmma.ku.lt/publikacijos.htm>
12. Petrulytė, A. (2001). Kūrybiškumo ugdymas mokant. Vilnius: Presvika, p.7.
13. Thériault, Ch. (2009). Vaikų konfliktai. Vilnius: Baltos lankos, p. 159.
14. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams (2011), p.5.

Santrauka

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGO VEIKLA, LAVINANT 5-6 METŲ VAIKŲ KŪRYBIŠKUMĄ

Rūta Bukauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Kūrybiškumas - labai svarbi žmogaus savybė, pasižyminti lankstumu, įgalinčiu daiktams ar reiškiniams suteikti įvairių prasmų ir taikyti skirtingas sprendimų strategijas. Vaiko kūrybiškumo ugdymas yra aktualus tuo, kad kūrybiškumas padeda atpažinti kitokį nei įprasta problemų matymą, naujų

sprendimų variantų atradimą, vaikas gali pamatyti ir įvertinti savo gebėjimus. Tad vienu svarbiausiu priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi uždavinių tampa vaikų kūrybiškumo lavinimas ir puoselėjimas.

Šiame darbe siekiama išanalizuoti ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklą, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą. Tikslui pasiekti iškelti uždaviniai: atskleisti kūrybiškumo sampratą teoriniu aspektu, išsiaiškinti vaikų kūrybiškumą skatinančius ir stabdančius veiksnius, nustatyti ikimokyklinio ugdymo pedagogų metodus, lavinant 5-6m. vaikų kūrybiškumą.

Teorinės analizės dalyje aptariama kūrybiškumo samprata, kūrybiškumą skatinantys ir slopinantys veiksniai, kūrybiškumo svarba pedagogo ir jo ugdymo priešmokykliniame amžiuje specifika, nagrinėjami pedagogų taikomi ugdymo metodai.

Darbe pristatomas tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti ikimokyklinio ugdymo pedagogų metodus ir priemones, lavinant 5-6m. vaikų kūrybiškumą. Aptariami tyrimo rezultatai ir pateikiamos išvados.

Tyrimo problema. Pasak V. Kazragytės (2008), kūrybiškumas intensyviai moksliskai pradėtas tyrinėti prieš keletą dešimtmečių, tačiau tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje stokojama išsamesnių tyrimų, atskleidžiančių kūrybiškumo raiškos ypatumus priešmokykliniame amžiuje. Lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą aktualu žinoti, kaip ir kokiomis priemonėmis ugdyti kūrybiškumą, kas kliudo ir kas padeda jį lavinti. Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokios yra auklėtojos veiklos galimybės, ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą? Kokios yra pagrindinės auklėtojos veiklos sritys, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą? Kokius veiklos metodus ir priemones auklėtoja taiko, skatinant vaikų kūrybiškumą priešmokykliniame amžiuje?

Darbo tikslas. Išanalizuoti ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklą, lavinant 5-6 metų vaikų kūrybiškumą.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 60 pedagogų iš Klaipėdos ir Neringos miesto ikimokyklinių įstaigų.

Išvados. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad priešmokyklinio vaiko kūrybiškumą skatina sugebėjimas atskleisti anksčiau neatpažintas ar nepanaudotas vaiko galimybes, kūrybinga auklėtoja bei tinkama ir turtinga vaikų aplinka. Neigiamai vaikus veikia įvairūs draudimai, kritika, reikalavimas veikti pagal pedagogo nurodytas taisykles, laiko stoka. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad darželio auklėtojos nuolat lavina vaikų kūrybiškumą įvairiose veiklose (meninė veikla, įvairūs žaidimai), taikydamos laisvo piešimo, improvizavimo, muzikinius bei žaidimų metodus, rečiau - projektų metodą. Skatindami ugdytinių kūrybiškumą, pedagogai naudoja įvairias vaizdines, piešimo ir tapymo priemones.

Summary
**ROLE OF A PRESCHOOL EDUCATOR IN DEVELOPING
CREATIVITY**

AMONG 5-6 YEAR OLDS

Rūta Bukauskienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

Creativity is a very important personal feature distinguished by flexibility, which provides a variety of meanings to things and phenomena, and applies different strategies of decisions. Development of child's creativity is of great importance because it enables recognition of different vision of issues and helps to discover new versions of decisions; moreover, child becomes able to see and assess his (her) own abilities. Thus, development and cherish of children's creativity become one of the most important goals of preschool education and self-education.

This thesis is aimed at the analysis of activities of teachers of preschool education in the process of developing creativity among 5-6 year olds. The following goals were used to reach the aim: reveal the concept of creativity in terms of theory, figure out factors that develop and inhibit children's creativity and determine methods of developing creativity among 5-6 year olds applied by teachers of preschool education.

Theoretical part is dedicated to analysis of the concept of creativity, factors that develop and inhibit creativity, importance and features of creativity at the preschool age and analysis of methods of developing creativity applied by teachers.

Research, which has been performed on the basis of this thesis, is aimed at determining methods and means of preschool education applied by teachers in the process of development of education among 5-6 year olds. Results and conclusions of the research have been discussed.

Research problem: According to V. Kazragytė (2008), intensive academic research of creativity has been started several decades ago; however, there is a lack of extensive research that would reveal features of expressing creativity at the preschool age both in the world and in Lithuania. It is relevant to be aware of the ways and means of developing creativity, and obstacles and factors in the process of education among 5-6 year olds. The following questions were used to define research problem: What is the scope of activities of the mentor in the process of developing children's creativity at the preschool age? What are the main fields of activities of the mentor in the process of developing creativity among 5-6 year olds? What types of methods and means of activities are applied by the mentor in the process of developing creativity at the preschool age?

Research goal: Perform the analysis of activities of teachers of preschool education in the process of developing creativity among 5-6 year olds.

Participants of the research: 60 teachers from preschool institutions of Klaipėda and Neringa are the main participants of the research.

Conclusions: Empirical research has shown that creativity of a preschool child is encouraged by the ability to reveal previously unrecognized or unfulfilled opportunities of a child. It is also encouraged by a creative teacher and proper and favorable environment for children. Different restrictions, criticism, requirement to act in accordance with the rules of an educator and lack of time have a negative impact on children. Results of the quantitative research have shown that day-care mentors constantly develop children's creativity in a variety of activities (art, different games), apply methods of free

drawing, improvisation and music games. The method of applying projects is used less frequently. Teachers often use visual means, means of drawing and painting.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ VERTYBIŲ UGDYMAS, TAIKANT LIAUDIES PASAKAS

Rima Ežerskienė, Vaida Sandovienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra traktuojama kaip lygiavertė šeimos partnerė. Todėl tiek pedagogai, tiek šeimos nariai yra atsakingi už vaikų vertybių ugdymą. Šiais laikais šeimose požiūris į vertybes keičiasi - materialiniai dalykai tampa svarbesni už dvasinius, todėl labai svarbu, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų gyvenime būtų teisingai formuojamos vertybės. Todėl akcentuojama ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir šeimos sąveika. Pedagogų siūlomos tėvams skaityti liaudies pasakos tampa geru vertybių ugdymo šaltiniu ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, ir šeimoje. Ikimokyklinio amžiaus vaikams labiausiai tinka gyvulinės pasakos, nes jose suprantamai atskleidžiamos realios dorovinės vertybės - gėris, teisingumas, kilnumas, drąsa. Šiandien ugdymo procese skaitomos, inscenizuojamos, iliustruojamos liaudies pasakos yra vienas iš pagrindinių vaikų vertybių ugdymo šaltinių.

Straipsniu buvo siekiama atskleisti vertybių ugdymą liaudies pasakomis teoriniu aspektu bei ištirti pedagogų požiūrį į formuojamas vertybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir šeimoje.

Pagrindiniai žodžiai: ikimokyklinis amžius, vertybių ugdymas, realios dorovinės vertybės, liaudies pasakos.

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įstatyme 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI – 1281 teigiama: „Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda *vertybes*, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą - darnų ir solidarų, valstybės - pažangų ir saugų“. Vienas iš Švietimo įstatyme pateiktų tikslų, ugdyti asmenybės idealą <išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu.> (2013,7 p.). Suprantama, jog suaugusiam *vertybės* suvokiamos ir žmogus jomis gyvena, tačiau, kaip *vertybes* perduoti vaikui. Ikimokyklinio amžiaus vaikai dar nelabai skiria gėrį ir blogį, yra viskam atviri. Labai svarbu ugdant diegti *vertybes*, o *vertybės* atsispindi liaudies pasakose. Pasakos vaikų gyvenimą padaro spalvingesnę, jose daug nuotykių, išbandymų, stebuklų, laimės, atradimo džiaugsmo. Pedagogės R. Antanavičienė, V. Rutkauskienė (2008) teigia, <...> kad vis rečiau į rankas imama knyga, o skaitymas palaipsniui užleidžia savo vietą informacinėms technologijoms. „Švietimo specialistams nerimą kelia tai,

kad labai sumažėjo knygos poreikis ir dažnas vaikas prisipažįsta namuose iš viso neturįs knygų <...>“ (38 p.). Šiuolaikinėje besikeičiančioje visuomenėje, kurioje vyrauja vertybių įvairovė, nelengva rasti, visiems bendrų vertybių, todėl vyksta dideli pokyčiai, iškyla įvairių problemų. Pastebima, kad šiuo metu daugiau propaguojamos antivertybės, todėl vaikai yra nepakankamai supažindinami su *vertybėmis*. Svarbu susimąstyti, ar, suaugusiems nepakankamai perduodant *vertybes* jaunajai kartai, ji išsaugos dora ir atsakinga.

Mokslinio tyrimo problema. Šiais laikais suaugę vaikams mažai skaito, nes pasikeitė požiūris į *vertybes*, materialiniai dalykai tampa svarbesni už dvasinius. Pasigirsta teiginių, kad pasakos nėra naudingos ir netgi siūloma jų neskaityti ugdomosiose veiklose. Tačiau, ar atsisakant pasakų, neatsisakoma geriausio šaltinio, kuriame išryškintos *vertybės* tokios, kaip gėris, teisingumas, kilnumas, drąsa, ar formuojamas teisingas požiūris į antivertybes. Nepakanka vertybes tik žinoti, reikia gyvenant jomis vadovautis, tai suvokia tik visiškai suaugęs žmogus. O kaip vertybes suvokia vaikas? Ar darželyje tinkamai naudojami ugdymo metodai ir kuriama aplinka, tinkanti ugdyti realias dorovines *vertybes*? Ar šeimoje formuojamos *vertybės*, skaitant pasakas, ar šiandien vaikai pakankamai supažindinami su *vertybėmis*? Todėl svarbu atskleisti, kiek ir kokios liaudies pasakos yra skaitomos mažiesiems, kaip vertybės yra diegiamos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir šeimoje.

Darbo objektas - ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymas, taikant liaudies pasakas. **Darbo tikslas** - ištirti ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymą, taikant liaudies pasakas. **Darbo uždaviniai:** išanalizuoti mokslinę literatūrą apie ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymą, taikant liaudies pasakas, teoriniu aspektu; ištirti ir apibendrinti ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymą, taikant liaudies pasakas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir šeimoje. **Darbo metodai:** mokslinės literatūros analizė; liaudies pasakų analizė; pusiau standartizuotas interviu; kokybinių tyrimų rezultatų analizė.

Teorinė problemos analizė

Bendroji vertybių samprata ir skirstymas. Vertybės, kaip svarbiausias žmogaus dvasinio gyvenimo klotas, atspindi tai, kas žmogui vertingiausia. Jų pagrindu grindžiamas visas gyvenimas, kuris atsispindi socialinėje ir kultūrinėje veikloje bei moralinėse pažiūrose. Jaunosios

kartos vertybių įsisąmoninimas yra svarbiausia asmenybės sėkmingo ugdymo prielaida (Vasiliauskas R., 2005, 5).

Yra teigiama, kad kūdikiai neturi gėrio ir blogio pradmenų, todėl labai svarbu nuo mažens diegti vertybes, pratinti atskirti gėrį nuo blogio. Šiandien kalbama apie ugdymo turinį, pripažįstama, kad jis yra vertybinis. Žmogus, perėmęs vertybes, išsiugdęs vertybines nuostatas, tampa brandžia visuomeniška asmenybe ir ryškia individualybe, atliekančia savo pašaukimą vienoje ar kitoje gyvenimo srityje. Didelių laimėjimų yra pasiekusi Lietuvoje vertybių pedagogika. Svarų indėlį į jos plėtrą pastaraisiais metais įnešė Lietuvos edukologai: L. Jovaiša (1998, 2001), V. Aramavičiūtė (1998, 2004, 2005), B. Bitinas (2000, 2004) ir kt. Savo straipsniuose rašo apie vertybių filosofijos brandą, svarsto vertybių esmės problemą. Pasak A. Miškinio (2002), vertybė nustatoma aiškinantis, koks jos santykis - teigiamas arba neigiamas - su vertinamuoju objektu. Tačiau vertybė yra tik tai, kas vertinimo vyksme priimama kaip teigiama. Tai kas neigiama yra antivertybė (Batutis O., Gadeikis L., 2009, 6 p.). B. Kuzmickas (1996) teigia, kad vertybė yra visa tai, kas gali patenkinti mūsų norus, interesus, poreikius, tikslus, kas atitinka mūsų pažiūras, įsitikinimus, o kartu tuos poreikius, įsitikinimus formuoja. Autorius teigia, kad objektai, įgiję asmenybės vertybės prasmę, turi didelę atrenkamąją galią - jie orientuoja į save asmenybės sąmonę ir elgesį, atmesdami kitus objektus (7 p.).

Lietuvos filosofams, pedagogams rūpėjo Lietuvos ugdymo mokslo kokybė ir branda. I. Tamošaitis (1931) pažymėjo, kad pedagogika turi atsižvelgti į vertybes. Tik branginant vertingą būtį, vertingą mintį galima išugdyti tobulesnes kartas. Istorinis žmonių patyrimas patvirtina, jog žmogaus valią patenkina visa, kas jai pasireiškia kaip vertybė. Kiekvienas vertingas dalykas, kiekviena vertybė skatina žmogaus valią jos pageidauti. Jis buvo įsitikinęs, jog būtina sukurti naują auklėjimo idealą, o tas idealas - „vertybių pilna asmenybė“. Į tokią auklėjimo tipą turi orientuotis Lietuvos ugdymo mokslas ir praktika. Tam tikslui būdinga sąlyga, kad ir pats auklėtojas turėtų vertybių sistemą. Vadinasi, vertybių pažinimas, vertybių telkimas savyje ir auklėjimas kituose - didžiausias kiekvieno pedagogo uždavinys. Anot L. Jovaišos (1995), *vertybės* tampa dorybėmis tik tada, kai jos yra emociškai išgyventos ir įkūnytos individo elgesyje. Dorovė – individualios sąmonės forma, atspindinti visuomenės moralę ir reguliuojanti konvencinius individo santykius su aplinka, žmonėmis, darbu ir savimi (Jovaiša L., 2007, 59 p.). J. Uzdilos (1993) nuomone, dorovinė *vertybė* – tai gėrybė, funkcionuojanti šeimos subjekto

sąmonėje ir nuolat randanti savo raišką, t.y. palydima atitinkamų veiksmų ir poelgių.

Vertybių skirstymas. L. Jovaiša (2007) *vertybes* skirsto į klases: prigimtines vertybes, egzistencines, praktines, ekonomines, socialines, kultūrinės, psichinės, dvasinės. O. Batutis, L. Gadeikis (2009), remdamiesi mokslininko V. Žemaičio (1983) mintimis, teigia, kad dorovinės *vertybės* – specifiška dorovių sritis. Tai visuomeniškai reikšmingi žmonių poelgiai, jų idealai, idėjos, teigiamos charakterio savybės (11 p.).

B. Kuzmickas (1996) dorovines *vertybes* skiria į dvi kategorijas: realias ir idealias vertybes. *Realios dorovinės vertybės* – žmonių veiksmai ir poelgiai, kurie atitinka dorovinius visuomenės reikalavimus, t.y. vertinami kaip geri, teisūs, kilnūs, drąsūs ir laikomi pageidautiniais. *Gėris* – dorovės kategorija, žyminti absoliutaus gerumo bendrybę, žmogaus dorovingo elgesio visuma, kitaip gerumas (Jovaiša L., 2007, 80 p.). *Teisingumas* – vienas iš svarbiausių žmonių dorumo rodiklių. Teisingumas taip pat žymi ir žmogaus charakterio savybę, toks žmogus objektyviai vertina kitus žmones ir jų elgesį, yra bešališkas ir tiesus, pastoviai įpratęs elgtis teisingai (Žemaitis V., 1983, 286 p.). *Kilnumas* – dorovinė savybė, apibūdinanti veiklą, nulemtą aukštų dorovinių motyvų (156 p.). *Drąsa* – žmogaus charakterio savybė, nusakanti gebėjimą nugalėti savo baimės jausmą ir nepasitikėjimą savimi, bailumo priešybė (90 p.). *Idealios dorovinės vertybės* – tai minties objektai, nesusiję tiesioginiais ryšiais su realiais arba numatomais doroviniais poelgiais. Autoriaus manymu, idealios *vertybės* yra vienas iš svarbiausių veiksmų, lemiančių realųjį žmogaus dorovingumą (Batutis O., Gadeikis L., 2009, 13 p.).

Taigi vertybėse atsispindi tai, kuo žmogus tiki ir gyvena. Vertybės glūdi žmogaus sąmonėje, todėl labai svarbu suaugusiam ne tik tinkamai atsirinkti, kas gyvenime svarbiausia, o ir atsakingai suvokti, kaip tai perteiks ir įskiepyt savo vaikams bei ugdytiniams.

Lietuvių liaudies pasakų sąsajos su vertybių ugdymu. Pagrindinę pasakojamosios tautosakos dalį užima pasakos. Pagal turinį ir personažus jos skirstomos į tris pagrindines grupes: gyvulines, stebuklines, buitines. *Gyvulinėse* pasakose veikia gyvuliai, žvėreliai, paukščiai. Pasakose keliama įvairūs moralės, dorovės klausimai. Tos pasakos moko būti sąžiningais, norą padėti silpnesniems. Šias pasakas tinka perteikti šnekamąja intonacija, nes jų personažai kasdieniški žmonės-tėvai, vaikai arba visiems žinomi gyvuliai, žvėrys (katinas, lapė,

kiškis, meška ir kt.), kurių tipiški bruožai: lapė - gudri, gaidys, katinas - sumanūs, vilkas - kvailas ir pan. Tokie pasikartojimai suteikia pasakoms ypatingo aiškumo, jas lengva įsiminti, perteikti tekstą (Prėskienienė E. E., 1999, 44 p.). Gyvulinėse pasakose daug gerumo - miško žvėreliai, naminiai gyvūnai dažniausiai yra teigiami personažai ir padeda vieni kitiems. O neigiamas kitų žvėrelių elgesys pašiepiamas. Gyvulinės pasakos tinkamos ikimokyklinio amžiaus vaikams dėl nedidelės apimties ir nesudėtingo turinio. *Stebuklinės* pasakos sudėtingesnių siužetų. Šiose pasakose svajonės sujungiamos su vaisingu darbu, atskleidžiami darbščių žmonių paveikslais. Stebuklinėse pasakose gausu stebuklų, magiškų skaičių ir daiktų, tačiau be stebuklų apstu gerumo pavyzdžių, kurie artimi vaiko pasauliui. Šitos vertybės, tai ko reikia mažiesiems, kad galėtų suvokti, kas gyvenime svarbiausia ir kaip derėtų elgtis. Stebuklinės pasakos ikimokyklinio amžiaus vaikams tinka iš dalies, nors jose įkūnijamas gerumas, teisingumas, kilnumas, drąsa, bet šie kūriniai yra sudėtingesnio turinio, ilgesni, veikia daug antgamtinių būtybių, todėl pedagogai turi kruopščiai atrinkti tokius kūrinius. *Buitinėse* pasakose tikroviškiau, negu stebuklinėse pasakose, vaizduojamas veikėjų elgesys. Kilnūs dvasiniai idealai įkūnyti teigiamų veikėjų paveiksluose, pvz., piemenukas, senukas yra darbštūs, protingi, teisingi, visada laimintys (Auryla V., 1967, 44 p.). Pasakose parodoma artimųjų senatvė („sena motinėle“, „močiutė sengalvėlė“, „senas senutėlis“) yra svarbi moraliniu požiūriu. Senatvę įprasta sieti su ilgaamžės išminties, gerumu ir patirties dalijimu jaunesniems. Vaiko parama senatvės negalios prispaustiems artimiems – tai gerumo ir atsidavimo pasireiškimas: pagailėjęs seno žmogaus, padėjęs jam, pasiklojęs jo patarimu, pasakos herojus įveikia visas kliūtis, o tą, kuris paniekina seną, ištinka nelaimė (59 p.).

Daugelis mokslininkų: V. Auryla (1967), J. Kudirka (1989), E.E. Prėskienienė (1999.) teigė, kad grožinės literatūros herojai formuoja pirmuosius vaikų gėrio ir blogio vaizdinius, ugdo jų estetinius ir dorovinius jausmus, skatina jautrumą žmogaus nelaimei ir kančiai, moko draugiškai vertinti savo bei kitų poelgius. Pasakos sužadina vaikų teigiamas ir neigiamas emocijas, teisingumo siekimą, neapykantą engėjams, meilę žmonėms, augalams, gyvuliams, nepakantumą blogiui (pvz., žiauriai pamotei, išvijusiai basą podukrą į šaltį).

Labai svarbu tinkamai pasirinkti pasaką, atsižvelgus į vaiko amžių ir paskos sudėtingumą. Nuo trejų-penkerių metų sekamos trumpos pasakos, kur „gyvena“ tik keletas herojų, pvz., „Dangus griūva“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt. Nuo penkerių-septynerių metų vaikus pradeda dominti

buitinės pasakos, iš dalies - stebuklinės pasakos. Nes vaikui reikalingas tokio herojaus paveikslas, kurio pavyzdys jam būtų artimas ir suprantamas. Atrinkdami ir sekdami pasakas, pedagogai skiepija realias dorovines vertybes - gėrį teisingumą, kilnumą, drąsą. Klausydamas pasakojamosios tautosakos kūrinį, vaikas nesąmoningai ima suprasti vertybių prasmę ir naudą veikėjui, tuo pačiu ir žmogui. Pasakos padeda suvokti, kad supantis pasaulis yra tikras, jame gausu įvairių tinkamų poelgių ir problemų. Jos taurina vaikų jausmus, moko gerumo, kilnumo, teisingumo, drąsina, ugdo valią, suteikia malonumo jas klausant, sekant.

Šeimos vertybių ugdymo tradicijos ikimokykliniame amžiuje. Tiek edukologai, tiek psichologai pripažįsta, kad šeima yra pirmoji socialinė struktūra, pateikianti augančiam vaikui tam tikrų elgesio modelių, lemianti bendrąjį asmenybės vystymąsi. V. Jakavičius (1998), A. Juodaikytė (2003), A. Juodraitis (2004) teigė, kad vaiko elgesys, veikla pažinimo ir bendravimo procese pirmiausia transformuojasi per konkrečias šeimos gyvenimiškosios veiklos sąlygas. Anot L. Rupšienės (2001), „Šeima, kaip unikali ir besikeičianti socialinė institucija, gyvuoja tūkstantmečius. Tačiau šiuolaikinėmis gyvenimo sąlygomis ji tapo itin sudėtinga. Šeimoje susikerta daugybė jos narių asmeninių ir visuomeninių problemų: ekonominių, biologinių, politinių, psichologinių, pedagoginių, kultūrinių ir kitų. Šeima individo vertybinių orientacijų skalėje paprastai užima pirmąją arba vieną pirmųjų vietų (8 p.). Anot A. Maceinos (1991), „Šeima yra tasai pradas, kuris skleidina tautybę individuose ir kuris parengia tautos buvimui pagrindinius principus“ (102 p.). Šeima, jo supratimu, yra išsivysčiusių tautų gyvenimo pamatas. Tik šeimoje individas „atsisako savęs“ ir „pajaučia kitus“, tik čia sukurtos tokios sąlygos, kurios neleidžia užsidaryti egoistiniame kiaute ir kartu neleidžia prarasti savasties; todėl šeima negali būti nei „suindividualinta“ nei „sukolektyvinta“ (Rupšienė L., 2001, 29p.). LR Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 38 straipsnyje rašoma: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. (...) Sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą“. Šeima yra pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą. Visuomenės gyvenimas pakrinka, jei šeimai stinga palaikymo ir apsaugos.

Šeimos funkcijos sąvoką aiškina sociologai, psichologai, edukologai. Anot K. Miškinio (1993), šeimos funkcijos suprantamos kaip „sutuoktinių ar kitų narių (vaikų, senelių) poreikių tenkinimą ir pareigų vienu kitiems (tėvų vaikams, vaikų tėvams ir kt.) atlikimą“ (9 p.). Taip pat šeimos funkcijos apibrėžimą aiškina Z. Bajoriūnas (1997). Autoriai, atsižvelgdami į minėtus aiškinimus, šeimos funkciją sutapatina su šeimos paskirtimi, kuri siejama su šeimos narių poreikių tenkinimu ir vaidmenų atlikimu. Vaikų auklėjimo šeimoje samprata apibūdinama, kaip pedagoginis susitikimas, žmogiškosios idėjos realizavimas asmens branduolyje, kai ugdymo veiksmas ne iš išorės, bet į vidų, bet iš vidaus į išorę, tėvų ir vaikų sąveika kultūros vertybių pagrindu, visos šeimos narių doras, išmintingas gyvenimo sutvarkymas ir organizavimas, draugiškas tėvų ir vaikų bendradarbiavimas atliekant buitinius šeimos darbus (14p.). Vaikų auginimas viena iš svarbiausių gyvenime šeimoje funkcijų. Ši funkcija tenkina motinystės ir tėvystės poreikius bei visuomenės reikmes – kad gimtų daugiau vaikų ir jie geri užaugtų. Šeimoje vaikas nuolat stebi ir perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorovinę ir dvasinę kultūrą, elgesį, vertybines orientacijas (32 p.).

Šeima, vertybės ir tradicijos. Z. Bajoriūnas (2004) teigia: „Šeima, kaip ugdymo institucija, turi savo vidaus veiklą, kuri nematoma, bet visada juntama. Jai būdingas savitas pasaulis, savi orientyrai, dabartis ir ateitis, mitai ir tabu, sava istorija ir elgesys“ (6 p.). Šeimoje trokštama būti mylimam ir saugiam, pripažintam, pajėgiam mylėti. Šeimoje egzistuoja savos taisyklės ir tradicijos, pareigos. Vaikai ir tėvai atlieka savo pareigas, kiekvienas šeimoje turi savo vietą. Šeimoje siekiama tolerancijos, pagarbos, turi vyrauti, šilti santykiai ir pasitikėjimas. „Tėvų misija vaikams ne tik perteikti tradicinės kultūros vertybes, bet ir ugdyti naujai mąstančias ir veikiančias asmenybes, gebančias išsaugoti ir plėtoti naujas, perspektyvias, šiuolaikinei šeimai ir visuomenei svarbias idėjas ir vertybes“ (Bajoriūnas Z., 2004, 15 p.). Vertybės yra brangios kiekvienam žmogui nepriklausomai nuo jo tautybės, rasės, pasaulėžiūros, lyties, mokslo cenzo, klasinės priklausomybės ir t.t. Galima sakyti, kad šeimą formuoja vertybės, kurias žmogus realizuodamas tobulina save ir šeimą. Vaikų ugdymu sudvasinamas pats šeimos gyvenimas. Tėvai ugdo vaikus, tuo pat metu šie ugdo tėvus, svarbu suprasti, kad vaikai ne tik sąmoningai mokosi, bet ir nesąmoningai kopijuoja tėvų elgesį, kai visi šeimos nariai bendrauja bei dirba. *Vertybė* – asmenybės veiklos ir elgesio motyvas, susijęs su objektais labiausiai atitinkančiais materialinius, kultūrinius ar dvasinius asmenybės poreikius (Jovaiša L., 2007, 326 p.). Šeimoje

susiformuoja požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save jame. Namai ir šeima formuoja vaiko įpročius, vertybes, kurios gali būti geros ir puoselėtinos (arba koreguotinos). Tėvų pagalba turi būti metodiška, neįkyri, kad neatbaidytų vaiko nuo knygos. Patartina aptarti šeimai svarbius dalykus, šeimos narių pareigas ar netinkamą elgesį prie stalo, dirbant bendrą darbą, keliaujant, taip pat drauge lankant teatrą. Šeima turi formuoti vertybių supratimą ir būti atsakinga už jų perdavimą vaikams. Tėvai sąmoningai turėtų puoselėti vaiko gerumą, teisingumą, kilnumą drąsą, o kaip jas perduoti, tai kiekvienos šeimos uždavinys.

Tyrimo metodika

Tyrimo procesas. Siekiant ištirti ir įvertinti ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymą, taikant liaudies pasakas, buvo atliktas kokybinis tyrimas, kurio objektas – ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymas, taikant liaudies pasakas. Tyrimu siekta išsiaiškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymą, taikant liaudies pasakas, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir šeimoje. Tuo remiantis išsiaiškinti, ar pasakomis ugdomos vaikų vertybės, kaip pasakos atrenkamos ugdymo procese bei šeimoje. Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 6 ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Tyrimas vyko Klaipėdos miesto X darželyje. Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, pusiau standartizuotas interviu (apklausa žodžiu), kokybinė duomenų analizė. Atliktas pusiau standartizuotas interviu su ikimokyklinio ugdymo pedagogais. Pasirinktas pusiau standartizuotas interviu metodas suteikė galimybę išsiaiškinti norimą informaciją bei tyrime dalyvaujantiems informantams išsamiai atsakyti į klausimus. Pusiau standartizuotas interviu leido lanksčiai reaguoti į informanto reakcijas ir reikiama linkme pakreipti pokalbį, siekiant aiškių tyrimo rezultatų.

Empirinio tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Tyrimu buvo siekta sužinoti pedagogų nuomonę, kaip ir kodėl ikimokyklinio ugdymo įstaigoje turi būti ugdomos vaikų vertybės (1 lentelė).

Jaunosios kartos *vertybių* įsisąmoninimas yra svarbiausia asmenybės sėkmingo ugdymo prielaida (Vasiliauskas R., 2005, 5 p.). Todėl informantai išreiškė savo nuomonę apie vertybių ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (1 lentelė).

Pedagogai apie ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikų vertybių ugdymą

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaikų vertybių ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	Asmenybės ugdymas neatsiejamas nuo vertybių ugdymo	A; F: „vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigoje yra sudarytos sąlygos ugdytis kaip asmenybei. O <i>asmenybės ugdymas neatsiejamas nuo vertybių</i> , todėl ugdomas supratimas apie gėrį, kilnumą, drąsą, draugiškumą ir kitas vertybes“. B: „esu tos nuomonės, kad vertybė - tai viso žmogaus <i>ugdymo „prasmės“ pamatas</i> “.
	Vertybių ugdymas - tvirtas pamatas ateičiai	C: „svarbu nuo mažens ugdyti šias vertybes: draugiškumą, meilę, pagarbą, mandagumą, gerumą, teisingumą ir daugelį kitų vertybių, nes pedagogų tikslas <i>„pakloti tvirtus pamatus</i> “, kad užaugęs vaikas taptų geru žmogumi“.
	Dorovinės vertybės reikalingos suaugusio žmogaus realizacijai	D: „diegiamos dorovinės vertybės „kaip pirmieji gerumo daigeliai“, kurie reikalingi, kad <i>suaugęs galėtų tinkamai save realizuoti</i> ir gerai jaustis gyvenime“. E: „ikimokyklinio amžiaus vaikai yra patys imliausi, todėl svarbu, kuo anksčiau suteikti žinių apie vertybes ir mokyti jomis vadovautis, juk sakoma „lenk medį, kol jaunas“ Juk vertybės reikalingos <i>savęs realizavimui</i> “.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2015

Informantų nuomone, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikai turi būti supažindinami su vertybėmis. Pedagogai teigė, kad svarbu ugdyti supratimą apie vertybes nuo mažens, nes tai viso „*gyvenimo prasmės pamatas*“. Jie pabrėžė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai imliausi, todėl svarbu juos ugdyti visais aspektais. Anot tiriamųjų, vertybių ugdymas reikalingas žaidžiant, dirbant, atliekant užduotis, be jų neapsieinama iškilus konfliktui, mokant mandagumo, tinkamo elgesio. Tvirtino, kad vertybių ugdymas svarbus tuo, kad užaugęs galėtų save realizuoti ir gerai jaustis gyvenime. Taigi vertybių ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje svarbus ir būtinus.

Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kokias svarbiausias realias dorovines vertybes (pagal Kuzmicko B. (1996) skirstymą) išskyrė pedagogai (2 lentelė).

Pedagogai apie realias dorovines vertybes ir jų skirstymą

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Realių dorovinių vertybių skirstymas	Svarbiausia iš realių dorovinių vertybių - gėris	A: „visos paminėtos vertybės yra reikalingos vaikų raidos ugdymui ir dar daugelis nepaminėtų vertybių. Viena svarbiausių vertybių <i>gėris</i> , nes jei žmogus geras, tai jis bus teisingas, kilnus, turbūt ir drąsus savo įsitikinimais“.
	Svarbiausia iš realių dorovinių vertybių - teisingumas	B: „mano manymu, kad <i>teisingumas</i> svarbiausia vertybė, juk svarbu ugdyti vaikus <i>būti teisingus</i> kito vaiko atžvilgiu. Ši vertybė padeda išspręsti kylančius nesusipratimus, juk stengtis būti <i>teisingu</i> žmogumi turi būti visur ir visada. <i>Teisingumas</i> pedagogams reikalingas darbe, vaikams mokykloje, patiems mažiausiems darželyje“.
	Svarbiausia iš realių dorovinių vertybių – kilnumas	C: „vienos svarbiausios vertybės aš negaliu išskirti, visos šios dorovinės vertybės reikalingos, jas reikia plėsti ir gilinti - žaidžiant, atliekant įvairias užduotis, tačiau svarbi vertybė yra <i>kilnumas</i> , juk <i>kilnūs</i> žmogaus poelgiai visada pastebimi“.
	Svarbiausia iš realių dorovinių vertybių – drąsa	D: „mano manymu, kaip svarbiausią vertybę galėčiau išskirti <i>drąsą</i> , nes būdamas gyvenime <i>drąsus</i> gali pasiekti daug. Gal daugelis nesutiktų su mano teigimu, nes šiais laikais vaikai ir taip <i>drąsūs</i> . Ta <i>drąsa</i> turi atsiskleisti taip, kad <i>drąsus</i> būtų savo poelgiais ir sprendimais. Dar būtų galima pasakyti, kad šios keturios vertybės susijusios viena su kita. Juk vaiko neugdysi būti tik <i>drąsiu</i> ar teisingu, vertybių yra visa „puokštė“, ir ugdymo procese derėtų kuo daugiau jų „įpinti“.
	Visos realios dorovinės vertybės svarbios	E: „ <i>visos dorovinės vertybės</i> yra realios ir vienaip ar kitaip būdingos kiekvienam. Negalėčiau skirstyti į svarbesnes arba ne“. F: „ <i>visos vertybės</i> yra svarbios ir kiekviena kažką pasako, pataria, vaikui reikia ugdyti visas vertybes“.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2015

Tiriamieji pabrėžė, kad visos vertybės svarbios ugdymo procese, reikia jas gilinti ir tobulinti, pritaikyti įvairiose situacijose. Kad šios pasirinktos vertybės tarpusavyje glaudžiai susijusios ir būdingos kiekvienam: gėris svarbus, nes be šios vertybės nebūtų ir kitų; teisingumas - reikalingas visur: dirbant, bendraujant, žaidžiant ir kitose veiklose, šios vertybės dėka sprendžiamos konfliktinės situacijos; drąsa padeda žmogui pasiryžti originaliems poelgiams ir sprendimams. Išanalizavus pateiktus atsakymus, galima teigti, kad kiekvienas tiriamasis išskyrė, jo nuomone, svarbiausią vertybę. Nors bendrai pabrėžė, jog visos vertybės svarbios,

todėl visi sutiko, kad svarbu ikimokykliniame amžiuje ugdyti visas realias dorovines vertybes kartu.

Pasakos sužadina vaikų teigiamas ir neigiamas emocijas, teisingumo siekimą, neapykantą engėjams, meilę žmonėms, augalams, gyvuliams, nepakantumą blogiui. Todėl buvo aptarta, kokios pasakos labiausiai tinka ikimokyklinio amžiaus vaikams, ugdant realias dorovines vertybes (3 lentelė).

3 lentelė

Pedagogai apie tinkamiausias liaudies pasakas vaikams, ugdant realias dorovines vertybes

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tinkamiausios liaudies pasakos, ugdant realias dorovines vertybes	Tinkamiausios gyvulinės pasakos	E: „labiausiai tinka ir vaikai labai mėgsta, gyvulines pasakas, kuriose veikėjai: žvėreliai, paukšteliai gyvulėliai. Dar priklauso nuo vaikų amžiaus ir kokioje veikloje panaudosi“. F: „gyvulinės pasakos tinka labiausiai, nes jose veikia gyvuliai, žvėreliai, kurie pamoko vaikus, kaip elgtis gerai, o kaip nedera, jos nesudėtingo turinio, galima sakyti žvėreliai „kalbasi“ su vaikais“.
	Tinkamiausios gyvulinės ir buitinės	B: „manau, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams labiausiai tinka gyvulinės ir buitinės, nes jos trumpos ir nesudėtingo turinio“.
	Tinkamos visos pasakos	A: „ikimokyklinio amžiaus vaikams, ugdant realias dorovines vertybes tinka gyvulinės, buitinės, stebuklinės, tačiau reikia atrinkti, kad būtų trumpos ir nebūtų neigiamų personažų“. C: „tinka visos pasakos vaikams“.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2015

Informantai teigia, kad labiausiai tinka gyvulinės pasakos, nes jos trumpos ir nesudėtingo turinio. Gyvulinėse pasakose veikia gyvuliai, žvėreliai, paukščiai. Jų paveikslu atskleidžiami lietuvių charakterio bruožai, tarpusavio santykiai, pašiepiamas blogas elgesys, keliami įvairūs dorovės klausimai. Pastebėta, kad stebuklinės pasakos yra sudėtingų siužetų. Buitinėse pasakose sprendžiamos socialinės problemos, vaizduojamas neigiamas veikėjų elgesys, todėl būtina tokias pasakas kruopščiai atrinkti, nes kai kuriose pasakose „piešiamos“ sudėtingos situacijos, daugybė įvairių ikimokyklinio amžiaus vaikams nesuprantamų problemų.

Nuspręsta sužinoti, kokios liaudies pasakos netinka ikimokyklinio amžiaus vaikams (4 lentelė).

Pedagogai apie liaudies pasakas, netinkančias ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymui

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Liaudies pasakos, netinkančios ikimokyklinio amžiaus vaikų vertybių ugdymui	Netinka pasakos su liūdna pabaiga	A: „aš manau, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams netinka pasakos <i>su liūdna pabaiga</i> , svarbu, kad pasakoje atsispindėtų gėris ir teisingumas bei kitos vertybės“.
	Netinka pasakos, kuriose pavaizduotas blogis, žiaurumas	D: „ne kiekviena pasaka tinka ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui, yra pasakų <i>negražaus, žiaurais turinio</i> , kitos per ilgos, vaikams nesuprantamos (apie velnius, giltines ir t.t.)“. E: „ikimokyklinio amžiaus vaikams netinka pasakos, kuriose kas nors <i>žudo, skriaudžia</i> kitus, pvz., veikėjai – žvėrys sudrasko vieni kitus. Atrinkus galima naudoti įvairias pasakas, galima tiesiog improvizuoti“. B: „vaiko vertybių ugdymui tinka ne visos pasakos, kadangi yra ir <i>žiaurių</i> , pasakų herojams nutinkančių dalykų. Juk ugdant vaikus norime jiems duoti kas geriausia, atrinkus galima sekti įvairias pasakas, o dar svarbiau, kaip vaikams atskleisi pasakose „paslėptas“ vertybes“. F: „manau, kad netinka liaudies pasakos, kuriose pavaizduotas <i>blogis, žiaurumas</i> . Ikimokyklinio amžiaus vaikams nereikėtų skaityti tokių pasakų, nes vaikai gali jautriai sureaguoti, jie dar nepasiruošę tokioms pasakoms, jos skirtos vyresnio amžiaus vaikams“.
	Nėra netinkamų pasakų	C: „mano nuomone, <i>nėra netinkamų pasakų</i> vaikams, vaikai yra imlūs ir protingi, geba suvokti, kad tai išgalvota“.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2015

Remiantis pedagogų mintimis, pastebėta, kad ne visos pasakos tinka ikimokyklinio amžiaus vaikams vertybių ugdymui. Pedagogų nuomone, būtina atrinkti pasakas ir nenaudoti tų pasakų, kuriose yra neigiamų personažų, žiaurių atsitikimų. Ikimokyklinio amžiaus vaikams rekomenduojamos pasakos, kuriose vaizduojami teigiami veikėjų bruožai, kilnūs, teisingi, drąsūs veikėjų poelgiai. Galima daryti išvadą, kad vertybių ugdymui svarbus pedagogo gebėjimas tinkamai atrinkti pasakas ir atskleisti vaikams jose slypinčias realias dorovines vertybes.

Tyrimu buvo siekiama sužinoti, kaip ir kada (veiklos nuteikimui, veiklos metu, apibendrinimui) ugdymo procese pedagogai naudoja liaudies pasakas (5 lentelė).

5 lentelė

Pedagogai apie liaudies pasakų naudojimą ugdomojoje veikloje

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Liaudies pasakų naudojimas ugdomojoje veikloje	Skaito veiklos metu ir jos apibendrinimui	C: „per savaitę vaikai išgirsta mažiausiai vieną negirdėtą pasaką, <i>skaitau veiklos metu, veiklos aptarime</i> “.
	Skaito laisvalaikiu ir prieš miegą	A: „vaikams skaitau pagal poreikį, <i>laisvalaikiu</i> “. B: „pasakas skaitau veiklos metu, visada vaikams pageidaujant, <i>prieš miegą</i> “.
	Dažnai skaito	D: „pasakas <i>skaitau labai dažnai</i> , nes pasakos pagelbsti, kai nori vaikams paaiškinti, kokį nors nutikimą, tai suteikia vaikams gerų emocijų“. E: „ <i>skaitau labai dažnai</i> , priklauso nuo aplinkybių: Ryto rate, veiklos metu, aptarime, bandome inscenizuoti ir t. t.“. F: „ <i>dažnai skaitau</i> vaikams pasakas, tai geras laikas, vaikai „nusikelia į netikėtumų ir įspūdžių pasaulį“, perkaičius pasaką, aptariant supranti, kad vaikams tai naudinga, jie sukauptas žinias perkelia į savo gyvenimą“.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2015

Informantai teigia, kad dažnai naudoja pasakas: pasakas skaito vaikus nuteikdami veiklai arba ugdomąją veiklą apibendrindami. Seka ar skaito laisvalaikiu, prieš miegą bei tada, kai vaikai pageidauja. Darželyje pedagogai stengiasi sudominti vaikus liaudies pasakomis, atranda įdomių perteikimo būdų paslėptoms vertybėms atskleisti.

Galima sakyti, kad už vertybių ugdymą liaudies pasakomis tampa atsakinga ikimokyklinio ugdymo įstaiga, labiau nei šeima. Pedagogai išsakė savo nuomonę apie šeimos reikšmę vaikų vertybių ugdyme. Jie sutinka, kad šeima yra pirmoji ugdymo institucija, bet kartais šeima, informantų nuomone, šitą uždavinį palieka ikimokyklinio ugdymo institucijai. Pedagogai suvokia, kad tėvų pareiga ne tik išugdyti vaiką, savimi pasitikinčia asmenybe, perteikti žinias, bet ir nuo mažens pasakomis ugdyti realias dorovines vertybes, mokyti jomis vadovautis ir būti vaikams tokiu pavyzdžiu, kuriuo norėtų būti ne tik vaikas, bet ir kiekvienas suaugęs žmogus. Nes vaikai, kurie neturi knygeliių namuose, kuriems tėvai neskaito liaudies pasakų, mažai jomis domisi. Pedagogai

teigia, kad tokie tėvai labiausiai vertybių ugdymo tikisi iš ikimokyklinio ugdymo įstaigos darbuotojų.

Pedagogų teigimu, vaikai, kuriems neskaitomos liaudies pasakos, „praranda“ daugelį dalykų. Vienų teigimu, lėčiau vystosi vaiko asmenybė, kiti akcentavo, jog tokie vaikai praranda nuotykių ir atradimo džiaugsmą, praranda galimybę susipažinti su sektiniais pasakų veikėjų pavyzdžiais. Pedagogai pabrėžė, kad vaikas netenka dvasinio ryšio ir to intymaus laiko, kuris praleidžiamas kartu su tėvais skaitant pasakas. Šią spragą kompensuoti tenka ikimokyklinio ugdymo pedagogams.

Išvados:

1. Vertybė, kaip sąvoka, yra daugiareikšmė ir skirtingų autorių įvairiai traktuojama. Tačiau įrodyta, kad vertybių supratimas ir jų ugdymas leidžia žmogui pasijusti visaverčiu. Vaikų psichologijos tyrinėtojai nustatė, kad pasaka labiausiai atitinka vaiko sąmonės dvilypumą – harmoningą realybės ir fantastikos derinimą. Pastebėta, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams labiausiai tinka gyvulinės paskos, o buitinės ir stebuklinės - tik iš dalies. Todėl būtina pasakas atrinkti ir pedagogams, ir tėvams, nes šeima, kaip ir ikimokyklinio ugdymo institucija, privalo ugdyti vaiką ir diegti jam tautoje susiformavusias realias dorovines vertybes.

2. Atliktas tyrimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje parodė, kad liaudies pasakos vaikų literatūroje užima žymią vietą. Nustatyta, kad šiandien ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo procese pasakos yra labai svarbus vertybių ugdymo šaltinis. Nes vertybių ugdymas svarbus ir būtinas procesas. Atskleisti pasakose „užkoduotas“ realias dorovines vertybes (gėrį, teisingumą, kilnumą, drąsą) kiekvieno pedagogo rūpestis. Taip pat paaiškėjo pedagogų nuomonė - tėvai nepakankamai „prisideda“ prie vaikų vertybių ugdymo pasakomis, nes ne kiekvienoje šeimoje vaikams skaitomos liaudies pasakos. Nors, pedagogų teigimu, tėvai suvokia, kaip svarbu ugdyti realias dorovines vertybes. Dalis tėvų supranta, kad šeimoje formuojasi vaiko charakteris, asmenybei svarbios savybės, ir perduoti vaikams vertybes – tėvų pareiga. Šeimose, kuriose sekamos, skaitomos ir aptariamoms liaudies pasakos, vaikai gerai supranta, gėrio, drąsos, kilnumo svarbą. Tačiau dalis šeimų mano, kad už vertybių ugdymą yra atsakingi ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Tose šeimose tėvai neperka pasakų knygelių, o jei nuperka, neranda laiko jų paskaityti. Taip nekuriamos skaitymo tradicijos šeimoje, prarandamas dvasinis ryšys su vaiku.

Literatūra:

1. Antanavičienė, R.; Rutkauskienė, V. (2008). Padėkime vaikams pamilti knygą. *Žvirblių takas Nr. 5*, Vilnius: UAB „Versus aureus“ leidykla.

2. Aramavičiūtė, V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
3. Auryla, V. (1986). Lietuvių vaikų literatūra. Vilnius: Vaga.
4. Bajoriūnas, Z. (2004). Šeimos ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius: Kronta.
5. Bajorūnas, Z. (1997). Šeimos edukologija. Vilnius: Jošara.
6. Batutis, O.; Gadeikis, L. (2009). Moksleivių vertybės ir teigiamas požiūris į fizinę saviugdą: formavimas, ugdymas. Kaunas: LKKK.
7. Bitinas, B. (1995). Auklėjimo procesas. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis universitetas.
8. Dodge, D. T. (2008). Ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas. Vilnius: Presvika.
9. Jovaiša, L. (2001). Edukologija. Vilnius: Agora.
10. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
11. Juodraitis, A. (2004). Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
12. Kuzmickas, B. (2001). Laimė, asmenybė, vertybės. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla.
13. Kuzmickas, B.; Astra, L. (1996). Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimonė. Vilnius.
14. Lapė, J.; Navikas, G. (2003). Psichologijos įvadas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo raidos Lietuvoje išvalgos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2013. 48. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_40dbcd36fe7aaba1746b7a8271f8f004.pdf. [žiūrėta 2013m. gruodžio 15 d.]
16. Prėskienienė, E.E. (2004). Garso, žodžio, sakinio teksto raiška. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Metodinė knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
18. Rupšienė, L. (2001). Šeimotyras įvadas. Studijų knyga. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
19. Šauka, L. (1999). Lietuvių tautosaka. Kaunas: Šviesa.
20. Šalkauskis, S. (1991). Pedagoginiai raštai. Pedagoginė klasika. Kaunas: Šviesa.
21. Vasiliauskas, R. (2005). Vertybių pedagogika: išvalgos į vertybių ugdymo teoriją ir praktiką. Vilnius: VPU.
22. Žukauskienė, R. (2007). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
23. Žukauskienė, R. (2012). Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius: Margi raštai.

Summary

VALUES EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN THROUGH FOLK TALES

Rima Ežerskienė, Vaida Sandovienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

Annotation. In Lithuania, an institution of preschool education is considered to be an equal partner of a family. Both teachers and family members are responsible for formation of children's values. Nowadays families face another attitude to values, when material things become more important than inward ones. That is why it is so important to form children's values at preschool age. Interaction of the family and preschool teachers is of great importance. Teachers suggest parents reading folk fairy tales, which become great development resource both at a preschool training centres and in the family. Fairy tales about animals are the most appropriate for children of preschool age, as this type of tales reveals such real moral values as kindness, fairness, generosity, courage the best. Nowadays we read, dramatize, illustrate fairy tales and use these activities as one of the most important sources of educating children's values.

The aim of the article was to show the role of folk fairy tales in formation of values in theoretical aspect and to examine teachers' attitude to formation of values at preschool training centres and in families.

Key words: preschool age, formation of values, real moral values, folk fairy tales.

5-7 METŲ VAIKŲ VIRTUALAUS GYVENIMO YPATUMAI

Viktorija Kinčiūtė, Aniuta Varneckienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Prieš keletą metų, susirūpinta mažamečių naudojimosi šiuolaikinėmis technologijomis pasekmėmis. Kadangi daug tėvų neturi galimybės skirti jiems pakankamai laiko, tad televizija ir virtualus pasaulis užsiima vaikų auklėjimu. Todėl darbe, atskleidžiant 5-7 metų vaikų virtualaus gyvenimo ypatumus, buvo pasitelkta literatūros analizė ir interviu metodu gautų duomenų analizė. Iš interviu metodo gautų duomenų pastebėta, kad naudojantis kompiuteriais, suprastėja vaikų sveikata, vaikams sunkiau reikšti mintis, jų kalba tampa šabloniška, vaikai tampa neramūs. Tėvai, žinantys kompiuterio žala, neturi žinių ir galimybių savo vaikams padėti.

Pagrindiniai žodžiai: virtualaus pasaulis, 5-7 metų vaikai, interneto žala, vaikas ir kompiuteris.

ĮVADAS

Aktualumas. Pastaruosiu metu tėvai vis mažiau dėmesio skiria vaikams, nes yra labiau užimti. Bendravimui lieka mažai laiko. Tėvams svarbiausia, kad vaikas būtų saugus namie, aprūpintas materialine gerove.

Pagrindiniai vaiko auklėtojai tapo kompiuteris ir televizija, nes su jais jie praleidžia daug daugiau laiko, nei su tėvais. Mokykloje ir net darželyje tvyro virtualaus pasaulio atmosfera, nes beveik kiekvienas vaikas turi mobilųjį telefoną, kalbama apie internetinius žaidimus, matytus vaizdo įrašus. Vaikai mielai kopijuoja matytų šokėjų judesius, kovinius veiksmus, juokingas frazes iš filmų.

Problematika. Mažamečių naudojimosi internetu statistikos rodiklis kyla, kadangi vaikai vis mažiau laiko praleidžia aktyviai judėdami bei žaisdami. JAV kasdien prie interneto jungiasi 25 proc. trimečių <...>, prie interneto kasdien jungiasi apie 50 proc. penkiamečių ir beveik 70 proc. aštuonmečių (Gutnick ir kt., 2011). Australijoje namuose prie interneto jungiasi 79 proc. 5–8 metų amžiaus vaikų (Holloway D., Green L., 2013, 8p.). Panašiai ir Lietuvoje. Beveik visuose namuose vaiko kambaryje yra po kompiuterį ar net 66 proc. pirmaklasių Lietuvoje jau turi profilius socialiniuose tinkluose. Bet tokio amžiaus vaikai yra jautresni virtualaus pasaulio žalai. Vaikus dažnai prislegia turinys, kuriame vaizduojama atvira pornografija, smurtas, patyčios mokyklos kieme, žiaurus elgesys su gyvūnais ir tikros automobilių avarijos (Holloway D., Green L., 2013). Tėvams būtina žinoti, kaip saugiai naudotis internetu bei įvairius būdus, kaip skatinti vaiką aktyviai domėtis gamta, lauko žaidimais.

Straipsnio tikslas: atskleisti 5-7 metų vaikų virtualaus gyvenimo ypatumus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti 5-7 metų vaikų virtualaus pasaulio patiriamas grėsmes.
2. Ištirti tėvų nuomonę apie virtualaus pasaulio įtaką vaikų raidai.

Metodai: mokslinės literatūros ir statistikos analizė, apklausa žodžiu.

5-7 M. VAIKŲ VIRTUALAUS PASAULIO YPATUMŲ ANALIZĖ

5-7 metų vaikų virtualaus pasaulio patiriamos grėsmės

Virtualus pasaulis savo plačiomis galimybėmis ir pasirinkimu vilioja mažus vaikus būti kuo tik nori: žaisti, kurti, mėgdžioti, bendrauti. Mažeikių „Gabijos“ gimnazijos informatikos mokytojas S.Kažukalovas (dokumentinis filmas „Tinklas“) kalba, kad žmogus tampa priklausomas nuo kompiuterio, kai nebegali be jo gyventi, jis tampa irzliu, piktu.

Dažniausiai tai atsitinka vaikams ir paaugliams. Vaikai tampa priklausomi, jei tėvai neskiria jiems pakankamai dėmesio, neskatina spontaniškai žaisti.

„Socialiniai tinklai, internetas neleidžia teisingai bręsti protui, nes dėmesys patraukiamas ryškiomis spalvomis ir garsais, o kiti reiškiniai lieka neištirti. Kai esame nuolat blaškomi ir trukdomi, o taip nutinka kaskart atsitraukus nuo darbų ir pažvelgus į kompiuterio ekraną, mūsų smegenys negali sudaryti stiprių ir plačių neuronų jungčių, kurios suteikia mūsų mąstymo procesui gylio ir savitumo. Mūsų mintys tampa išsklaidytos, silpsta atmintis“ (<http://www.veidas.lt> [žiūrėta 2014m. balandžio 12d.]). Gyvenime atsiranda nemažai spragų, daug nežinomų dalykų kas iš kur ir kaip. „Vaikai nebeturi galimybių stebėti visos veiksmų eigos, nemato tarpusavio ryšių, jau nekalbant apie tai, kad jie patys galėtų išmokti atlikti kokius nors prasmingus tarpusavyje susijusius veiksmus“ (Langas P., 2004, 7p.).

Tinklo „ES vaikai internete“ tyrime pastebėta, kad „vaikai patys kalba apie savo silpnesnius įgūdžius ir mažesnę pasitikėjimą savo jėgomis“ (Holloway D., Green L., 2013, 16p.). Jie gali praleisti valandų valandas ypatingose internetinėse svetainėse arba žaisdami. Jiems iškyla sunkumų kalbant apie tikrovės ir fantazijos skirtumus, jie gali labai pasitikėti žmonėmis (Vodafone group, 2010, 12p.). Australijoje buvo atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 57 5–8 metų vaikai ir nustatyta, kad jie yra jautresni interneto žalai nei vyresni vaikai. 5–8 metų vaikai sugebėjo nurodyti turinio keliamus pavojus (seksualinį turinį, prievartą, nederamą kalbą) ar naujų ryšių keliamus pavojus (susitikimą su žmonėmis, kuriuos pažįsta tik per internetą) (Holloway D., Green L., 2013, 16p.).

Dar būdami penkerių, vaikai jau jungiasi prie tokių virtualių pasaulių, kaip „Minecraft“, „Moshi Monsters“ ir „Club Penguin“ (Holloway D., Green L., 2013, 16p.). Priešmokyklinio amžiaus vaikai būna atviri nepažįstamiems virtualiems draugams, kurie gali pasinaudoti šio amžiaus vaikų silpnybėmis. Mažiesiems svarbu surasti draugų, rasti savo vietą tarp bendraamžių, todėl jie kuria savo profilius socialiniuose tinkluose ir dalinasi savo nuomone apie viską ir net daugiau. Jie bando kopijuoti kitus ir matuoti savo populiarumą internete. E. Berne (Pikūnas J., Palujanskienė A., 2001, 79p.) teigimu, esminis žmogaus poreikis – noras būti pastebėtam, pripažintam. Tokiuose virtualiuose pasauliuose paprastai veikia filtrai, dėl kurių vaikams sunku dalintis asmenine informacija (Holloway D., Green L., 2013, 17p.). Šie filtrai siekia užkirsti kelią patyčių, įžeidimų atvejais, nustatomas amžiaus cenzas, kurie turėtų

apsaugoti nuo pavojingo turinio priešmokyklinio amžiaus vaikus. Tačiau nėra galimybių visuose tinklalapiuose nustatyti amžiaus cenzą, kadangi jie sugeba nuslėpti savo amžių, kad galėtų žaisti žaidimus, nes juos žaidžia jų vyresni broliai, seserys ar draugai. „Tyrėjai taip pat abejoja, ar pagal savo išsivystymo lygį šio amžiaus vaikai yra pasiruošę ir turi būtinų įgūdžių, kurie leistų jiems saugiai žaisti ir bendrauti virtualiuose pasauliuose“ (Holloway D., Green L., 2013, 18p.).

Nerimaujama, kad vaikai praleidžia prie ekranų daugiau laiko, nei žaisdami bei gyvai bendraudami. Žaidimai, aplinkos tyrinėjimai yra ypač svarbūs vaiko kognityvinei, socialinei ir fizinei raidai. „Pavyzdžiui, dirbantys tėvai mažiau laiko skiria vaikų priežiūrai šiems žaidžiant lauke (McBride, 2012); kiekvienos kartos tėvai vis labiau apriboja vietas ar nustato ribas, kuriose vaikai gali žaisti neprižiūrimi (Louv, 2005; Tandy, 1999); o spontaniškus žaidimus vis labiau keičia suaugusiųjų organizuojamos veiklos (Skår ir Krogh, 2009)“ (Holloway D., Green L., 2013, 21p.). Knygoje „Sveikata ir kompiuteris“ (1999, 6-13p.) rašoma, kad naudojimasis kompiuteriu sumažina reakcija, veikia neigiamai fizinį aktyvumą, kūno sudėjimą bei psichinį krūvį (per maži reikalavimai psichikai, monotonija, atsiranda įvairių baimių dėl priklausomybės nuo kitų, neįvertinimo, atsiranda susvetimėjimas ir motyvacijos trūkumas).

Vaiko nenoras spontaniškai žaisti paprastų žaidimų ir būti kieme su bendraamžiais yra didelė problema, kurią reikia spręsti. „Kuo labiau technologizuotos medijos plečia mūsų galimybes dalyvauti bet kuriame žemės taške, nepaisant laiko ir erdvės apribojimų, tuo pasyvesni mes tampame ir fiziškai labiau atskiriame nuo tiesioginės tokio dalyvavimo patirties“ (Plungė R., 2011, 37p.). Ikimokyklinukus labiausiai lavina žaidimai, tačiau kompiuteriniai žaidimai nesuteikia pilnavertiško savo ir aplinkos galimybių pažinimo. „Vaidindami gydytojus, mokytojus ir kt., jie įgyja žinių, formuojasi tarpusavio santykių supratimas. Tačiau toks galimybių mažėjamas vaikams žaisti verčia abejoti, ar namams skirtos pramoginės technologijos tikrai yra vienintelė, ar net pagrindinė priemonė, kodėl taip mažai yra žaidžiama spontaniškai“ (Holloway D., Green L., 2009, 21p.).

Socialiniai tinklai sukelia ne tik priklausomybę, tačiau atsiribojimas nuo kitų, mūsų mintyse sukelia neapykantą, susvetimėjimą, vienišumo jausmą ir socialinę krizę. „Egzistuojant autonomiškai, nepriklausant realiai bendruomenei, verčia mus jaustis vienišiams, nesuprastiems, todėl su technologijomis kartu ateina ir stresas, depresija“ (pagal Jakovič I., Laitmaną M., 2011, 322p.). G.Smollo tyrimas atskleidė,

jog naršymas internete, ieškant reikiamos informacijos, stimuliuoja smegenų centrus, susijusius su sprendimų priėmimu ir logika. Tuo tarpu smegenų sritys, atsakingos už abstraktų mąstymą ir jausmus, lieka gana pasyvios. Nors gebėjimas apdoroti informaciją ir efektyviai priimti sprendimus tobulėja, bendravimo įgūdžiai prastėja, žmonės praranda gebėjimą suprasti emocijas ir kūno kalbą (<http://www.technologijos.lt>, 2008 [žiūrėta 2014m. balandžio 15d]).

Apibendrinant galima teigti, kad virtualus pasaulis yra plintantis tarp mažamečių, ir jis suteikia galimybę kompensuoti bendravimo ir veiklos trūkumą. Tačiau, kai toks bendravimas tampa centrinis, atsiranda problemų su fizine ir psichologine sveikata: prastėja regėjimas, bendravimo įgūdžiai, įgyjama fobijų, atsiranda stresas, irzlumas, susergama depresija. Mygtuko paspaudimai sumenkina vaikų gebėjimą analizuoti, diskutuoti, kritikuoti, nes viską už juos sprendžia internete matytas turinys. Socialiniai tinklai sukelia priklausomybę, neapykantą, susvetimėjimą, vienišumo jausmą ir socialinę krizę. Nauji tyrimai rodo, kad socialiniai tinklai turi įtakos dėmesio sutrikimui, smegenų ląstelių pakitimams, atminties prastėjimui.

Tėvų pozicija į 5 – 7 metų vaiko virtualų pasaulį

Mažiems vaikams tėvai – idealas, nekritikuojamas ir priimamas absoliučiai su visais privalumais ir trūkumais – absoliučiai (Nekrasova N., Nekrasova Z., 2008, 121p.). Galime tarti, kad šiuolaikiniai 3-10 metų vaikai psichologiškai atkartoja kaip tik Senovės Egipto raidos pakopą: paklūsta suaugusiųjų autoritetui ir pasiduoda jų įtakai. Tas pats galioja ir naujosios kartos vaikams, nors ir su tam tikromis išlygomis, nes šiandieniniam tokio amžiaus vaikui reikia autoriteto, kuris remiasi meile, o ne autoritarizmu arba jėga, įsakymu ir valdžia (Kerttu Soans A. T., 2009, 52-53p.). Būtent šiame vaiko amžiaus laikotarpyje tėvų įtaka labai svarbi, svarbus skiriamas dėmesys, bendri užsiėmimai, atsakymai į vaiko iškeltus klausimus. „Vaikai auga, vystosi, įgyja naudingų (ir žalingų) įpročių, mėgdžiodami savo tėvus (arba tą žmogų, kuris visada šalia)“ (Nekrasova N., Nekrasova Z., 2008, 121p.). Pagal Nekrasovas N. ir Z., vaikai įgauna „amžino užimtuolio“ vaidmenį, pomėgius žiūrėti televizorių ir sėdėti prie kompiuterio iš tėvų.

Taip pat didelę klaidą tėvai daro, kai nuperka televizorių ir kompiuterį, kuris atsiranda priešmokyklinio amžiaus vaiko kambaryje, nes vaikui reikalingas susipažinimas su realiu pasauliu, nes „priešingu atveju

jo galvos smegenys gali menkai išsivystyti, pavyzdžiui, dėl nepakankamo judėjimo, pojūčio bei išpūdžių trūkumo, kurių jokios kompiuterinės programos negali pasiūlyti“ (Thorbrietz P., 2008, 80-81p.). Smegenų tyrinėtojas ir psichiatras Spitzeris M. iš Ulmo universiteto įspėja tėvus dėl televizorių ir kompiuterių žalos ir rekomenduoja laikyti tai atokiau nuo vaikų. „Mokslo tyrinėjimų duomenimis, - pabrėžia jis, - asmenų, jau nuo vaikystėje daug laiko leidusių prie televizoriaus, intelektui padaryta žala bus jaučiama ir jiems tapus suaugusiems!“ (Thorbrietz P., 2008, 78p.).

Visuomenėje susiformavusi nuomonė, kad vaikystė nėra svarbi, todėl suaugusieji nebeturi santykio tiek su vaikyste, tiek su vaiku, vaikų bendruomene (pagal Juodaitytę A, 2003,126p.). Vaikai, negaudami suaugusiųjų dėmesio, iškilus tarpusavio bendravimo problemoms, jungiasi prie virtualaus bendravimo. Z. Vasiliauskaitės teigimu, žmonės įsijungia į virtualią bendruomenę, kai trūksta pripažinimo bei palaikymo realiaame gyvenime (Lekavičienė R., 2010, 290p.). Kraut (1998), E. Krancaitė, B. Pociūtė sutinka su pastarosios mintimi ir priduria, kad jaučiamas vienišumas, motyvuoja individą ieškoti šių poreikių patenkinimo (kompensuoti trūkumą interneto socialiniuose tinkluose). Dokumentiniame filme „Tinklas“ A. Rumiancevas teigia, kad tai tarsi narkotikas: intymių akimirų rodymas, kartais net pasišaipymas iš savęs, kad tik surinktų kuo daugiau „Patinka/Like“ („Facebook“), nes taip jie sulaukia pripažinimo ženklų. Negaudamas pripažinimo ženklų – stimuliacijų (žodžiu, veiksmu, mimika, gestu, žvilgsniu), žmogus geriausiu atveju netenka emocinės pusiausvyros (Pikūnas J., Palujanskienė A., 2001, 79p.).

Virtualiuose pasauliuose gyvenančių vaikų skaičius didėja, todėl būtina „geriau suprasti, kaip tokios socialinių tinklų interneto svetainės padeda vaikams bendrauti“ (Grimes ir Fields, 2012) ir įgūdžius bei gebėjimus, kurių reikia vaikams iki devynerių metų, kad galėtų pasipriešinti pavojams virtualiuose pasauliuose (Holloway D., Green L., 2013,18p.). Mokymų jaunimui organizatorės R. Butkevičiūtės nuomone, „svarbiausia užduotis tėvams, norintiems apsaugoti vaiką elektroninėje erdvėje, ne drausti ja naudotis, o išmokyti naudotis saugiai“ (Moterų informacijos centras, 2014 www.vz.lt [žiūrėta 2015m. sausio 15 d.]).

Apibendrinant tyrinėjamą literatūrą, galima teigti, kad tėvai turi nepakankamai žinių apie virtualaus pasaulio pavojus, apie savo vaikų amžiaus tarpsnio svarbiausius raidos uždavinius. Tėvai savo užimtumu ir nepakankamai skiriamu dėmesiu vaikui, skatina jį įsijungti į virtualią

bendruomenę. Rodydami pasyvų pavyzdį savo atžaloms, jie suteikia galimybes juos kopijuoti.

TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-7 METŲ VAIKUS, TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Tėvų nuomonė apie vaikų patiriamas grėsmes internete

Mokslininkai, pedagogai, tėvai žino apie socialinių tinklų interneto svetainių keliamus potencialius pavojus, pavyzdžiui, vaikų patiriamas patyčias ir nederamo turinio poveikį. Norint išsiaiškinti, ar tėvai pastebi interneto keliamas grėsmes vaikams, buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausti tėvai, auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus, gavus jų sutikimus. Tyrime dalyvavo 6 tėvai. Tyrimas buvo atliktas 2015 metų kovo 5-11d. Tėvai buvo supažindinami su tyrimo tikslu, interviu turiniu, taip pat buvo pabrėžtas tyrimo anonimiškumas, dalyvavimo tyrime laisvanoriškumas. Apklausoje dalyvavo 4 mamos ir 2 tėčiai. Tyrimo duomenys analizuoti kompiuterine programa Microsoft Word 2010.

Maži vaikai naudojami internetu taip, kaip ankstesnės kartos naudojami medijų ir komunikacijų technologijomis – žaidžia, mokosi, bendrauja ir palaiko ryšį su kitais vaikais ir šeimos nariais (Holloway D., Green L., 2013, 15p.). Tėvų buvo pasidomėta, ar žino, ką jų vaikai veikia internete (1 lentelė).

1 lentelė

Vaikų veikla internete

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Vaikų veikla internete	Žaidimai (smurtiniai, koviniai, šaudyklės, strateginiai)	<i>„...dažnai žaidžia šaudyklinius žaidimus...“, „...žaidimas būna su mados elementais...“, „...nežinau ką žaidžia, bet iš visokių kovinių judesių spėju, kad karinius „šaudau ir gaudau...“, „...prašo naujų madingų rūbų, todėl tikriausiai žaidžia superpanele...“.</i>
	Bendravimas per socialinius tinklus su draugais, toli gyvenančiais giminaičiais	<i>„...mano vaikas turi nemažai internetinių draugų...“, „...naudojasi facebook, skype, snapchat.com...“.</i>
	Video filmukų žiūrėjimas	<i>„...pastebiu, kad žiūri įvairius muzikinius klipus...“, „...žiūri, kaip pereiti žaidimo lygius arba pasidaryti kokį nors darbelį...“.</i>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2015.

Informantai teigia, kad jie žino, ką veikia vaikai internete „...žaidžia šaudyklinius žaidimus...“ (PA5), „...bendrauja su draugais ir

giminaičiais...“ (PA3), „...nesu įsitikinęs, bet iš kopijuojamų veiksmy, manau, žaidžia internete kovinius žaidimus...“ (PA2).

Apibendrinant rezultatus, galima sakyti, kad beveik visi tėvai žino, ką jų vaikai veikia virtualiame pasaulyje. „Reikia stebėti, ką vaiką žaidžia, ką jis veikia internete, nes tai gali atskleisti ir padėti suprasti, kas jį kamuoja ir iš kur tokia įtampa“ (Nekrasova N., Nekrasova Z., 2008, 29p.).

Internetiniai žaidimai, socialiniai tinklai vaikų gyvenime daro didelę įtaką ne tik fizinei raidai, bet ir kalbos, pažinimo raidai. Tyrimo metu buvo domėtasis tėvų nuomone apie virtualaus pasaulio įtaką vaikams (2 lentelė).

2 lentelė

Interneto įtaka vaiko raidai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Interneto įtaka vaiko raidai	Kalbos raidai	„...jaučiasi, kad perimama šabloniška kalba iš internetinių straipsnių...“; „...išmokstama bendrauti su kitais vaikais...“.
	Fizinei raidai	„...jaučiama, kad nebėra noro vaikui eiti į lauką žaisti...“; „...daug laiko praleidžiama pasyviai...“.
	Socialinei ir emociinei raidai	„...žaidžiant internetinius žaidimus vaikas susiranda draugų...“ „...dingsta noras bendrauti gyvai...“; „...jaučiamas didesnis dirglumas, irzlumas...“ „...perimamas nevaikiškas elgesys...“.
	Pažinimo raidai	„...bijo išbandyti ką nors naujo...“ „...atkartoja judesius iš žaidimų, matytų video...“.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2015.

Visi apklausoje dalyvavę informantai teigia, kad virtualus pasaulis turi nemažai įtakos vaikų raidai, kuri ne tik jaučiama vaiko kalboje „...naudoja įvairius barbarizmus, sąvokas iš žaidimų...“ (PE3), „...pradedą kalbėti trumpai, trumpina žodžius...“ (PE1), jausmuose „...vaikas dažnai būna irzlus, nervingas...“(PE2), „...nesusikaupia, neišlieka dėmesingas...“ (PE1) bei fizinėje raidoje „...vaikas nenori išeiti į kiemą...“ (PE4), „...daug laiko praleidžia žaisdamas kompiuteriu...“ (PE2).

Apibendrinant šį klausimą, galima konstatuoti, kad tėvai mato ir suvokia virtualaus pasaulio įtaką vaiko raidai, kuri pasireiškia pirmaisiais priklausomybės požymiais. Mokslininkai, pedagogai, tėvai – visi žino apie socialinių tinklų interneto svetainių keliamus potencialius pavojus, pavyzdžiui, vaikų patiriamas patyčias ir nederamo turinio poveikį (Holloway D., Green L., 2013, 17p.). Vaikai taip pat daug ką ima į širdį, kenčia, o dažnai jaučia stresą, kaip ir suaugusieji. Gal net labiau – juk jie neturi patirties, kaip iš streso išsivaduoti (Nekrasova N., Nekrasova Z., 2008, 29p.).

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, ar tėvai susiduria su vaikų atitraukimo nuo kompiuterio problemomis (3 lentelė).

3 lentelė

Naudojimosi kompiuteriu dažnumas ir trukmė

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Naudojimosi kompiuteriu dažnumas ir trukmė	Praleidžiamo laiko dažnumas per savaitę	„...kelis kartus per savaitę...“, „...dažnai 2-3 kartus per savaitę...“, „...grupėje dažnai su vaikais klausomės muzikos, žaidžiant su muzikiniais žaislais...“.
	Laiko trukmė per dieną	„...naudojasi ilgiau nei 1h, tačiau po to eina daryti namų ruošos darbus...“, „...dažniausiai 30 min.“, „...maždaug 90 min., jei nereikia pasirošti į paruošiamą klasę ir darželį...“.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2015.

Šiuo klausimu apklaustieji teigia, kad jų vaikai kompiuteriu naudojami gana ilgai „...daugiau nei 1h...“ (PA6), „...90 min ir kartais daugiau...“ (PA1), tačiau, jei reikia atlikti kurias nors užduotis, vaiko naudojimosi kompiuteriu trukmė sumažėja „...jei reikia atlikti užduotį, tai vaikui leidžiama pažaisti tik 30 min...“ (PA3).

Analizuojant rezultatus, galima sakyti, kad dauguma vaikų sėdi ilgiau nei galima pagal jų amžių prie kompiuterio žaisti, todėl yra didelė tikimybė, kad jie yra jautresni, pasyvesni, nes nesulaukia iš tėvų pakankamai dėmesio.

Dažnai atitraukiant vaikų dėmesį nuo kompiuterio, kyla ginčai su šeimos nariais. Informantų buvo pasiteirauta, ar, atitraukiant vaiką nuo kompiuterio, matomas kitoks vaiko netinkamas elgesys (4 lentelė).

4 lentelė

Vaiko reakcija į naudojimosi kompiuteriu apribojimus

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Vaiko reakcija	Izolumas, piktumas	„...dažnai lieka nepatenkinti, nebekalba ilgą laiką...“, „...būna, kad pyksta ilgai, nes pagal jį ne laiku buvo išjungtas kompiuteris...“, „...dažnai reikia derėtis, kad nekeltų „sceny...“.
	Susitarimas	„...nėkyla problemų, jei kompiuteris pakeičiamas jo mėgstama veikla...“, „...sunku susitarti, nes labai mėgsta žaisti kompiuteriu...“.
	Problemų nebuvimas	„...kai vaikas žino taisykles ir kas nutinka jų nesilaikius, nebekyla problemų išjungiant kompiuterį...“.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2015.

Atsakiusieji teigia, kad dažnai kyla problemų, norint atitraukti vaiką nuo kompiuterio. Dažniausiai todėl, kad jie „...pernelyg įsijaučia į žaidimus ir bendravimą su virtualiais draugais...“ (PA4), „...jie ten jaučiasi kaip žuvis vandenyje, todėl atitraukti sudėtinga...“ (PA2), „...tenka

apsibarti nutraukiant jį nuo žaidimo...“(PA1) „...jei vaikas nespėjo pereiti žaidimo kito lygio, tai dažnai kyla problema atitraukiant jį nuo kompiuterio...“(PA6). Vienas iš informantų teigia „...nustačius namuose kompiuterio naudojimosi taisykles, išvengia ginčų, vaikas nejaučia piktumo, irzlumo...“(PA3).

Apibendrinant rezultatus, galima konstatuoti, kad tėvai, kurie savo vaikams neskiria pakankamai dėmesio, nėra įvedę kompiuterio naudojimo taisyklių, žymiai dažniau susiduria vaiko atitraukimo nuo kompiuterio problema, nei tie tėvai, kurių namuose yra įvestos taisyklės.

Tėvų buvo klausta, ar kalba su vaikais apie virtualaus pasaulio pavojus, ar tenka spręsti su vaiko internetiniu saugumu (5 lentelė).

5 lentelė

Tėvų pagalba vaikams virtualaus pasaulio klausimais

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Tėvų pagalbos formos ir būdai	Tėvų kontrolės įvedimas	<i>„...nesu girdėjusi apie tokią funkciją...“; „...kartą buvome įvedę, bet kažkokių būdų tėvų kontrolė buvo vaiko išjungta...“; „...nebloga funkcija nuo netinkamo turinio vaikams...“.</i>
	Diskusijos su mokytojais, auklėtojais	<i>„...grupės auklėtoja pasakojo, kad vaikai žaidžia kovinius žaidimus...“; „...dauguma tėvų neįsivaizduoja, ką veikia jų vaikas internete, todėl trūksta grupės auklėtojo iniciatyvos šviečiant tėvus...“.</i>
	Domėjimasis vaikų auklėjimu ir šiuolaikinėmis technologijomis	<i>„...teko paskaityti keletą straipsnių, bet nieko nepritaikiau savo vaiko auklėjime...“; „...manau vis tiek neapsaugosi nuo visų pavojų, o pavojai internete nėra tokie grėsmingi, kaip realiaame pasaulyje...“.</i>
	Bendri užsiėmimai su vaikais, pokalbiai apie vaikų nerimą	<i>„...su vaiku kalbėjau apie tai, kad nepasitiktų internete nepažįstamais...“.</i>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2015.

Informantai suvokia, kad nežino apie vaikų tykančius pavojus internete ir sutinka, kad per didelis jų pačių užimtumas daro įtaką vaiko praleidžiam laikui prie kompiuterio „...grįžtu iš darbo vėlai, iki tol vaikas dažniausiai žaidžia žaidimus internete...“(PA4), „...greitas gyvenimo ritmas, dažnai nesuspėjus pasidomėti vaiko pasiekimais ir veikla...“(PA1). Galima suprasti, kad tėvams trūksta informacijos ir problemos sprendimo metodų „...suvokiu, kad vaikui sudėtinga atskirti virtualų pasaulį nuo realybės...“(PA2), „...nežinau, kaip suderinti darbą ir buvimą su vaiku, kad jis nejaustų interneto įtakos...“(PA3).

Apibendrinant rezultatus, galima sakyti, kad grupės auklėtojai, mokytojai turėtų šviesti tėvus apie interneto pavojus, supažindinti su įvairiais auklėjamaisiais metodais, kurie padėtų jiems sumažinti vaikų patiriama įtampą.

IŠVADOS:

1.5-7 metų vaikai internete ne tik žaidžia, bet ruošia namų darbus, žiūri vaizdo įrašus, bendrauja su draugais bei ieško naujų pažinčių. Visą tai įtraukia vaiką į virtualaus pasaulio gelmes ir naikina norą būti tarp savo šeimos narių ir kitų bendraamžių. 70 proc. mažamečių jau turi profilius skype, ask.fm, snapchat.com, one.lt, facebook.com socialiniuose tinkluose. Berniukai žaidžia kovinius, smurtinius, sportinius žaidimus ir juos dažniausiai parsisiunčia iš interneto. Mergaitės dažniausiai žaidžia superpane.lt, moviestarplanet.com, apataria bei realybėje konkuruoja tarpusavyje savo išvaizda. Vaikai kompiuteriu naudojami, nes nori pažaisti, pabendrauti ir susirasti informacijos užduotims, kad neatsilyktų nuo bendraamžių. Be to, jie sako, kad jų draugai žaidžia taip pat, nes neturi ką veikti, tačiau jiems trūksta iniciatyvos sugalvoti ką veikti drauge gyvai, nenorima išeiti į kiemą pažaisti, nes prarandama galimybė laiku įvykdyti „misijas“ žaidimuose.

2. Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad tėvams trūksta teorinių ir praktinių žinių spręsti internetinio saugumo problemas. Problemų būtų išvengiama, jei tėvai prižiūrėtų vaikų veiklą internete ir būtų įvestos šeimoje kompiuterio naudojimosi taisyklės visiems šeimos nariams. Nors tėvai įžiūri vaikų skaitmeninių technologijų naudojimosi plusus, tačiau nurodo ir minusus vaikų kalbinei, emocinei ir fizinei raidai. Vaikai naudoja įvairius barbarizmus, sąvokas iš žaidimų, trumpina žodžius. Taip pat vaikai dažnai būna irzlūs, nervingi, nesukaupia dėmesio, mažai laiko praleidžia gryname ore.

LITERATŪRA:

1. HOLLOWAY, D.; GREEN, L; LIVINGSTONE, S. (2013). *Zero to Eight. Young Children and their Internet Use*. LSE, London: EU Kids Online.
2. Informacijos antplūdis alina smegenis. 2010, [interaktyvus], [žiūrėta 2014m. balandžio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/informacijos-antpludis-alina-smegenis>
3. JUODAITYTĖ, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Kaip internetas veikia žmogaus evoliuciją. 2008, [interaktyvus], [žiūrėta 2014m. balandžio 15d.]. Prieiga per internetą: http://www.technologijos.lt/n/mokslas/zmogus_ir_medicina/straipsnis/Kaip-internetas-veikia-zmogaus-evoliucija?name=straipsnis-5389&l=2
5. KEMPF, H. (1999). *Sveikata ir kompiuteris*. Vilnius: Asveja.

6. KERTTU SOANS, A. T.(2009). *Naujosios kartos vaikai*. Vilnius: Tėvų paramos Valdorfo pedagogikai bendrija.
7. LAITMAN, M. (2011). *Integralaus auklėjimo metodika*. Šiuolaikiniai vaikai. Kaip augti kartu? Vilnius: Alma littera.
8. LEKAVIČIENĖ, R. IR KITI. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera.
9. Lietuvos Statistikos Departamentas. Informacinės technologijos Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2015m. kovo 6d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ivpk.lt/uploads/Informacinės%20technologijos%20Lietuvoje%202014.pdf>
10. Moterų informacijos centras (MIC). 7 būdai, kaip mažinti vaikų patyčias internete. 2014, [interaktyvus],[žiūrėta 2015m. sausio 15d.]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/?PublicationId=19C492E1-6B3E-4D78-AE8F-7349104FC68C&pageno=1#ixzz3VEBqfPNd>
11. NEKRASOVA, N.; NEKRASOVA, Z. (2008). *Kaip atitraukti vaiką nuo kompiuterio ir ką daryti paskui*. Kaunas: Mijalba.
12. PIKŪNAS, J.; PALUJANSKIENĖ, A. (2001). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
13. PLUNGĖ, R. (2011). *Asmeninio tapatumo virsmai medijų ekologijos kontekste* (41-48p.). Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje. Vilnius: Vario burnos.
14. POČIŪTĖ, B.; KRANCAITĖ, E. (2012). *Paauglių aktyvumas vs. Pasyvumas interneto socialiniame tinkle „Facebook“ ir sąsajos su jaučiamu vienišumu bei asmenybės bruožais*. Psichologija - mokslo žurnalas. Vilnius: VU Leidybos direkcija.
15. SELIUTA, A. Dokumentinis filmas „Tinklas“, 2009.
16. THORBRIETZ, P. (2008). *Koncentracija. Kaip tėvai galėtų padėti savo vaikams*. Vilnius: Gimtasis žodis.
17. Vodafone group. Digital Parenting 2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2015m. kovo 7d.]. Prieiga per internetą: www.vodafone.com/parents

Summary

VIRTUAL LIFE PECULIARITIES OF 5-7 YEARS OLD

Viktorija Kinčiūtė, Aniuta Varneckienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

The features of the virtual world for 5 – 7 years old children was analyzed. Purpose of the work was established: to analyze the 5 – 7 years old children a virtual life characteristics teoretical aspects and raise therories by empirical research. To achieve this aim, quantitative analysis and teoretical, empirical methods were applied. Tasks were raised in order to achieve this purpose during which implementation teoretic and practical test on this theme of authors from vorious countries and Lithuania were analyzed.

In the teoretical part of this work, when discussing the influence of the virtual world and emerging threat of 5 – 7 years old of children, an analysis of scientific literature

was used. The exploratory part of the work, in order to ascertain out whether the theory brought in line with reality, used research method – the interview.

Analysis of theoretical part has showed that the 5 – 7 years old children are exposed to significant online threats that cause anxiety, but also the development environment. Goals of preschool stage helps to achieve not only family members, peers, teachers, activates knowledge games, but moderate being in the virtual world. Children are very receptive to new technologies provide opportunities for communication, which not only simplifies communication with people from around the world, providing knowledge and it is the parents' view, the "safe" form of leisure time, but when it becomes a central part of life, leads to negative consequences.

In summarising research of interview, it is possible to state that today's parents don't spend their time with children, don't give them enough attention and parents don't make a rules how much time to spend on computer. They realize that virtual world creates a negative conditions not only for physical and mental health, but for their's formation of behavior and communication skills.

Key words: virtual world, 5-7 year old children , the Internet damage for child, child and the computer .

NEPAGEIDAUJAMO ELGESIO VALDYMO PRIEMONĖS DIRBANT SU AKTYVUMO IR DĖMESIO PROBLEMŲ TURINČIAIS PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKAIS

Lektorė Jūratė Klizaitė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Straipsnyje analizuojamos pedagogų taikomos nepageidautino elgesio valdymo priemonės, dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais aktyvumo ir dėmesio sunkumų. Analizuojama, kokių dažniausiai pedagogams kyla sunkumų, ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius vaikus, kokios nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės padeda siekti geresnių elgesio rezultatų ugdymo procese. Tyrimo rezultatai liudija, jog pedagogai stengiasi taikyti pozityvias elgesio valdymo priemones, taip pat labai svarbus kitų ugdymo dalyvių pagalbos pobūdis (specialistų, tėvų, pedagogų padėjėjų), supranta tėvų švietimo ir pagalbos tėvams bei individualaus priėjimo svarbą.

Pagrindiniai žodžiai: aktyvumo ir dėmesio sutrikimai, nepageidaujamas elgesys, valdymo priemonės.

Įvadas

Aktualumas. Pastaruojų metu edukacinėje praktikoje dažnai susiduriama su vaikų dėmesio ir aktyvumo sunkumais, kurie pasireiškia ne tik nedėmesingumu ar padidėjusiu aktyvumu, bet pasižymi netinkamu elgesiu tam tikrose situacijose: neklusnumu, dažnu pykčiu, konfliktinių situacijų sukėlimu, agresyvumu. Ikimokyklinio ugdymo pedagogams

dažnai stebint ar/ir susidūrus su pavienėmis netinkamo elgesio apraiškomis, kyla klausimų: Kaip dirbti su visa grupe ir skirti papildomą dėmesį tokiam vaikui? Kokias taikyti elgesio valdymo priemonės, orientuotas į pozityvaus elgesio palaikymą? Kokios galima tikėtis pagalbos iš ugdymo institucijoje dirbančių specialistų? Pedagogai patiria emocinę įtampą, todėl kartais prieštarinčiai vertina tokius vaikus, o jų elgesio problemas sprendžia ne tik ugdymo institucijos bendruomenė, bet ir individualiu lygmeniu. Dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais vaikais, kuriems būdingas netinkamas elgesys, svarbu iš karto numatyti veiklos būdus, priemones ir/ar strategijas, sudaryti sąlygas sėkmingam šių vaikų ugdymui/si. Ugdymo institucijose aktualizuojamas elgesio valdymas, t.y. procesas, kurio metu reguliuojamas nepageidaujamas elgesys, taikant pedagogines priemones. Pedagogas savo veikla, pasirinktomis ugdymo strategijomis (pozityvūs pedagogų bendravimo būdai su vaiku, veiklų orientacija į pozityvaus elgesio palaikymą, paskatinimai, aktyvūs ugdymo metodai, socialinių gebėjimų ugdymas ir kt.), bendradarbiaudamas su kitais ugdymo dalyviais gali paskatinti ar sumažinti nepageidaujamo elgesio aspektus, kylančius ugdymo procese. Pasak Geležinienės (2011), vis labiau įsitvirtina socialine konstruktyvistine paradigma grįstas kognityvinis bihevioristinis bei ekosisteminis požiūris, kai vaikas matomas santykių aplinkoje ir supratimas apie vaiko elgesį bei veiklos konstruojamos sujungiant visus tos aplinkos elementus. *Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokių dažniausiai kyla sunkumų ugdymo procese dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais aktyvumo ir dėmesio problemų? Kokios nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės padeda siekti geresnių elgesio rezultatų? Ką mano pedagogai apie pagalbos būdus ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus?*

Tyrimo objektas – nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo tikslas – atkleisti nepageidaujamo elgesio valdymo priemones dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu.

Nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės teorinės prielaidos dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais

Analizuojant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčių vaikų elgesio sunkumus ugdymo procese, dažnai aktualizuojamas nepageidaujamo elgesio valdymo priemonių taikymas bei pozityvi socializacija. Pagrindinės socializacijos priemonės, kuriomis individas naudojasi išiliedamas į bendruomenę ir visuomenę – kalba, intelektinės galios, emocinis reagavimo būdas į savo ir kitų žmonių problemas (emocinis intelektas), kalbinio ir nekalbinio bendravimo įgūdžiai (savo kūno pozų, mimikos, komunikacinių gestų kontrolė ir tinkamas naudojimas (Giedrienė, 2011). Kalbant apie aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius vaikus, tenka pripažinti, kad jie dėl perdėto aktyvumo, nedėmesingumo, padidinto judrumo, negatyviai veikia vaiko socializaciją. Nedėmesingumas, impulsyvumas, padidintas judrumas, savireguliacijos sutrikimai, sukelia antrinius sutrikimo simptomus – elgesio, mokymosi, santykių su bendraamžiais bei emocines problemas (Aleksienė, Tamulevičiūtė, 2007; 1999; Dervinytė-Bongarzoni, 2008). Kita vertus, nėra universalių raidos normų, tiksliai apibūdinančių priimtino elgesio ribas. Kiekvienas vaikas kartais supyksta, nekalba, ar piktžodžiauja. Pasak Kaufmano (2001), konstatuoti elgesio ar emocinę problemą reikia tik tuomet, kai vaiko elgesys tam tikrose situacijose dažnai skiriasi nuo tikėtinių jo amžiaus vaikų reakcijų, neatitinka socialinių grupių taisyklių; tai pastebima įvairioje aplinkoje (šeimoje, darželyje, vaikų žaidimų aikštelėje ir kt.) (cit. Nasvytienė, 2005, p.8). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kognityvinė, socialinė, emocinė raida yra sparti, dinamiška, todėl konkretaus vaiko vystymosi pokytis gali sukelti ir sušvelninti nepageidaujamos jo elgsenos apraiškas. Priešmokyklinio amžiaus vaikams labai svarbus bendravimas su kitais panašaus amžiaus vaikais. Bendraudamas su vaikais mokosi įvairių socializacijai labai svarbių elgesio būdų: susitarimo, dominavimo, varžymosi, simpatizavimo. Vaikams, kuriems būdingas perdėtas aktyvumas ir nedėmesingumas, labai dažnai pasitaiko elgesio sutrikimų vaikystėje, todėl jiems reikalinga ypatinga suaugusiųjų pagalba, kantrybė, rūpestis (Dervinytė-Bongarzoni, 2008). Aktyvumo bei dėmesio problemų turinčių vaikų elgesio sunkumai ugdymo procese turi būti aktualizuojami elgesio valdymu, t.y. nepageidaujamas elgesys reguliuojamas ir/ar sulaikomas naudojant

pedagogines priemonės. Nepageidaujamo elgesio valdymo priemonių skalė pakankamai plati. Daugelis mokslininkų pedagogo veiklą grindžia į vaiką bei į jo šeimą orientuotu ugdymu, ugdymo dalyvių bendradarbiavimu institucijoje, sąveikų konstravimu (Ališaukas, 2007; Kaffemanienė, Tereikienė, 2003; Ruškus, Mažeikis, 2007; Geležinienė, 2011; Galkienė, 2005; Ališauskienė, Miltenienė, 2004; Ališauskas, Šimkienė, 2013; Anderson, Watt, Noble, Shanley, 2012; Jones, Chronis-Tuscand, 2008 ir kt.), akcentuojamos įvairios elgesio valdymo strategijos, pozityvūs bendravimo būdai su vaiku, konstruktyvistinių metodų taikymas. Žukauskienė (2001) akcentuoja, jog mokytojas gali pradėti kurti elgesio keitimo būdus, mėgindamas atsakyti į klausimus: „Kokia iš tiesų problema turėtų būti išspręsta?“, „Koks yra tikslas?“, „Koks vaiko elgesys bus tinkamas?“, „Kaip mokytojas gali pasiekti, kad vaikas pasielgtų taip, kaip iš jo reikalaujama?“ (p.43). Ramanauskienė (2005) netinkamą vaiko elgesį rekomenduoja koreguoti taikant apgalvotą skatinimo bei bausmių sistemą, kuri turi būti humaniška, formos turi būti iš anksto aptartos su vaiku. Sukurti apdovanojimų sistemą, kuri turi būti aptariama su vaikais. Pedagogui svarbu įsitikinti, ar vaikas nori pasirinkto apdovanojimo ir yra pasiruošęs dėl jo dirbti. Todėl tikslinga duoti pasirinkti vaikui. Pagyrimai – tai labai efektyvus metodas darbe su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais vaikais, todėl girti iš karto, kai tik pastebimas tinkamas elgesys, tiksliai įvardinti, kas jums patiko, būti nuoširdžiais ir spontaniškais, pagirti net menkiausią elgesio pagerėjimą, pagyrimuose vengti kritikos (taip,..bet), girti kuo dažniau. Žukauskienė (2001) akcentuoja susitarimus, kuriais parodoma, kad jis gali rinktis, kaip jam elgtis, o pasirinkimas priklausys, ar vaikas nori priimti netinkamo elgesio pasekmes, ar ne. Pozityvaus elgesio skatinimui pabrėžiami apribojimai, t.y. jie nustatomi taip, kad vaikui būtų aišku: pirma, koks elgesys yra nepriimtinas; antra, kokie veiksmai turėtų būti atliekami vietoj nepriimtinių; trečia, kokios bus pasekmės, jeigu nebus laikomasi taisyklių ribų (Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas, 2008). Vaiko agresyvumą, pyktį mažina vaiko, tokio, koks jis yra, priėmimas. Besąlyginis vaiko priėmimas toks, koks jis yra – svarbiausias kalbėjimo, bendravimo su vaiku principas (Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas, 2008). Monkevičienė (2004) (cit. Braslauskienė, Jonutyte, 2005) mano, jog suaugusieji patys paskatina agresyvaus elgesio išitvirtinimą, demonstruodami jėgos skirtumą, drausmina vaiką; netinkamu atsaku į agresyvų elgesį jį dar labiau paskatina; liepia, priverčia liautis elgtis agresyviai, taip skatindami

agresyvų elgesį; skatina vaiką atsimokėti tuo pačiu jį nuskriaudusiam vaikui, o vaikas mokosi atkeršyti. Vaikui visada reikia pozityvaus dėmesio iš savo ugdytojų. Pozityvus dėmesys yra toks dėmesys, kuris suteikiamas už elgesį, kurį norima pastiprinti siekiant, kad kartotųsi (Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas, 2008). Kita vertus, dažnai netinkamai besielgiantys vaikai neturi socialinių gebėjimų, kurie leistų užmegzti ir palaikyti pozityvius santykius su bendraamžiais ir suaugusiais. Nemokėjimas bendrauti išryškėja jau ikimokykliniame amžiuje. „Vaikai nepriimami žaisti dažniausiai dėl dviejų priežasčių: jie pernelyg greitai imasi vadovauti arba nesilaiko žaidimo taisyklių. Taip elgiasi nemėgstami vaikai: jie įsibrauna į žaidžiančiųjų būrį, bando keisti žaidimo taisykles, reiškia savo nuomonę, ima ginčytis – taip jie stengiasi atkreipti į save dėmesį. Tokia elgesio pasekmė paradoksali: bendraamžiai šiuos vaikus atstumia ir ignoruoja (Goleman, 2003, cit. Giedrienė, 2011; p.148). Kai vaiko socialiniai gebėjimai geri, jis geba veiksmingai bendrauti įvairiose situacijose ir aplinkose (Kaffemanienė, Jurevičienė, 2012). Socialiniai įgūdžiai apibūdinami kaip adaptyvus ir adekvatus elgesys, kuris padeda įveikti kasdienio gyvenimo reikalavimus, pasikeitimus ir sunkumus (Malinauskas, 2011; cit. Agryle, 1996, Malinauskas, 1996). Išskiriami penki pagrindiniai vaikų ir paauglių socialiniai įgūdžiai: bendravimo su bendraamžiais, savitvartos, akademiniai, bendradarbiavimo, savęs įtvirtinimo (Malinauskas, 2011). Pedagogas, siekdamas sumažinti netinkamą vaiko elgesį, turėtų sudaryti sąlygas įgyti pagrindinius socialinius įgūdžius, kviečiant kartu žaisti, susidraugauti, laikytis taisyklių, padėti draugui, organizuoti veiklas, kurios nesudarytų situacijų netinkamo elgesio raiškai.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Tyrimo procesas. Tyrimas atliktas 2014 m. Tyrime dalyvavo 6 ikimokyklinio ugdymo pedagogai, dirbantys su priešmokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais aktyvumo bei dėmesio sunkumų. Tyrimo etapai: 1) mokslinės literatūros analizė. Atrinkti mokslinės literatūros leidiniai, straipsniai, kurie buvo analizuojami išskiriant tyrimo objektą, tikslą, probleminius klausimus. Nuosekli literatūros paieška buvo atlikta EBSCOhost duomenų bazėje; 2) interviu klausimų kūrimas; 3) tyrimo vykdymas; 4) tyrimo metu gautų duomenų analizavimas.

Pedagogų buvo prašoma nurodyti sunkumus, ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikus, turinčius aktyvumo ir dėmesio problemų (1 lentelė).

1 lentelė

Pedagogų išskirti priešmokyklinio amžiaus vaikų dėmesio ir aktyvumo sunkumai			
Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Nedėmesingumas	Nesugeba ilgesnį laiką išlaikyti dėmesio, baigti pradėtą veiklą	„Ugdamosios veiklos, Ryto rato metu labai dažnai yra sunku išlaikyti dėmesį, juda, kruta. Sunku susikaupti. Jeigu susikaupta, tai tik labai trumpai“. „Dažnai pradėję tam tikrą užduotį, kurioms reikalinga smulkioji motorika, nenori jos iki galo pabaigti, dažniausiai nori baigti veiklą ir eiti žaisti, o tai blaško kitus vaikus. Užduotis atlieka labai greitai, skuba, o po to jau sunku išlaikyti dėmesį“.	6
Padidėjęs aktyvumas	Triukšmavimas, bėgiojimas, įkyrus elgesys	„Grupėje, jeigu yra žaidybinė veikla, tai žaidžiant labai garsiai kalba, bėgioja po grupę, sudėtinga būna išsivedus į lauką, reikia nuolatos jį stebėti“.	5
	Nesugebėjimas sulaukti savo eilės	„Žaidimų metu, atliekant užduotis grupelėse labai sunku kitą išklausti iki galo, dažnai įsiterpia. Žaidžiant judriuosius žaidimus sunku sulaukti savo eilės“.	4
Prieštaraujantis neklusnumas	Nenoras atlikti užduotis	„Neturi noro atlikti užduotis. Dažnai sako: „nenoriu,“ „nepatinka,“ „noriu žaisti“. „Dažnai tenka ieškoti kompromiso, kad būtų galima išvengti konfliktų“. „Nebūna įdomu atlikti užduotis“. „Būdingas priešiškas elgesys“.	4

Pedagogai nurodo, jog dažniausiai jie susiduria su vaikais, turinčiais šių sunkumų, t.y nedėmesingumas ir padidėjęs aktyvumas: „sunku išlaikyti dėmesį, juda, kruta; nenori atlikti užduočių iki galo; skuba, sunku išklausti kitus vaikus, dažnai įsiterpia, o tai blaško kitus vaikus.“ Antroje vietoje – prieštaraujantis neklusnumas, kuris lemia netinkamą elgesį: „nenoriu, nepatinka, noriu žaisti.“ Pedagogų išskirti sunkumai sutampa su aktyvumo ir dėmesio turinčių vaikų bruožais. Tam tikrų bruožų turėjimas, pedagogų nuomone, jau yra problema ugdymo procese. Pedagogai išskyrė didžiausią tokių vaikų problemą: nesukaupia dėmesio, neužbaigia pradėtų užduočių, o tai dažniausiai sukelia elgesio problemų.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų išskirtus pagalbos būdus, ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus (2 lentelė).

Pedagogų nurodyti pagalbos būdai, ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Specialistų pagalba	Psichologo, specialiojo pedagogo pagalba	„Reikalinga nuolatinė psichologo pagalba vaikui, sprendžiant išylančias elgesio problemas. Specialusis pedagogas turėtų dažniau dalyvauti užsiėmimuose, kuriuose, suderinęs veiklą su pedagogu, galėtų suteikti pagalbą ugdymo procese“.	6
Nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės	Pozityvios elgesio valdymo priemonės	„Pastebėti tinkamą vaiko elgesį; būtinau pagirti, jeigu pastebime netinkamą vaiko elgesį; individualiai kalbėtis, kodėl jis taip pasielgė; ieškoma kompromiso“.	5
Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais	Pagalba tėvams; tėvų švietimas	„Nuolatos individualiai kalbėtis su tėvais apie teigiamus bei problemas keliančius dalykus“. „Tėvų švietimas, sprendžiant išylančias problemas“. „Tėvų bendradarbiavimas su pedagogu“.	4
Pedagogo padėjėjo pagalba	Pedagogo padėjėjo pagalba ugdymo procese	„Veiklose labai reikalingas pedagogo padėjėjas“.	4

Pagalba tokiems vaikams turi būti teikiama kryptingai, nuosekliai, tačiau ne visada taip būna. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog labai dažnai pedagogams pritrūksta specialių žinių, gebėjimų, dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais vaikais. Labai svarbi specialistų pagalba. Pedagogai nurodė, kokių kokrečiai specialistų pagalba svarbi: psichologo, specialiojo pedagogo. „Labai reikalingas psichologas, kuris dirbtų su tokiais vaikais bei teiktų individualias konsultacijas pedagogams bei tėvams.“ „Labai svarbu, jog specialusis pedagogas būtų dažniau grupėje, ugdomųjų veiklų metu.“ Dirbant su tokiais vaikais labai svarbus pedagogo padėjėjas, kuris ugdymo proceso metu galėtų daugiau dėmesio skirti tokiam vaikui. Taip pat svarbus tėvų įtraukimas, pagalba tėvams. „Bendradarbiauti su tėvais, aptarti iškilusias problemas ir ugdymo būdus.“ Efektyvi specialioji pedagoginė pagalba pasiekama tose ugdytojų bendruomenėse, kuriose yra kryptingai koordinuojama specialistų ir pedagogų veikla, kai kiekvienas specialistas savo veikloje realizuoja koordinavimo-komunikavimo funkciją, kurią sudaro: bendravimo, informacijos perdavimo, ryšių palaikymo veikla, todėl ji lemia specialiosios pedagoginės pagalbos lankstumą ir sąveikos ryšius tarp specialiosios pagalbos teikėjų, mokytojų, mokinių ir jų šeimų

(Galkienė, 2005). Vienas pagrindinių partnerystės akcentų – suprasti, kiek tėvai ir specialistai turi bendra ir kiek jie turi išmokyti vienas iš kito.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų taikomas netinkamo elgesio valdymo priemones, ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus (3 lentelė).

3 lentelė

Pedagogų dažniausiai taikomos netinkamo elgesio valdymo priemonės, ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Pagyrimai ir paskatinimai	Pastebimas teigiamas vaiko elgesys ir pastiprinamas	„Pastebimas teigiamas vaiko elgesys, jis pagiriamas, už nedidelius pasiekimus vaikas yra paskatinamas, labai dažnai žodžiu“. „Pastebėti ir girti teigiamą vaiko elgesį“.	6
Vaiko stebėjimas	Vaiko stebėjimas, siekiant pažinti ugdymosi sunkumus	„Stebėti vaiką ugyimo procese, kad būtų galima įžvelgti tam tikras problemas“. „Stebėti, padedant specialistams, kurie nurodo esamas problemas ir sprendimo būdus“.	4
Taisyklių aptarimas	Egesio taisyklių aptarimas su vaiku	„Aptarti individualiai elgesio taisykles, galima tam tikrus dalykus pakartoti, kas galima, o kas yra negerai; kas nepriimtina, kas man nepatiko“.	3
Bendravimas su tėvais ir specialistais	Individualus bendravimas su vaiko tėvais, pasitelkiant specialistų pagalbą	„Nuolatos bendrauti su vaiko tėvais, teikiant jiems pagalbą“. „Nuolatos konsultuotis su specialistais, kurie padėtų spręsti šio vaiko problemas“.	3

Pedagogai, norėdami keisti, koreguoti vaiko elgesį, dažniausiai taiko nepageidaujamo elgesio valdymo priemones, kurios, jų nuomone, yra tinkamos bei veiksmingos: pagyrimai ir paskatinimai, vaiko stebėjimas, taisyklių aptarimas, bendravimas su tėvais ir specialistais. Pedagogai akcentavo, jog geresnių rezultatų sulaukia pastiprindami vaiko pozityvų elgesį, siekia pastebėti teigiamą vaiko elgesį, bet „kartais būnu bejėgis tam tikrose situacijose ir nežinau, kaip elgtis.“ „Gaudamas iš pedagogo teigiamo dėmesio už tinkamą elgesį, vaiko elgesys pasikeičia.“ Kita vertus, kai kurie pedagogai pabrėžė, jog kartais taiko negatyvias vaiko atžvilgiu priemones: aptaria netinkamo elgesio priežastis, gėdija, skatina analizuoti savo elgesį. Pasak Dervinytės-Bongarzoni (2008), elgesio teorijos teigia, kad palaikomas, skatinamas elgesys ateityje linkęs kartotis, o ignoruojamas – silpnėti ir išnykti. Reikėtų stengtis kiek įmanoma neakcentuoti probleminio vaiko elgesio, bet visokeriopai skatinti, pageidaujama, priimtina elgesį (p.42). Vaikų, turinčių aktyvumo

ir dėmesio problemų, ugdymo proceso sėkmė priklauso nuo to, kaip su juo dirbama, elgiamasi, kaip su juo bendrauja pedagogas, tėvai, kiti ugdymo dalyviai.

Išvados:

1. Nepageidaujamo elgesio valdymo priemonių taikymo, ugdant aktyvumo ir dėmesio sunkumų turinčių priešmokyklinio amžiaus vaikų, teorinė analizė atskleidė, jog nepageidajamą elgesį gali koreguoti pedagogų taikomos pozityvaus elgesio valdymo palaikymo priemonės ugdymo procese: skatinimo bei apdovanojimų, susitarimų sistema, taisyklių nustatymas, situacijų, kurių metu vaikas patirtų sėkmę, kūrimas, socialinių gebėjimų ugdymas bei drausminimo priemonės.

2. Būdingiausi ir dažniausiai nurodomi ikimokyklinio ugdymo pedagogų sunkumai dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais: nedėmesingumas ir padidėjęs aktyvumas. Pedagogų išskirti sunkumai tiesiogiai sutampa su aktyvumo ir dėmesio turinčių vaikų bruožais, kurie ugdymo procese kelia problemų.

3. Išnagrinėjus pedagogų teikiamus pagalbos būdus paaiškėjo, jog labai svarbi psichologinė, specialioji pedagoginė pagalba bei kitų ugdymo dalyvių švietimas, konsultavimas, t.y. psichologo, specialiojo pedagogo pagalba pedagogui bei tėvams. Tyrimo rezultatai liudija, jog pedagogai dažniausiai renkasi pozityvias nepageidaujamo elgesio valdymo priemones: pagyrimai ir paskatinimai, vaiko stebėjimas, taisyklių aptarimas, tačiau būna atvejų, kada nežino, kaip konkrečiu atveju būtų galima tinkamai elgtis su tokiu vaiku.

Literatūra:

1. Ališauskas, A.,; Šimkienė, G. (2013). Mokytojų patirtys, ugdant mokinius, turinčius elgesio ir (ar) emocijų problemų.//Specialusis ugdymas, 1 (28), p.51-61.
2. Ališauskienė, S.; Miltenienė, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius: Taikomasis mokslo leidinys. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p.20-24.
3. Aleksienė, V.; Tamulevičiūtė, D. (2007). Muzikiniai žaidimai hiperaktyvių vaikų pozityviam elgesio modeliavimui.//Socialinis ugdymas, 4(15), p. 107-119.
4. Anderson, D., L.; Watt, S., E.; Noble, W.; Shanley, D. C. (2012). Knowledge of attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and attitudes toward teaching children with ADHD: the role of teaching experience.// Psychology in the schools, 49 (6), 511-524.
5. Braslauskienė, R.; Jonutytė, I. (2005). Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijoje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 43.

6. Dervinytė-Bongarzoni, A. (2008). Pagalbos galimybės aktyvumo ir dėmesio sunkumų turintiems vaikams. Vilnius: Specialiosios pedagogikos-psichologijos centras, p. 6-10, 41.
7. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Mokomoji priemonė. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 167-168.
8. Geležinienė, R. (2011). Elgesio ir emocijų sutrikimų turinčio mokinio įgalinimas skatinant dalyvavimą ugdymo procese.//Specialusis ugdymas, 1 (24), p. 128-138.
9. Giedrienė, R. (2011). Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 148-150.
10. Jones, H.; Chronis-Tuscand, A. (2008). Efficacy of teacher in – sevice training for attention – deficit/hyperactivity disorder.//Psychology in the schools, 45 (1), 918-929.
11. Kaffemanienė, I.; Tereikienė, V. (2003). Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinės raidos ir elgesio sutrikimų korekcija.//Specialusis ugdymas, p. 15-30.
12. Kaffemanienė, I.; Jurevičienė, M. (2012). Individo savybėmis grindžiamo socialinių įgūdžių ugdymo modeliavimo galimybės// Specialusis ugdymas, 2 (27), p. 164-174.
13. Ruškus, J.; Mažeikis, G. (2007). Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties galimybių refleksija Lietuvoje. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 62.
14. Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir tėvams. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, p. 8-10.
15. Malinauskas, R. (2011). Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai. Monografija. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, p. 79-81.
16. Nasvytienė, D. (2005). Vaiko elgesio ir emocinės problemos. Kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, p. 7-8.
17. Ramanauskienė, T. (2005). Rekonedacijos tėvams ir mokytojams: hiperaktyvus vaikas.http://www.autizmo.puslapiai.lt/hyper/Sutrikimas.html (žiūrėta 2015-04-10).
18. Žukauskienė, R. (2001). Kodėl vaikai neklauso? Moksleivių netinkamo elgesio ypatumai: metodinės rekomendacijos. Vilnius: G. Kuskio firma, p.24-25, 43-44.

Santrauka

NEPAGEIDAUJAMO ELGESIO VALDYMO PRIEMONĖS DIRBANT SU AKTYVUMO IR DĖMESIO PROBLEMŲ TURINČIAIS PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKAIS

Jūratė Klizaitė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Edukacinėje praktikoje dažnai susiduriama su vaikų dėmesio ir aktyvumo sunkumais, kurie pasireiškia ne tik nedėmesingumu ar padidėjusiu aktyvumu, bet pasireiškiančiu netinkamu elgesiu tam tikrose situacijose: neklusnumu, dažnu pykčiu, konfliktinių situacijų sukėlimu, agresyvumu. Pastaruoju metu aktualizuojamas elgesio valdymas, t.y. procesas, kurio metu reguliuojamas nepageidaujamas elgesys, taikant pedagogines strategijas. Pedagogas savo veikla, pasirinktomis ugdymo strategijomis (pozityvūs pedagogų bendravimo būdai su vaiku, veiklų orientacija į pozityvaus elgesio palaikymą, paskatinimai, aktyvūs mokymo metodai, socialinių gebėjimų ugdymas ir kt.) gali paskatinti ar sumažinti nepageidaujamo elgesio aspektus, kylančius ugdymo procese.

Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokių dažniausiai kyla sunkumų ugdymo procese dirbant su priešmokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais aktyvumo ir dėmesio problemų? Kokios nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės padeda siekti geresnių elgesio rezultatų? Ką mano pedagogai apie pagalbos būdus ugdant aktyvumo ir dėmesio problemų turinčius priešmokyklinio amžiaus vaikus?

Tyrimo objektas – nepageidaujamo elgesio valdymo priemonės dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo tikslas – atkleisti nepageidaujamo elgesio valdymo priemones dirbant su aktyvumo ir dėmesio problemų turinčiais priešmokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogams tenka dirbti su priešmokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais ne tik aktyvumo ir dėmesio problemų, bet iškyla elgesio sunkumai, kuriuos dažnai tenka spręsti individualiu lygmeniu. Išnagrinėjus pedagogų teikiamus pagalbos būdus paaiškėjo, jog labai svarbi specialistų pagalba bei kitų ugdymo dalyvių švietimas, konsultavimas, t.y. psichologo, specialiojo pedagogo pagalba pedagogui bei tėvams. Tyrimo rezultatai liudija, jog pedagogai dažniausiai renkasi pozityvias nepageidaujamo elgesio valdymo priemones: pagyrimai ir paskatinimai, vaiko stebėjimas, taisyklių aptarimas, tačiau būna atvejų, kada nežino kaip konkrečiu atveju būtų galima tinkamai elgtis su tokiais vaikais.

Summary

Undesirable behavior control tools in pre-school children with attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD)

Jūratė Klizaitė

Klaipėda State College of Applied Sciences

Attention deficit and hyperactivity disorders are not rare in educational practice. Such disorders manifest themselves in the form of inability to concentrate and hyperactivity in addition to undesirable behavior in particular situations such as

disobedience, often anger bursts, provoking conflict situations, aggressiveness. Behavior control i.e. regulation of undesirable behavior through application of pedagogical strategies became of current interests. By applying selected development strategies (positive relations between the teacher and the child, activity orientation towards maintenance of positive behavior, encouragements, active talks, development of social skills etc.), a teacher can encourage or mitigate aspects of undesirable behavior in children. *To describe the subject of the research, the below questions have been framed: What are the most common difficulties in the development process involving pre-school children with attention deficit and hyperactivity disorder? What undesirable behavior control measures teachers usually apply in the development process? What do the teachers think of possible assistance measures in developing children with attention deficit and hyperactivity disorder?*

Research focus – undesirable behavior control tools in pre-school children with attention deficit and hyperactivity disorder. **The research aim** – to reveal undesirable behavior control tools in pre-school children with attention deficit and hyperactivity disorder. **The following methods were applied in the study:** literature review, interviewing.

The research revealed that pre-school teachers have to work with pre-school children with attention deficit and hyperactivity disorder and behavior problems, which must be often dealt with individually. Having analyzed the methods of assistance usually practiced by teachers, it became evident that support from such professionals as a psychologist, special pedagogue is very important for teachers and parents in addition to education and consulting of other persons involved in the development process. The research results suggest that teachers very often rely on positive tools of undesirable behavior control such as compliments, incentives, individual talks, discussions of rules. Nevertheless, there are situations, when they do not know what they should do in particular situations.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGŲ PATIRTIS, UGDANT AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMĄ TURINČIŲ VAIKŲ SAVARANKIŠKUMO ĮGŪDŽIUS

Inga Linkuvienė, Jūratė Klizaitė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Straipsnyje analizuojama pedagogų patirtis, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius. Analizuojama, kokių sunkumų kyla pedagogams, ugdant šių vaikų savarankiškumo įgūdžius, kokius pagalbos būdus pedagogai taiko ugdydami savarankiškumo įgūdžius. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog šiems vaikams būdingi bendravimo bei elgesio savitumai bei savitarnos įgūdžių sunkumai, todėl tyrime dalyvavusių pedagogų veikla, dirbant su autizmo spektro sutrikimu turinčiais vaikais, labiau orientuota į komunikacijos priemonių taikymą, veiksmų atlikimą kartu bei sėkmės patyrimą. Pedagogų akcentuojama svarbi specialistų, pedagogų padėjėjų bei tėvų pagalba atskleidžia, jog pedagogai supranta komandinio darbo svarbą, sudarant galimybę pedagogams geriau

suprasti, kaip galima padėti šiems vaikams geriau prisitaikyti supančioje aplinkoje bei mažiau priklausyti nuo kito asmens.

Pagrindiniai žodžiai: autizmas, savarankiškumas, savitvarka, ugdymas.

Įvadas

Aktualumas. Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio teikiama ypatingų poreikių, kurie siejami su autizmo spektro sutrikimu, vaikų ugdymui. Šiandien autizmo spektro problematika yra ta sritis, kurioje yra daugiausia paslapties, sudėtinga numatyti ir prognozuoti, kur esminis šio sutrikimo dalykas – individualumo pažinimas, pripažinimas, pagarba individualumui. Naujoje negalių, sutrikimų ir sunkumų klasifikacijoje vaikystės autizmas apibūdinamas kaip raidos sutrikimas, išryškėjantis vaikams iki trejų metų amžiaus ir pasireiškiantis trijose veiklos srityse: socialinio bendravimo, komunikacijos ir elgesio.¹ Vienas iš svarbiausių akcentų yra pedagogo išsilavinimas ir kompetencijos. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) pabrėžiama, jog ikimokyklinio ugdymo programą, parengtą pagal LR švietimo ir mokslo ministro patvirtintus ikimokyklinio ugdymo programų kriterijus, vykdo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo tiekėjas.

Autizmas yra vienas iš sunkiausių raidos sutrikimų vaikystėje, kuriems reikia ypatingos priežiūros, pagalbos. Pasak A. Prasauskienės (2003), autizmas – sunkiausias iš raidos sutrikimų, kuris sukelia tokius socialinio bendravimo sunkumus, kaip pablogėjęs ar visai išnykęs noras žaisti. A. J. Ambrukaitienė, R. Ivoškuvienė (1997) teigia, kad pirmiausia sutrinka santykiai tarp vaiko ir jo šeimos. Jis vengia bet kokios veiklos su kitais asmenimis, žaidžia dažniausiai atsiskyręs nuo vaikų ar suaugusiųjų. Autistai nesuvokia santykių tarp žmonių ir santykių tarp savęs ir aplinkos. L. Mikulėnaitė, R. Ūlevičiūtė (2004) nurodo, jog kiekvienas vaikas autistas yra nepakartojamas, bet šie vaikai turi ir tam tikrų bendrybių. Ugdant svarbu atsižvelgti į kiekvieno vaiko stipriąsias ir silpnąsias puses, t.y. į tai, ką jis gali padaryti geriausiai, o kas jam sekasi prasčiau. Pasak J. Tamošiūnienės, L. Mikulėnaitės, J. Petrulytės, J. Rastensio, A. Juocevičiaus (2012), vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių žmogaus funkcinę ir socialinę adaptaciją, yra savarankiškumo ir savitvarkos įgūdžių įgijimas.

---

¹ LR ŠMM ministro 2011-07-11 įsakymas Nr. V- 1265/V-685/A1-317 „Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo 1 priedas

Edukacinėje praktikoje dažnai susiduriama su šių vaikų gebėjimu savarankiškai pavalgyti, apsirengti, nusirengti, palaikyti kūno švarą, miegą ir poilsį, t.y. savitvarkos įgūdžių kokybe. R. Ivoškuvienė, J. Balčiūnaitė (2002) teigia, kad svarbiausias vaikų, pasižyminčių autizmu, ugdymo tikslas – išugdyti bendravimo, savitvarkos įgūdžius ir pagal galimybes parengti savarankiškam gyvenimui.

Aktualu analizuoti pedagogų taikomus būdus, ugdant vaikus, pasižyminčius autizmo spektro sutrikimu, kurie leistų tokiam vaikui pasirūpinti savimi, kuo mažiau priklausyti nuo kito asmens, geriau prisitaikyti supančioje aplinkoje. *Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokie sunkumai pedagogams iškyla ugdant vaikus, pasižyminčius autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius? Kokius būdus pedagogai taiko, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų savarankiškumo įgūdžius? Koks yra specialiosios pagalbos poreikis?*

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtis ugdant vaikus, pasižyminčius autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtį ugdant vaikus, pasižyminčius autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius.

Vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžių ugdymo teorinės prielaidos

Vienas iš svarbiausių veiksnių, kuris užtikrina žmogaus funkcinę, socialinę adaptaciją yra savitvarkos ir savarankiškumo įgūdžių įgijimas. Autistiškų vaikų ugdymas yra ilgas ir sudėtingas procesas. Didžiausia problema yra ne žinių ir įgūdžių įgijimas (nors ir tai daugumai vaikų pakankamai sunku), o jų praktinis panaudojimas (Ambrukaitis J., Ališauskas A., Labinienė R., Ruškus J., 2003). Autistiškų vaikų savitvarkos įgūdžių lygį nulemia daugelis faktorių: negebėjimas planuoti ir atlikti veiksmų, veiksmo sekos ir visumos nesupratimas, atipinis naudojimasis rankomis kaip veikimo instrumentu, selektyvus dėmesio siekimas (Tamošiūnienė J. ir kt. 2012).

Vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, jų raidos aspektai, komunikacijos bei savitvarkos įgūdžių problemos analizuojamos mokslininkų atliktuose tyrimuose. Vaikų savitvarkos įgūdžių formavimą bei savarankiškumo aspektus žaidimo procese švietimo įstaigose

nagrinėjo: A. Prasauskienė (2003); L. Mikulėnaitė, R. Ulevičiūtė (2004); A. J. Ambrukaitienė, R. Ivoškuvienė (1997); О.С. Никольская, Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг (1997); J. Ambrukaitis ir kt. (2003); R. Žukauskienė (2001); J. Tamošiūnienė ir kt. (2012) pastebi, kad autistai turi nepakankamus bendrosios ir smulkiosios motorikos įgūdžius, prastą kūno koordinaciją, jiems iškyla sunkumų naudojant įvairius įrankius. Šiems vaikams sunku vykdyti komandas, susijusias su veiksmu, jie nemoka pasimokyti iš atliekamų klaidų, sunku mėgdžioti rodomas manipuliacijas. Pasak A.J. Ambrukaitienės, R. Ivoškuvienės (1997), dėl motorikos sutrikimų ir aplinkinio pasaulio nepakankamo suvokimo, vaikams nesusiformuoja savitarnos įgūdžiai, todėl vieni savarankiškai gyventi yra nerajėgūs. М.Ю. Веденина (1998, 10 p.) pažymi, jeigu vaikas bus išmokytas vykdyti paprastas užduotis, tuomet jam bus lengviau veikti kasdieninėse situacijose ir lavinti daug sudėtingesnius įgūdžius. Todėl, prieš pradėdant reikalauti, reikėtų pastebėti, ar vaikas sugebės tai įvykdyti. Svarbu atkreipti dėmesį į savo kalbą, vaikui turi būti aišku, kada ir ko jūs iš jo norite. Paprasti, trumpi ir aiškūs nurodymai gali palaipsniui sudėtingėti. Pasak A.J. Ambrukaitienės, R. Ivoškuvienės (1997), būtina taikyti ir vaizdinę medžiagą, nes vaikas geriau suvokia tai, ką mato. Autorės L. Mikulėnaitė, R. Ulevičiūtė (2004) taip pat pažymi, jog pagrindiniai autistų mokymo ypatumai – suprantamai, vaizdžiai ir aiškiai pateikta supančios aplinkos bei numatomos veiklos struktūra ir įvairūs dienotvarkės ar užduočių lapai.

Ugdant savitvarkos įgūdžius, panaudojami specifiniai vaiko savitumai. Pvz.: jei vaikas mėgsta save apžiūrinėti veidrodyje, bandoma žiūrint į jį mokyti atsikąsti, kramtyti, šukuotis, valyti dantis ir t.t. (Ambrukaitis J. ir kt., 2003). Vienas svarbiausių vaikų autistų ugdymo uždavinių – formuoti savitvarkos įgūdžius, kurie padėtų vaikams tapti mažiau priklausomais nuo aplinkinių. Pedagogas turėtų visais įmanomais būdais stengtis autistišką vaiką įtraukti į bendrą veiklą, sudaryti dienotvarkę, naudoti simbolius, tvarkaraštį. Vaikas turi būti mokomas dalyvauti grupinėse veiklose, atlikti užduotį iki galo, dalytis priemonėmis bei atsižvelgti į kito poreikius, vaikas turi pajusti, kad būti su aplinkiniais gera. Bendra veikla su kitais vaikais turėtų būti nekonkurencinga, padėdant pedagogui, kol vaikas išmoks viską atlikti savarankiškai.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo keturi ikimokyklinio ugdymo pedagogai, ugdantys vaikus, turinčius autizmo spektro

sutrikimą. Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – 44,25 (1 lentelė). Vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, amžius - nuo trejų iki penkerių metų.

Tyrimo metodai ir metodologija.

Tyrimo etapai: 1) mokslinės literatūros analizė. Atrinkti mokslinės literatūros leidiniai, straipsniai, kurie buvo analizuojami išskiriant tyrimo objektą, tikslą, probleminius klausimus; 2) klausimų kūrimas; 3) empirinio tyrimo vykdymas; 4) tyrimo metu gautų duomenų analizavimas. Taikytas apklausos žodžiu metodas (pusiau struktūrizuotas interviu). Pusiau struktūrizuotas interviu instrumentas buvo sudarytas tyrėjos. Šis metodas taikytas dėl keleto aspektų: galima diskutuoti apie esamą problemą, kuri yra pirmiausia aktuali informantui; galima surinkti naudingos informacijos, kuri padeda atskleisti nagrinėjamos problemos detales; vyksta tarpusavio sąveika su informantu; tyrėjas gali išplėtoti klausimus, turėdamas tikslą – labiau analizuoti gaunamą informaciją; nagrinėjami gauti atsakymai leidžia papildyti tyrimo duomenis nesiremiant išankstinėmis teorijomis. Atviri klausimai orientuoti į šias temas: 1) Sunkumai ugdant autistišką vaiką; 2) pagalbos būdai ugdant autistiško vaiko savarankiškumo įgūdžius; 3) teikiamos pagalbos poreikis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Interviu pradžioje tiriamasis buvo supažindintas su tyrimo tikslu, klausimais, aptarta interviu trukmė. Interviu buvo vykdytas 2014 m. lapkričio mėn. iki 2015 sausio mėn., tiriamiesiems patogiu laiku. Interviu organizuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kuriose dirba pedagogai.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi pagrindinių etinių principų: tyrimo naudingumo, pagarbos asmens orumui, konfidencialumo, teisingumo, anonimiškumo.

1 lentelė

Informantų demografinės charakteristikos

Tyrimo dalyvių kodas	Lytis	Išsilavinimas
A	Moteris	Aukštasis
B	Moteris	Aukštasis
C	Moteris	Aukštasis
D	Moteris	Aukštasis

Tyrimo rezultatai

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie dažniausiai iškyla autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitarnos įgūdžių sunkumai? Kodėl taip manote? Atlikus duomenų analizę, išskirtos dvi subkategorijos (2 lentelė).

Dažniausiai ikimokyklinio ugdymo pedagogams išskylančios autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitarnos įgūdžių sunkumai

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Dažniausiai išskylančios autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitarnos įgūdžių sunkumai	Sunku apsirengti, nusirengti	„Autistiškiems vaikams dažniausiai yra sunku atlikti tokius veiksmus, kurie reikalauja smulkiosios ir stambiosios motorikos įgūdžių. Tiek sunkiai sekasi apsirengti, nusirengti, susišukuoti, praustis, pavalgyti“.
	Sunku užsisiegti sagas, užsitraukti užtrauktuką	„Dėl neišlavėjusios smulkiosios ir bendrosios motorikos, sunkiai sekasi užsitraukti užtrauktuką“. „Silpnoji sritis – smulkioji motorika, sunku užsisiegti sagas, užsitraukti užtrauktuką“.

Išanalizavus informantų atsakymus paaiškėjo, jog autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitarnos sunkumai dažniausiai pasireiškia atliekant veiksmus, kurie reikalauja smulkiosios ir stambiosios motorikos įgūdžių. Daugumai vaikų būdinga raumenų įtampa, nežymus frigidiskumas, diskoordinacijos ir apraksijos požymiai [...]. Į klausimą kodėl taip manote?, informantai nurodė, „jog dėl motorikos sutrikimų ilgai neišmoksta apsirengti, praustis, šukuotis, nesusitvarko tualete“ (A, B, C). Akivaizdu, jog autistiškiems vaikams būdingas bendrosios ir smulkiosios motorikos nevikrumas, negebėjimas atlikti tam tikrų judesių, riboja vaiko savitvarkos įgūdžius.

Informantų buvo teirautasi, kokie Jums dažniausiai kyla sunkumai dėl autistiško vaiko savarankiškumo įgūdžių ugdymo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje? Kokiais būdais Jūs su tuo susitvarkote? Atlikus duomenų analizę, išskirtos trys subkategorijos (3 lentelė).

Dažniausiai ikimokyklinio ugdymo pedagogams išskylančios sunkumai, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Dažniausiai išskylančios sunkumai, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius	Sunkumai dėl trūkstamos informacijos	„Nežinome, kaip tinkamai ugdyti tokio vaiko savarankiškumo įgūdžius“. „Specialiai ikimokyklinio ugdymo pedagogų niekas nekonsultuoja“. „Trūksta specialių kursų, konsultacijų, pasirengimo“.
	Sunkumai dėl pedagogo padėjėjų trūkumo	„Ikimokyklinėje įstaigoje trūksta padėjėjų, kurie labai reikalingi ugdymo procese“. „Tokiam vaikui būtinas atskiras žmogus, kuris turėtų būti pasirengęs dirbti su tokiu vaiku, galėtų jam padėti“.
	Sunkumai dėl komandinio bendradarbiavimo nebuvimo	„Su vaiku turi dirbti komanda“. „Pedagogų, specialistų ir padėjėjų vieningo darbo nebuvimas, trūksta bendravimo ir bendradarbiavimo“. „Trūksta tėvų pagalbos, pedagogų, padėjėjų ir tėvų bendro pasidalijimo informacija, turimomis žiniomis“.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogams, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius, dažniausiai sunkumai kyla dėl informacijos, komandinio darbo ugdymo insitucijoje stokos, taip pat pedagogai akcentuoja auklėtojo padėjėjo svarbą. Apibendrinant galima teigti, kad autistiško vaiko ugdymas – yra švietimo sistemos užduotis, todėl labai svarbu, kad pedagogai bei kiti ugdymo proceso dalyviai būtų kompetentingi. Į klausimą: kokiais būdais Jūs su tuo susitvarkote?, ikimokyklinio ugdymo pedagogai atsakė, jog savarankiškai gilina žinias (...savarankiškai gilinu žinias įvairioje mokslinėje literatūroje, taip pat informacijos ieškau internetiniuose šaltiniuose...) (A, B), informantai akcentavo, kad stengiasi įtraukti tėvus (...iš vaiko tėvelių stengiuosi sužinoti, kuo daugiau įvairios informacijos bei smulkmenų...), (...tėvelius savanorius kviečiame valandai ar dviem pabūti grupėje ir pagelbėti...) (A, B, C, D). Akivaizdu, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogams reikalinga sisteminga ir kompleksinė specialistų pagalba, kaip bendrauti su tokiu vaiku, kaip padėti jo raidai, kaip modifikuoti ne tik vaikų, bet ir pačių tėvų bei kitų asmenų elgesį su autistišku vaiku ugdant savarankiškumo įgūdžius.

Tyrimo buvo siekiama išsiaiškinti, kokias komunikacijos priemones dažniausiai ikimokyklinio ugdymo pedagogai naudoja ugdydami autistiško vaiko savarankiškumo įgūdžius? Kodėl? Atlikus duomenų analizę, išskirtos dvi subkategorijos (4 lentelė).

4 lentelė

Dažniausiai naudojamos ikimokyklinio ugdymo pedagogų komunikacijos priemonės, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Dažniausiai naudojamos komunikacijos priemonės, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius	Iliustracijos, paveikslėliai, nuotraukos	„Paprastų žodinių nurodymų nesupranta, todėl iliustracijos ir paveikslėliai neišvengiami ir būtini“. „Aiškinimai su paveikslėliais ar nuotraukomis, vaikui tampa suprantamesni, taip jis lavina savo komunikacinius gebėjimus, kurie leidžia labiau ugdyti savitamos įgūdžius, t.y. jau gali parodyti ir atlikti tam tikrą veiksmą, nusirengti, apsirengti, praustis su pagalba“.
	Kalba, gestai	„Paprastais trumpais sakiniais reikalaujama, kartojama keletą kartų, kol nurodymas bus įvykdytas iki galo“. „Vaikui aiškinu trumpais sakiniais, naudodama gestus, nes neverbalinė kalba jam suprantamesnė“.

Informantai nurodė, jog dažniausiai naudojamos komunikacijos priemonės, ugdant autistiškų vaikų savarankiškumo įgūdžius, yra

ilustracijos, paveikslėliai bei nuotraukos, taip pat kalba ir gestai (...todėl, kad neverbalinė kalba jam suprantamesnė...), (...matydamas konkretų paveiksluką ar iliustraciją, greičiau suvokia ką reikia daryti...) (A, C, B); (...kalba ir gestai, viena pagrindinių komunikavimo priemonių...) (A, B, D). Naudojant simbolių ar paveikslėlių seką, o veiksmo atlikimą įvardinant ir suskirstant į mažus žingsnelius, galima numatyti produktyvų autistiško vaiko savarankiškumo įgūdžių formavimą.

Tyrime informantų buvo klausama, kokius dažniausiai taiko autistiško vaiko savitvarkos įgūdžiams ugdyti būdus? Kokie būdai efektyviausi? Kodėl taip manote? Atlikus duomenų analizę išskirtos keturios subkategorijos (5 lentelė).

5 lentelė

Dažniausiai ikimokyklinio ugdymo pedagogų taikomi būdai, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitvarkos įgūdžius

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Dažniausiai taikomi būdai, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savitvarkos įgūdžius	Nuoseklus kartojimas	„Nuosekliai kartojame, kol padarys nurodytą veiksmą“. „Nuoseklus veiksmo aiškinimas, demonstravimas vaizdinių priemonių ir kartojimas, kuris labiau padeda vaikui suprasti, ką jis turi atlikti“.
	Veiksmai atliekami kartu	„Vaiko veiksmus atliekame kartu su jo rankomis. Vaikui tai sukelia teigiamas emocijas, jis nori veiksmą tokiu būdu kartoti keletą kartų“.
	Neverbaliniai ir verbaliniai būdai, padedantys ugdyti savarankiškumą	„Šypsena, geru žodžiu, skatiname, kad viską darytų pats“. „Kantriai laukiame, kol savarankiškai atliks vieną ar kitą veiksmą, neskubiname, pagiriame“.

Atsižvelgiant į ikimokyklinio ugdymo pedagogų atsakymus, galima teigti, jog efektyviausi būdai ugdant autistiškų vaikų savitvarkos įgūdžius yra nuoseklus kartojimas, tai reiškia kartojimas turi būti aiškus ir nuoseklus. Informantai pažymėjo ir veiksmus, atliekamus kartu (...vaiko veiksmus atliekame kartu su jo rankomis...) (A, B, C, D). Ikimokyklinio ugdymo pedagogai, pasirinkdami tokius ugdymo būdus akcentavo, kad jie yra veiksmingiausi (...todėl, kad vaikui atsiranda pasitikėjimo savimi jausmas...), (...nuoseklus kartojimas padeda vaikui įsisavinti...) (A, B, C). Labai svarbu autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams sudaryti tinkamą aplinką bei taikyti tuos ugdymo būdus, kurie skatintų vaiko savitvarkos įgūdžius kasdienėje veikloje. Tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kokios ikimokyklinio ugdymo pedagogams pagalbos

labiausiai reikia, ugdant autistiško vaiko savarankiškumo įgūdžius grupėje? Kodėl taip manote? Atlikus duomenų analizę, išskirta viena subkategorija (6 lentelė).

6 lentelė

Labiausiai ikimokyklinio ugdymo pedagogams reikalinga pagalba, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Labiausiai reikalinga pagalba, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko savarankiškumo įgūdžius	Tėvų, pedagogų ir specialistų pagalba	„Labiausiai reikia tėvų, specialistų bei auklėtojo padėjėjo dėmesio, nes pasikeitimas turimos informacijos gali padėti siekti geresnės ugdymo kokybės“. „Komandinis (tėvų, pedagogų ir specialistų) tarpusavio bendradarbiavimas, vaikui yra efektyviausias“. „Labai svarbus visų komandinis bendradarbiavimas“. „Kad būtų efektyvus ugdymo tęstinumas, svarbiausia pagalba iš tėvų, tėvų švietimas, tėvų įtraukimas“.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogai labiausiai išskyrė: tėvų, specialistų, pedagogų bei jų padėjėjų komandinį bendradarbiavimą (...komandinis tėvų, pedagogų ir specialistų tarpusavio bendradarbiavimas, vaikui yra efektyviausias...)(A,B). Informantai akcentuodami bendradarbiavimą, pažymėjo, jog tai efektyviausias ugdymo metodas (...kai dirbama išvien, vaikas gali pasiekti geriausių rezultatų...), (...komandinis bendradarbiavimas yra produktyviausia pagalba autistiškam vaikui...) (A, C). Glaudus šeimos ir specialistų bendradarbiavimas yra labai svarbus veiksnys, lemiantis ugdytinių raidos korekciją. Bendraudami ir bendradarbiaudami pedagogai, tėvai ir specialistai geriau pažįsta vieni kitus, įgyja pasitikėjimo, lengviau supranta vaikus, jų elgesį bei ugdymo problemas. Dirbant kartu, vaikui suteikiama pagalba, padedanti jam pasiekti geriausių lavinimo(si) rezultatų.

Išvados:

1. Būdingiausi ir dažniausiai nurodomi ikimokyklinio ugdymo pedagogų sunkumai ugdant vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius yra auklėtojų padėjėjų bei komandinio bendradarbiavimo (tėvų, pedagogų ir specialistų) stoka.

2. Išnagrinėjus ikimokyklinio ugdymo pedagogų teikiamus būdus, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų savarankiškumo įgūdžius paaiškėjo, jog efektyviausi ir veiksmingiausi būdai yra: komunikacijos priemonių taikymas (paveikslėliai, nuotraukos, gestai), nuoseklus kartojimas, veiksmai atliekami kartu bei vaiko savarankiškumo skatinimas.

3. Informantų atsakymų analizė atskleidė, jog atsakomybę bei darbą su tokiais vaikais labiau linkę deleguoti auklėtojo padėjėjui bei įstaigoje dirbančiam

specialistui, taip pat teikiant pagalbą tėvams bei pasidalijant informacija su tėvais. Svarbūs šių vaikų savarankiškumo įgūdžių elementai yra nuosekli, kompleksinė visų ugdymo proceso dalyvių pagalba ir bendradarbiavimas.

Literatūra:

1. Ambrukaitienė, A. J.; Ivoškuvienė, R. (1997). Vaikų autizmas. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
2. Ambrukaitis, J. (2003). Bendroji ir specialioji lingvodidaktika: pranašumai ir skirtumai. Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
3. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas. Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
4. Ivoškuvienė, R.; Balčiūnaitė, J. (2002). Autistiškų vaikų ugdymas. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
5. Labininė, R.; Aidukienė, R. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymo tendencijų apžvalga tarptautiniame bei Lietuvos švietimo reformos kontekste (1990-2002m.). Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
6. Mikulėnaitė, L.; Ulevičiūtė, R. (2004). Ankstyvojo amžiaus vaikų autizmas. Vilnius.
7. Prasauskienė, A. (2003). Vaikų raidos sutrikimai. Kaunas.
8. Ruškus, J. (2002). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
9. Tamošiūnienė, J.; Mikulėnaitė, L.; Petruilytė, J.; Rastenskis, J.; Juocevičius, A. Ikimokyklinio amžiaus vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, savarankiškumo įgūdžių raidos ypatumai. Sveikatos mokslai, 2012, [žiūrėta 2014-11-22]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fmhs.eu%2Findex.php%2Fsmhs%2Farticle%2Fdownload%2F412%2Fpdf&ei=mb5wVKvrJMf9ywOjsYHwCw&usq=AFQjCNHMMxwyyou2y9BqPgKSsD51x3cr5g>
10. Žukauskienė, R. (2001). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
11. Веденина, М. Ю. (1998). Аутичный ребёнок проблемы в быту. Москва: Добро.
12. Никольская, О. С.; Баенская, Е. Р.; Либлинг, М.М. (1997). Аутичный ребёнок. Москва: Теревинф.
13. LR ŠMM ministro 2011 – 07 – 11 įsakymas Nr. V – 1265/V – 685/A1 – 317. Valstybės žinios.

Santrauka
IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGŲ PATIRTIS, UGDANT
AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMĄ TURINČIŲ VAIKŲ
SAVARANKIŠKUMO ĮGŪDŽIUS

Inga Linkuvienė, Jūratė Klizaitė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Šiandien autizmo spektro problematika yra ta sritis, kurioje yra daugiausia paslapties, sudėtinga numatyti ir prognozuoti, kur esminis šio sutrikimo dalykas – individualumo pažinimas, pripažinimas, pagarba individualumui. Autizmas yra raidos sutrikimas, pasireiškiantis trijose veiklos srityse: socialinio bendravimo, komunikacijos ir elgesio. Vienas iš svarbiausių veiksnių, kuris užtikrina žmogaus funkcinę, socialinę adaptaciją yra savitvarkos ir savarankiškumo įgūdžių įgijimas. Autistiškų vaikų ugdymas yra ilgas ir sudėtingas procesas. Edukacinėje praktikoje dažnai susiduriama su šių vaikų gebėjimu savarankiškai pavalgyti, apsirengti, nusirengti, palaikyti kūno švarą, miegą ir poilsį, t.y. savitvarkos įgūdžių kokybe.

Tyrimo problemai apibūdinti buvo suformuluoti tokie probleminiai klausimai: Kokie sunkumai pedagogams iškyla ugdant vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius? Kokius būdus pedagogai taiko, ugdydami autizmo spektro sutrikimus turinčių vaikų savarankiškumo įgūdžius? Koks yra specialiosios pagalbos poreikis?

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtis ugdant vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtį ugdant vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu (pusiau struktūrizuotas interviu).

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo keturi ikimokyklinio ugdymo pedagogai, ugdantys vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą. Vaikų amžius nuo trejų iki penkerių metų.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog būdingiausi ir dažniausiai nurodomi ikimokyklinio ugdymo pedagogų sunkumai ugdant vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimu, savarankiškumo įgūdžius yra auklėtojų padėjėjų bei komandinio bendradarbiavimo (tėvų, pedagogų ir specialistų) stoka. Išnagrinėjus ikimokyklinio ugdymo pedagogų teikiamus būdus, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų savarankiškumo įgūdžius paaiškėjo, jog efektyviausi ir veiksmingiausi būdai yra: komunikacijos priemonių taikymas (paveikslėliai, nuotraukos, gestai), nuoseklus kartojimas, veiksmai atliekami kartu bei vaiko savarankiškumo skatinimas. Informantų atsakymų analizė atskleidė, jog atsakomybę bei darbą su tokiais vaikais labiau linkę deleguoti auklėtojo padėjėjui bei įstaigoje dirbančiam specialistui, taip pat teikiant pagalbą tėvams bei informacijos pasidalijimui su tėvais. Svarbūs šių vaikų savarankiškumo įgūdžių elementai yra nuosekli, kompleksinė visų ugdymo proceso dalyvių pagalba ir bendradarbiavimas.

Summary
**EXPERIENCES OF PRESCHOOL EDUCATORS IN DEVELOPING
SELF - SUFFICIENCY SKILLS FOR CHILDREN WITH
AUTISM SPECTRUM DISORDERS**

Inga Linkuvienė, Jūratė Klizaitė

Klaipėda State College of Applied Sciences

Nowadays topic concerning autism spectrum is the most mysterious field. It is difficult to predict and forecast where the essential point of this disorder is – cognition of individuality, acknowledgment or respect to individuality. Autism is a developmental disorder occurring in three fields of activities: social interaction, communication and behavior. One of the most important factors ensuring functional and social adaptation of a human being is developing skills of self-regulation and self-sufficiency. Educating children with autism is a long and complex process. Educational practice frequently encounters a fact that such children are able to eat, dress, undress, keep body hygiene, sleep and rest on their own, i.e. maintain quality skills of self-regulation.

In order to describe research problem, following problematic questions have been framed: What kind of difficulties are faced by educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorder? What are the methods applied by educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorders? What is the need of special assistance?

Research object – experiences of preschool educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorders.

Research goal – reveal experiences of preschool educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorders.

Research methods: academic literature analysis, oral survey (semi-structured interview).

Research participants: four preschool educators of the district educating children with autism spectrum disorders have participated in the research. Age of children: three to five years old.

Research has shown that the most typical and most commonly indicated difficulties faced by preschool educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorder are a lack of cooperation in regard of educator assistants and teamwork (parents, educators and professionals). Analysis of methods applied by preschool educators in developing self-sufficiency skills for children with autism spectrum disorders has shown that the most effective and efficient methods are: applying measures of communication (pictures, photos, gestures etc.), consistent repetition, actions performed together and encouragement of child's self-sufficiency. Analysis of informant responses have shown that responsibility and work with such children are more likely to be laid on educator assistant or professional employed in the office. In addition, parents are provided with assistance and sharing of the information. Significant elements of self-sufficiency skills for such children are consistent and integrated assistance and collaboration among all the participants of the educational process.

PEDAGOGO TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS RAIŠKA DIRBANT DAUGIAKULTŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO UGDYMO GRUPĖJE

Aida Norvilienė

Klaipėdos universitetas

Giedrė Tang

Klaipėdos lopšelis – darželis „Bitutė“

Anotacija. Ikimokyklinio ugdymo pedagogui vis dažniau tenka dirbti daugiakultūrinėje grupėje. Dirbant tokioje grupėje ypač aktuali yra tarpkultūrinė kompetencija. Šiame pranešime siekiama pristatyti, kaip pasireiškia pedagogo tarpkultūrinė kompetencija ir kokie yra jo veiklos ypatumai dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje. Pristatomi kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai. Tyrimas atliktas 2014 metais. Atlikus gautų duomenų analizę, nustatyta, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai savo tarpkultūrinę kompetenciją vertina vidutiniškai. Pažymėtinas faktas, kad pasitaiko religinių ir rasinių nepakantumo atvejų ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Pagrindiniai žodžiai: tarpkultūrinė kompetencija, daugiakultūriškumas, pedagogika, ikimokyklinis ugdymas.

Įvadas

Vienos iš bendrųjų kompetencijų – *tarpkultūrinės kompetencijos* – svarba kiekvienam žmogui, nepaisant jo veiklos specifikos, yra akcentuojama Europos Sąjungos (*Lifelong Learning Programme Call for Proposals 2011–2013 Strategic Priorities, 2010; Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. Eurydice Report, 2012; Education and Training in Europe 2020 – the Contribution of Education and Training to Economic Recovery, Growth and Jobs, 2012*) ir Lietuvos dokumentuose (*Valstybinėje 2013–2022 metų strategijoje; Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030 (2012); Vizijoje Moksloji Lietuva – 2030 (2012); Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011); Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007)* ir kt.). Tarpkultūrinė kompetencija tampa būtinybe, nes homogeniškumas kuriantis daugiakultūrinei visuomenei sparčiai nyksta veikiamas globalizacijos jėgų.

Daugiakultūriškumo aspektas neaplenkia ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos. B. Kuzmickas (2010) sąvoką „daugiakultūriškumas“ apibūdina kaip „situaciją, kai ribotoje geografinėje erdvėje (valstybėje,

regione, mieste) gyvena ir bendrauja įvairių tautų, kultūrų ir konfesijų žmonės“. Lietuvos statistikos departamento visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais 2011 m. Lietuvoje gyveno 154 tautybių gyventojai. Lietuvoje buvo 84, 2 % lietuvių, 6,6 % lenkų, 5,8 % rusų, 1,2 % baltarusių, 0,5 % ukrainiečių ir 0,6 % kitų tautybių gyventojų. Pasak Europos migracijos tinklo (2014) pateikiamos informacijos, 2014 m. į Lietuvą atvyko 24,3 tūkst. asmenų, t.y. 2 tūkst. daugiau nei 2013. Migracijos departamento duomenimis 2015 m. pradžioje Lietuvos Respublikoje gyveno 40 826 užsieniečiai. Šie skaičiai leidžia daryti prielaidą, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigose egzistuoja daugiakultūriškumas. D. Amilevičius ir V. Andrejevas (2012) daugiakultūriškumą apibūdina kaip praktiką, kuri akcentuoja lygias visų kultūrinių visuomenės grupių, ypač tradicinių mažumų, teises tenkinti savo poreikius ir gauti pagalbą. Daugiakultūriškumą sudaro šie aspektai: *etniškumas, rasė, religija, seksualinis tapatumas, lytis, įgalumas, ekonominis, socialinis sluoksnišnis* (Bielskienė, Duoblienė, Tamulionytė, 2012). Daugiakultūrinę grupę sudaro ne tik skirtingoms tautybėms, religijoms, kultūroms priklausantys individai, bet ir įvairioms skirtingoms visuomenės grupėms priklausantys asmenys. Taigi yra pakankamai prielaidų, jog daugiakultūrinę ikimokyklinio ugdymo grupę sudaro įvairių rasių, kultūrų, religijų, ekonominio-socialinio sluoksniu, mišrių šeimų, dvikalbiai ir daugiakalbiai vaikai. Didėjant santuokų skaičiui su užsieniečiais, daugėjant užsieniečių, kurie atvyksta gyventi į Lietuvą, galima daryti prielaidą, kad daugiakultūriškumas grupėse tik ryškės. Pedagogams teks labiau atkreipti dėmesį į daugiakultūriškumą ir tarpkultūrinį ugdymą. Siekiant, kad ugdymo procesas tokioje grupėje vyktų kuo kokybiškiau, būtina didelį dėmesį skirti pedagogo tarpkultūrinei kompetencijai.

Tarpkultūrinę kompetenciją (analizuojant ją įvairių veiklų kontekste kaip bendrąją kompetenciją sudaro trys struktūriniai komponentai:

- *žinios* (kultūrinės žinios, neverbalinės kalbos supratimas ir kt.);

- *gebėjimai* (gebėjimas klausytis ir įsiklausyti į pašnekovo nuomonę, gebėjimas stebėti, gebėjimas interpretuoti ir lyginti, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, gebėjimas analizuoti ir įvertinti, gebėjimas išvengti konfliktų; užsienio kalbų mokėjimas ir kt.);

- *nuostatos* (pagarbos, atvirumo ir susilaikymo nuo išankstinės nuomonės, tolerancijos, lankstumo, empatiškumo, smalsumo ir noro atrasti, sužinoti ir kt.) (Norvilienė, 2014).

- Žmogaus tarpkultūrinė kompetencija, susidedanti iš šių trijų struktūrinių komponentų, yra aukščiausio lygio ir pasireiškia asmens elgesiu bendraujant ir bendradarbiaujant su kitos kultūros atstovais.

Pedagogo tarpkultūrinė kompetencija be pagrindinių jos komponentų (bendrųjų žinių, žinių apie kitas kultūras; gebėjimų atrasti, bendrauti ir bendradarbiauti; gebėjimų interpretuoti ir lyginti; nuostatų, būtinų tarpkultūriniam dialogui) apima specifinius, pedagogo veiklai būtinus komponentus: dalykines žinias apie kitų kultūrų švietimo sistemas, ugdymo programas; ugdymo metodus, taikomus dirbant daugiakultūroje grupėje; profesinius gebėjimus (vaikų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo programų kūrimo, jų įgyvendinimo) (Norvilienė, 2014).

Tarpkultūrinės kompetencijos tyrimai yra aktualūs tiek tarptautiniu, tiek ir Lietuvos mastu. Tarpkultūrinės kompetencijos metodologinių prielaidų tyrimams skirti daugelio mokslininkų darbai (Martin, 1986; Byram, 1997; Fantini, 2000; Byram, Nichols, Stevens, 2001; Sercu, 2004; Žydzūnaitė, Lepaitė ir kt., 2010). Tyrėjų D. K. Deardorff (2009), N. Stone (2006), T. R. Williamso, (2009) E. Virgailaitės-Mečkauskaitės (2011), L. Chodzkiėnės (2012) darbuose didesnis dėmesys skiriamas tarpkultūrinės kompetencijos koncepcijos kūrimo klausimams. Tarpkultūrinės kompetencijos raiška analizuojama daugelio mokslininkų veikaluose (Mažeikienė, Loher, 2008; Barzelis, Barcytė, 2009; Kvieskaitė, 2011; Paurienė, 2010; Norvilienė, 2014 ir kt.). Tarpkultūrinės kompetencijos poveikį visuminiam asmenybės ugdymui(si) analizavo Lietuvos ir pasaulinio masto mokslininkai (Tijūnėlienė, 2002; Saugėnienė, 2003; Aramavičiūtė, 2005; Duoblienė, 2006, 2009; Zaleskienė, 2006; Andrea, 2008; Sandberg, Vincze, 2009; Jiaquan, 2009; Jokikokko, 2009 ir kt.).

Pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos tyrimai Lietuvoje reti, ypač kalbant apie ikimokyklinio ugdymo pedagogus. Tarpkultūrinė kompetencija pedagogo profesinėje veikloje yra itin reikšminga vertinant dabartinius edukacinės aplinkos pokyčius, taip pat ji aktuali ir fiksuojant vaikų iš mišrių šeimų skaičiaus didėjimą ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Pedagogai ne tik patys turi būti pasirengę dirbti daugiakultūrinėje grupėje, gebėti kurti joje tarpkultūrinę sąveiką, bet ir gebėti ugdyti vaikų tarpkultūrinę kompetenciją,

atsižvelgdami į grupėje, esančių vaikų kultūrinę įvairovę. Todėl pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos tyrimas – aktualus siekinys tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu. Atsižvelgiant į moksliniu ir praktiniu aspektais nurodytą aktualų siekinį, šio **tyrimo objektu** pasirinkta pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiška dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Atsakant į pagrindinį šio tyrimo klausimą apie pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raišką dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje, pagrindinis dėmesys sutelktas į šiuos **probleminius klausimus**:

1. Kokie yra pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiškos ypatumai dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje?

2. Kaip patys pedagogai vertina savo tarpkultūrinę kompetenciją?

3. Kokia yra mišrių šeimų vaikų tėvų nuomonė apie bendravimo ir bendradarbiavimo ypatumus su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais?

Tyrimo tikslas – ištirti ir nustatyti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygmenį bei ypatumus dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygmenį dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

2. Išsiaiškinti mišrių šeimų vaikų tėvų nuomonę apie bendravimo ir bendradarbiavimo ypatumus su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais.

Metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, anketinė apklausa raštu, statistinė duomenų analizė, pusiau struktūruotas interviu, turinio analizė.

Tyrimo metodika

Tyrimo etika. Pradedant tyrimą svarbu tyrimo dalyvius informuoti apie tyrimo tikslą: kas jį atlieka, kam reikalingas; kas apdoroja duomenis, kam naudos; kas matys anketas. Tyrėjo pareiga – garantuoti anonimiškumą ir konfidencialumą. Taip tiriamasis jausis saugiai ir atvirai galės atsakinėti į klausimus, o tyrėjas gaus tikslesnę informaciją.

K. Kardelis (2007) išskiria šias tyrimų etines problemas: privatumas, anonimiškumas, konfidencialumas, apgaulė.

- **Privatumas.** Kiekvienas asmuo turi teisę pats apsispręsti kiek, kokiomis aplinkybėmis ir kiek plačiai jis norės išsakyti savo nuomonę. Privatumas gali būti pažeistas platinant tyrimo metu gautą informaciją, iš kurios gali būti atpažinti tiriamieji. Todėl, kaip teigia K. Kardelis (2002), tyrėjas turi aiškiai išaiškinti ir pateikti tiriamiesiems aiškia informaciją ir taip pat gauti tyrimo dalyvių sutikimą.

- **Anonimiškumas.** Tai reiškia, kad kiekvienas tyrėjas įsipareigoja saugoti tyrimo dalyvių ir gautų duomenų anonimiškumą. Viena iš pagrindinių anonimiškumo garantavimo būdų yra dalyvių vardų bei kitų asmeninių duomenų nenaudojimas.

- **Konfidencialumas.** Tai reiškia, kad tyrėjas įsipareigoja paslapyje laikyti visą apie asmenį gautą informaciją. Šis klausimas aptariamas tyrimo pradžioje, kai jo dalyviams yra tiksliai paaiškinama, kokios gali būti konfidencialumo ribos konkretaus tyrimo kontekste. Kuo jautresnė, intymesnė tema, tuo tyrėjas labiau turi akcentuoti konfidencialumą.

Tyrimo eiga. Tyrimą sudarė septyni etapai. **Pirmas etapas.** *Mokslinės literatūros analizė (2014m. birželis-rugpjūtis).* Šiame etape buvo suformuluota tema, pagrįstas jos aktualumas, tyrimo objektas, tikslai ir uždaviniai. Siekiant atskleisti temos aktualumą buvo renkama ir sisteminama mokslinė literatūra, analizuojami dokumentai. **Antras etapas.** *Tyrimo metodų pasirinkimas (2014m. rugsėjo pradžia).* Buvo pasirinkti du tyrimo metodai: *kiekybinis* (anketinė apklausa raštu) ir *kokybinis* (pusiau struktūruotas interviu). *Kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa raštu.* Šis metodas numato duomenų rinkimą naudojant anketą, kurioje suformuluoti ir tam tikra tvarka išdėstyti klausimai, kuriais paprastai siekiama išsiaiškinti respondento nuomonę apie elgesio motyvus, vertybines orientacijas, kasdieninės veiklos veiksnius, požiūrį į aplinką (Luobikienė, 2010). Apklausa raštu yra objektyvus būdas surinkti informaciją iš didelės žmonių grupės. *Kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas interviu.* Jis remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Papildomus klausimus tyrėjas užduoda esant skirtingoms situacijoms:

- kai interviu metu pastebi, jog numatytieji klausimai nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos tuomet, kai tiriamasis nepilnai atsako į pateiktuosius klausimus;

- kai pastebi, jog tiriamajam nepatogu (jis nenori) atsakinėti į pateiktą klausimą – tuomet tyrėjas stengiasi tą pačią informaciją gauti paklauskamas kitaip ar trumpam nukreipdamas tiriamojo dėmesį į kitus, mažiau jautrius klausimus ir sugrįždamas prie jautraus klausimo kita formuluote (Kardelis, 2007).

Šį metodą mokslininkai (Tidikis, 2003; Kardelis, 2007; Cohen, Manion, Morrison, 2005; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Luobikienė, 2010; Hesse-Biber, Leavy, 2011 ir kt.) pristato kaip vieną iš dažniausiai kokybiniuose tyrimuose naudojamų duomenų rinkimo metodų. Interviu yra labai geras „priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas“ (Tidikis, 2003, p. 465).

Trečias etapas. *Pasiruošimas tyrimams (2014 m. rugsėjo vidury-pabaiga).* Šiame etape buvo rengiamas anketinės apklausos raštu instrumentas (anketa). Jis buvo skirtas ikimokyklinio ugdymo pedagogams. Taip pat šiame etape buvo suformuluoti klausimai pusiau struktūruotam interviu, kurie buvo skirti ikimokyklinio ugdymo grupės vaikų tėveliams. Apklausos raštu instrumentu buvo siekiama atskleisti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raišką dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje. Anketą sudarė trys dalys: kreipimasis į respondentą, klausimai ir padėka už skirtą laiką ir dalyvavimą tyrime. Anketą sudarė 22 klausimai. Jie buvo suskirstyti į keturis blokus (3 lentelė).

1 lentelė

Anketos klausimų paskirtis	
Klausimai	Klausimų paskirtis
1-5 klausimai	Buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų žinias apie tarpkultūrinę kompetenciją ir buvo prašoma įsivertinti jų pačių tarpkultūrinę kompetenciją.
6-12 klausimai	Buvo siekiama atskleisti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raišką ugdymo procese.
13-15 klausimai	Buvo siekiama atskleisti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raišką bendraujant ir bendradarbiaujant su tėvais.
16-22 klausimai	Buvo skirti pedagogų demografinėi informacijai gauti (kalbų mokėjimas, lytis, amžius, išsilavinimas, darbo patirtis, kvalifikacinė kategorija).
1, 2, 14, 15, 20 klausimai	Buvo atviri, jais siekta išsiaiškinti, kaip ikimokyklinio ugdymo pedagogai supranta sąvokas: tarpkultūrinė kompetencija, daugiakultūrinė grupė; su kokiais sunkumais susidūrė dirbdami daugiakultūrinėje grupėje, kokių kilo sunkumų bendraujant su daugiakultūrinės grupės tėveliais, ar kilo konfliktų ir pedagogo pedagoginę patirtį.

Šiame etape taip pat buvo išsikelti, suformuluoti interviu tikslai bei klausimai. Interviu klausimai suformuluoti siekiant išsiaiškinti mišrių šeimų tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, nuomonę apie bendravimo ir bendradarbiavimo ypatumus su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais. Pusiau struktūruotame interviu suformuluota 15 klausimų. Informantų buvo klausama: kaip vaikui sekasi bendrauti su auklėtoja ir kitais vaikais; kaip jiems sekasi bendrauti su pedagogais; su kokiomis problemomis susiduria ikimokyklinio ugdymo įstaigoje; ar yra buvę nesusipratimų su pedagogu dėl rasės ir tautybės.

Ketvirtas etapas. *Kiekybinio tyrimo organizavimas (2014m. spalio pradžia).* Tyrime dalyvavo 42 pedagogai, dirbantys Klaipėdos miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Buvo išdalinta 50 anketų ikimokyklinio ugdymo pedagogams, iš kurių sugrižo 42. Anketų grįžtamumo rodiklis – 84%. Tyrimo metu buvo naudotas darbo autorių sudarytas kiekybinės apklausos instrumentas.

Penktas etapas. *Pusiau struktūruoto interviu atlikimas (2014m. spalio vidurys).* Tyrime dalyvavo 5 ikimokyklinio ugdymo įstaigų lankančių vaikų tėveliai. Naudojant kriterinės atrankos būdą išskirti du kriterijai: vienas iš tėvų yra užsienietis arba abu tėvai yra užsieniečiai. Interviu atliko viena iš tyrėjų. Interviu metu laikytasi tyrimo etikos principų: pasisveikinta, prisistatyta, informantai supažindinti su tyrimo tikslu. Tyrėja siekė klausti aiškiai, vienu metu užduoti tik vieną klausimą. Trumpiausiai interviu truko 15 minučių, ilgiausiai – 45 minutes. Pokalbio metu tyrėja siekė sukurti pasitikėjimą skatinančią nuotaiką. Pokalbiai buvo įrašinėjami į diktofoną, o svarbius atsakymus, neverbalinę išraišką, balso intonaciją tyrėja dar ir žymėjosi. Baigusi interviu tyrėja padėkojo už skirtą laiką ir atsisveikino. Gauta informacija įrašyta į USB atmintinę, o vėliau perkelta į kompiuterį.

Šeštasis etapas. *Gautų duomenų analizė ir interpretacija (2014m. spalio pabaiga).* Šiame etape buvo analizuojami gauti tyrimo duomenys. Tekste išskirti esminiai teiginiai, frazės, sakiniai ir žodžiai, kurie tiesiogiai susiję su tiriamaisiais klausimais. Gauti tyrimo duomenys buvo interpretuoti.

Septintasis etapas. *Išvadų formulavimas (2014m. lapkričio pradžia).* Šiame etape buvo suformuluotos išvados išsikeltiems tikslui bei uždaviniams.

Tyrimo ribotumai. Kiekybiniame tyrime dėl mažo tiriamųjų skaičiaus, būtų nekorektiška gautas išvadas taikyti visai pedagogų populiacijai. Kokybinių tyrimų ribotumas sietinas su kokybiniuose

tyrimuose neišvengiamu subjektyvumu. Nors planuojant ir atliekant kokybinį tyrimą buvo laikomasi tokio pobūdžio tyrimams būtinų reikalavimų, tačiau tyrimo rezultatų generalizavimą ir jų pritaikymo galimybes apriboja iš dalies mažas tyrimo dalyvių skaičius. Būtent kokybinių tyrimų rezultatai yra unikalūs ir būdingi tik tyrimuose dalyvaujantiems asmenims. Nekorektiška būtų šio tyrimo išvadas taikyti visai tėvų populiacijai, tačiau tikėtina, kad šio tyrimo dalyvių išsakytas požiūris padės išskirti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiškos dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje tendencijas.

Tyrimo dalyviai. Kiekybinio tyrimo metu buvo išdalinta 50 anketų Klaipėdos miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogams, gražintos 42 anketos. Respondentai iš generalinės aibės buvo atrinkti taikant patogiają atranką. Kokybiniame tyrime dalyvavo 5 tėveliai imigrantai, kurių vaikai Lietuvoje lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Dėl tėvelių, atitinkančių tyrimo kriterijų buvo kreiptasi į Raudonojo kryžiaus organizaciją „Infocentras Migrantams“, kurios darbuotojai suteikė tyrėjams reikiamą informaciją. Informantų apibūdinimas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė

Informantų charakteristika

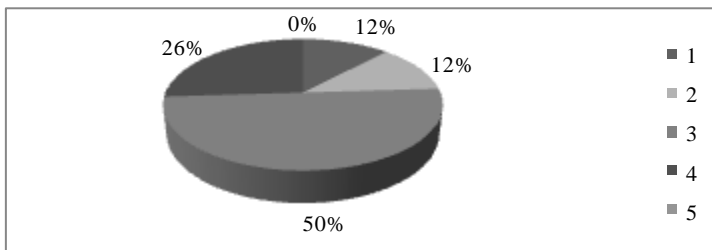
Informantai	Šeimos tautinė sudėtis		Šalis, iš kurios atvyko informantas	Gyvenimo laikas Lietuvoje	Vaikų amžius	Lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą (metais)
	Mot.	Vyr.				
I1	Lietuvė	Kinas	Kinijos	14	6,5 m.	4
I2	Kinė	Kinas	Kinijos	13	8 m. ir 5 m.	3
I3	Kazachė	Lietuvis	Rusijos	5	3 m.	1
I4	Ukrainietė	Lietuvis	Ukrainos	6	6 m. ir 4 m.	4
I5	Lietuvė	Arabas	Arabijos	7	4,5 m.	2

Kiekybiniame tyrime daugiausiai tyrime dalyvavo 40-49 metų amžiaus respondentės – moterys, dauguma ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogių yra įgijusios aukštąjį universitetinį išsilavinimą (71 %) ir turi didelę pedagoginio darbo patirtį. 33 % respondenčių turi 20 – 29 metų pedagoginio darbo patirtį, o 10 %, turi 5-9 metų pedagoginio darbo patirtį. Didžioji dalis respondenčių turi vyr. auklėtojo kvalifikacinę kategoriją (57 %). Visos respondentės moka rusų kalbą (100 %).

Empirinio tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Anketinės apklausos raštu rezultatų analizė. Didžioji dalis respondentų – 76 % daugiakultūrinės grupės sąvoką apibūdina kaip grupę, kurią lanko skirtingų tautybių, rasių, religijų, kultūrų vaikai, 7 % respondentų apibūdino, kad tai grupė, kurią lanko mišrių šeimų vaikai ir tiek pat procentų (7 %) į šį klausimą neatsakė, 5 % – teigia, kad tai grupė, kurioje ugdomi vaikai, turintys specialiųjų poreikių.

Siekiant, kad pedagogai įsivertintų savo tarpkultūrinę kompetenciją, buvo pateikta 5 balų įsivertinimo skalė (5 – labai aukštai, 4 – aukštai, 3 – vidutiniškai, 2 – žemai, 1 – labai žemai). Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad 50 % respondentų savo, kaip pedagogo, tarpkultūrinę kompetenciją įsivertino vidutiniškai – 3 balais, 26 % ikimokyklinio ugdymo pedagogų savo tarpkultūrinę kompetenciją įsivertino aukštai – 4 balais. Po 12 % apklaustųjų teigia, kad jų tarpkultūrinė kompetencija yra žema ir labai aukšta. Tarp tiriamųjų, teigusių, kad jų tarpkultūrinė kompetencija labai žema, nebuvo. Tyrimas atskleidė, kad dauguma pedagogų savo tarpkultūrinę kompetenciją vertina vidutiniškai arba aukštai (1 pav.)

1 pav. Pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos įsivertinimas

Vienas iš tarpkultūrinės kompetencijos struktūrinių komponentų yra žinios. Todėl yra svarbu išsiaiškinti, kokios žinios būtinos tarpkultūrinei kompetencijai reikšiasi pedagogo profesinėje veikloje. Remiantis tyrimo rezultatais, tarpkultūrinės kompetencijos pedagogų žinių raiška ugdymo procese pateikta 3 lentelėje.

Tyrimas parodė, kad dažniausiai respondentai savo darbe taiko šias žinias: apie savo šalies papročius ir tradicijas (48 %), apie savo šalies istoriją (45 %), žinias apie etninių grupių, gyvenančių Lietuvoje, kultūrinius ypatumus (38 %). pedagogų. Pedagogų nuomone, jie retai taiko žinias apie kitų kultūrų papročius (55 %), apie kitų kultūrų elgesio

ypatumus (48 %). Tyrime dalyvavę pedagogai visiškai netaiko ugdymo procese žinių: apie kitų kultūrų religiją (34 %), apie kitų kultūrų švietimo sistemą (36 %), apie kitų kultūrų tradicijas ikimokyklinio ugdymo įstaigose (45 %), apie ugdymo metodus dirbant daugiakultūrinėje grupėje (28 %).

3 lentelė

Tarpkultūrinės kompetencijos žinių raiška ugdymo procese

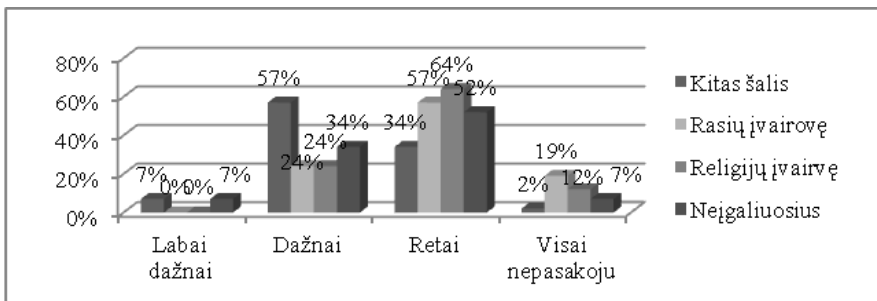
Žinios	Dažnumo lygis				
	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Visai netaikau
Apie savo šalies istoriją	21%	45%	24%	5%	2%
Apie savo šalies papročius, tradicijas	45%	48%	7%	0%	0%
Apie etninių grupių, gyvenančių Lietuvoje, kultūrinius ypatumus	5%	38%	36%	14%	7%
Apie kitų kultūrų papročius	0%	24%	55%	12%	10%
Apie kitų kultūrų elgesio ypatumus	0%	24%	48%	17%	12%
Apie kitų kultūrų religiją	0%	14%	29%	24%	34%
Apie kitų kultūrų švietimo sistemą	0%	11%	29%	24%	36%
Apie kitų kultūrų tradicijas ikimokyklinio ugdymo įstaigose	0%	19%	19%	17%	45%
Apie ugdymo metodus dirbant daugiakultūrinėje grupėje	0%	26%	19%	17%	28%

Šiuo tyrimu taip pat norėta išsiaiškinti, kaip dažnai pedagogai savo tarpkultūrinei kompetencijai reikšmingus gebėjimus pritaiko ugdymo procese (4 lentelė). Tokius gebėjimus, kaip: gebėjimas priimti kitas kultūras, elgesio lankstumas, gebėjimas spręsti konfliktus, gebėjimas išgirsti ir išklausti kitą, gebėjimas taikyti naujas žinias realioje situacijoje, pedagogai savo veikloje taiko dažnai. Rečiau, pasak pedagogų, jie pedagoginėje veikloje taiko šiuos gebėjimus: gebėjimas išskirti kultūrų panašumus ir skirtumus, gebėjimas palyginti kultūrų panašumus ir skirtumus, gebėjimas suprasti ir pažinti kitų kultūrų elgesio modelius, gebėjimas planuoti veiklas, skirtas vaikų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui(si), geras užsienio kalbų mokėjimas.

Tarpkultūrinės kompetencijos gebėjimų raiška ugdymo procese

Gebėjimai	Dažnumo lygis				
	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Visai netaikau
Gebėjimas priimti kitas kultūras	5%	60%	29%	7%	0%
Elgesio lankstumas	19%	50%	24%	5%	2%
Gebėjimas spręsti konfliktus	24%	52%	21%	2%	0%
Gebėjimas išgirsti ir išklausti kitą	29%	43%	26%	0%	2%
Gebėjimas taikyti naujas žinias realioje situacijoje	31%	34%	29%	5%	2%
Gebėjimas išskirti kultūrų panašumus ir skirtumus	10%	31%	50%	5%	5%
Gebėjimas palyginti kultūrų panašumus ir skirtumus	10%	26%	43%	19%	2%
Gebėjimas suprasti ir pažinti kitų kultūrų elgesio modelius	2%	31%	36%	19%	12%
Gebėjimas planuoti veiklas, skirtas vaikų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui (si)	10%	24%	38%	17%	12%
Geras užsienio kalbų mokėjimas	2%	14%	55%	12%	17%

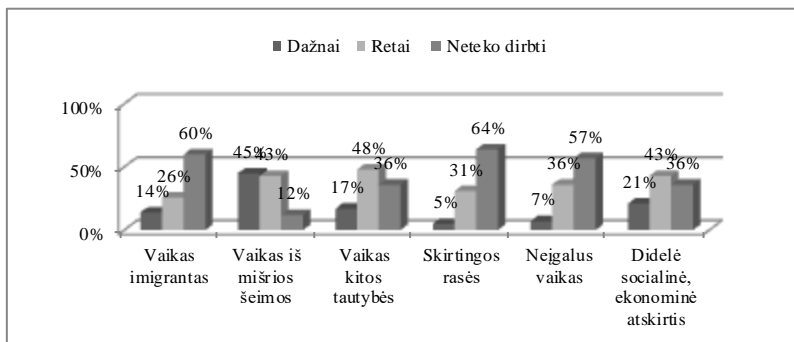
Išsiaiškinę, apie ką dažniausiai pasakoja ikimokyklinio ugdymo pedagogai vaikams daugiakultūriškumo kontekste, pastebime, kad 57 % tyrime dalyvavusių ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų teigia (2 pav.), kad savo veiklose dažniausiai vaikams pasakoja apie kitas šalis, retai apie rasių įvairovę, apie religijų įvairovę, apie neįgaliuosius.

2 pav. Apie ką pasakoja ikimokyklinio ugdymo pedagogai vaikams

Analizuojant, kokia pedagogų darbo patirtis daugiakultūrine sudėtimi pasižyminčioje grupėje, pastebime (3 pav.), kad dažniausiai

pedagogai dirba su vaikais iš mišrių šeimų (45 %), daugiau nei pusė (60 %) tyrime dalyvavusių ikimokyklinio ugdymo pedagogų teigia, kad jiems neteko dirbti su grupe, kurioje būtų vaikų imigrantų. Grupėje, kurioje būtų kitos tautybės vaikų retai tenka dirbti 48 % pedagogų, 36 % – teigia, kad jiems neteko dirbti tokioje grupėje. Kaip matyti, pedagogų patirtis dirbant daugiakultūroje grupėje nėra didelė.

3 pav. Pedagogo darbo patirtis daugiakultūrine sudėtimi pasižyminčioje grupėje

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokių tarpkultūrinės kompetencijos žinių ir gebėjimų reikia turėti pedagogui bendraujant ir bendradarbiaujant su daugiakultūrinės grupės tėvais (5 lentelė). Dauguma respondentų atsakymų pasiskirstė tarp „labai svarbu“ ir „svarbu“.

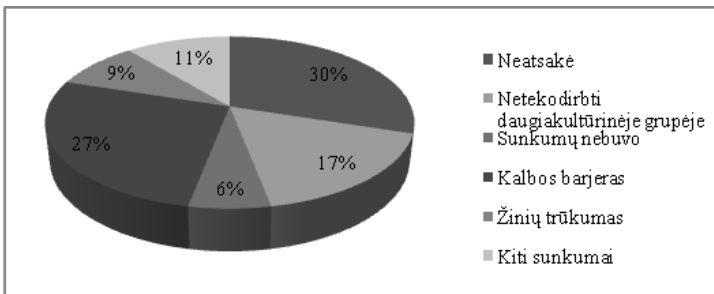
Gebėjimą lanksčiai reaguoti situacijoje, susidariusioje dėl kultūrinės įvairovės, kaip labai svarbų gebėjimą pasirinko 67 % respondentų. Kitų kultūrų bendravimo ypatumų žinojimą, kaip svarbų elementą pasirinko 57 % tiriamųjų. Gebėjimą girdėti kitą ir išklausti, dauguma tiriamųjų (74 %) priskyrė labai svarbiam gebėjimui. Atsiribojimą nuo išankstinių vertinimų, didžioji dauguma ikimokyklinio ugdymo pedagogų vertina kaip labai svarbų (45 %). Konfliktų priežasties numatymą, kaip svarbų gebėjimą, pasirinko 55 % tiriamųjų. Kitų kultūrų istorijos žinias, kaip svarbų elementą bendraujant ir bendradarbiaujant su daugiakultūrinės grupės tėvais, išskyrė 67 % ikimokyklinio ugdymo pedagogų. Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad kitų kultūrų papročių žinojimas yra svarbus 60 % pedagogų. Kitų kultūrų elgesio ypatumų žinojimą, kaip svarbų elementą bendraujant ir bendradarbiaujant su tėvais, pažymėjo 62 % ikimokyklinio ugdymo pedagogų. Kitų kultūrų religijos žinias, kaip svarbų elementą bendravime ir bendradarbiavime su tėvais pažymėjo 43 % respondentų.

Tarpkultūrinės kompetencijos žinių ir gebėjimų reikia bendraujant ir bendradarbiaujant su daugiakultūrinės grupės tėvais

Žinios ir gebėjimai	Svarbumas				
	Labai svarbu	Svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu
Lankstus reagavimas situacijoje, susidariusioje dėl kultūrinės įvairovės	67 %	34 %	0%	0%	0%
Kitų kultūrų bendravimo ypatumų žinojimas	34%	57%	10%	0%	0%
Kito girdėjimas ir išklausymas	74%	26%	0%	0%	0%
Atsiribojimas nuo išankstinių vertinimų	45%	45%	10%	%	%
Konfliktų priežasties numatymas	40%	55%	5%	0%	0%
Kitų kultūrų istorijos žinios	12%	67%	21%	0%	0%
Kitų kultūrų papročių žinios	24%	60%	17%	0%	0%
Kitų kultūrų elgesio ypatumų žinios	17%	62%	21%	0%	0%
Kitų kultūrų religijos žinios	12%	43%	34%	12%	0%

Tyrimas atskleidė, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogams yra svarbu tobulinti savo tarpkultūrinę kompetenciją, kurią jie įsivertino vidutiniškai.

Respondentų buvo paprašyta įvardinti, su kokiais sunkumais jie susidūrė dirbdami daugiakultūrinėje grupėje (4 pav.). Daugiau nei ketvirtadalis respondentų (30 %) neatsakė į šį klausimą, 27 % respondentų teigia susidūrę su kalbos barjeru („nepakankamos tos kalbos žinios“, „kalbos barjeras“, „kalbos nemokėjimas“).

4 pav. Sunkumai dirbant daugiakultūrinėje grupėje

Pusiau struktūruoto interviu rezultatų analizė. Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip ikimokyklinio ugdymo įstaigose jaučiasi imigrantų ir mišrių šeimų vaikai. Tyrimas atskleidė, kad visų tyrime dalyvavusių tėvų vaikai moka kalbėti lietuviškai. Taip pat išryškėjo daugiakalbystės požymis. Visi vaikai moka dvi kalbas, o kai kurie moka tris kalbas arba trečiosios kalbos planuoja mokytis („*Rusų ir lietuvių*“, „*Rusiškai, arabiškai, lietuviškai tik šiek tiek*“, „*Rusiškai, lietuviškai*“, „*Lietuviškai, rusiškai, kiniškai*“, „*Lietuviškai, kiniškai. Taip pat planuojame nuo kitų metų mokytis angliškai*“).

Tyrimu siekta sužinoti, kaip imigrantų vaikams sekasi bendrauti su ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogais ir grupės vaikais. Visi informantai teigiamai vertina vaikų bendravimą („*Šiuo metu jokių sunkumų ar nemalonumų bendraujant su kitais vaikais ir auklėtojomis nekyla*“, „*Labai gerai. Vaikas labai noriai eina į darželį. Grupėje turi draugų*“, „*Sekasi gerai. Vaikai su juo žaidžia. Einat namo atbėga iš grupės atsisisveikinti. Jie randa bendrą kalbą*“, „*Viskas gerai. Mergaitė noriai eina į darželį*“, „*Kadangi vaikas gerai supranta lietuviškai, tai vyksta gražus bendravimas tiek su vaikais, tiek su auklėtojomis*“). Informantas pažymėjo, kad pirmais metais jo vaikui buvo kilę bendravimo su grupės vaikais sunkumų („*Pirmais metais buvo sunkiau, nes vaikas dar nekalbėjo, todėl kiti vaikai su juo nenorėjo žaisti. Su kiekvienais metais darėsi lengviau*“), nes jo vaikas pradėjo kalbėti vėliau. Kitas informantas išreiškė abejonių dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogės elgesio („*Su viena auklėtoja mergaitė būna noriai, o su kita nelabai. Dukra yra gan jautri, pakeltas balso tonas jai visai nepatinka, ji jo išsigąsta. Turiu įtarimų, kad viena iš jų kelia balsą*“). Likusių informantų atsiliepimai apie auklėtojų ir vaikų elgesį buvo teigiami („*...auklėtoja buvo kantri ir supratinga...*“, „*Auklėtojos elgesiu vaikas nesiskundė*“, „*...tai vyksta gražus bendravimas su auklėtojomis*“, „*Vyksta gražus bendradarbiavimas su auklėtoja*“).

Taip pat norėta išsiaiškinti, kaip sekasi tėvams bendrauti su ikimokyklinio ugdymo pedagogais. Visi (5) informantai teigia, kad bendraujant su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais, nepatogumų dėl kalbos nekilo („*Nors joms ir sunkiai sekasi kalbėti rusiškai, bet stengiasi*“, „*Su auklėtojomis bendraujame rusiškai, dėl kalbos nesklandumų nekilo*“, „*Mielai kalbasi rusiškai*“, „*Auklėtojos noriai bendrauja rusiškai*“). Informantai nepajuto kalbos barjero. Vienas iš jų teigia, kad bendraujant su ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagoge, dažnai sulaukia pastabų, kad reikėtų mokytis lietuvių kalbos („*Viena*

auklėtoja noriai kalbasi rusiškai, o kita vis ragina mokytis kalbėti lietuviškai“). Tyrėjai pasiteiravus, ar tai nemaloni pastaba, ar daugiau draugiškas patarimas, pasiūlymas. Informantas teigė, kad tai vertintų kaip draugišką patarimą, jam tai nesukėlė nemalonių jausmų („Ne, tai daugiau, kaip patarimas, noras padėti, kad man pačiai būtų lengviau“). Vienas iš informantų teigia neinantis į tėvų susirinkimus, nes vis tiek nieko ten nesupranta, o informaciją perduoda kitą dieną auklėtoja („Mes į juos neinam, o visą reikiamą informaciją kita dieną perduoda auklėtoja“).

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ar informantams yra kilę problemų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bendraujant su pedagogais ir kitų vaikų tėvais. Trys informantai teigia, kad jiems neteko susidurti su problemomis ikimokyklinio ugdymo įstaigose („Jokių problemų nekilo“, „Problemu nekilo“, „Nesusidūriau“). Taip pat šie informantai negalėjo pateikti malonių, įsimintinų įspūdžių, susijusių su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais ir tėvais. Du informantai prisiminė nemalonus įspūdžius: „Salėje vyko vaikų šventė. Kai aš priėjau prie vieno iš tėvų ir rusiškai paklausiau, ar šalia esanti vieta yra laisva, jis nieko man nesakė ir nusisuko, nors matėsi, kad supranta. Aš nuėjau atsisėsti į kitą vietą, kiek toliau nuo jo“. Vienas informantas iš pradžių teigė, kad nesusipratimų nebuvo („Ne, viskas gerai“), tyrėjai pasiteiravus apie informanto religiją ir jo kultūros papročius, šis susimuistė, sunerimo. Po trumpos pauzės pasakė, kad jie namuose nevalgo mėsos („Namuose turime susitarimą nevalgyti mėsos“). Nors mergaitė ir krikštyta (mama išpažįsta stačiatikybę), tačiau šeimoje yra susitarimas nevalgyti mėsos. Tiriamasis teigė, kad darželyje buvo paprašyta mergaitei neduoti mėsos. Mama pati nešdavo savo pagamintą maistą, tačiau vėliau direktorė prašė nebenešti iš namų maisto, nes ugdymo įstaiga negali atsakyti už šio maisto saugumą. Informantas teigė, kad nėra įsitikinęs, kad jo prašymo yra laikomasi („Šiuo metu nesu įsitikinęs, kad jai darželyje neduoda mėsos“).

Tyrimu taip pat norėta sužinoti, ar informantai pastebi skirtumų ugdymo procese ir ar jiems tai priimtina. Mažiau nei pusė informantų (2) teigia pastebėję skirtumus ugdymo procese. Jie teigia, kad Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo įstaigose vaikai mokosi mažiau („Čia mažiau mokosi. Mano gimtinėje keturių metų vaikai jau eina į mokyklą“, „Mano šalyje vaikai anksčiau pradeda skaityti, skaičiuoti“). Tyrėjai pasiteiravus apie tai ar gerai, ar blogai, kad Lietuvoje vaikai ugdomi mažiau, informantai teigė, kad tai gerai, nes vaikams yra galimybė pasidžiaugti vaikyste („Labai džiaugiuosi, kad mes gyvename Lietuvoje, ir vaikai gali pasidžiaugti vaikyste“, „Vaikams turi būti sudarytos sąlygos būti vaikais.

Manau, kad tai gerai, nes jokio skirtumo, ar jie mokysis anksčiau skaičiuoti ar vėliau, svarbiausiai, kad išmokyti“). Du informantai atkreipė dėmesį į ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinką. Jų teigimu ji niūri (*„Lietuvoje, bent jau tuos, kuriuos mačiau, darželiai yra niūrūs, tamsūs“*) ir lauke mažai įrengimų vaikų veiklai lauke (*„Lauko aikštelėse labai mažai įrengimų žaisti vaikams“*). Informantė teigė, kad jos gimtajame mieste ikimokyklinio ugdymo įstaigose žaidimų įrenginiai daromi iš senų padangų (*„Pas mus darželiuose padarytos lipynės, karstynės iš senų padangų. Jos spalvingos, įdomios vaikams. Taip pat saugesnės už medines ir metalines“*). Vienas informantas taip pat pažymėjo, kad Lietuvoje didesnis dėmesys kreipiamas vaikų sveikatai (*„Lietuvoje didesnis dėmesys skiriamas sveikatai. Pas mus sloga yra natūralus dalykas, ir visi eina su snargliais ir niekas į tai didelio dėmesio nekreipia. Nes, mūsų nuomone, vaikai turi įgauti imunitetą“*).

Tyrimu siekta sužinoti informantų nuomonę apie tai, ką reikėtų keisti Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigų veikloje. Šiuo klausimu visų informantų nuomonės buvo skirtingos. Vienas informantas teigė, kad jį viskas tenkina ir nieko nereikia keisti (*„Mus viskas tenkina, nieko nenorėčiau keisti“*). Kiti atkreipė dėmesį į atliekamas kūrybines užduotis ir jų sudėtingumą (*„Norėtusi, kad vaikai darytų rimtesnius darbelius, skirtusi vaikų darbų sudėtingumas“*), ikimokyklinio ugdymo įstaigų aplinką (*„Norėtusi, kad būtų šviesesnis, gražesnis, linksmesnis aplinka, kad vaikai darželiuose jaustųsi lyg pasakoje“*), vyresnių pedagogų tobulėjimą ir naujų žinių pritaikymą (*„Labai norėtusi, ypač vyresnės auklėtojos, kad pasidomėtų naujais būdais, kaip bendrauti su vaikais, kad išmokyti ant jų nerėkti, nešaukti, atpažintų ir priimtų vaikų emocijas. Taip, labiau norėčiau, kad auklėtojos tobulėtų, kurdamos vaikams saugią, psichologinę aplinką“*).

Atsižvelgiant į pedagogų ir tėvų išsakytą požiūrį, tyrimo analizės rezultatus, nors jie kaip ir minėjome, dėl tyrimo ribotumų negali būti taikomi visai pedagogų ir tėvų populiacijai, tačiau tyrimo rezultatai leidžia išskirti pagrindines pedagogų ir tėvų požiūrio tendencijas.

Išvados:

1. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad tyrime dalyvavę ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai savo tarpkultūrinę kompetenciją vertina vidutiniškai. Pažymėtina, kad pedagogai retai naudoja žinias apie kitų kultūrų religiją, kitų kultūrų švietimo sistemą, kitų kultūrų tradicijas ikimokyklinio ugdymo įstaigose, ugdymo metodus dirbant daugiakultūrinėje grupėje.

Pedagogai, kaip dažniausiai pasitaikanti sunkumą bendraujant ir bendradarbiaujant su daugiakultūrinės grupės tėvais, įvardino kalbos barjerą.

2. Kokybinio tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrimo dalyvių požiūriu jiems nekilo jokių sunkumų bendraujant ir bendradarbiaujant su ikimokyklinio ugdymo pedagogais. Tėvai teigia, kad vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigose sekasi gerai bendrauti su vaikais bei pedagogais, tačiau vis tik galima pastebėti kitų religijų netoleravimo atmainų ikimokyklinio ugdymo grupėje, taip pat pasitaiko ne visada draugiškai nusiteikusių tėvelių kitos kultūros tėvelių atžvilgiu.

Literatūra:

1. Amilevičius, D.; Andrejevas, V. (2012). Daugiakultūriškumas saugios Europos kontekste: dabarties problematika, teoriniai modeliai ir ateities perspektyvos. [žiūrėta 2014-08-22] Prieiga internetu: [http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU_VSVT_\(8\)_2012-12-05.pdf#page=20](http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU_VSVT_(8)_2012-12-05.pdf#page=20).
2. Andrea, E. H. (2008). Developing intercultural competence through teaching abroad with Fulbright: Personal experience and professional impact. Dissertation. [žiūrėta 2011-10-10]. Prieiga internetu: <http://sunzi.lib.hku.hk/ER/detail/hkul/4336271>
3. Aramavičiūtė, V. (2005). Tautinis tapatumas ir jo kaita vyresniame mokykliniame amžiuje. *Pedagogika*, Nr. 79, p. 40–45.
4. Barzėlis, A.; Barcytė, L. (2009). Studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas taikant kooperuotą studijų metodą. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (23), p. 83–90.
5. Bielskienė, J.; Duoblienė, L.; Tamulionytė, E. (2012). Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui. Vilnius: UAB Lodvila.
6. Byram, M.; Nichols, A.; Stevens, D. (2001). Developing intercultural competence in practice. [žiūrėta 2014-09-05]. Prieiga internetu: http://books.google.lt/books?id=OWG8V1XIhloC&printsec=frontcover&dq=Developing+intercultural+competence+in+practice&hl=lt&sa=X&ei=IKFGVLDiOuTgywPn9YCoCg&redir_esc=y#v=onepage&q=Developing%20intercultural%20competence%20in%20practice&f=false
7. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. *Multilingual Matters*.
8. Bitinas, B.; Rupšienė, L.; Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
9. Chodzkienė, L. (2012). Europos Sąjungos pedagogo tarpkultūrinė komunikacinė kompetencija ir jos tobulinimo socioedukaciniai veiksniai. Daktaro disertacija. Vilnius: Edukologija.
10. Cohen, L.; Manion, L.; Morrison, K. (2005). *Research methods in education*. Routledge Falmer is an imprint of the Taylor & Francis Group.

11. Deardorff, D. K. (2009). *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*. SAGE Publications.
12. Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. Eurydice Report, 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga internetu: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145EN.pdf
13. Duoblienė, L. (2006). Tarpkultūrinis ugdymas: tautinio tapatumo ir/ar dialogo su kitu paieškos. Lietuva globalėjančiame pasaulyje. Vilnius: Logos.
14. Duoblienė, L. (2009). Ar pavyks išvengti hibridinio tapatumo formavimo(si) informacinėje visuomenėje? *Acta Paedagogica Vilnensia*, Nr. 23, p. 79–91.
15. Education and training in Europe 2020 – the contribution of education and training to economic recovery, growth and jobs (2012). Tarybos išvados. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/policy-framework_en.htm
16. Fantini, A. E. (2000). A central concern: Developing intercultural competence. *SIT Occasional Papers Series*, 1. Retrieved May 18, 2008, [žiūrėta 2010-10-05]. Prieiga internetu: <http://www.sit.edu/publications/docs/competence.pdf>
17. Hesse-Biber, Sh. N.; Leavy, P. (2011). *The Practice of Qualitative research*. SAGE Publicaation.
18. Jiaquan, X. (2009). On the Development of College Students' Intercultural Competency. *International Forum Teaching and Studies*. Vol. 5 No. 2, p. 27-31. [žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga internetu: <http://www.americanscholarspress.com/content/IFOTS-Two-2009.pdf>
19. Jokikokko, K. (2009). The role of significant others in the intercultural learning of teachers. *Journal of Research in International Education*, 8, p. 142–163.
20. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Vadovėlis. 2-asis pataisytas leidimas. Kaunas: Judex.
21. Kuzmickas, B. (2010). Daugiakultūriškumas ir kai kurios tapatumo problemos. [žiūrėta 2014-10-30] Prieiga internetu: http://litlogos.eu/L64/Logos_64_042_050_Kuzmickas.pdf.
22. Kvieskaitė, E. (2011). Tarpkultūrinės komunikacijos ir edukacinių inovacijų sąsajų raiška. Daktaro disertacijos santrauka: Socialinės komunikacijos institutas.
23. Lietuvos pažangos strategija 2030. (2012). [žiūrėta 2012-02-05]. Prieiga internetu: <http://www.lietuva2030.lt/images/stories/projektas.pdf>
24. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2011). [žiūrėta 2011-10-01]. Prieiga internetu:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2

25. Lifelong Learning Programme Call for Proposals 2011–2013 Strategic Priorities (2010). [žiūrėta 2011-01-24]. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/education/lfp/doc/call13/prior_en.pdf
26. Luobikienė, I. (2010). Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
27. Martin, J. N. (1986). The Relationship Between Student Sojourner Perceptions of Intercultural Competencies and previous Sojourn Experience. Chicago: Speech Communication Association.
28. Mažeikienė, N.; Loher D. (2008). Competence of University Teachers and Graduate Students for International Cooperation. Socialiniai mokslai, Nr. 2 (60), p. 48–65.
29. Migracija: 10 metų apžvalga. [žiūrėta 2014-01-24] Prieiga internetu: www.123.emn.lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga
30. Mokytojo profesinės kompetencijos aprašas. (2007). [žiūrėta 2010-03-20]. Prieiga internetu: <http://www.smm.lt/prtm/docs/mkt/2007-01-15-ISAK-54.pdf>
31. Norvilienė, A. (2014). *Kryptingas tarpkultūrinis studentų ugdymas, kaip tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimo veiksnys (mokytojų rengimo universitete atvejis)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Edukologija (07 S). Klaipėda: KU leidykla.
32. Paurienė, G. (2010). Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo aspektai. [žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga internetu: <https://ojs.kauko.lt/index.php/ssktpd/article/view/85/78>
33. Sandberg, B.; Vincze, Z. (2009). Building intercultural competences in a multicultural classroom. Requirements for teachers and universities.
34. Saugėnienė, N. (2003). Lietuvių tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste. Monografija. Kaunas: Technologija.
35. Sercu, L. (2004). Assessing intercultural competence: a framework for systematic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural Education* 15 (1), p. 73–90.
36. Stone, N. (2006). Internationalising the Student Learning Experience: Possible Indicators. *Journal of Studies in International Education*. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga internetu: <http://jsi.sagepub.com/content/10/4/409>
37. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
38. Tījūnėlienė, O. (2002). Kultūrinio tapatumo ugdymas mokykloje – mokytojų įsisašmonintas uždavinys. *Pedagogika*, Nr. 60, p. 94–100.
39. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. [žiūrėta 2013-09-03]. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438859

40. Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2011). Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas aukštojo mokslo internacionalizacijos kontekste (magistrantūros studijų aspektas). Daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
41. Vizija Moksloji Lietuva 2030. (2012). [žiūrėta 2013-03-05]. Prieiga internetu: http://www.mokslojilietuva.lt/images/documents/moksloji_lietuva_2030_vizija.pdf
42. Williams, T. R. (2009). The reflective Model of Intercultural Competency: A Multidimensional, Qualitative Approach to Study Abroad Assessment. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga internetu: <http://www.frontiersjournal.com/documents/FrontiersXVIII-Fall09-TWilliams.pdf>
43. Zaleskienė, I. (2006). Pilietinė komunikacija ir tarpkultūrinis ugdymas. Acta Paedagogica Vilnensia. Nr. 16, p. 56-63.
44. Žydžiūnaitė, V.; Lepaitė, D.; Bubnys, R.; Čepienė, A. (2010). Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo/si metodologija. [žiūrėta 2011-01-24]. Prieiga internetu: www.spic.vkk.lt/download.php/fileid/177
45. 2014 m. II pusmečio pagrindiniai migracijos rodikliai Lietuvos Respublikoje [žiūrėta 2015-11-04]. Prieiga internetu: <http://www.migracija.lt/index.php?-1115582318>

Santrauka

PEDAGOGO TARKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS RAIŠKA DIRBANT DAUGIAKULTŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO UGDYMO GRUPĖJE

Aida Norvilienė

Klaipėdos universitetas

Giedrė Tang

Klaipėdos lopšelis – darželis „Bitutė“

Tarpkultūrinė kompetencija tampa būtinybe, nes homogeniškumas kuriantis daugiakultūrinei visuomenei sparčiai nyksta veikiamas globalizacijos jėgų. Tarpkultūrinės kompetencijos tyrimai yra aktualūs tiek tarptautiniu, tiek ir Lietuvos mastu. Pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos tyrimai Lietuvoje reti, ypač kalbant apie ikimokyklinio ugdymo pedagogus. Tarpkultūrinė kompetencija pedagogo profesinėje veikloje yra itin reikšminga vertinant dabartinius edukacinės aplinkos pokyčius, taip pat ji aktuali ir fiksuojant vaikų iš mišrių šeimų skaičiaus didėjimą ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Pedagogai ne tik patys turi būti pasirengę dirbti daugiakultūrinėje grupėje, gebėti kurti joje tarpkultūrinę sąveiką, bet ir gebėti ugdyti vaikų tarpkultūrinę kompetenciją, atsižvelgdami į grupėje esančių vaikų kultūrinę įvairovę. Todėl pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos tyrimas – aktualus siekinys tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu. Atsižvelgiant į moksliniu ir praktiniu aspektais nurodytą aktualų siekinį, šio tyrimo objektu pasirinkta pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiška dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Tyrimo tikslas – ištirti ir nustatyti pedagogo tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygmenį bei ypatumus dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti pedagogų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygmenį dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio ugdymo grupėje.

2. Išsiaiškinti mišrių šeimų vaikų tėvų nuomonę apie bendravimo ir bendradarbiavimo ypatumus su ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogais.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, anketinė apklausa raštu, statistinė duomenų analizė, pusiau struktūruotas interviu, turinio analizė.

Kiekybiniame tyrime dalyvavo 42 pedagogai, dirbantys Klaipėdos miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Buvo išdalinta 50 anketų ikimokyklinio ugdymo pedagogams, iš kurių sugrįžo 42. Kokybiniame tyrime dalyvavo 5 informantai, 4 buvo mišrios šeimos vaikų tėvai ir 1 imigrantų šeimos vaikų tėvelis.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai „tarpkultūrinę kompetenciją“ supranta kaip gebėjimą dirbti su įvairiais žmonėmis, nepaisant jų religijos, įsitikinimo, rasės skirtumų, siekti atrasti panašumus bei skirtumus tarp skirtingų kultūrų ir kaip žinias apie savo ir kitos šalies kultūrą, papročius, tradicijas, istoriją ir kalbą. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai daugiakultūrinę grupę apibūdina kaip grupę, kurią lanko skirtingų tautybių, rasių, religijų, kultūrų vaikai. Atlikus kiekybinio tyrimo gautų rezultatų analizę nustatyta, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai savo tarpkultūrinę kompetenciją vertina vidutiniškai. Pažymėtina, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai retai naudoja žinias apie kitų kultūrų religiją, kitų kultūrų švietimo sistemą, kitų kultūrų tradicijas ikimokyklinio ugdymo įstaigose, ugdymo metodus, dirbdami daugiakultūrinėje grupėje. Pažymėtinas faktas, kad pasitaiko religinių ir rasinių nepakantumo atvejų ikimokyklinio ugdymo grupėje.

Summary

TEACHER'S INTERCULTURAL COMPETENCE WHILE WORKING IN A MULTI-CULTURAL PRE-SCHOOL GROUP

Aida Norvilienė

Klaipeda University

Giedrė Tang

Klaipeda nursery - kindergarten „Bitutė“

Intercultural competence is becoming a must, as, in the process of formation of a multicultural society, homogeneity is declining fast under the impact of globalization. The research in intercultural competence is relevant both nationally and internationally. Research in the opportunities of the improvement of students' intercultural competence in Lithuania are rare, especially in the context of teacher action in pre-school education group. The intercultural competence is especially significant for teacher's professional activity in the assessment of current changes in the educational environment, and it is also relevant due to the recorded number of children from mixed marriages in pre-school educational institutions. Teachers have to be both prepared for work in a multicultural group or classroom and able to create an intercultural interaction in it and also be able to develop children's intercultural competence, given the cultural diversity of children in the group. **The research aim:** to analyze and determine the level of intercultural competence expression, while working in a multicultural pre-school education group.

Research tasks:

To determine the level of intercultural competence expression, while working in a multicultural pre-school education group.

To identify the opinion of parents from mixed families on peculiarities of communication and cooperation with teachers of pre-school education institutions.

Research methods: analysis of scientific literature and documents, a written survey statistic data analysis, semi-structured interview, content analysis approach.

The survey in writing was carried out during the quantitative research. It involved 42 teachers from pre-school education institutions, working in pre-school education institutions Klaipėda city. The qualitative research involved 5 informants, 4 parents from mixed families, and 1 father from an immigrant family.

The research results showed that teachers of pre-school education institutions perceive the concept of “intercultural competence” as an ability to work with various people, despite their religion, belief, race differences, to seek discovering similarities and differences between different cultures, and as knowledge about culture, customs, traditions, history, language of one’s own and other country. Teachers of pre-school education institutions describe a multicultural group as a group of children with different nationalities, races, religions, and cultures. The quantitative research results showed that teachers of pre-school education institutions evaluate their intercultural competence as average. It should be noted that teachers of pre-school education institutions rarely use knowledge about religion, educational system, traditions of other cultures in pre-school education institutions, educational methods, while working in a multicultural group. A notable fact is that there are some religious and racial intolerance cases in a group of pre-school education.

DAILĖS TERAPIJOS ELEMENTŲ TAIKYMAS UGDOMOJOJE VEIKLOJE

Edita Povilaikienė

Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraite“

Anotacija. Terminas „art-terapija“ į mokslinę terminologiją įėjo angliškai kalbančiose šalyse, visų pirma Didžiojoje Britanijoje ir JAV. Iš anglų kalbos šią sąvoką verčiame kaip „gydymas, besiremiantis meninės kūrybos praktika“. Bet praktiškai meno terapija ne visada yra susijusi su gydymu griežtai medicinine prasme. Nors gydomieji uždaviniai nėra jai svetimi, egzistuoja daug pavyzdžių, kai dailės terapija panaudojama greičiau kaip psichinės harmonizacijos priemonė arba žmogaus ugdymui (švietimui), kaip socialinių konfliktų sprendimo kelias ar kitais tikslais. Dailės terapijoje svarbus pats kūrybinis procesas, kuris pagal poreikius gali būti gydantis, ugdantis, atpalaiduojantis. Dailės terapijos procese ir vaikas, ir suaugęs žmogus įgauna vertingos pozityvių pokyčių patirties.

Temos aktualumas. Ikimokyklinukų emocinės būklės tyrimai atskleidė (Košeleva, Peredugina, Iljina ir kt., 2001), kad pastovi teigiama, komfortiška emocinė būsena yra bazė vaiko santykiui su pasauliu

formuotis ir tiesiogiai veikia jo pažintinę, emocinę – valinę, socialinę sferas, apsprendžia stresinių situacijų įveikimo stilių. Apibendrintai – tai emocinės gerovės jausmas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo programoje pabrėžiama, kad svarbu sukurti galimybes vaikams rinktis; suteikti jiems plačias įvairiausios kūrybiškos raiškos galimybes; duoti vaikams laisvę tyrinėti aplinką; leisti vaikams susitepti žaidžiant; skatinti vaikus dirbti savarankiškai; vertinti vaikų idėjas; skatinti problemų sprendimą ir protingą riziką (Dodge, Colker, Heroman, 2007, p 4).

Visockienės manymu (1999), kūrybiškumas, gebėjimas tyrinėti, analizuoti ir pajusti pažinimo džiaugsmą – tai viena iš jėgų, be kurių žmogus negali egzistuoti. Vaiko kūrybiškumą didina pažinimo poreikis, skatinantis gilintis į save ir į jį supantį pasaulį, ir natūralus saviraiškos poreikis.

Visų dailės terapijos užsiėmimų pradžia - nusiteikimas kūrybai. Tai pasirodo spontaniškai kūrybinei veiklai ir bendravimui grupėje. Tam tinka įvairūs žaidimai, judėjimas ir šokiai, nesudėtingi piešimo būdai: įvairūs karakulių variantai (pvz., kūno karakuliai), piešimas užmerktomis akimis, linijų estafetė.

Šiandieniniam vaikui pravartu pailsėti nuo greito savo šeimos gyvenimo ritmo, atsipalaiduoti, kad ateityje išmoktų natūraliai reaguoti į iššūkius, problemas. Daugelis dailės terapijos pratimų grindžiami vizualizacija užsimerkus. Piešdami užmerktomis akimis vaikai pajėgia geriau susitelkti į savo vidinį pasaulį, nurimti. Mažieji mėgsta ir piešimą erdvėje, t.y. kai pirmiausia įsivaizduojamu teptuku piešiama įsivaizduojamame lape plačiais judesiais, paskui pereinama prie smulkių potėpių ir štrichų, lavinančių smulkiąją motoriką.

Ikimokyklinukams siūloma užsimerkti ir, pasiėmus stebuklingą teptuką, pieštuką, piešti įvairias formas ir linijas: apvalias (kamuoliukus, saulytes, gėlytes), keturkampes (namukus) ir kt. ore. Dažniausiai tokio amžiaus vaikai noriai įsijungia į tokią veiklą, kuri visada pavyksta: ar tau treji, ar septyneri metai. Tai sukuria teigiamą emocinį nusiteikimą grupėje. Vyresniame amžiuje emocinė gerovė užtikrina aukštą savivertę, susiformavusią savikontrolę, sėkmės orientaciją siekiant tikslų.

1 pav. Nuotraukoje 3-4 metų vaikai užsimerkę vaizduoja, kaip jie skina obuolius, juos gauda

Ikimokyklinio amžiaus vaikams dažnai labai patinka mėgdžioti vieniems kitus. Ugdomojoje veikloje dailės terapijos pratimas „Veidrodis“ nuteikia mažuosius pozityviai, atpalaiduoja. Vienas dalyvis atlieka vedėjo vaidmenį (kai ugdytiniai maži (3-4m.)- tai atlieka auklėtoja), o kiti vaikai tampa sekėjais, t.y. kartuoja rodomus judesius, tarsi veidrodyje. Galima tiek vedžioti pirštu veido dalis, čiupinėti ar plekšnoti, įvairiai kilnoti kūno dalis ar kt.

Kartu piešdami vaikai lavina savo bendravimo įgūdžius, mokosi išsakyti savo jausmus, palaukti, atsakyti ir išklausti. Padeda išsakyti tai, kas netelpa žodžiuose. Kartais mūsų išgyvenami jausmai yra per daug sudėtingi, kad galėtume juos įvardinti. Emocijos - tai pirmoji mūsų „kalba“, padėdavusi bendrauti su pasauliu, kol dar nemokėjome kalbėti. Emocinių išgyvenimų sukurta energija liko mūsų pašamonės labirintuose užkoduota sudėtingesniais negu kalbos simboliais. Ją išreikšti galime, kai kūrybinio proceso metu pasineriame į savo vidinį pasaulį ir jį užfiksuojame spalvų bei formų pavidalu.

Po nusiteikimo smagu kurti spalvomis, improvizuoti...

2 pav. Piešiam ugninėm spalvom...

Pasak H.B.Landharten, piešdami mes galime kalbėti rankomis, klausytis akimis, liesti širdimi. Tai svarbu vaikams, kurie paprastai jaučia ir išgyvena daugiau, nei gali apie tai papasakoti.

Kiekvienam pedagogui svarbu, kad atėjęs į grupę vaikas jaustųsi saugiai, būtų puikios nuotaikos, linksmas. „Jeigu negirdžiu, kas vyksta manyje, patiriu nesėkmę“ (N.Rogers). Bloga savijauta, didžiulis pyktis sukelia daug negatyvumo. Adaptacijos metu, pykčio ar kitų stiprių jausmų pasireiškimo metu, dailės terapijos elementų taikymas padeda vaikams pažinti savo emocijas, išlieti visiems priimtiniu būdu. Suteikiama psichologinė pagalba, t.y. spalvų pasirinkimas, jų maišymas, tapymas rankomis, pirštais ar kt. padeda negatyvius jausmus „paversti“ teigiamais ar bent kiek saulėtesniais. Kartais tereikia paprašyti:

Nuspalvink nuotaiką. Jaučiu, kaip neramiai plaka tavo širdis.

3 pav. Balti nuotaikų kamuoliai įvairių dydžių, o kokio dydžio mūsų nuotaika?

Skatinant ikimokyklinukus pažinti save, savo viduje verdančias emocijas, pravartu taikyti tokį pratimą, kaip „Spalvinu jausmus ir emocijas“. Dirbant su mažamečiais siūloma piešti, tapyti ant apvalių, įvairaus dydžio popieriaus skiaučių: „Nupiešk savo nuotaikų kamuolį“, „Nuotaikų kamuolys“. Reikėtų siūlyti kuo įvairesnes dailės raiškos priemones.

Vyresniems ikimokyklinio amžiaus vaikams labai tinka natūralaus dydžio figūros piešinyje. Gulincio vaiko figūra apibrėžiama ant didelio popieriaus lapo. Ikimokyklinukas vaizduoja savo savijautą spalvomis: „aš liūdnas“, „aš linksmas“. Taip sudaroma galimybė vaikui kalbėti apie užplūdusius, susikaupusius jausmus. Jei reikia, pykčio ar liūdesio galima atsikratyti suplėšant, suglamžant.

4 pav. Spalvinu savo nuotaiką. Dar nežinau kokią...

Tokios veiklos, kaip nuotaikų piešimas, spalvinimas ar tapymas, negalima nutraukti, būtina rami aplinka, kad vaikai jaustųsi saugiai, patogiai.

Mažiesiems taikomas ir dailės terapijos pratimas „Mano nuotaikėlė“, kurį lipdoma pasitelkus plasteliną, tešlą. Iš pradžių siūloma pasirinkti tam tikros spalvos gabaliuką ir suteikti jam tinkamą formą. Pasakoti, kaip ji kinta, kas jai nutinka stebuklingose rankose. Vėliau nulipdyti kokią nors savo nuotaiką, ją sužmoginti, skatinant pasakoti. Taip pedagogas apie savo ugdytinį gali gauti tam tikros informacijos, sužinoti tikrąją vaiko savijautą.

Mano nuotaikos dvi...

5 pav. Mano nuotaika prasideda galvoje...

Palaiapsniui ikimokyklinukas išmoksta įvardinti savo jausmus, emocijas, nebijodamas apie tai kalbėti. Gilėja savęs pažinimas, savęs priėmimas, asmeninis augimas.

Naudinga įtraukti muzikos ir šokio terapijos elementų, derinant juos su vaizduojamąja kūryba. Rusijos ir kitų šalių mokslininkų nuomone (V.Bechteriovas, S.Korsakovas, C.Schwabe ir kt.) muzika, kaip terapinė priemonė, reguliuoja nuotaiką, skatina norą veikti, padeda žmogui aktyviai dalyvauti procese. Tai lemia natūralus žmogaus muzikos poreikis, muziką paprasta pasirinkti. Užsiėmimams geriau rinktis mažai žinomas melodingas kompozicijas be teksto, muzikines improvizacijas, melodingus ir ritmiškus orkestrinius kūrinius. Patartina naudoti klasikinę muziką, nuteikiančią svajingai, derančią prie pasirinktos tematikos, nes padedamas muzikos, judesio, spontaniško šokio žmogus suranda adekvatų savo nuotaikos ir emocinės būsenos vaizdinį. Stiprindami ryšį su grupe, puoselėdami empatiją ir geranoriškus santykius, galime ugdomojoje veikloje panaudoti jau sėkmingai išbandytą dailės terapijos pratimą „Šeimos medis“, adaptuotą Šeimos šventei. Jos metu drauge su tėveliais ir vaikais sodinamas vienas, galingas šeimų medis. Auklėtoja su vaikais „pasėja“ gerumo sėklą, kurią augina visi šventės dalyviai. Skamba klasikinė muzika (W.A.Mozart „Andante Elvira Madigan“, J.Brahms „Lullaby“), atpalaiduojanti muzika, kaip fonas. Sėklos dygimas, auklėtojos skatinimu, imituojamas rankų (kaip liaunų šakelių, vėliau stiprių šakų) judesiais, t.y. augimu. Siūloma užsimerkti ir pajauti, kaip vieniši medeliai yra pažeidžiami vėtrų, lietaus, šalčio, po to atsimerkus sustoti į giraites, arčiau vienas kito ir pasidžiaugti, kad taip smagiau. Palaukus kartu sukurti labai stipraus, galingo medžio įvaizdį, apsikabinant visiems, stovint rate. Visiems pasidžiaugti. Vėliau siūloma kiekvienai šeimai nutapyti savo šeimos medį. Tai ne tik didelis žingsnis bendradarbiavimo su tėveliais link, bet ir atpalaiduojanti, skatinanti atsiverti ir pasijusti savimi bei visumos dalimi, veikla.

6 pav. Mes kartu tapome šeimos medį...

7 pav. Šeimos medžiai unikalūs..

Tokie kūrybiniai darbai padeda susiformuoti nuomonei, jog esme ir skirtingi, ir panašūs. Tuo pačiu sukuriamos sąlygos bendrauti grupėje. Manoma, kad verbalizacija pagerina savijautą ir padeda šiek tiek atitolti nuo vidinių išgyvenimų.

Didžiausia dailės terapijos užsiėmimų nauda, pasak A.Dapkutės, yra džiaugsmingas, laisvas buvimas kartu ir realybės, kokia ji yra, priėmimas bei dalyvavimas kūrybos procese. Taikant dailės terapijos elementus, išryškėjo kūrybinio - meninio proceso teigiamas poveikis. Pagerėjo vaikų emocinė būklė. Dažnai vyravo gera nuotaika, nuoširdus ir atviras bendravimas, o tai rodo galimus teigiamus poslinkius vaikų vidiniame pasaulyje. Taikant dailės terapijos elementus, pamažu gilėjo savęs pažinimas, savęs priėmimas, asmeninis augimas. Apibendrinant dailės terapijos pratimų, užsiėmimų taikymą, galima teigti, kad jie padeda skatinti ugdytinius išreikšti bei įvardinti savo mintis ir jausmus, vystyti kūrybiškumą, stiprinti savivoką, ugdyti bendravimo įgūdžius.

Išvados:

1. Dailės terapijos elementų taikymas ugdomojoje veikloje:
2. Skatina atsipalaiduoti, pagerina emocinę savijautą.
3. Gilėja savęs pažinimas, asmeninis augimas.
4. Paskatina save realizuoti, spontaniškai kurti, improvizuoti.
5. Skatina bendravimą ir bendradarbiavimą.

Literatūra:

1. Lebedeva, L. (2013). Dailės terapija: teorija ir praktika. Kaunas: Žmogaus psichologijos studija.
2. Brazauskaitė, A. (2004). Vaikų dailės terapinis aspektas. Vilnius.
3. Dapkutė, A. (2003). Kalba be žodžių. Dailė kaip terapijos taikymo praktika. Vilnius: VŠĮ Rafaelis.
4. Visockenė, J. (1999). Saviraiška – kūrybiškumo pagrindas. Žvirblių takas. Nr.1, p.45-50.
5. Monkevičienė, O. (2002). Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: LR ŠMM.
6. Petruolytė, A. (2001). Kūrybiškumo ugdymas mokant. Vilnius: Presvika.

PENKERIŲ-ŠEŠERIŲ METŲ VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS VAIZDUOJAMAJA RAIŠKA

Dalia Reizgienė

Klaipėdos lopšelis - darželis „Puriena”

Rūta Tamašauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Straipsnyje siekiama išanalizuoti, kaip ugdomas 5-6 m. vaikų kūrybiškumas vaizduojamąja raiška. Teorinėje darbo dalyje, nagrinėjant ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinę charakteristiką ir kūrybiškumo ugdymo ypatumus vaizduojamąja raiška, panaudota mokslinės literatūros analizė. Tiriamojoje darbo dalyje, tiriant ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų patirtį ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška, panaudotas pusiau standartizuoto interviu metodas.

Pagrindiniai žodžiai: 5–6 m. vaikai, kūrybiškumo ugdymas, vaizduojamoji raiška.

Įvadas

L. Vygotskis pažymi, kad jau ankstyvoje vaikystėje visu pajėgumu išryškėja kūrybiniai procesai. Jis pabrėžia, jog kūrybiškumo vystymasis ir kūrybinė veikla daro įtaką visuminei vaiko raidai bei jo brendimui. Vaikų kūrybiškumas pasireiškia minčių, idėjų, sumanymų originalumu atliekant užduotis, senų idėjų kritika, naujų ieškojimu ir radimu (Brėdikytė M., 2000).

Vaizduojamoji raiška yra ypač tinkama vaiko asmenybės ugdymui, plėtojant ir puoselėjant teigiamas vaiko emocijas. R. Žukauskienės (2001), L. Kriukelienės (2008), D.K. Dodge ir kt. (2008)

teigimu, vaizduojamoji raiška vaikams suteikia puikių galimybių laisvai išlieti emocijas, taip pat – tai būtina ir reikalinga saviraiškos priemonė. Gebėjimas išreikšti save suteikia žmogui pasitikėjimo, kelia gyvenimo prasmingumo jausmą. Vaizduojamoji raiška laiduoja sėkmės išgyvenimą, sustiprina teigiamą savęs vertinimą, kūrybinių galių pajautimą, laisvą kalbėjimą geriau suvokiant savo išgyvenimus, svajones bei nuotaikas.

Vaizduojamoji raiška yra aktuali, nes dėl savo patrauklaus ir į raišką orientuoto pobūdžio tampa ta edukacine aplinka, kuri stimuliuoja vaiko kūrybiškumą. Todėl svarbu apgalvotai skatinti vaikus eksperimentuoti, tyrinėti ir siekti savo tikslų (Dodge D. T. ir kt., 2007).

Kaip teigia N. Bražienė (2012), visi vaikai yra kūrybingi, tačiau netinkamai juos ugdant, kūrybiškumas gali būti užslopintas. Remiantis praktine patirtimi, tenka pripažinti, kad daugumai suaugusiųjų kūrybiškumo ugdymas vis dar suvokiamas kaip veikla, orientuota ne į kūrybinį procesą, o į jo rezultata.

Vaizduojamoji raiška daugiau nei kiti dalykai priklauso nuo pedagogo kompetencijų (Matonis V., 2001, p. 43). Pedagogo darbo stilius ypatingai reikšmingas ugdant vaikų kūrybiškumą. Pedagogo sugebėjimas palaikyti, skatinti iniciatyvą, išklausti vaikus, juos teigiamai įvertinti – viena pagrindinių prielaidų ikimokyklinukų kūrybiškumui ugdyti (Becker-Textor I., 2001).

Nors 5–6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo svarba akcentuojama Lietuvos ir užsienio mokslininkų (Songailienė R., Bražienė N. (2011), Pileckaitė-Markovienė ir kt. (2004), Politikaitė S. (2005), Strazdienė N. (2006), Kohl M. A. F. (2008), Chananova I. (2007), ir kt.) darbuose, tačiau vis dar stinga sistemingos informacijos, kaip ugdomas 5–6 m. vaikų kūrybiškumas vaizduojamąja raiška.

Tyrimo problema. Kaip ugdomas 5-6 m. vaikų kūrybiškumas vaizduojamąja raiška?

Tyrimo objektas – 5–6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymas.

Tyrimo tikslas – ištirti 5–6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymą vaizduojamąja raiška.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti 5–6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymą vaizduojamąja raiška teoriniu aspektu.

2. Ištirti auklėtojų patirtį ugdant 5–6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu (pusiau standartizuotas interviu), kokybinė tyrimo duomenų analizė.

Penkerių - šešerių metų vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška apžvalga teoriniu aspektu

Ikimokyklinis amžius yra pats reikšmingiausias, nes vaikas susipažįsta su supančiu pasauliu. Suaugusieji gali ir privalo šiame amžiuje padėti vaikui patirti kūrybišką pažinimo džiaugsmą (Abele I., Kirhnere N., 2014). Nors, kaip teigia I. Becker-Textor (2001), vaiko vystymuisi ir ugdymui vienodai svarbūs visi gyvenimo metai, tačiau kiekvienais metais vaiką reikia ugdyti atitinkamai pagal jo protinį, socialinį ir emocinį vystymąsi.

Penkerių-šešerių metų kūrybiškiems vaikams būdingos tam tikros savybės. Kaip teigia R. Girdzijauskienė (2003), manoma, kad kūrybingi vaikai iš bendraamžių išsiskiria gera atmintimi, lakia vaizduote, interesų platumu, išradingumu. Jie pateikia daugiau neįprastų klausimų, geba koncentruotis vienai ar kitai veiklai, yra smalsūs, spontaniški, iniciatyvūs, pasitikintys savimi. Be to, juose gali „sugyventi“ netgi labai skirtingi bruožai: aktyvumas ir pasyvumas, rimtumas ir žaismingumas, troškimas priklausomybės ir noras būti nepriklausomam, savo išskirtinumo suvokimas ir noras būti panašiam į aplinkinius.

D. T. Dodge ir kt. (2007) teigimu, ikimokyklinukas kreipia energiją į veiklą ir trokšta išbandyti naujas jos rūšis. Jei pernelyg bus kišamasi į vaiko darbą, jei vaikas bus verčiamas nuolatos laikytis taisyklių, jei bus menkinami vaiko kūrybiniai gebėjimai, vaikui, be jokios abejonės, pradės formuotis kaltės jausmas. Kad to būtų išvengta, svarbu apgalvotai skatinti vaikus eksperimentuoti, tyrinėti ir siekti savo tikslų. Vadinasi, ugdant šio amžiaus tarpsnio vaikų kūrybiškumą, reikia sukurti galimybes vaikams rinktis; suteikti jiems pačias įvairiausias kūrybinės raiškos galimybes; duoti laisvę tyrinėti aplinką; leisti susitepti žaidžiant; skatinti dirbti savarankiškai; vertinti vaikų idėjas; skatinti problemų sprendimą ir protingą riziką. Ch. Thériault (2009) žodžiais tariant, kūrybiškumas yra labai svarbus gebėjimas, leidžiantis vaikams samprotauti ir rasti įvairių sprendimo būdų, susidūrus su sunkumais.

Penkerių-šešerių metų vaikų kūrybiškumui ugdyti būtina tinkama aplinka ir šios aplinkos socialinis poveikis. Anot A. Brazauskaitės (2004), kūrybiškumui palanki aplinka yra ta, kurioje kitokiems sprendimams suteikiama erdvė, kur galima pasielgti netikėtai, kur drąsa išreikšti savo jausmus yra palaikoma (net jei tai pyktis, tačiau jam išreikšti turi būti rasta priimtina forma), kur leidžiama būti savarankiškiems ir patiems nuspręsti dėl savo veiksmų. Tėvų ir auklėtojų

valioje paruošti ir sukurti vaikui tinkamą aplinką. Artimiausia socialinė aplinka, į kurią patenka vaikas – tai šeima. Šeimos mikroaplinkos reikšmingumas svarbus tuo, kad ikimokyklinuko savarankiškumas nežymus, gyvenimo sėkmingumas dar labai priklauso nuo tėvų rūpestingumo ir suteikiamos pagalbos.

Vaizduojamosios raiškos veikla tobulina mąstymą, valią, suvokimą, vaizduotę, kitas savybes, kurios padeda asmenybei vystytis ir tobulėti. Vaikas pats sugeba save realizuoti, suaugusysis turi suteikti jam tokią galimybę. Suaugusieji neturi teisės kištis į vaikų kūrybą, o tik turi vaikui paruošti aplinką ir priemones kūrybiniam darbui (Strazdienė N., 2006). Ikimokyklinėje įstaigoje siūlomos šios vaizduojamosios raiškos rūšys: piešimas, tapymas, aplikavimas, štapavimas, lipdymas, konstravimas (Vėrinėlis, 1999).

Piešimas – tai laisvas ir spontaniškas dalyvavimas kūrybos procese, tarsi žaidimas su įvairiomis vaizduojamosios raiškos medžiagomis ir priemonėmis (Leliūgienė I., 2002). Anot M. A. F. Kohl (2008), 5-6 m. vaikai imasi tapybos, dėl patirties, tyrinėjimo ir eksperimentavimo.

Tapybos „proceso“ metu jie išgyvena kūrybingumą, paslaptį, džiugesį ir nesėkmes, ir visa tai – svarbios mokymosi tapybos dalys. S. Politikaitės (2005) teigimu, štapais arba spaudais raštus galima dauginti. Ši technika leidžia kurti ne vien ornamentų, bet ir kitokias kompozicijas, kuriose atspaudas tampa nebūtinai ritmiškai išdėstytos visumos elementu.

Kūrybiškumo raiška konstruojant, lipdant, konstruojant ir kuriant aplikaciją yra tiek pat svarbi, kiek piešimas ir tapyba, štapavimas, tačiau, kaip teigia C. Braglia (2014), 5-6 m. vaikai nori suteikti naują gyvenimą daiktams, išradinėti struktūrines formas, patirti ryšius tarp to, ką žino, ir to, ko dar nežino.

Konstravimas, anot R. Songailienės, N. Bražienės (2011), naudingas vaikui, nes vaikas: laisvai veikia įvairiomis medžiagomis didelėje ir mažoje erdvėje; konstruoja iš medinių, plastmasinių detalių; daro įvairius statinius iš medžio kaladėlių, lentelių, lazdelių; naudoja įvairios formos, skirtingo dydžio kartono dėžes, audinio atliekas ir kt. Dar viena kūrybiško raiškos forma – lipdymas. Lipdymas, kaip teigia R. Songailienė, N. Bražienė (2011), vaikui suteikia galimybę lipdyti iš įvairių medžiagų: molio, plastilino, tešlos, drėgno smėlio, sniego; lipdyti įvairias geometrines ir netaisyklingas formas, raides; lipdyti iš vieno gabalo ir atskirų dalių ir kt. Aplikuodamas vaikas geba iš įvairaus, skirtingo storumo, įvairių spalvų, popieriaus, laikraščių, žurnalų,

servetėlių, folijos plėšyti, kočioti, lankstyti, klijuoti įvairias plokščias formas, atrasdami plokščių formų įvairovę ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad penkerių-šešerių metų vaiko vystymuisi ir ugdymui vienodai svarbūs visi gyvenimo metai. Kūrybingam penkerių-šešerių metų vaikui būdinga ne tik gera atmintis, veiklumas, išradingumas, laki vaizduotė, integruotumas, bet ir būtinos sąlygos kūrybiškumui plėtotis: saugi aplinka, pritaikyta kūrybinei veiklai aplinka, spaudimo nebuvimas, mąstymas dar nepaveiktas kitų įtakos ir stereotipų. Penkerių-šešerių metų ikimokyklinio amžiaus vaikai dar nėra praradę domėjimosi vaizduojamąja raiška, jie betarpiški ir emocionaliai išraiškingi. Ugdant vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška ne tik lavinama smulkioji motorika, sensomotorika, vaizduotė, emocinė raiška, stiprinama koordinacija, atmintis, skatinamas vaiko domėjimasis aplinka, vaikas susikaupia, pagyvėja jo atmintis, vaizduotė, įsitempia valia, bet ir atliekama kūrybiškumo plėtojimo funkcija.

Tyrimo metodika

Tyrimo problema. Kaip ugdomas 5-6 m. vaikų kūrybiškumas vaizduojamąja raiška?

Darbe naudotasi šiais tyrimo metodais: mokslinė literatūros analizė, apklausa žodžiu (pusiau standartizuotas interviu). Tyrimo eigoje, siekiant suprasti žmonių patirtį, vadovautasi interpretacine paradigma.

Tyrimo imtis. Informantai buvo pasirenkami naudojant patogiąją atranką. Tiriamieji atrinkti netikimybinio būdu. Tyrimas atliktas Klaipėdos miesto lopšeliuose-darželiuose „X“, „Y“. Tyrimo imtis – 5 lopšeliuose-darželiuose dirbantys pedagogai. Apklaustieji pedagogai moteriškos lyties, dirbantys su 5-6 metų ikimokyklinio amžiaus vaikais. Vidutinė pedagoginio darbo su vaikais trukmė – 23 metai.

Duomenų rinkimo procedūra. Kokybinio tyrimo rezultatai analizuojami taikant kokybinės turinio analizės metodą. Tekstas interpretuojamas vartojant analizės metu nustatytas kategorijas ir subkategorijas, iliustruojančias 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymą vaizduojamąja raiška. Interviu analizė atliekama apibendrinant ir pateikiant bendrą atsakymų analizę. Ieškoma bendrumų tarp dalyvių pasisakymų, nustatomi skirtumai. Interpretuojant intervantų išsakytas mintis, paraleliai pateikiama empirinė medžiaga, jos aprašymai bei aiškinimai grindžiami teoriniais teiginiais.

Tyrimo etika. Vykdamas interviu, buvo laikomasi bendrųjų etikos principų. Atsižvelgiant į etikos reikalavimus, tyrimo vykdymas iš anksto derintas, dalyviai informuoti apie tyrimo atlikimo detales, užtikrintas intervantų konfidencialumas. Intervantai buvo įtraukti į tyrimą tik juos supažindinus su tyrimo turiniu, galima rizika, praktinėmis tyrimo aplinkybėmis ir gavus jų raštišką sutikimą (pasirašant ant tyrimo sutikimo formos dokumento). Intervantai turėjo galimybę pateikti papildomų klausimų prieš užpildant sutikimą. Informacija apie atliekamo tyrimo tikslą buvo tiksli. Intervantų dalyvavimas tyrime buvo savanoriškas su galimybe atsisakyti dalyvauti bet kurioje tyrimo stadijoje. Tiriamieji buvo traktuojami pagarbiai ir sąžiningai. Tolesnei duomenų interpretacijai panaudoti tik su nagrinėjama tema susiję pasisakymai.

Tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Anot D. T. Dodge ir kt. (2007), N. Bražienės (2012), R. Girdzijauskienės (2003), penkerių-šešerių metų kūrybingi vaikai pasižymi tam tikromis savybėmis. Tyrimu siekta nustatyti, kokia pedagogių nuomonė apie tai, kokiomis savybėmis pasižymi kūrybingi penkerių-šešerių metų vaikai (1 lentelė).

1 lentelė

Pedagogių nuomonė apie tai, kokiomis savybėmis pasižymi kūrybingi 5-6 m. vaikai

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Savybės, kuriomis pasižymi kūrybingi 5-6 metų vaikai	Intelektosavybės	„smalsūs, turi gerą atmintį, lakią vaizduotę, daug klausinėja“ „nebijantys eksperimentuoti, kurti savaip, yra iniciatyvūs“ „gebėjimas kurti, planuoti žaidimus, veiklą“ „smalsūs“
	Psichologinės savybės	„yra pasitikintys savimi, aktyvūs“ „pasitikintys savimi“ „gebantys reikšti savo jausmus“ „spontaniški, originalūs, neturi stereotipų, aktyvūs“
	Socialinės savybės	„linkę bendrauti ir bendradarbiauti, lengvai adaptuojasi naujoje aplinkoje“ „linkę bendrauti“ „drąsa saviraiškoje“ „laisvas kalbėjimas“ „noras save išreikšti“

Penkerių-šešerių metų ikimokyklinio amžiaus vaikai pasižymi geresnėmis intelektinėmis, psichologinėmis ir socialinėmis savybėmis. Penkerių-šešerių metų vaikai, pasižymintys tam tikromis intelekto savybėmis, yra smalsūs, turintys gerą atmintį, lakią vaizduotę, iniciatyvūs, gebantys planuoti ir kurti. Kalbant apie psichologines savybes, pedagogės išskyrė, kad kūrybingi vaikai yra aktyvūs, savimi pasitikintys, gebantys

išreikšti savo jausmus, originalūs, spontaniški, neturintys stereotipų. Socialinės savybės, kuriomis pasižymi 5-6 metų vaikai, anot pedagogių, tai polinkis bendrauti, bendradarbiauti, laisvas kalbėjimas, noras save išreikšti. Vadinasi, kiekvieno vaiko kūrybinis potencialas priklauso nuo turimo potencialo, o kūrybingumas padeda turimas savybes atskleisti, tobulinti, ugdyti ir siekti savirealizacijos socializacijos procese.

5-6 m. vaikų kūrybiškumui ugdyti būtina tinkama ir saugi aplinka. Tyrimu buvo siekta nustatyti, koks, anot pedagogių, aplinkos (vietos) vaidmuo ugdant vaikų kūrybiškumą (2 lentelė).

2 lentelė

Aplinkos (vietos) vaidmuo, ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Aplinkos (vietos) vaidmuo, ugdant vaikų kūrybiškumą	Skatinamasis	„skatinantis“ „daug pavyzdžių“ „tinkamai paruošta aplinka skatina vaikų kūrybiškumą“
	Ugdomasis	„ugdantis“ „sudaromos sąlygos kūrybiškumui pasireikšti“ „ugdantis“
	Aktyvinantis	„kuo daugiau priemonių, tuo veika platesnė, įvairesnė“ „aktyvinantis“

Aplinkos (vietos) vaidmuo, ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą, susijęs su tos vietos poveikiu vaiko kūrybiškumui. Aplinka skatina, ugdo ir aktyvina vaiką. Pedagogės nurodė, kad aplinkos (vietos) vaidmuo, tinkamai ją paruošus, tinkamai skatintų vaiko kūrybiškumą. Ugdomasis poveikis taip pat galimas tik sudarius sąlygas kūrybiškumui pasireikšti. Pedagogės, kaip aktyvinantį vietos vaidmenį, išskyrė priemonių gausą ir veiklos įvairovę. Taigi nuo paties pedagogo ir ugdymo įstaigos priklauso, ar aplinka (vieta) bus tinkama kūrybiškumui ugdyti.

I. Becker-Textor (2001, p. 35) teigia, kad 5-6 m. vaikas pažįsta ir atranda savo aplinką kaip kažką nauja nepaveiktas patyrimo, mąstymo įpročių, žinomų kokybių ir automatizmo. Egzistuoja ir kita aplinka – tai vaiko namai. Tačiau tai ne vien jo aplinka, joje gyvena ir dar kiti žmonės (mama, tėtis, broliai, seserys ir pan.). Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokia pedagogių nuomonė apie socialinės aplinkos (tėvų, pedagogų) vaidmenį, ugdant vaikų kūrybiškumą (3 lentelė).

Socialinės aplinkos (tėvų, pedagogų) vaidmuo, ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Socialinės aplinkos vaidmuo, ugdant vaikų kūrybiškumą	Skatinamasis	„skatinantis“ „kiekvienas tėvas nori, kad vaikas būtų aktyvus, drąsus visame dienos bėgyje. Ugdant vaiko kūrybiškumą tas ir pasiekiamas“, „aplinka gali skatinti, bet gali ir slopinti vaiko kūrybiškumą“
	Ugdomasis	„ugdantis“
	Nukreipiamasis	„nukreipiamasis“, „tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo formų ir galimybių radimas ir yra kūrybiškumo ugdymo pagrindas“

Pedagogių nuomonė apie socialinės aplinkos vaidmenį, ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą, yra panašus į vietos poveikį. Socialinė aplinka skatina vaiko kūrybiškumą, nes tėvai ir pedagogai yra suinteresuoti vaiko ugdymu ir vystymusi. Tačiau būtina nepamiršti, kad socialinė aplinka gali ir slopinti vaiko kūrybiškumą. Socialinė aplinka, be ugdomojo vaidmens, atlieka ir nukreipiamąją funkciją, kuomet tėvai ir pedagogai bendradarbiavimo procese randa bendrų galimybių ugdyti vaiko kūrybiškumą. Tai gi tiek vietos, tiek socialinės aplinkos vaidmuo ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą yra panašus. Vieta, kaip ir tėvai bei pedagogai, skatina, ugdo ir nukreipia vaikus reikiama linkme. Pabrėžiamas tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, siekiant sėkmingo vaikų kūrybiškumo ugdymo.

Tyrimu siekta nustatyti, koks, anot pedagogių, aplinkos (vietos) poveikis vaikų kūrybiškumo ugdymui (4 lentelė).

Aplinkos (vietos) poveikis 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymui

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Aplinkos poveikis vaikų kūrybiškumui ugdymui	Veiksniai, skatinantys vaikų kūrybiškumą	„turime įrengtus dailės ir teatro kambarėlius, muzikos salę“ „gausu įvairių priemonių, atributikos“ „įstaigos interjerą puošia vaikų kūrybos darbai“ „įstaigoje aplinka yra pritaikyta vaikų kūrybiškumui ugdyti“ „grupėse daug vaizduojamajai veiklai skirtų priemonių, teatro lėlių, muzikos instrumentų“ „darželyje yra dailės, teatro, muzikos kambarėliai, kur vaikams yra visapusiškai perteikiamos žinios“ „yra atskiri dailės ir teatro kambarėliai, salė muzikai, salė sportui“, „turtinga aplinka, priemonių gausa ir prienamumas, sąlygos kurti“
	Veiksniai, ribojantys vaikų kūrybiškumą	„autokratinis ugdymas, daug taisyklių, nuolatinis nurodinėjimas ką ir kaip daryti“ „vaiko sumenkinimas“ „veikla nukreipta į rezultatą, o ne į procesą“ „kuomet kūrybinė veikla nukreipta į rezultatą, o ne į procesą“, „apribojimų pedagogai ir vaikai neturi, jų neįaučia“, „laikas, netinkamos užduotys“

Pedagogių nuomone, aplinka gali skatinti ir riboti vaikų kūrybiškumą. Ugdymo įstaigoje yra įrengti dailės ir teatro kambarėliai, yra gauta įvairių priemonių, atributikos, įstaigos interjeras puošiamas vaikų kūrybos darbais, įstaigoje aplinka pritaikyta kūrybiškumo ugdymui. Galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus ugdymo įstaigose yra pakankamai daug veiksmų, kurie skatina vaikų kūrybiškumą: „*gausu įvairių priemonių*“, „*interjerą puošia vaikų kūrybos darbai*“, „*yra dailės, <...> kambarėliai*“. D. T. Dodge ir kt. (2007, p. 4) teigimu, ugdant šio amžiaus tarpsnio vaikų kūrybingumą, reikia sukurti galimybes vaikams rinktis; suteikti jiems pačias įvairiausias kūrybinės raiškos galimybes; duoti laisvę tyrinėti aplinką. Taigi 5-6 metų vaikai turi visas galimybes ir priemones skatinti kūrybiškumą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Kūrybiškumas yra savybė, kurios neįmanoma išugdyti pačiam nesiekiant tokiu būti ar tapti. Todėl viena svarbiausių kūrybiškumo ugdymo sąlygų – pačių pedagogų kūrybiškumas. Todėl išnagrinėjus vietas ir socialinės aplinkos poveikį 5-6 metų vaikų kūrybiškumo ugdymui, tikslinga analizuoti, kokiomis savybėmis turi pasižymėti kūrybingas auklėtojas (5 lentelė).

5 lentelė

Kūrybingo auklėtojo bruožai

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Bruožai, būdingi kūrybingam auklėtojui	Intelektos savybės	„ <i>tai pedagogas, kuris nuolat pats tobulėja</i> “ „ <i>kuris yra smalsus</i> “ „ <i>ieškantis, eksperimentuojantis</i> “ „ <i>tobulinasi pats</i> “
	Psichologinės savybės	„ <i>kuris yra aktyvus</i> “ „ <i>nebijantis klysti, drąsus</i> “ „ <i>energingas, veiklus, daug iš savęs reikalaujantis, nebijantis naujovių, pokyčių ir vaikų „nesėkmių</i> “
	Socialinės savybės	„ <i>taiko demokratišką ugdymo stilių</i> “ „ <i>taiko auklėjimo stilių, kuris ugdo kūrybišką elgesį, leidžia vaikams interpretuoti</i> “ „ <i>geba prisitaikyti prie situacijos, vaikų norų ir keisti savo planus pagal reikalą</i> “ „ <i>nuolat skatina vaikus tobulinti savo veiklą</i> “

Galima teigti, kad kūrybingam auklėtojui būdingos tam tikros intelektinės, psichologinės ir socialinės savybės, kurių dalį galima priskirti ir kūrybingam vaikui. Kūrybingas auklėtojas be smalsumo, aktyvumo, drąsos, energingumo, demokratiško ugdymo stiliaus, turi pasižymėti noru tobulėti, ieškoti, eksperimentuoti. Pedagogės mini, jog kūrybingas

pedagogas turi siekti tobulėti pats, ieškoti, eksperimentuoti, reikalaujantis iš savęs, tačiau su vaikais jis turi būti demokratiškas, prisitaikantis, skatinantis. Susiduriama su tam tikra priešprieša, kuomet kūrybingas auklėtojas sau reiklus, o vaikams turi būti atlaidus. Tai lemia daugiau ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinė charakteristika, nes ikimokykliniame amžiuje formuojasi intelektinės, socialinės ir psichologinės savybės, o suaugusio žmogaus charakteristikos daugiau mažiau būna susiformavusios, todėl pasitelkdamas turimas kompetencijas, kūrybingas pedagogas daro tokį poveikį, kuris neturėtų neigiamų pasekmių besiformuojančiam vaiko charakteriui ir jo kūrybiškumui.

Tyrimu siekta nustatyti, kokia pedagogių nuomonė apie tėvų reakciją į 5-6 m. vaikų pasiekimus vaizduojamosios raiškos srityje (6 lentelė).

6 lentelė

Tėvų reakcija į 5-6 m. vaikų pasiekimus vaizduojamosios raiškos srityje

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Tėvų reakcija į ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimus vaizduojamosios raiškos srityje	Reakcijos pobūdis	<p>„tėvai dažniausiai reaguoja teigiamai, giria, džiaugiasi, skatina toliau kurti, lanko parodas, galerijas, muziejus“</p> <p>„dauguma tėvų džiaugiasi vaikų darbais, kartu aptaria, diskutuoja“</p> <p>„tėvai tiesiog džiaugiasi matydami priešinius, lipidinius, lankstinukus“</p> <p>„džiaugiasi spektakliais, koncertais, ploja, šypsosi, aptaria su visais“</p>
	Žodžiai, vartojami apibūdinant vaikų darbus	<p>„tu labai gražiai nupiešei“</p> <p>„tu esi šaunuolis“</p> <p>„tavo darbas man labai patinka“</p> <p>„galėjai ir gražiau nupiešti“</p> <p>„taip... tu nesi dailininkas“</p> <p>„kaip gražu, man patinka“</p> <p>„kiek laiko užtrukai, šaunuolis“</p> <p>„o ką čia nupiešei“</p>

Galima teigti, kad dažniausiai tėvai džiaugiasi vaikų pasiekimais, tai įrodo ir jų vartojami žodžiai, apibūdinantys vaikų darbus. Pasitaiko ir ne itin malonių žodžių, kuriuos tėvai pasako vaikams („taip... tu nesi dailininkas“). Todėl pedagogai, turėtų nevengti duoti pastabų tėvams, paaiškinti vaiko ribotus gebėjimus ir paaiškinti, kad vaikų kūryba nebūtinai turi atspindėti realybę, kad tai jų fantazijos ir vaizduotės „vaisius“, tikslinga šviesti tėvus, o ir jie patys turi užsiimti savišvieta.

Anot A. Grudžinskytės ir kt. (2009, p. 95), vaiko raidai ir ugdymui vienodai svarbūs visi gyvenimo metai, tačiau ikimokyklinis ugdymas suteikia daugiausia galimybių veikti spontaniškai, t. y. veikti kūrybiškai. Tyrimu siekta ištirti pedagogių nuomonę, kokia yra vaizduojamosios raiškos svarba vaiko gebėjimų lavinimui (7 lentelė).

7 lentelė

Vaizduojamosios raiškos svarba vaiko gebėjimų lavinimui

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Vaizduojamosios raiškos svarba vaiko gebėjimų lavinimui	Lavinamos intelektualinės savybės	„lavinami vaiko pojūčiai, smulkioji motorika, vaizduotė, mąstymas, valia“ „tobulina mąstymą, vaizduotę, smulkiąją motoriką“ „laisvas kūryboje vaikas laisvai įsivaizduoja ir nematomus dalykus, juos drąsiai išsako“ „fantazija reiškiasi neribotai“ „vaizduotės, fantazijos, pastabumo, smalsumo lavinimas“
	Lavinamos psichologinės savybės	„skatinami vaiko gebėjimai išreikšti save, kurti, atrasti, pasitikėti savo jėgomis“ „lavina emocijas“ „drąsos ugdymas“
	Lavinamos socialinės savybės	„skatina vaiką domėtis aplinka“ „bendrauja tarpusavyje, klausinėja“ „domisi draugų darbais“

Apibendrinant galima teigti, kad vaizduojamosios raiškos pagalba yra lavinamos 5-6 metų vaikų intelektualinės, psichologinės, socialinės savybės. Dažniausiai išskiriamos šių intelektualinių savybių lavinimas: motorika, vaizduotė, mąstymas, vaizduotė, smalsumas. Lavinant psichologines savybes, pasitelkus vaizduojamąją raišką, išskiriamos tokios: saviraiškos ugdymas, emocijų ir drąsos ugdymas. Lavinant socialines savybes, skatinama vaiką domėtis aplinka („bendrauja tarpusavyje, klausinėja... domisi draugų darbais“). Dažniausiai pedagogės pabrėžia intelektualinių savybių, nei psichologinių ar socialinių savybių ugdymą.

5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymas vaizduojamąja raiška galimas įvairiais būdais. Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti, kokie vaizduojamosios raiškos veiklos būdai yra taikomi ugdymo procese, kokie mėgstamiausi vaikų vaizduojamosios raiškos veiklos būdai (8 lentelė).

Būdai, kuriais ugdomas 5-6 m. vaikų kūrybiškumas vaizduojamąja raiška

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Vaikų kūrybiškumo ugdymas	Taikomi vaizduojamosios raiškos veiklos būdai ugdymo procese	„piešimas, tapyba, štapavimas, konstravimas, lipdymas, aplikacija, koliažas“ „piešimas, lipdymas, aplikacija, konstravimas, lankstymas iš popieriaus“ „piešimas, lipdymas, konstravimas, lankstymas“ „tapyba, grafika, koliažas ir kt.“
	Mėgstamiausi vaizduojamosios raiškos veiklos būdai	„piešimas, tapyba, štapavimas, konstravimas, lipdymas, aplikacija, koliažas“ „piešimas, konstravimas, lipdymas“ „tapyba, grafika, lipdymas, konstravimas, aplikacija“
	Kūrybiškumo ugdymas piešimo, tapybos procese	„mano sapnas“ „vandenyno dugne“ „leidžiu patiems pasirinkti temą, techniką, kuo mažiau kišiuosi į vaiko kūrybinį procesą, nebent vaikas prašo pagalbos“ „leidžiame patiems pasirinkti temą, techniką, nesikišame su pastabomis, pasiūlymais darbo metu“ „prašau piešti labai sunkias temas (pvz.: „Princesė užrakinta bokšte verkia“, „Seima“, „Namai“, „Darželis“).
	Kūrybiškumo ugdymas štapavimo procese	„siūlau patiems pagalvoti ir pasirinkti, pasigaminti štapukus, eksperimentuoti su skirtingomis spalvomis, faktūromis“ „pasiūlau kuo daugiau štapukų pavyzdžių, kurių pagalba vaikai kurtų savo darbelius“ „štapukas darbui gali būti bet kas randamas aplinkoje: mozaikos detalė, paprastas nesmailintas pieštukas, pirštelis, glamžytas vamzdeliu popierius ir t.t.“ „Štampuojam ant įvairiaspalvio popieriaus, štampuojam liaudies raštų motyvus, kuriam savus, štampuojam trūkstamas detales piešinyje“
	Kūrybiškumo ugdymas konstruojant	„atnešu vis naujų konstruktorių, nuotraukų su kitų vaikų sukonstruotais statiniais ar kūriniais“ „svarbu, kad grupėje būtų kuo daugiau konstruktorių, kad vaikai galėtų pasirinkti norimus“ „konstravime vaikai turi žinoti kuo daugiau jungimo būdų. O detales renkasi patys. Svarbu, kad grupėje būtų tam gausu įvairių priemonių“. „sudėtingų statinių konstravimas“
Kūrybiškumo ugdymas lipdant, kuriant aplikacijas	„skatinu savarankiškai pasirinkti priemones, spalvas, susikaupti, neskubėti, bandyti, eksperimentuoti lipdant“ „tiek lipdant, tiek aplikuojant siūlau naudoti papildomas medžiagas: pagaliukus, kriaukles, plunksnas, džiovintas ir dirbtines gėles, medžiagą, siūlus ir t.t.“ „ir lipdyme, ir aplikacijoje taip pat siūlau panaudoti kuo daugiau buitinių medžiagų ir gamtines medžiagas“ „daromi koliažai, kuriamos aplikacijos, kai jau „duota pradžia“, koks nors jau priklijuotas motyvas, o ne tuščias lapas“	

Galima teigti, kad ugdymo procese dažniausiai naudojami šie vaizduojamosios raiškos veiklos būdai: piešimas, tapyba, štapavimas, konstravimas, lipdymas, aplikacija, koliažas, lankstymas, grafika. 5-6

metų vaikai mėgsta visus šiuos veiklos būdus. Tapyboje ir piešime pedagogės naudoja įvairius metodus: sugalvoja įvairias temas, kurias naudojant būtų lavinama vaizduotė, fantazija, pasitelktos įvairios technikos, kad vaikų kūryba būtų laisva ir nevaržoma, išskyrus temas, kurią reikia perteikti. Štampavimo procese vaikams leidžiama patiems pasigaminti štampukus, pedagogės pasiūlo štampavimo variantų, kurių galima rasti gamtoje, ar pasinaudojant turimomis priemonėmis. Konstruojant svarbiausia, kad konstravimo priemonių užtektų visiems. Lipdant, kuriant aplikacijas svarbiausia vaikų susikaupimas, reikiamų priemonių įvairovės užtikrinimas. Konstruojant, lipdant ir kuriant aplikacijas vaikai suteikia naują gyvenimą daiktams, vaikai atranda daiktų struktūrinės formas, patiria ryšius tarp to, ką žino, ir to, ko dar nežino. Jie gali imtis veiklos, dalyvauti, leisti veikti vaizduotei ir kūrybiškumui bei, diskutuodami ir bendradarbiaudami su kitais, gali spręsti iškilusias problemas, tikrinti formalaus sprendimo galimybes, nagrinėti įvairias interpretacijas, tobulinti savo priemones ir priimti sprendimus.

Tyrimu siekta nustatyti, su kokiomis problemomis susiduriama ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška (9 lentelė).

9 lentelė

Problemos, su kuriomis susiduriama ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Problemos, su kuriomis susiduria pedagogai ugdydami vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška	Laiko trūkumas	„susiduriama su laiko trūkumu“ „laiko trūkumas“ „trūksta laiko“
	Vaikų elgesys	„kartais vaikai kopijuoja draugų darbus“ „kartais vaikai pamėgdžioja vienas kitą“ „kopijuoja pateiktus pavyzdžius“
	Priemonių trūkumas	„norisi kuo įvairesnių priemonių gausos piešimui“
	Smulkiosios motorikos įgūdžių stoka	„neišvystyti įrankių ir technikų valdymo įgūdžiai“

Galima teigti, kad dažniausiai pasitaikančios problemos, su kuriomis susiduria pedagogės ugdydamos 5-6 m. vaikų kūrybiškumą, yra: laiko trūkumas, vaikų elgesys, priemonių trūkumas, smulkios motorikos įgūdžių stoka. Būtina suprasti, kad vaiko problemos yra tokios pat didelės ir svarbios, kaip ir suaugusiųjų, todėl jas būtina spręsti.

Galiausiai pedagogės pateikia pasiūlymų, siekiant efektyvaus ir sėkmingo 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška (10 lentelė).

Pedagogių pasiūlymai, siekiant efektyvaus ir sėkmingo 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Pasiūlymai tėvams, siekiant efektyvaus ir sėkmingo ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška	Laiko paskirstymas	„daugiau laisvalaikio skirti užsiėmimams, pokalbiams, ekskursijoms į gamtą ir į parodas drauge su vaikais“ „rasti laiko kartu su vaiku kurti“ „skirti laiko“ „kartu įsijungti į kūrybos procesą“
	Vaiko kūrybinės laisvės užtikrinimas	„leisti vaikui būti pačiu savimi ir priimti jį tokį, koks ji yra“ „tėvai turi užtikrinti namuose įvairiausių priemonių“ „supratimo, kad vaikų amžius riboja galimybes pasiekti tobulą rezultatą“
	Mokėti džiaugtis vaiko pasiekimais	„visada pasidžiaugti rezultatu. Darbų nenumesti, tiesiog demonstruoti juos“ „mokėjimo džiaugtis bet kokiais vaiko kūrybos pėdsakais, nekritikuoti ir nesitikėti realistinio vaizdavimo“

Galima teigti, kad dažniausia pedagogės siūlo racionaliai paskirstyti savo turimą laiką, skirti jį vaikams ir jo užsiėmimams, kurti kartu. Taip pat pedagogės siūlo užtikrinti vaiko kūrybinę laisvę, mokėti džiaugtis vaiko pasiekimais. Svarbus vaiko ir pedagogų santykis.

Išvados:

1. Išanalizavus 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymą vaizduojamąja raiška teoriniu aspektu, galima teigti, kad vaizduojamosios raiškos veikla tobulina ikimokyklinio amžiaus intelektualines, psichologines ir socialines savybes, kurios padeda asmenybei vystytis ir tobulėti. Vaikas pats sugeba save realizuoti kūryboje, o suaugusysis, paruošdamas tinkamą ir saugią aplinką, turi suteikti jam tokią galimybę. Pažymėtina, kad suaugusiems nevalia slopinti ir kištis į vaikų kūrybą. Ikimokyklinėje įstaigoje siūlomos šios vaizduojamosios raiškos rūšys: piešimas, tapymas, aplikavimas, štapavimas, lipdymas, konstravimas.

2. Ištyrus auklėtojų patirtį, ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška, nustatyta vietos, socialinės aplinkos vaidmuo. Ugdant vaikų kūrybiškumą, vietos ir socialinės aplinkos vaidmuo yra svarbus ir lemiamas, nes būtent vieta ir ugdantys asmenys gali suteikti vaikui saugią aplinką, priemones ir motyvaciją kurti. Tėvų ir pedagogų glaudus bendradarbiavimas ugdant vaikų kūrybiškumą - būtina sąlyga vaiko kūrybinei laisvei ir kūrybos plėtotei. Vaizduojamosios raiškos veiklos būdų ir įvairovės naudojimas ugdymo procese lavina 5-6 m. vaiko intelektualines, socialines ir psichologines savybes. Vaizduojamosios raiškos vaiko veikla yra aktuali, nes būtent ši veikla dėl savo patrauklaus ir į raišką orientuoto pobūdžio tampa ta edukacine aplinka, kuri stimuliuoja vaiko kūrybiškumą. Todėl svarbu apgalvotai skatinti vaikus eksperimentuoti, tyrinėti ir siekti savo tikslų.

Literatūra:

1. Abele, I.; Kirhnere, N. (2014). Kūrybiškos veiklos skatinimas. Kūrybiškumo ugdymo patirtis Europos ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Klaipėda: Druka.
2. Becker-Textor, I. (2001). Kūrybiškumas vaikų darželyje. Vilnius: Presvika.
3. Braglia, C. (2014). Didžioji statybų erdvė. Kūrybiškumo ugdymo patirtis Europos ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Klaipėda: Druka.
4. Brazauskaitė, A. (2004). Vaikų dailės terapinis aspektas. Vilnius: Gimtasis žodis.
5. Bražienė, N. (2012). Ikimokyklinio amžiaus tarpsnio vaikų kūrybingumo ugdymas: smegenų šturmas „pasakiškaisiais uždaviniais“ [žiūrėta 2015-04-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/-ikimokyklinio-amziaus-tarpsnio-vaiku-kurybingumo-ugdymas-smegenu-sturmas-pasakiskaisiais-uzdaviniiais/11979>>.
6. Brėdikytė, M. (2000). Vaidybinis dialogas su lėlėmis (VDL) - vaikų verbalinės kūrybos aktyvinimo metodas [Rankraštis]: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / VPU. Vilnius.
7. Chananova, I. (2007). Lipdiniai iš sūdytos tešlos. Vilnius: Presvika.
8. Dodge, D. T. ir kt. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika.
9. Girdzijauskienė, R. (2003). Vaikas, muzika, kūryba. Vilnius: Gimtasis žodis.
10. Grudžinskytė, A.; Norvilienė, A.; Grudžinskienė, V. (2009). 5-6 m. vaikų kūrybiškumas: pedagogų ir tėvų požiūris. Pedagogika. 95-102 p.
11. Kohl, M. A. F. (2008). Tapyba. Svarbu procesas, o ne rezultatas! Vilnius: Kronta.
12. Kriukelienė, L. (2008). Dailės terapija. Kaunas: Vitae litera.
13. Matonis, V. (2000). Šiuolaikinio menino ugdymo koncepcijos. Vilnius: Enciklopedija.
14. Leliūgienė, I. (2002). Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija.
15. Pileckaitė-Markovienė, M.; Nasvydienė, D.; Bumblytė, D. (2004). Vystymosi psichologija. Vaikystė. Vilnius: Enciklopedija.
16. Politikaitė, S. (2005). Faktūra, forma, erdvinėse kompozicijose. Vilnius: VPU leidykla.
17. Songailienė, R.; Bražienė, N. (2011). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ir socializacijos ugdymas pedagoginės meno terapijos metodais: kokybinis tyrimas. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 2(3), 63-72 p.
18. Strazdienė, N. (2006). Technologinis ugdymas pradinėje mokykloje. Klaipėda: KU leidykla.
19. Thériault, Ch. (2009). Vaikų konfliktai. Vilnius: Baltos lankos.

20. Vėrinėlis (1993). Vaikų darželių programa. Sud. Monkevičienė O. ir kt. Vilnius: VU leidykla.
21. Žukauskienė, R. (2001). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.

Santrauka

PENKERIŲ-ŠEŠERIŲ METŲ VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS VAIZDUOJAMĄJA RAIŠKA

Dalia Reizgienė

Klaipėdos lopšelis - darželis „Puriena”

Rūta Tamašauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Darbe yra suformuluotos 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška tyrimo, vertinimo ir užtikrinimo problemos, numatytas darbo tikslas – ištirti 5–6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymą vaizduojamąja raiška. Tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai, kuriuos įgyvendinant išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai bei praktiniai tyrimai, 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška tema; apibūdintas 5–6 m. vaikų kūrybiškumas ir jo ugdymas vaizduojamąja raiška teoriniu aspektu.

Teorinėje darbo dalyje, nagrinėjant ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinę charakteristiką, kūrybiškumo ugdymo ypatumus vaizduojamąja raiška, panaudota mokslinės literatūros analizė. Tiriamojoje darbo dalyje, tiriant ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų patirtį ugdant 5-6 m. vaikų kūrybiškumą vaizduojamąja raiška, panaudotas pusiau standartizuoto interviu metodas.

Teorinės medžiagos analizė parodė, kad vaiko vystymuisi ir ugdymui vienodai svarbūs visi gyvenimo metai, tačiau kiekvienais metais vaiką reikia ugdyti atitinkamai pagal jo protinį, socialinį ir emocinį vystymąsi. Organizuojant ikimokyklinio ugdymo procesą svarbi vaiko, pedagogo ir tėvų sąveika, skatinanti vaiko aktyvumą, kūrybiškumą, praturtinant jo patirtį, padedanti perimti kultūrinės vertybes. Išanalizuoti 5-6 m. vaikų kūrybiškumo ugdymo vaizduojamąja raiška būdai teoriniu aspektu. Apibendrinant empirinį tyrimą, galima teigti, kad vietos, socialinės aplinkos vaidmuo ugdant vaikų kūrybiškumą yra svarbus ir lemiamas, nes vieta ir ugdantys asmenys gali suteikti vaikui saugią aplinką, priemones ir motyvaciją kurti. Vaizduojamosios raiškos veiklos būdų ir įvairovės naudojimas ugdymo procese lavina vaiko intelektualines, socialines ir psichologines savybes.

Summary

FIVE – SIX YEARS CHILDREN'S CREATIVITY EDUCATION WITH VISUAL EXPRESSION

Dalia Reizgienė,

Klaipėda nursery – kindergarten „Puriena”

Rūta Tamašauskienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

In the work is formulated 5-6 years children's creativity education with visual expression research, evaluation and enforcement problems. Provided aim - to explore the 5-6 years children's creativity development with visual expression. To achieve tasks analyzed and organized various Lithuanian and foreign authors theoretical and practical

studies about 5-6 years children's creativity education with visual expression; described in 5-6 year children's creativity and education with visual expression in theoretical terms.

In the theoretical part, using scientific literature, analyzed pre-school age children psychosocial characteristics, creativity peculiarities education in visual expression. In the research part, using structured questionnaire and interview techniques, analyzed pre-school teachers working experience in educating 5-6 year children's creativity with visual expression.

Theoretical analysis showed that development of the child and education are equally important all the years of life, but each year the child developed according to the mental, social and emotional development. Organizing a process of pre-school education essential child, teacher and parent interaction, encouraging children's creativity, enriching his experience to help take over cultural values. Analyzed 5-6 years children's creativity education in visual way of expression in theoretical terms. Local social environment role in developing children's creativity is an important and crucial, because it is the place, where individuals can give a child a safe environment, tools and motivation to build. Visual expression operational methods and diversity in education process develops the child's intellectual, social and psychological benefits.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ POZITYVAUS BENDRAVIMO SKATINIMAS ŽAIDYBINĖJE VEIKLOJE

Silva Rupkuvienė, Aurelija Valaitienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Bendravimo prigimtis išvelgiama žmogaus saviraiškoje, jo sugebėjime perduoti kitiems žmonėms tai, ką galvojame, jaučiame, kokiais matome save ir mus supančią aplinką. Bendraudami žmonės labiau atsiveria ir pažįsta vienas kitą, todėl nuo pat mažų dienų tėvai moko savo vaikus bendrauti, kad jie užaugtų ir taptų pavyzdgingomis, daug pasiekusiomis asmenybėmis (Oleškevič D., Talijūnienė D., 2013). Svarbiausią vietą ikimokyklinio amžiaus vaiko gyvenime užima žaidimas, jis padeda mažyliams pažinti juos supančią aplinką. Užsiimdamas patinkančia veikla mažylis patiria atradimų džiaugsmą taip pat ugdo sugebėjimus ir poreikius. Žaidimas padeda ikimokykliniui visapusiškai vystytis. Straipsnyje siekiama išanalizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų bendravimo raišką žaidybinėje veikloje bei atskleisti pedagogų naudojamus pozityvaus bendravimo skatinimo būdus ir formas žaidybinėje veikloje.

Pagrindiniai žodžiai: ikimokyklinis amžius, priešoperacinė mąstymo stadija, egocentrizmas, bendravimas, žaidybinė veikla.

Įvadas

Vaiko raida apima fizinę, pažintinę ir psichosocialinę sritis. R. Žukauskienė (2012) teigia, jog ikimokyklinio amžiaus vaiko mąstymui būdinga egocentrizmas, t. y. nesugebėjimas suprasti įvairių dalykų kitu aspektu, nesutampančiu su jo nuomone. Vaikas supranta pasaulį tik

vadovaudamasis savo paties požiūriu ir vertindamas viską iš savo pozicijos. Jis mano, kad visi reaguoja į pasaulį taip pat. Egocentrizmas verčia vaiką tikėti, kad visų žmonių mintys ir jausmai tokie pat, kaip ir jo. Vaiko egocentriškumas palengvina tėvų ir vaikų tarpusavio supratimą, leidžia tėvams tinkamai (aiškiai ir priimtina) atsakyti į vaiko klausimus. Pastebėta, kad maži vaikai dažniau žaidžia, kai mato vieni kitus, nors dar nėra linkę žaisti kartu. Augant egocentriškumas mažėja, ir vaikas pradeda daugiau bendradarbiauti, kurti bendrus žaidimus. Žaisdamas vaikas dažnai pastebi, kad jo patirtis ir požiūris į įvairius dalykus labai skiriasi nuo kitų vaikų, bet kol dar nepasiekęs priešoperacinės mąstymo raidos stadijos pabaigos, nesuvokia, kad žaidžiant su kitais, būtina mažinti savo egocentriškumą. Vaikas, norėdamas sėkmingai žaisti sudėtingus žaidimus, pavyzdžiui, krepšinį ar šachmatais, turi žinoti, kokie bus kitų žaidėjų vaidmenys; šio amžiaus vaikai tokio socialinio vaidmenų žemėlapiu dar neturi, tik kartu būdami, jie pamažu pradeda derintis vieni prie kitų. Socialiniai ryšiai su bendraamžiais leidžia vaikui tyrinėti alternatyvias galimybes, tiesiogiai susidurti su įvairiomis nuomonėmis ir rasti būdus, kaip jas suderinti. Tačiau dėl esamo priešoperacinio mąstymo ribotumo, dėl vaiko asmenybinių savybių, dėl skirtingo auklėjimo stiliaus šeimoje, ikimokyklinio amžiaus vaikams yra sudėtinga visada tinkamai tarpusavyje bendrauti.

Problematika. Jau ikimokykliniame amžiuje pastebime vaikų tarpusavio bendravimo problemų, dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų priešoperacinio mąstymo ribotumo, vaikų ugdymo ypatybių - egoizmo, dėl suaugusių pataikavimo jiems, negebėjimo bendrauti su bendraamžiais, nenorėjimo dalintis tarpusavyje daiktais ir žaislais ir t.t. Vaikai įpranta nurodinėti ir vadovauti suaugusiems ir tokį bendravimo modelį perkelia į santykius su bendraamžiais. Taip pat dėl vaizdinės informacijos priemonių (filmukų, kompiuterinių žaidimų ir kt.) vaikai dažnai renkasi agresyvų, dominuojantį bendravimo būdą santykiuose su bendraamžiais. Kyla klausimai: kaip reiškiasi ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai žaidybinėje veikloje? Kaip ikimokyklinių įstaigų pedagogai ir tėvai skatina tinkamą vaikų tarpusavio bendravimą?

Tyrimo tikslas - išanalizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų pozityvaus bendravimo skatinimą žaidybinėje veikloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti ikimokyklinio amžiaus tarpsnio vaikų psichosocialinės raidos ypatumų ir tarpusavio santykių problemų, išskylančių ikimokyklinio amžiaus vaikų žaidybinėje veikloje, sąsajas.

2. Nustatyti ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimo raišką žaidybinėje veikloje.
3. Atskleisti pedagogų naudojamus pozityvaus bendravimo skatinimo būdus ir formas žaidybinėje veikloje

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu.

Teorinė problemos analizė

Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialiniai ypatumai, lemiantys jų tarpusavio bendravimą

Anot G. Butkienės, A. Kepalaitės (2007), vaiko psichikos raida – tai nuoseklus, nenutrūkstamas jo psichinių pažinimo funkcijų (suvokimo, vaizdinių, atminties, mąstymo ir kalbos, vaizduotės, pojūčių) struktūros kitimas ir tobulėjimas išlaikymo, kitimo ir psichinio laiko grįžtamumo rėmuose. Psichologas J. Piaget (R. Žukauskienė, 2012, 296p.) išskiria intuityvaus mąstymo periodą, kuris trunka nuo 4 iki 7 metų. Šiuo laikotarpiu vaikas tampa labai smalsus ir užduoda labai daug klausimų, tokių kaip: „Kodėl?“, „Kaip tai atsitinka?“, „Kaip tai veikia?“ Piaget šia stadiją pavadino intuityviu „mąstymu“, nes manė, kad šioje kognityvinės raidos stadijoje vaikai nori būti užtikrinti dėl savo žinių, t. y. suprasti, iš kur atsiranda vienokie ar kitokie daiktai ir kodėl jie tokie yra. J. Piaget nuomone, šio amžiaus tarpsnio vaikas mano turintis daugybę žinių, tik nesupranta, kaip jis tai sužino, t. y. jis intuityviai suvokia, bet negali nei sau, nei aplinkiniams paaiškinti, kodėl nusprendė vienaip ar kitaip, galvoja taip, o ne kitaip. Šiame amžiaus laikotarpyje būdingi ir kiti mąstymo ribotumai, t. y. palaiptųjų pokyčių nesuvokimas, mąstymo centracija ir tvermės dėsnio nesupratimas. Priešoperacinio mąstymo stadijoje vaiko loginis mąstymas yra gana ribotas: tai yra gana paprastas, vienmatis galvojimas, kai vaikas koncentruoja dėmesį į vieną situaciją ar užduoties aspektą. Žaisdamas vaikas dažnai pastebi, kad jo patirtis ir požiūris į įvairius dalykus labai skiriasi nuo kitų vaikų, bet kol dar nepasiekęs priešoperacinės mąstymo raidos stadijos pabaigos, nesuvokia, kad žaidžiant su kitais, būtina mažinti savo egocentriškumą (R. Žukauskienė, 200, 164p.)

J. Piaget (1926) aiškino, kad priešoperacinės stadijos pabaigoje įsisamonina naujas idėjas, lygindami savo mintis su kitų žmonių mintimis. Jo nuomone, šio amžiaus vaikų egocentriškumas yra nepastovus. Mokslininkas pastebėjo, kad jaunesni kaip 6-7 metų vaikai dažnai

nesugeba išklausti kito kalbančiojo. Taip pat nustatė, jog pusė šio amžiaus vaiko sakomų sakinių yra egocentriški. Egocentrinė kalba reiškia kalbėjimą kito asmens akivaizdoje, nesikeičiant tarpusavyje informacija ar idėjomis. Taip bendraudami vaikai jaučiasi puikiai ir jiems netrukdo, kad jie vienas kito negirdi (R. Žukauskienė, 2007, 174-177p.). J. Piaget domino, kokią įtaką socialinė patirtis daro santykių, taisyklių, įstatymų ir valdžios vertinimams. Moralės principų raidą jis tyrinėjo, stebėdamas vaikų žaidimus ir juose dalyvaudamas. Mokslininkas padarė išvadą, kad žaisdami vaikai turi žinoti ištiesą taisyklių sistemą. Šias taisykles viena karta perduoda kitai, o jų galiojimą užtikrina tik dalyvių pagarba. Moralės principai taip pat yra taisyklių sistema, kurios pagrindas - pagarba šioms taisyklėms, todėl vaikų moralės principų raidą patogu analizuoti stebint, kaip jie laikosi žaidimo taisyklių (R.M. Berns, 2009). Tarpusavio bendravimas visuomet yra siejamas su tam tikromis moralinėmis normomis. Vaikų požiūris į moralę labai skiriasi. Vieni mano, kad būtina paklusti kitų sukurtiems įstatymams. Kitų nuomone, kiekvienam galioja jo paties sukurtos taisyklės, t. y. jie pritaria vidinei kontrolei. Vaikai auga ir pamažu ima suprasti, kad nebūna visiškai gerų arba visiškai blogų dalykų. Jie vis lanksčiau vertina dalykus, taigi apie poelgį sprendžia pagal ketinimus. J. Piaget išsiaiškino, kad mažesni vaikai apie veikėjų gerumą ar blogumą sprendė tik iš poelgio padarinių, t.y. kiek jis padarė žalos (R. M. Berns, 2009).

Žaidybinės veiklos, skatinančios ikimokyklinio amžiaus tarpsnio vaikų tarpusavio bendravimą

Žaidimas – vaiko gyvenimo ir ugdymosi būdas. Visame pasaulyje vaikystėje didžiąją bet kokios ikimokyklinio ugdymo programos dalį sudaro žaidimai. Išskiriama žaidimų svarba, kurių metų vaikai įgyja naujų sugebėjimų, įgūdžių, vertybių, naujos patirties, ugdoma motorika, kalba, vaizduotė, lavinami protiniai sugebėjimai, įsisamoninamos elgesio normos, taisyklės, vertybės. Pats terminas „žaidimų metai“ pabrėžia didžiulę žaidimų reikšmę vaiko ugdymuisi, tobulėjimui (I. Kungytė-Arlauskienė, 2011).

D. Plytnykienė (2012) teigia, jog žaidimas – tai vaiko patirtis, noras veikti, daryti tai, ką daro artimieji, suaugusieji. Žaisdamas vaikas pasijaučia svarbiu ir vertingu žaidimo partneriu. Žaidžiant ugdoma vaiko savivertė, saviaukla, saviraiška, atsakomybės, pareigos jausmas. Žaidimas vaiko gyvenime – tarsi jo minčių, veiksmų, jausmų, norų, svajonių

išraiška. Tad žaidimas yra natūrali vaiko būseną, jo saviraiška ir kūryba. Žaidimas inspiruoja veikti, kaupti, plėtoti turimą patirtį, įgytus įgūdžius ir patirtus įspūdžius transformuoti, analizuoti, apibendrinti.

Žaidybinė veikla ir ugdymo(si) procesas labai glaudžiai susiję, jie papildo, praplečia ir visokeriopa „maitina“. Ikimokykliniame amžiuje visas vaiko gyvenimas apima įvairiausio pobūdžio veiklą, ir ugdomi vaikas tuomet, kai žaidimas atitinka jo galimybes ir poreikius. Žaidybinei veiklai prireikia tiek fizinių, tiek psichinių pastangų aktyvumo, išvermės. Aktyviai veikdamas žaidybinėse situacijose vaikas kuria, išreiškia save, bendrauja su bendraamžiais, suaugusiaisiais, išklauso kitus, siūlo savas idėjas. Bendraudamas žaidime vaikas lavina protinius gebėjimus: kalbą, dėmesį, lavėja mąstymo procesai, kaip antai: klasifikavimas, grupavimas, lyginimas, analizavimas, apibendrinimas ir kt. Tik žaisdamas vaikas suvokia, kaip reiškiasi solidarumas, kaip būtina gerbti kito nuomonę, laikytis taisyklių, vykdyti susitarimus, savo veiksmus derinti su kitais (D. Plytnykienė, 2012).

Viena iš svarbiausių žmogaus savybių - gebėjimas bendrauti. Autorių nuomonės, įžvalgos apie bendravimą skiriasi ir pateikia skirtingus apibrėžimus. Bendravimo svarba yra nenuginčijama, nes neįmanoma nebendrauti, kai tave supa žmonės. Bendraudami mes išreiškiame save, tenkiname atitinkamus savo poreikius, taip pat keičiamės informacija, plečiame akiratį. Bendraudami galime geriau suprasti save ir kitus, vertindami save ir kitus, galime daryti išvadas: kokie mes esame, kokios mūsų vertybės ir gebėjimai. Svarbiausia, galime dalintis savo potyriais, išgyvenimais, mintimis, jausmais, taip pat daryti įtaką aplinkiniams. Kitaip tariant, bendraudami mes socializuojamės aplinkoje. R. M. Berns (2009, 55p.) teigimu, gebėjimas bendrauti ir įsivaizduoti skatina vaikus imtis įvairios veiklos. E. Kuraitės-Žičkės (2012) teigimu, sėkmingus ir pozityvius tarpusavio santykius lemia gebėjimas susidraugauti. Vaikai turi mokytis užmegzti ryšį su kitu vaiku, taip pat palaikyti draugystę, gebėti spręsti iškilusias problemas. Galima teigti, jog vaikai lankantys darželius geba laisviau bendrauti, užsiimti įvairiomis žaidybinėmis veiklomis su bendraamžiais, tinkamai spręsti iškilusias konfliktus.

Anot D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007, 91-94p.), pozityvus socialinis bendravimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje – grupės bendruomenės esmė, sukuria geriausią vaikų ugdymo aplinką. Minėti autoriai išskiria svarbius įgūdžius, kurie reikalingi vaikams, norintiems susirasti ir turėti draugų:

- Ryšio užmezgimas. Norėdamas užmegzti ryšį, vaikas turi elgtis taip, kaip reikalaujama tipiškoje bendruomenėje ir priimtina kitiems vaikams. Toks elgesys – tai šypsojimas, klausimų uždavimas, idėjų siūlymas, pozityvūs komentarai, kvietimas kartu ką nors veikti arba siūlymas kuo nors dalintis.

- Draugiškų santykių palaikymas. Norėdami draugauti vaikai turi žinoti, kaip bendradarbiauti, dalintis žaislais, reikšti simpatiją, prierašumą, siūlyti sumanymus, padėti, laukti savo eilės ir išreikšti entuziazmą. Turintys šių įgūdžių vaikai tampa lyderiai, ir į juos žiūrima, kaip į patikimus ir linksmus draugus. Elgesys, kuris vaikui sukelia sunkumų ir jo izoliacija nuo bendrijos,- tai agresija, nenoras bendradarbiauti, išsišokimai ir kiti erzinantys poelgiai.

- Konfliktų įveikimas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos grupės, kaip ir kitos bendruomenės, dažnai yra nesutarimų vieta. Kadangi tarp draugų nesutarimų atsiranda neišvengiamai, vaikai turi žinoti, kaip juos išspręsti. Vaikai, kurie dėl konflikto griebiasi fizinio ar žodinio smurto arba visiškai užsidaro, praranda galimybę išlaikyti ar sutvirtinti draugystę. Socialiai sėkmingi vaikai išreiškia savo nuomonę, paaiškina, kaip jie jaučiasi, išklauso kito nuomonės ir ieško problemos sprendimo būdo. Kai kiekvienas vaikas to išmoksta, laimi visa bendruomenė.

Tarpusavio santykių problemos, kylančios ikimokyklinio amžiaus vaikų žaidybinėje veikloje

Vaikystė, žaidimai ir džiaugsmas neatsiejami dalykai. Žaidžiant patiriamas malonumas, įgyjami tinkami įpročiai ir žinios, siekiama harmonijos. Jau seniai pastebėta, kad žaidžiant bet koks ugdymas vyksta linksmiau, lengviau ir ne taip skausmingai, nes žaidimas išlaisvina. Nėra geresnio būdo išspręsti problemas, kaip rasti bendrą kalbą ir drauge pasilinksminti – juk visa tai galima daryti vienu metu (R. Liubinienė, 2011, 4p.). Pasak I. Kaffemanienės, I. Burneckienės (2001, 47-48p.), bendravimas žaidžiant - tai viena iš svarbiausių bendro žaidimo sąlygų. Per žaidimą vaikai natūraliai mokosi bendrauti (kalba ar kitais komunikaciniais būdais). Anot E. Kuraitės-Žičkės (2014), ikimokyklinukai pradeda mokytis bendrauti ir draugauti tarpusavyje. Kartu jie mokosi spręsti dažnai kylančius konfliktus. Šiuo amžiaus tarpsniu tik suaugęs asmuo gali efektyviai jiems padėti sudėtingesniais atvejais, tačiau pamažu mokant vaikus spręsti konfliktus, suaugusiojo pagalbos reikės vis mažiau.

Socialiniai įgūdžiai – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, kuri yra susijusi su aplinkinių žmonių elgesiu. Socialiniai įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant aplinkinių elgesį bei gaunant grįžtamąjį ryšį apie savo elgesio pasekmes. Labai svarbūs įvairūs žaidimai, kurie padeda vaikams išbandyti naujus elgesio būdus. Įgūdžiai, susiję su aplinkos ypatybėmis, situacijos specifiškumu; taip pat su amžiumi, lytimi, būseną. Pasyvus elgesys apibūdinamas kaip drovumas, bailumas, izoliacija, apatiškumas; jis gali būti susijęs su žemu savęs vertinimu, pernelyg dideliu savęs smerkimu ir pan. Agresyvus elgesys – tai net tik fizinė verbalinė agresija, bet ir priešiškas, nebendradarbiavimas, demonstratyvus, įžūlus elgesys. Paprastai toks elgesys būna nemalonus kitiems. Tiek agresyvus, tiek pasyvus elgesys rodo nesugebėjimą tinkamai elgtis ir turi tam tikrų pasekmių tolimesniame gyvenime.

Pasak D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (1996, 77p.), konfliktų buvo ir bus, jie neišvengiami. Kasdien, kas valandą, kas minutę susiduria įvairių žmonių interesai, poreikiai, norai, skoniai, vertybės ir kt. Konfliktai kyla dėl žmonių įvairumo, asmenybių individualumo, t. y. dėl to, dėl ko mes džiaugiamės ir kuo mes gėrimės. Siekiant apibūdinti ugdytinių konfliktus, tikslinga remtis jų kilimo priežasties kriterijumi, pagal kurį skiriami poreikių, vertybių, vaidmenų konfliktai.

Konfliktai gali liudyti tam tikrų asmenybės komponentų „trūkumus“, taip pat būtinumą sutelkti pastangas siekiant didesnio asmenybės vertingumo. Tad konfliktus lemiančiais asmenybiniais veiksniais galima laikyti asmens intelekto, emocijų, motyvacijos, valios nebrandumą, gebėjimų ribotumą bei charakterio konfliktiškumą (G. Čiuladienė, 2013, 33p.)

Ikimokyklinėse įstaigose individualių užsiėmimų, žaidimų ar veiklų metu vaikai mokosi mąstyti, savarankiškai spręsti problemas, toleruoti bendraamžių nuomonę, draugiškai sutarti grupėje. Stebint vaikus, jų bendravimą, tarpusavio santykius, dažnai pastebima, kad vaikai dažnai susiginčija dėl neaiškių priežasčių: žaidimo taisyklių nesilaikymo, prarastos lyderio pozicijos, nesutapusios nuomonės, nepritapimo prie bendraamžių ir kt. Konfliktai tarp vaikų labai dažni ir neišvengiami. Labai svarbu, jog auklėtoja pastebėtų ir padėtų vaikams išsiaiškinti kilusio konflikto priežastis ir drauge surastų sprendimą. Labai dažnai pasitaiko, jog žaidimų metu konfliktų priežastimi tampa vaikų konkuravimas, kiekvienas mažylis nori dėmesio tik sau, nè vienas jų nenori laukti ir tapti pralaimėjusiuoju. Pralaimėjęs vaikas jaučiasi nemaloniai, tokiu atveju gali atsirasti noras atsilyginti, kerštauti (R. Pocevičiūtė, 2013).

S. Herm (2004, 47p.) teigimu, ryškiau išsiskiriančiam vaikų elgesiui priskiriamas agresyvus elgesys. Tai smarkus įtūžis, nevaldomi arba sąmoningi kitų užsipuolimai, plūdimalis, tyčinis daiktų gadinimas ir pan. Yra vaikų, kurie savo elgesiu trukdo žaidimų draugams arba grupei, kartais juos net tironizuoja ir gali priversti auklėtojus imtis kraštutinių pedagoginių priemonių. Visa tai turi įtakos vaikų tarpusavio nesutarimams. Svarbu laiku pastebėti kilusį konfliktą ir padėti vaikams išsiaiškinti tarpusavio santykius, nes konfliktų metu vaikai patiria daugybę nemalonių emocinių išgyvenimų. Anot D. F. Hay (V. Legkauskas, 2013, 69p.), maži vaikai agresyviai elgtis pradeda dėl to, kad nežino, kaip kitaip apginti savo interesus. Agresijos vaikai daug greičiau išmoksta nei tartis, dalintis, bendradarbiauti ar pan. Ikimokyklinukų nežinojimas, kaip būtų galima gauti tai, ko nori, vaikui kelia baimę, kad jo noras išvis nebus patenkintas. Vaikui nesugalvojant, ką jis pats galėtų padaryti, dėmesys nukrypsta į kliūtis, neleidžiančias norų patenkinti, ir tuomet kyla pyktis, kuris pasireiškia agresija. Kuo dažniau savo aplinkoje vaikas pastebi fizinę ar santykių agresiją, tuo didesnė tikimybė, kad jis tuos modelius bandys imituoti savo gyvenime.

Pozityvių santykių skatinimo būdai ir formos, organizuojant ikimokyklinio amžiaus vaikų žaidybinę veiklą

J. Galvydytės (Gray J., 2009) teigimu, pozityvaus elgesio teorija remiasi principu - išryškinti teigiamą, gerą elgesį, sėkmę, nepastiprinant netinkamo elgesio, nesėkmės. Pozityvaus ugdymo tikslas yra išugdyti pozityviai mąstančius ir paslaugius vaikus. Adekvačiai auklėjami vaikai nemeluoja ir neapgaukinėja, ne todėl, kad to reikalauja taisyklės, o todėl, kad yra sąžiningi ir dori. Moralė tokiems vaikams nėra primesta iš šalies, bet kyla iš vidaus. Mokydami tinkamo elgesio mes, suaugę linkę moralizuoti, reikėtų drausminti pozityviais žodeliais – bėk lėčiau, elkis gražiai, prašau paduoti man ir t. t. Žodžiais mes pakrauname, užprogramuojame, todėl geriau, jei žodžiai mus nuteiks teigiamai ir užprogramuos sėkmę.

Sudėtinga bendrauti su vaiku, kurio elgesys sunkiau kontroliuojamas. Patarimas – išmokime išlikti ramūs, koks bebūtų vaiko elgesys. Suaugę, labiau įgudę, geriau moka kontroliuoti savo emocijas, turi patirties, gali numatyti savo elgesio pasekmes. Vaikai dar tik mokosi gyventi, išreikšti emocijas, valdyti jas. Svarbu, kad vaikas žinotų, jog pyktis, susierzinimas – yra žmogiška ir normalu, tačiau reikia mokytis

valdyti pyktį. D. Gailienė, I. Bulotaitė, N. Sturlienė (1996, 47-48p.) išskiria socialinius įgūdžius, kuriuos ugdyti būtina, siekiant pozityvaus ikimokyklinukų tarpusavio bendravimo:

1. Sprendimų priėmimas. Šis įgūdis padeda priimti konstruktyvius sprendimus. Vaikas turi mokėti pats pasirinkti, nuspręsti ir „savo kailiu“ pajusti tokio sprendimo ar pasirinkimo padarinius. Jis turi mokytis iš savo patirties. Tada, prieš pasielgdamas vienaip ar kitaip, vaikas pirmiausia pagalvos apie galimas pasekmes.
2. Problemų sprendimas. Jis įgalina konstruktyviai spręsti problemas.
3. Kūrybiškas mąstymas. Šis įgūdis susijęs su sprendimų priėmimu ir problemų sprendimu. Kūrybiškas mąstymas įgalina įvertinti visas galimybes, alternatyvas, mūsų veiklos ar neveiklumo padarinius.
4. Kritinis mąstymas. Tai gebėjimas analizuoti informaciją ir patyrimą.
5. Efektyvus bendravimas. Tai gebėjimas išreikšti save verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais mūsų kultūrai ir situacijai. Tai reiškia, kad mes galime pasakyti apie savo norus, troškimus ir prireikus paprašyti patarimo, pagalbos.
6. Asmeninis bendravimas. Šis įgūdis reiškia gebėjimą užmegzti ir išlaikyti draugiškus ryšius su aplinkiniais. Tai turi didelę įtaką mūsų psichinei ir socialiniai gerovei.
7. Savęs pažinimas. Tai gebėjimas pažinti ir įvertinti savo charakterį, stipriąsias ir silpnąsias puses. Tai padeda bendraujant, leidžia prognozuoti savo elgesį stresinėse situacijose.
8. Emocijų valdymas. Pirmiausia tai savo ir kitų žmonių emocijų supratimas bei žinojimas, kaip jos veikia mūsų elgesį, sveikatą.
9. Empatija. Tai gebėjimas įsijausti į kito žmogaus gyvenimą. Ji padeda suprasti ir priimti kitus žmones, kurie yra ne tokie, kaip mes. Empatija ugdo pasitikėjimą ir artumą tarp žmonių.
10. Streso įveikimas. Tai streso priežasčių nustatymas ir žinojimas, kaip jis mus veikia. Tai leidžia mums pabandyti išvengti stresų arba kuo konstruktyviau juos įveikti.

Apibendrinant mokslininkų mintis nagrinėjama tema, galima teigti, jog žaidimų metu ikimokyklinio amžiaus vaikai įgyja naujų sugebėjimų, įgūdžių, naujos patirties, ugdoma motorika, kalba, vaizduotė, lavinami protiniai sugebėjimai, įsisamoninamos elgesio normos, taisyklės, vertybės. Bendraudamas žaidime vaikas lavina protinius gebėjimus: kalbą, dėmesį, lavėja mąstymo procesai, kaip antai: klasifikavimas, grupavimas, lyginimas, analizavimas, apibendrinimas ir kt. Tik žaisdamas vaikas

suvokia, kad reiškiasi solidarumas, būtina gerbti kito nuomonę, laikytis taisyklių, vykdyti susitarimus, derinti savo veiksmus su kitais.

Tyrimo metodika

Tyrimo instrumentas. Tyrimo metu buvo naudotas autorių sudarytas klausimynas (apklausos raštu instrumentas). Klausimyną sudarė dvi dalys: kreipimasis į respondentą ir klausimai. Tyrimo instrumente klausimai apėmė keletą nagrinėjamų sričių: 1. Respondentų demografiniai duomenys. 2. Analizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimo raiška. 3. Siekiama išsiaiškinti ikimokyklinės įstaigos pedagogų vaidmenį, mokant vaikus pozityvaus bendravimo.

Tyrimo imtis. Tyrimo dalyvavo Klaipėdos miesto ir rajono ikimokyklinių įstaigų pedagogai. Respondentų amžius nuo 24 iki 56 metų. 100 proc. tiriamųjų buvo moteriškos lyties. Atrenkant imtį, panaudotas kiekybinio tyrimo netikimybinės patogiosios imties sudarymo būdas.

Tyrimo procesas. Duomenų rinkimas vyko 2014 sausio mėnesį. Iš viso buvo išdalinta 150 anketų, iš kurių gražinta 115. Gražinimo rodiklis - 76proc. Tyrimo procedūrą sudarė šie etapai:1) mokslinės literatūros analizavimas; 2) anketos kūrimas; 3) tyrimo eiga; 4) tyrimo metu gautų duomenų apskaičiavimas ir analizavimas. Anketos respondentams buvo pateikiamos jiems patogiu metu. Tyrimo rezultatai apdorojami statistine taikomąja programa „STATISTICA 17“.

Empirinio tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Tyrimo metu buvo siekta sužinoti, kaip pedagogai vertina ikimokyklinukų bendravimą su bendraamžiais (1 lentelė).

1 lentelė

Pedagogų nuomonė apie ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimą

Ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimo raiška vaikų darželyje	Pasiskirstymas procentais
Sutaria puikiai	16%
Sutaria pakankamai gerai	38%
Kartais pasitaiko konfliktų	34%
Dažnai pasitaiko konfliktų	12%

Vertindamos ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykius su bendraamžiais, dauguma pedagogių teigė, jog ikimokyklinio amžiaus vaikai su bendraamžiais sutaria pakankamai gerai, tačiau nepaneigia ir kartais pasitaikančių tarpusavio konfliktų. Galima daryti prielaidą, jog ikimokyklinio amžiaus vaikai yra bendraujantys, pakankamai taikūs ir konformistiški, jie siekia bendrauti su savo bendraamžiais ar vyresniais

vaikais, jiems yra reikalingi tarpusavio bendravimo ir žaidimų partneriai, o gal būt ir vadovai, organizatoriai, nes žaidybinė veikla vaikams yra labai svarbi ikimokyklinio amžiaus tarpsnyje.

Buvo norima atskleisti, kaip ikimokyklinio amžiaus vaikai bendrauja su kitais, pirmą kartą sutiktais, bendraamžiais (2 lentelė).

2 lentelė

Ikimokyklinukų bendravimo raiška su pirmą kartą sutiktais vaikais

Bendravimo raiška	Bendrauja kaip su gerais pažįstamais	Nelabai noriai bendrauja	Visai nebendrauja	Bendravimas priklauso nuo situacijos
Pasiskirstymas procentais	38%	43%	8%	11%

Ikimokyklinio amžiaus vaikai yra linkę būti drovesni, ne itin drąsūs naujoje aplinkoje ir su nepažįstamais. Tą patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai, matyti, jog pirmą kartą sutikę savo bendraamžius beveik pusė ikimokyklinio amžiaus vaikų bendrauja nelabai noriai ir ne visada kontaktuoja tarpusavyje. Tačiau dalis vaikų, pamatę bendraamžį, su juo bendrauja kaip su geru pažįstamu. Kodėl taip nutinka? Galima teigti, kad vaikų tarpusavio kontaktų užmezgimas dažniausiai priklauso nuo paties vaiko asmeninių savybių ir nuo tam tikro jo socialumo lygio. G. Čiuladienė (2013) taip pat pastebi, kad daug reikšmės turi aplinkinių elgesys, kalba, gestai, išvaizda, nes į kokią aplinką pateks mažutis žmogelis, nuo to ir priklausys asmenybės vystymasis. Nuo susiformavusių asmenybės ir charakterio savybių priklausys ir mažylių tarpusavio bendravimas.

Tyrimo metu buvo bandoma išsiaiškinti, kokių tarpusavio bendravimo strategijų įgijo vaikas, pradėjęs lankyti ikimokyklinę įstaigą (3 lentelė).

3 lentelė

Tarpusavio bendravimo strategijos, įgyjamos vaikų darželyje

Tarpusavio bendravimo strategijos	Kompromisas	Greitesnis išitraukimas į žaidimą	Gebėjimas pasiskirstyti vaidmenimis	Dalintis žaidimų priemonėmis	Maziau asmeninio dominavimo žaidime	Maziau konfliktinių situacijų
Raiška procentais	23%	25%	2%	21%	9%	21%

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pradėjęs žaisti su bendraamžiais ikimokyklinukas geba greičiau įsitraukti į žaidybinę veiklą. Taip pat mažėja jo egocentrizmas, sumažėja jo asmeninis dominavimas, dėl turimų egocentrinio mąstymo ypatumų bendraujant su kitais vaikais žaidime, sumažėja konfliktinių situacijų, išmokstama dalintis žaidimo priemonėmis. Kadangi ikimokyklinukai nelabai greitai užmezga kontaktą su nepažįstamais bendraamžiais, tai žaidybinė veikla kolektyve palengvina jų gebėjimus įsitraukti į tarpusavio bendravimą.

Tyrimo rezultatai patvirtina įvairių autorių mintis, kad pradėjus lankyti ikimokyklinę įstaigą, neįmanoma taip greitai pasiekti aukščiausių rezultatų tarpusavio bendravime, nes priešoperacinio mąstymo ribotumai, t.y. palaipsnių pokyčių nesuvokimas, loginio mąstymo paprastumas, vienmatis galvojimas dar trukdo vaikams mokėti tinkamai pasiskirstyti vaidmenimis. Pasak D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007), vaikai, kurie socialiai ir emociškai pasirengę lankyti darželį yra pasitikintys, draugiški, sugebantys formuoti gerus santykius su bendraamžiais, galintys susikaupti ir būti atkaklūs, kai reikia pastangų atlikti užduotis, sugebantys išreikšti jausmus, būti dėmesingi. Tuo tarpu, darželio nelankantys vaikai, stokoja elementarių bendravimų įgūdžių, yra gana uždari, nemoka reikšti emocijų, pasakyti ko nori, ką jaučia, yra tylesni, ramesni, mažiau savarankiškai arba atvirksčiai aiškinti, reikalaujantys suaugusių dėmesio (R. Žukauskienė, 2012).

Remiantis minėtų mokslininkų ir atlikto tyrimo rezultatais, galima daryti prielaidą, kad ikimokyklinėje įstaigoje vaikai išmoksta naujų pozityvių tarpusavio bendravimo strategijų. Vaikai, lankantys darželius, geba laisviau bendrauti, užsiimdami įvairiomis žaidybinėmis veiklomis su bendraamžiais, išmoksta mažiau dominuoti, daugiau orientuojasi į draugišką grupinę veiklą, taip pat geba spręsti iškilusius konfliktus.

Buvo siekta nustatyti, kaip dažnai pasireiškia ikimokyklinukų probleminiai tarpusavio santykiai žaidybinėje veikloje (4 lentelė).

4 lentelė
Ikimokyklinukų probleminių tarpusavio santykių raiška žaidybinėje veikloje

Probleminiai santykiai žaidimų metu	Labai dažnai	Dažnai	Kartais	Retai
Tarpusavio ginčai	51%	22%	16%	11%
Žodinė agresija	8%	11%	29%	52%
Agresyvus elgesys	12%	16%	47%	35%

Tyrimo rezultatai rodo, kad tarpusavio ginčai yra labai dažnas reiškinyš ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravime, tačiau tai nėra labai didelis blogis, nes ginčas gali būti ir problemos sprendimo variantas. Žodinė agresija (žeminimas, pravardžiavimas, šaukimas), anot pedagogių, pasitaiko retokai, bet vis dėlto jau yra egzistuojantis reiškinyš šiame amžiaus tarpsnyje. Liūdina faktas, kad trečdalis respondentų agresyvų ikimokyklinukų elgesį pažymėjo kaip dažną ar labai dažną. R. Braslauskienės, I. Jonutytės (2005) teigimu, tokio elgesio priežastys būna gana įvairios: charakterio ir asmenybiniai ypatumai, auklėjimas šeimoje, neigiami aplinkos veiksniai, psichosocialinės raidos ypatybės. S. Herm (2003, 36p.) išskiria suvokimo, kalbos sutrikimų, perdėtų baimių, judėjimo stygių ar antsvorio problemas. Šių požymių turinčius vaikus autorė įvardija kaip „sunkius vaikus“, kurie darosi vis sudėtingiau auklėjami, tampa per daug triukšmingi, per daug aktyvūs, nedėmesingi, pernelyg tylūs, pasyvūs, pernelyg agresyvūs. Galima teigti, jog tokiomis elgesio savybėmis pasižymintys vaikai negeba pozityviai bendrauti su bendraamžiais, jiems sunku užmegzti teigiamus ilgalaikius tarpusavio santykius. Dėl šių priežasčių galimi ir tarpusavio konfliktai grupėse. Remiantis tyrimo duomenimis, galima daryti prielaidą, kad probleminiai tarpusavio santykiai ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpe yra tik egzistuojantis, tačiau ne itin vyraujantis ir sisteminis reiškinyš. Pedagogai ir kiti įstaigų specialistai turėtų palaikyti (užtikrinti) tinkamą psichosocialinį mikroklimatą grupėje, kad ugdytiniai, lankantys darželį, nepatirtų fizinio, psichologinio ar socialinio diskomforto.

Buvo norima išsiaiškinti, kokie yra vaikų pozityvių tarpusavio santykių skatinimo būdai ir formos ikimokykliniame amžiuje (5 lentelė).

5 lentelė

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pozityvaus bendravimo skatinimo žaidybinėje veikloje būdai ir formos

Pozityvių tarpusavio santykių skatinimo būdai ir formos ikimokyklinėje įstaigoje	Dažnai	Kartais	Retai
Koreguojamas vaikų elgesys žaidybinių veiklų metu	42%	28%	30%
Primenami susitarimai laikytis pačių sukurtų taisyklių	51%	32%	17%
Atkreipiamas dėmesys į gerą, gražų elgesį. Elgesys paskatinamas	63%	32%	5%
Pagyrimai girdint kitiems vaikams, paskatinimai, apdovanojimai	47%	38%	15%
Pagyrimai sakomi tėveliams už vaiko pasiekimus jam girdint	66%	24%	10%

Tyrimo rezultatai rodo, kad auklėtojų dažniausiai naudojami ikimokyklinio amžiaus ugdytinių pozityvaus bendravimo skatinimo būdai

yra vaiko pagyrimas girdint visai grupei, dovanėlės kaip paskatinimo įteikimas, vaiko gyrimas už pasiekimus ar gerą elgesį jo tėvams. Skatinant pozityvų elgesį žaidimų metu, pedagogės taip pat primena vaikams, kad reikia laikytis susitarimų bei susikurtų taisyklių. Kai yra pastebimas teigiamas, gražus elgesys, vaikas visada pagiriamas už tai. O pasireiškus negatyviam elgesiui, siekiama taikyti švelnias nuobaudas ar draudimus, pavyzdžiui, uždraudžiama atsinešti į darželį mėgiamą žaislą ar pan.

Auklėtojos pažymėjo, jog dažnai tenka koreguoti vaikų elgesį žaidimų metu, nes egocentrizmas neretai verčia vaikus pasielgti nedraugiškai. Be to, siekdami asmeninės naudos, vaikai yra linkę pažeidinėti žaidimo taisykles. Ikimokyklinių įstaigų pedagogės, vertindamos ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimą, teigė, jog yra natūralu, kad tarp ikimokyklinukų kyla konfliktai, ir tai dažniausiai būna dėl menkesnių priežasčių, kadangi tokio amžiaus vaikai dažniausiai būna itin žingėdūs bei principingi, kartais nervingi ar pavargę, itin judrūs ir reiklūs, norėdami gauti tai, kas jiems patinka. Pedagogės pastebi, jog įvairūs žaidimai, žaidžiami ikimokyklinio amžiaus įstaigose, teigiamai veikia vaikų raidą ir moko liberalizmo vienas kito atžvilgiu, ugdo vaikus susitarti tarpusavyje, pasidalinti vaidmenimis, laikytis taisyklių, gerbti vienas kitą. Pedagogių naudojama viena pagrindinių konfliktų sprendimo programų „Zippio draugai“ skatina vaikus prisitaikyti visų tipų žaidimuose, moko netrukdyti vienas kitam, saugoti save ir kitus draugus.

Apklaustos raštu rezultatai patvirtina E. Kuraitės-Žičkės (2012) mintis, kad vaikai žaisdami tarpusavyje mokosi dalintis žaislais, suprasti vieni kitų jausmus, bendradarbiauti. Žaisdami mokosi pažinti aplinką, save ir kitus, mokosi spęsti konfliktus, bendrauti, ugdomas jų kūrybiškumas, vadovavimo ir „derybų“ įgūdžiai. Vaikai išmoksta laikytis taisyklių, sulaukti savo eilės.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikystėje žaidimų metas yra palankiausias laikas ugdyti vaikų pozityvius tarpusavio santykius, skatinti gerą elgesį: pagyrimais, apdovanojimais, palaikymu, pasitikėjimu, teigiamu vertinimu. Pozityvaus vaikų tarpusavio bendravimo ugdymo tikslas ikimokyklinėje įstaigoje yra mokyti vaikus tinkamai sąveikauti su bendraamžiais ir kitais asmenimis, kuo anksčiau diegti augančiai asmenybei tinkamas bendravimo vertybes: toleranciją, pakantumą, pagalbą ir kt.

Išvados:

1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialiniai ypatumai daugiausiai pasireiškia priešoperacinio mąstymo ribotumais: egocentrizmu, laipsniškų pasikeitimų nesupratimu, centracija, tvermės dėsnių nesuvokimu, todėl savęs ir kitų vertinimas, ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimas yra ne visuomet pozityvus.

2. Vaikų žaidybinėje veikloje išskiriamos šios pagrindinės ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio bendravimo problemos: konfliktai dėl smulkmenų, dėl neigiamos nuostatos vienas kito atžvilgiu, noras dominuoti, būti lyderiu, nenoras dalintis žaislais žaidimų metu. Dažna konfliktų priežastis žaidimų metu yra vaikų konkuravimas, kiekvienas vaikas nori dėmesio tik sau, nė vienas jų nenori laukti ir tokiu atveju tapti pralaimėjusiuoju. Konfliktinėse situacijose ikimokyklinio amžiaus vaikai dažniausiai tik ginčijasi tarpusavyje, tačiau kartais pasitaiko ir agresyvaus elgesio apraiškų.

3. Pozityvaus ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio elgesiui skatinti pedagogai naudoja pagyrimus, smulkias dovanas, žaidimų metu primena, kad reikia laikytis susitarimų bei susikurtų taisyklių. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje už tinkamą elgesį vaikų tarpusavio bendravime ugdytinis skatinimas apdovanojimais, palaikymu, pasitikėjimu, teigiamu vertinimu, giriamas kitų vaikų bei tėvų akivaizdoje, jam pačiam girdint. Jei negatyvus ugdytinio elgesys linkęs kartotis, yra taikomos švelnios nuobaudos, dažniausiai susietos su tam tikrų daiktų apribojimais.

Literatūra:

1. Berns, R.M. (2009). Vaiko socializacija šeima, mokykla ir visuomenė. Poligrafas ir informatika.
2. Braslauskienė, R.; Jonutytė, I. (2005). Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijoje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
3. Butkienė, G.; Kepalaitė, A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
4. Čiuladienė, G. (2013). Paauglių konfliktai ir jų sprendimas ugdymo realybėje. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
5. Dodge, D.T.; Colker, L.J.; Heroman C., (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika.
6. Eion, D. (2003). Nuobodžiausia ir žavingiausia veikla. Kaunas: Dragenis.
7. Gailienė, D.; Bulotaitė, L.; Sturlienė, N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius: Margi raštai.
8. Glebuviene, S. Vaiko kalba ir mes suaugusieji. 2011 [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą:

- <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/vaiko-kalba-ir-mes-suaugusieji/8919>.
9. Gray, J. (2009). Vaikai kilę iš dangaus: pozityvaus vaikų auklėjimo metodai. Vilnius: Alma littera.
  10. Herm, S. (2004). Sunkūs vaikai /Praktiniai patarimai auklėtojoms ir tėvams. Vilnius: Alma littera.
  11. Juknevičienė, R. Svarbūs vaiko psichikos raidos ypatumai: mąstymas ir kalba.2012 [žiūrėta 2014-09-25]. Prieiga per internetą: (<http://www.rasa-jukneviene.lt/1/post/2012/07/svarbs-vaiko-psichikos-raidos-ypatumai.html>)
  12. Kaffemaniėnė, I.; Burneckienė, I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų žaidimo gebėjimų ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
  13. Kungytė-Arlauskienė, I. Žaidimų svarba vaikų ugdyme. [žiūrėta 2014-09-18]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/zaidimo-svarba-vaiko-ugdyme/728>
  14. Kuraitė- Žičkė, E. Vaikų konfliktai darželyje –kaip juos spręsti. 2014 [žiūrėta 2014-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/vaiku-konfliktai-darzelyje-kaip-juos-spresti/16884>
  15. Kriziniai ugdymo etapai ir vaiko ekologija. Konferencinė medžiaga. Šiauliai, 2003.
  16. Navickas, V.; Vaičiulienė, A. (2011). Žmogaus raidos psichologija. Vadovėlis aukštųjų mokslų studentams. Vilnius: Versus Aureus.
  17. Legkauskas, V. (2013). Vaiko ir paauglio psichologija. Vilnius: Vaga.
  18. Liubiniėnė, R. (2011). Žaidimo džiaugsmas. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.
  19. Oleškevič, D.; Talijūnienė, D. Kaip bendrauti su vaiku, kad užaugintume asmenybę. 2013 [žiūrėta 2014-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.tavovaikas.lt/darzelinukas/lavinimas-ir-ugdymas/kaip-bendrauti-su-savo-vaiku-kad-uzaugintume-asmenybe.d?id=62243259>
  20. Pilkauskaitė-Valickienė, R. Pagrindiniai ikimokyklinuko raidos aspektai. 2011 [žiūrėta 2014-12-11]. Prieiga per internetą:<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/pagrindiniai-ikimokyklinuko-raidos-aspektai/5888>.
  21. Plytnikiėnė, D. Žaidimo svarba vaiko gyvenime. 2012 [žiūrėta 2014-12-11]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/zaidimo-svarba-vaiko-gyvenime/12750>
  22. Radzevičienė L. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
  23. Žukauskienė, R. (2007). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
  24. Žukauskienė, R. (2012). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.

Santrauka

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ POZITYVAUS BENDRAVIMO SKATINIMAS ŽAIDYBINĖJE VEIKLOJE

Silva Rupkuvienė, Aurelija Valaitienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Bendravimo prigimtis išvelgiama žmogaus saviraiškoje, jo sugebėjime perduoti kitiems žmonėms tai, ką galvojame, jaučiame, kokiais matome save ir mus supančią aplinką. Bendraudami žmonės labiau atsiveria ir pažįsta vienas kitą, todėl nuo pat mažų dienų tėvai moko savo vaikus bendrauti, kad jie užaugtų ir taptų pavyzdžiomis, daug pasiekusiomis asmenybėmis (Oleškevič D., Talijūnienė D., 2013). Svarbiausią vietą ikimokyklinio amžiaus vaiko gyvenime užima žaidimas, jis padeda mažyliams pažinti juos supančią aplinką. Užsiimdamas patinkančia veikla mažylis patiria atradimų džiaugsmą, taip pat ugdo sugebėjimus ir poreikius. Žaidimas padeda ikimokyklinukui visapusiškai vystytis. Pozityvių tarpusavio santykių skatinimas žaidybinėje veikloje gali būti siejamas su vaikų kūrybiškumo skatinimu, kadangi, tai vienija vaikus bendradarbiauti ir veikti drauge.

Tyrimo problema. Jau ikimokykliniame amžiuje pastebime vaikų tarpusavio bendravimo problemų, dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų priešoperacinio mąstymo ribotumo, vaikų ugdymo ypatybių - egoizmo, dėl suaugusių pataikavimo jiems, negebėjimo bendrauti su bendraamžiais, nenorėjimo dalintis tarpusavyje daiktais ir žaislais ir t.t. Vaikai įpranta nurodinėti ir vadovauti suaugusiems, ir toki bendravimo modelį perkelia į santykius su bendraamžiais. Taip pat dėl vaizdinės informacijos priemonių (filmukų, kompiuterinių žaidimų ir kt.) vaikai dažnai renkasi agresyvų, dominuojantį bendravimo būdą santykiuose su bendraamžiais. Kyla klausimai: kaip reiškiasi ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai žaidybinėje veikloje? Kaip ikimokyklinių įstaigų pedagogai ir tėvai skatina tinkamą vaikų tarpusavio bendravimą?

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų pozityvaus bendravimo skatinimą žaidybinėje veikloje.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 115 Klaipėdos miesto ir rajono ikimokyklinių įstaigų pedagogų. Respondentų amžius nuo 24 iki 56 metų. 100 proc. tiriamųjų buvo moteriškos lyties. Atrenkant imtį, panaudotas kiekybinio tyrimo netikimybinės patogiosios imties sudarymo būdas.

Išvados. Remiantis apklausos raštu rezultatais, galime konstatuoti, jog vaikų žaidybinėje veikloje išskiriamos šios pagrindinės tarpusavio bendravimo problemos: konfliktai dėl smulkmenų, dėl neigiamos nuostatos vienas kito atžvilgiu, skirtingų charakterių nesuderinamumas, noras dominuoti, būti lyderiu, nenoras dalintis žaislais žaidimų metu. Dažna konfliktų priežastis žaidimų metu - vaikų konkuravimas, kiekvienas vaikas nori dėmesio tik sau ir nė vienas jų nenori laukti ir tokiu atveju tapti pralaimėjusiuoju. Konfliktinėse situacijose ikimokyklinio amžiaus vaikai dažniausiai ginčijasi tarpusavyje, tačiau pasitaiko ir agresyvaus elgesio apraiškų. Pozityviam ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio elgesiui skatinti pedagogai naudoja pagyrimus, smulkias dovanas, žaidimų metu primena, kad reikia laikytis susitarimų bei susikurti taisyklių. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje už tinkamą elgesį vaikų tarpusavio bendravime ugdytinis skatinimas apdovanojimais, palaikymu, pasitikėjimu, teigiamu vertinimu, giriamas kitų vaikų bei tėvų akivaizdoje, jam pačiam girdint. Jei negatyvus ugdytinio elgesys linkęs kartotis, yra taikomos švelnios nuobaudos, dažniausiai susietos su tam tikrų daiktų apribojimais.

Summary
IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ POZITYVAUS BENDRAVIMO
SKATINIMAS ŽAIDYBINĖJE VEIKLOJE

Silva Rupkuvienė, Aurelija Valaitienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

The nature of communication is seen in human expression, his or her ability to communicate to other people, what we think, we feel, what we see ourselves and our environment. By communicating people become more open and get to know each other, so from a very young age parents teach their children to communicate, so that they grow up and become personalities of example (Oleškevič D., D. Talijūnienė 2013). A game is the most important activity in pre-school age child's life, it helps them to know the environment. While having pleasing activity children experience the joy of discovery, also they develop abilities and needs. Game help pre-schoolers to develop fully. Promotion of positive relationship of game activities can be linked to the promotion of children's creativity, because it unites children to cooperate and work together.

The problem of the research. We observe pre-school children interpersonal communication problems due to limitation of pre-school children preoperative thinking, to children's educational features such as egoism, to adults pandering to them, inability to interact with peers, to unwillingness to share things with each other and toys, etc. Children are used to prescribe and manage adults and a communication model moves in relations with their peers. Also due to the visual media (movies, computer games, etc.) children often prefer aggressive and dominant method of communication in relationship with peers. These questions arise: how relation is expressed in pre-school children while having game activities? How do pre-school teachers and parents encourage adequate child interaction?

The aim. To set expression of the pre-school age children interpersonal communication and game activities that teachers use as positive methods of promoting communication.

The survey sample. The survey involved 115 Klaipėda city and district pre-school teachers. Respondents aged 24 to 56 year old, which 100 percent of them were female. Quantitative research of random sampling method was used for the selection of the sample.

Conclusions. According to the survey results, the following main interpersonal communication problems of children game activity can be stated: conflicts over details, negative attitudes to each other, inconsistency of different characters, the desire to dominate, to be a leader, a reluctance to share toys during games. These are common causes of conflicts in games - children competition, every child wants attention to himself or herself, and none of them wants to wait and in this case become a loser. In conflict situations, pre-school children tend to disagree with each other, therefore sometimes aggressive behaviour appear. To promote positive pre-school children behaviour, teachers use praise, small gifts, during the games they recall the need to respect the agreements and developed rules. Pre-schoolers are being praised and encouraged for proper treatment of children communication. Positive behaviour of the child is always praised for his parents in the presence of the child himself or herself in pre-schools. If negative behaviour of a child tends to repeat, mild sanctions are applied, usually related to certain restrictions.

APLINKOS REIKŠMĖ IKIMOKYKLINIO UGDYMO (SI) KOKYBEI

Irena Ruškienė, Giedrė Slušnienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Šiame straipsnyje nagrinėjama problema, tai aplinkos reikšmė ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei. Straipsnyje yra suformuluota aplinkos reikšmės ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei tyrimo problema, numatytas tyrimo tikslas, jam pasiekti išsikelti uždaviniai. Buvo atliktas tyrimas, kurio metu interviu metodo pagalba apklausti ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Tyrimo rezultatai parodė, kad aplinka, kad ir kur ji bebūtų - darbe, mokykloje, darželyje ir kt., daro didelę įtaką asmenų darbo, mokymo(-si) kokybei, todėl ją būtina sukurti kuo tinkamesnę ir komfortablesnę. Straipsnyje aptartos trys aplinkos rūšys, kurios yra labai svarbios ir reikšmingos ikimokykliniame ugdyme, tai daiktinė, dorovinė ir edukacinė aplinka. Kuriant ugdytiniams puikias sąlygas grupėje, labai svarbi yra daiktinė aplinka. Peržengęs ugdymo įstaigos slenkstį, ugdytinis turi jausti jį supančią dorovingą aplinką, nes yra didelė tikimybė, kad ir pats tinkamai elgsis. Vaikas mokosi, stebėdamas aplinką. Ugdymo(-si) aplinkai didelę įtaką daro ergonominiai veiksniai, kurie orientuoti į ugdytinio sveikatą, psichologinę savijautą ir ugdymo(-si) kokybės užtikrinimą. Labai svarbu, kad vaikai jaustųsi saugūs, kad aplinka atitiktų vaikų amžiaus galimybes, būtų funkcionali ir skatintų norą ugdytis bei pažinti naujus dalykus. Svarbu nepamiršti, kad dorovinė aplinka turi įtakos vaiko asmenybės vystymuisi, požiūriui į save ir kitus, padeda formuotiis palankiems ir tinkamiems santykiams su žmonėmis ir socialine aplinka.

Raktiniai žodžiai: aplinka, ikimokyklinis ugdymas, ugdymo kokybė, daiktinė, dorovinė ir edukacinė aplinkos.

Įvadas

Temos aktualumas. Siekiant išugdyti harmoningą asmenybę, būtina užtikrinti tinkamos aplinkos, kurioje ugdytinis gyvena, bręsta ir kuria, paruošimą. Tokios aplinkos reikšmė didžiulė. Humanistiniais principais organizuota aplinka tampa antrąja prigimtimi. Moderni ugdymo įstaiga – nuolat tobulėjanti organizacija, turinti ir siekianti tapti sociokultūriniu informacijos centru, taip pat ir vaiko džiaugsmo namais. Vaikui mokantis svarbiu akcentu tampa vaiko dvasinės ir asmeninės brandos klausimai. Todėl ypač svarbu yra apibrėžti, išskirti ir iširti, kokia fizinė bei dvasinė erdvė supa vaiką, kokia aplinka yra maloni, stimuliuojanti, leidžianti atsiskleisti vaiko asmenybei, individualybei, jo pažintinėms galioms.

Būtina pabrėžti, kad šiandien vaiko santykis su ikimokyklinio ugdymo įstaiga, ne tik kaip viena iš socializacijos institucijų, bet ir kaip ugdymo(-si) aplinka, įgauna visai kitą prasmę, nes čia realizuojamu

ugdymo turiniu ir įgyjamomis kompetencijomis formuojama vaiko patirtis, asmeniniai įgūdžiai bei tapatumas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad ugdomoji aplinka turėtų skatinti, žadinti, aktyvinti savaiminį vaikų „mokymąsi“ (Vilkonis R., 2008).

Daug diskutuojama, kaip sukurti kuo komfortablesnę, modernesnę ir sveikesnę ugdymo įstaigos aplinką, kuri lemia ugdymo proceso dalyvių gerovę fiziniu, psichiniu, dvasiniu, intelektiniu, emociiniu ir kitais aspektais.

Kuo profesionaliau paruošta ugdomoji aplinka, tuo mažiau reikalingas pedagogo įsikišimas. Tačiau ugdomoji aplinka neturėtų būti standartizuota, per daug struktūruota, nes ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinka turi būti artima namų aplinkai, kad būtų visapusiškai užtikrinami prigimtiniai vaiko poreikiai, teisės ir interesai.

Ugdymo(-si) aplinka labai svarbi ikimokykliniame ugdyme, nes ji padeda suformuoti vaikus kaip asmenybes, atskleisti jų gabumus, įgūdžius ir siekius.

Tyrimo objektas – aplinkos reikšmė ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei

Tyrimo tikslas – atskleisti aplinkos reikšmę ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti ugdymo(-si) aplinkos sampratą, struktūrą.
2. Atskleisti ugdymo(-si) aplinkas, kurios turi įtakos ugdymo(-si) kokybei.
3. Ištirti aplinkos reikšmę ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, interviu (apklausa žodžiu), kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

1. TEORINĖ PROBLEMOS ANALIZĖ

1.1. Ugdymo(-si) aplinkos samprata, struktūra ir funkcijos

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2000, 29 p.) *aplinka* apibrėžiama kaip socialinės ir buitinės sąlygos, turinčios didelę įtaką žmogui. Žinoma, mums svarbiausia, kaip aplinka apibūdinama edukologinėje literatūroje. Anot G. Poderienės (2003, 117 p.), „aplinka – gamtinių, geografinių, klimatinų, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma, kuri yra žmogaus ugdymo veiksnys“.

Mokyklos aplinka apibrėžtina kaip sociokultūrinės ugdymo institucijos erdvė, kurioje vyksta nuolatinis, įvairiapusis vaiko ugdymo ir jo saviugdos procesas. Tai žmogaus ugdymo veiksnys: gamtinių, geografinių, klimatinų, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma (Jovaiša L., 1997, 20 p.).

Mokyklos aplinką, jos įtaką vaiko asmenybės brendimui bei tiesioginiams mokymosi rezultatams tyrinėjo nemažai Lietuvos ir užsienio mokslininkų. Tačiau pažymėtina, kad daugelyje mokslo darbų aplinkos samprata yra labai neapibrėžta, t.y. aplinka traktuojama ir kaip grynai racionali daiktinė erdvė (Grigaliūnaitė G., 2000), ir kaip tam tikroje ugdymo erdvėje susitelkusių individų (ugdytojų, ugdytinių) bei institucijų (ugdymo organizacijų) tarpusavio santykių išraiškos visuma (Leliūgienė I., 1997; Juodaitytė A., 2002 ir kt.).

Problemiška suformuluoti vientisą ir išbaigtą ugdymo(-si) aplinkos apibrėžtį, apimant tiek fizines, tiek ir psichosocialinės erdvės poveikį vaiko dvasinei brandai. Nagrinėjant įvairią pedagoginę literatūrą (Kowalczyk D. M., 2000; Zulumskytė A., 2004 ir kt.), pažymėtina, jog sociokultūrinis požiūris įstaigos, kurioje vaikai ugdomi, aplinka gali būti suprantama dvejopai:

a) *Išorinė aplinka*, arba *ekstern* aplinka (pvz., ugdymo įstaigos pastatas, teritorija, klasės (grupės) įranga ir kt.).

b) *Vidinė aplinka*, arba *intern* aplinka (pvz., ugdytojų ir ugdytinių tarpusavio santykiai, institucijos valdymo stilius, vidaus tvarkos taisyklės, įstaigos tradicijos, bendras mikroklimatas, kiekvieno vaiko emocinė savijauta).

G. Slušnienė, A. Čistienė (2011, 108 p.) išskiria tris aplinkas:

a) *Natūrali aplinka* – gamtinė aplinka, kurioje funkcionuoja organizacija.

b) *Išorinė aplinka* – visa, kas yra už organizacijos ribų ir lemia jos egzistavimą ir veiklą.

c) *Vidaus aplinka* – sąlygų, lemiančių organizacijos vidaus procesus ir reiškinius, visuma.

Aplinka, kad ir kur ji bebūtų: darbe, mokykloje, darželyje ir kt., daro didelę įtaką asmenų darbo, mokymosi kokybei, todėl ją būtina sukurti kuo tinkamesnę ir komfortablesnę.

1.2. Aplinkos, darančios įtaką ugdytinių ugdymo(-si) kokybei

Plačiau aptarsime tris ugdymo(-si) aplinkas, kurios turi įtakos ugdymui(-si), tai: daiktinė, dorovinė ir edukacinė aplinkos.

Daiktinė aplinka supa žmogų visą jo gyvenimą, kaip kūrybinio proceso sudėtinė dalis. Jos kūrėjai, atsižvelgdami į visuomeninius ir asmeninius žmonių poreikius, sprendžia optimalias ir harmoningas daiktinės aplinkos formavimo problemas, remiasi mokslo ir technikos pažanga, ekonomikos ir gamybos technologijos sąlygomis. Anot G. Grigaliūnaitės (2002, 54 p.), daiktinei aplinkai keliami šie reikalavimai: socialinis naudingumas, konstrukcijos tobulumas, gamybos technologiškumas, ekonominis efektyvumas, ergonominis ir estetiškas tobulumas. Ugdytinis reflektuoja šį procesą. Ugdymui keliami estetiški, kūrybiniai kriterijai, padedantys geriau suvokti aplinką ir patį save šiame kontekste, išsąmoninti sistemą „gamta-žmogus-aplinka“, suformuoti ir derinti racionalius ir iracionalius problemų sprendimo aspektus.

Daug laiko praleidžiant ugdymosi grupėje, klasėje, aplinka pedagogams ir jų ugdytiniams daro didžiulę įtaką. Daugelis tradicinę ikimokyklinio ugdymo grupę (patalpą) laiko pagrindine ugdymosi kliūtimi. Išmaningai suprojektuota ir rūpestingai suplanuota, teigiamai stimuliuojanti aplinka gali atlikti 25 proc. darbo už ugdytinius. Ir atvirkščiai, prastai suprojektuota aplinka gali žymiai prislopinti ugdymosi procesą.

Kuriant ugdytiniams puikias sąlygas grupėje, labai svarbi yra daiktinė aplinka. Tinkamai paruošus grupės aplinką, ugdymosi rezultatai būna geresni, vaikai jausis jaukiai ir saugiai. Tokia aplinka vaikams teikia teigiamas emocijas, padeda tobulėti, kurti, teigiamai nusiteikti bei aktyviai dalyvauti veikloje.

Pagrindinis šiuolaikinės ugdymo įstaigos tikslas – išugdyti savarankišką, demokratišką, humanizmo principais ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis savo gyvenimą grindžiančią asmenybę. Kad būtų įgyvendinti visi šie tikslai, reikia ne tik ugdytojų pastangų, bet ir ugdytinių bei jų tėvų glaudžios sąveikos. Ugdymo įstaigoje pagrindinę dorovinę dvasią turi skleisti pedagogai savo teigiamais ir teisingais poelgiais, rodyti pavyzdį savo ugdytiniams, o namų aplinkoje – šeimos nariai.

Dorovinės aplinkos šaltinis yra socialinė aplinka. Suprantama, kad dorovinę aplinką gali kurti tik žmogus. Žinoma, ne kiekvienas žmogus kuria ir sugeba kurti dorovinę aplinką. Auklėjant jaunąją kartą,

labai svarbu, kad ugdytinį suptų dorovingi žmonės. Dorovingas žmogus turi pasižymėti (Poderienė G., 2004, 66 p.) garbingu elgesiu, prasmingais veiksmais, pasiaukojimu, nesavanaudiškumu, altruizmu, atvirumu, atsparumu, protestavimu prieš blogį, amoralumą, netinkamą dorovinių konfliktų sprendimą.

Ugdant žmogų, svarbiausią vietą užima kultūra plačiąja šio žodžio prasme. Ugdymo institucijos kultūra reiškia jos organizavimosi būdą, kuris ją vienija ir suteikia socialiniam dariniui būtiną galią. Didelę įtaką ugdymo institucijos kultūrai (normoms, vertybėms, elgsenai) daro bendruomenė. Kokia yra ugdymo įstaigos atmosfera, kokia vidinė jos kultūra, galima pamatyti, perėjus įstaigos koridoriumi, užsukus į kiemą, valgyklą ir pan.

Pasak G. Kvieskienės (2003, 154 p.), neauklėjamas vaikas noriai perima nedoro gyvenimo, agresijos ir kt. negatyvius pavyzdžius. Todėl pedagogui tenka nemaža atsakomybė už žmogiškųjų vertybių diegimą. Dorovinės ugdymo aplinkos kūrime pagrindinis veikėjas yra pedagogas. Jis savo doru elgesiu turi rodyti pavyzdį savo ugdytiniams ir skatinti juos tinkamai elgtis.

Pasak autorių, pedagoginė ergonomika – tai ergonomikos mokslo dalis, tirianti dėstytojo ir studento (mokinio ir mokytojo) fiziologines ir psichologines veiklos galias, sudarius jiems optimalias veiklos sąlygas, garantuojančias sveikatą, ilgalaikį darbingumą ir normalų veiklos intensyvumą minimaliomis biologinių išteklių, psichinės ir nervinės energijos, laiko ir materialinių vertybių sąnaudomis. Taip pat sudaromos galimybės sistemos dalyviams profesiskai, dvasiškai ir fiziškai tobulėti, džiaugtis savo veikla.

Anot G. Poderienės (2006, 103 p.), kuri analizuoja S. Stašienę, N. Petkevičiūtę (2003) ir Z. Ramoną, D. Čikotienę (2004), pedagoginė ergonomika siekia pakeisti ne žmones, bet ugdymo aplinkos sąlygas. Jos tikslas – sukurti optimalias darbo sąlygas (priemones ir aplinką), didinančias žmogaus darbo našumą, užtikrinančias saugų darbą. Ugdymo proceso dalyvių funkciniam būviui (sveikatai ir savijautai) ir darbingumui daro didelę įtaką įvairūs fizinės aplinkos veiksniai: mikroklimatas, apšvietimas, triukšmas, vibracija ir elektromagnetinė spinduliuotė. Tobulinti ugdymo aplinką tikslinga pradėti nuo paprastesnių ergonominių priemonių taikymo.

2. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ INTERPRETACIJA

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant atskleisti aplinkos reikšmę ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei, naudotasi mokslinės literatūros analize ir interviu metodais. Tyrimo tikslui pasiekti pasirinkta netikimybinė imtis, kurią sudaro Klaipėdos miesto lopšelyje-darželyje X dirbantys pedagogai. Interviu metu buvo apklausti 6 ikimokyklinio ugdymo pedagogai.

Respondentų charakteristika: – 6 informantai (1 lentelė).

1 lentelė

Respondentų charakteristika

Eil. Nr.	Informantai	Amžius	Išsilavinimas	Pedagoginio darbo stažas
1.	“X informantė”	31	Aukštasis universitetinis	8
2.	“Y informantė”	49	Aukštasis universitetinis	28
3.	“Q informantė ”	55	Aukštasis universitetinis	34
4.	“W informantė ”	42	Aukštasis universitetinis	23
5.	“Z informantė ”	42	Aukštasis universitetinis	23
6.	“K informantė ”	56	Aukštasis universitetinis	30

2.2. Tyrimo rezultatų interpretacija

Buvo siekta išsiaiškinti pedagogų nuomonę, ar aplinka turi įtakos ugdymo(-si) kokybei. Tyrimo rezultatai atskleidė ir dar kartą patvirtino faktą, kad ugdymo aplinka daro įtaką ikimokyklinio ugdymo(-si) kokybei. Informantės teigė, kad „*ji turi būti saugi, žadinanti vaikų kūrybiškumą, smalsumą, domėjimąsi*“. Aplinka turi būti saugi, pritaikyta vaiko amžiui, funkcionali ir skatinanti mokytis bei pažinti „*vaikai turi sėkmingai ugdytis įvairioje aplinkoje tyrinėti ir pažinti pasaulį*“. Į ugdymo(-si) aplinką įeina ne tik pati aplinka, erdvė, bet ir pedagogas, ugdytinis, jų tarpusavio ryšiai ir santykiai (2 lentelė).

Aplinkos įtaka ugdymo(-si) kokybei

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Ugdymo(-si) aplinkos įtaka	Saugi aplinka	„Saugi vaiko amžiui ir poreikiui atitinkanti ugdymo ir ugdymosi aplinka užtikrina tikslingą ir kokybišką ugdymą(-si)“ [X informantė].
	Aplinka pritaikyta vaiko amžiui	„Kada aplinka jauki, pritaikyta tam tikram vaikų amžiui, lengviau dirbti pedagogui ir ugdyti vaikus“ [W informantė].
	Aplinka skatina pažinti	„Vaikas tobulėja, kaupia patirtį eksperimentuodamas, bandydamas. Klysdamas randa tikrąją tiesą, reikalingą informaciją. Kuo daugiau objektų aplinkoje, tuo daugiau galima „atrasti“ [Y informantė]. „Ji turi būti saugi, žadinanti vaikų kūrybiškumą, smalsumą, domėjimąsi. Vaikai turi sėkmingai ugdytis įvairioje aplinkoje tyrinėti ir pažinti pasaulį. Grupės erdves suskirstome įvairiai – veiklos zonomis, kampeliais“ [Q informantė]. „Mažus vaikus daug ko išmoko pati aplinka. Jie kaupia patirtį ir vystosi pasitelkę visus savo pojūčius, todėl kiekvienas aplinkos aspektas kažką jiems sako, duoda“ [Z informantė].
	Funkcionalinė aplinka	„Kuo funkcionalesnė aplinka, tuo geresnė vaikų ikimokyklinio ugdymo kokybė, nes vaikai gali kokybiškiau ugdytis“ [K informantė].

Kitu klausimu buvo siekta išsiaiškinti, kaip pedagogai skirsto aplinkas, kokias jas žino. Didžioji dalis pedagogų, dalyvavusių tyrime, ugdymo(-si) aplinką supranta siaurąja prasme, labiau orientuojasi į erdvę „sporto ir muzikos salės, žaidimų su smėliu ir vandenių kambariai, dailės kambariai, logopedo kabinetas, kineziterapijos, loginio lavinimo, teatro bei etnokambariai“.

Tik viena pedagogė suvokė šį klausimą plačiaja prasme ir išskyrė daiktinę aplinką „vaikus visų pirma turi supti daiktinė aplinka, kuri padeda mokytis ir lavinti įvairius įgūdžius ir gebėjimus, suteikia žinių ir padeda pažinti pasaulį“. Viena iš pedagogių išskyrė dorovinę aplinką „į aplinkos sąvoką įeina ir žmonės, su kuriais būname, bendraujame, praleidžiame visą dieną, mokomės iš jų gražaus elgesio, padėti kitam, užjausti ir pan.“

Ugdymo(-si) aplinka - tai ne tik daiktai ir sienos, tai aplinka plačiaja prasme, viskas, kas mus supa, su kuo mes esame. Pedagogai išskiria aplinką ir pagal ugdytinių gebėjimus bei įgūdžius, pagal vaiko išskirtinumą.

Įstaigos ugdymo aplinką sudaro teigiamas vaiko emocijas skatinantis mikroklimatas, kurį lemia pedagogų, vaikų ir tėvų bendradarbiavimas. Svarbus šeimos vaidmuo, numatant ugdymo

prioritetus, kuriant ugdymo aplinką, planuojant ir dalyvaujant ugdymo procese. Užtikrinamas fizinis, psichologinis vaikų saugumas, palanki socialinė aplinka. Kiekvienas vaikas jaučia suaugusiųjų dėmesį ir paramą. Ugdomi demokratiški tarpusavio santykiai, pagarbos vienas kitam jausmas, žadinamas noras vienas kitam padėti. Pedagogai padeda vaikui adaptuotis naujoje aplinkoje, išbandyti naujus pažinimo ir veiklos būdus (3 lentelė).

3 lentelė

Aplinkos samprata

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Ugdymo (-si) aplinkos	Daiktinė aplinka	„Vaikus visų pirma turi supti daiktinė aplinka, kuri padeda mokytis ir lavinti įvairius įgūdžius ir gebėjimus, suteikia žinių ir padeda pažinti pasaulį“ [Y informantė].
	Dorovinė aplinka	„Nereikėtų aplinką suprasti labai siaurai, pvz., kaip kabinetą, grupę. Į aplinkos sąvoką įeina ir žmonės, su kuriais būname, bendraujame, praleidžiame visą dieną, mokomės iš jų gražaus elgesio, padėti kitam, užjausti ir pan.“ [W informantė]. „<.> Saugi aplinka. Šia vieta vaikas gali pasitikėti <.>“ [Z informantė].
	Aplinka siaura prasme	„Ugdymo(si) aplinkas išskirčiau kaip: sporto ir muzikos salės, žaidimų su smėliu ir vandeniui kambarys, dailės kambarys, logopedo kabinetas, kineziterapijos, loginio lavinimo, teatro bei etnokambariai“ [X informantė]. „Ugdymo aplinka yra meninės veiklos kampelis smulkiajai motorikai, loginiam mąstymui ugdyti, stalo žaidimų kampelis, berniukams – stovybinių žaidimų, kaladėlių kampelis“ [Q informantė]. „Ugdymo(si) aplinką išskirčiau, kaip grupės aplinką, kurioje būtinos kelios erdvės – žaidybinė, kūrybinė, sveikatingumo ir kt. Taip pat sporto salė, muzikinė salė, kūrybinio ugdymosi kabinetas“ [K informantė].
	Aplinka pagal gebėjimus ir įgūdžius	„Ugdymo aplinkas suklasifikuočiau: meninių gebėjimų, sportinių įgūdžių, kalbinių gebėjimų, protinių gebėjimų, lavinimui skirta aplinka“ [K informantė].
	Aplinka pagal vaiko išskirtinumą	„Suklasifikuočiau aplinkas pagal vaikų išskirtinumą (tais metais), ką reikia tobulinti vaikuose, tokias aplinkas labiau ir keisčiau. Jei daug vaikų prastai kalba tobulinčiau komunikavimo, smulkiosios motorikos lavinimo aplinkas ir panašiai“ [Y informantė]. „<.> Aplinka turi patikti vaikams“ [Z informantė].

Kitu klausimu buvo siekta išsiaiškinti pedagogų nuomonę, ar daiktinė aplinka turi įtakos vaiko psichologinei būsenai.

Didžioji dalis pedagogų pritarė, kad daiktinė aplinka turi įtakos ugdytinių psichologinei būsenai: „Daiktinė aplinka turi įtakos vaikų psichologinei būsenai“. Pasak pedagogų, paruošta daiktinė aplinka, tai ne tik gražiai sustatyti baldai ar minkšti žaislai vaikams: „Įsmaningas aplinkos suprojektavimas, suplanavimas, estetiškumas daro didelę įtaką

vaikų psichologinei būsenai, todėl, kad tiek daiktinė, tiek estetinė aplinka prisideda prie kokybiško vaiko ugdymo“. Estetinė aplinka padeda sudaryti tinkamas sąlygas ugdytiniams pasisavinti žinias, mokytis naujų įgūdžių ir žinių (4 lentelė).

Mokslininkai (Poderienė G., 2002; Zulumskytė A., 2004; Petružienė S., 2005 ir kt.) sutaria, kad daiktinė aplinka turi atitikti vaiko funkcijas, fizines ir individualias galias. Aplinka turi skatinti kurti, fantazuoti, projektuoti, konstruoti ir t.t. Taip pat, kad klasėje (grupėje) gerai vyktų darbas, turi būti pakankamai ugdymo(-si) priemonių, aplinkoje turi būti lengva judėti, keisti padėtį, turi būti užtikrinamas priemonių matomumas.

4 lentelė

Daiktinės aplinkos įtaka vaiko psichologinei būsenai

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Daiktinės aplinkos įtaka	Psichologinei vaiko būsenai	<p>„Daiktinė aplinka turi įtakos vaikų psichologinei būsenai. Visgi vaiko amžių ir išsivystymo lygį, poreikiui atitinkantys žaislai, žaidimai ar specialiosios ugdymo(si) priemonės, estetiška aplinka turi teigiamos įtakos vaiko psichologinei būsenai“ [X informantė].</p> <p>„Grazūs žaislai traukia vaikų dėmesį, skatina su jais žaisti, kurti. Vaikai žaisdami atsiskleidžia, vyksta tarpusavio bendravimas, ugdomi kūrybiškumas“ [Q informantė].</p> <p>„Kada vaiką supa graži, jauki, patogi aplinka, tada ir vaikas daug geriau jaučiasi, ramiai, kaip namuose“ [W informantė].</p> <p>„Daiktai, ugdomosios priemonės turi būti įvairių, ryškių spalvų, estetiški. Turi atitikti vaiko amžiaus tarpsnį“ [Z informantė].</p> <p>„Įsmaningas aplinkos suprojektavimas, suplanavimas, estetiškumas daro didelę įtaką vaikų psichologinei būsenai, todėl kad tiek daiktinė, tiek estetinė aplinka prisideda prie kokybiško vaiko ugdymo“ [K informantė].</p>
	Pažintinių interesų plėtotėi	<p>„Daiktinė aplinka iš dalies turi įtakos vaikų psichologinei būsenai. Manau vaikas labiau turėtų bendrauti su žmonėmis, siekdamas tobulėti, kaupti gyvenimišką patirtį, mokytis iš kitų, pateikti savo žinias ir patirtį. Jeigu vaikui yra viskas pateikta, surūšiuota, jam mažiau reikia galvoti, fantazuoti, eksperimentuoti proceso eigoje, o ieškodami mes tobulėjame. Kurdami mes ieškome gyvenimo tiesos“ [Y informantė].</p>

Buvo klausta, ar dorovinė aplinka turi įtakos vaiko sąmonės formavimuisi, santykiams su aplinka, ir kt. žmonėmis, veikla bei pačiu savimi (5 lentelė).

Dorovinė aplinka yra viena iš svarbiausių, ugdant vaiką, jo pasaulio suvokimą - „dorovinė aplinka ikimokyklinio ugdymo įstaigoje turi įtakos vaikų sąmonės formavimuisi, santykiams su aplinka, žmonėmis bei pačiu savimi“. Vaikai daug geriau jausis, jei grupėje bus ramu,

palaikomi gražūs tarpusavio santykiai, nebus pykčių vienas su kitu. Pedagogai teigia, kad „*vaikas, stebėdamas kitus žmones, juos pamėgdžioja, todėl būtina, kad vaiką suptų jauki, maloni atmosfera*“; „*Reikia stengtis, kad mažiau būtų pykčio, agresijos. Tam padeda rami muzika, žaidimai pykčiui išlieti*“.

Ką vaikas pasiims iš ugdymo įstaigos, toks gali būti ir užaugęs, tad labai svarbu padėti „gražius“ gerus pamatus jo gyvenime. Doroviškai auklėti, vadinasi, kryptingai formuoti asmenybės dorovinę sąmonę, charakterio bruožus bei įpročius, valią ir elgesį. Stengiamasi visuomenėje priimtas dorovės normas paversti vidiniais asmenybės elgesio imperatyvais, sukurti elgesio savireguliacijos sistemą, išugdyti visavertį, aktyvų, kūrybingą visuomenės narį (Jovaiša L., 1997).

5 lentelė

Dorovinės aplinkos įtaka

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Dorovinės aplinkos įtaka	Vaiko sąmonės formavimuisi, santykiams su aplinka bei pačiu savimi	<p>„Dorovinė aplinka ikimokyklinio ugdymo įstaigoje turi įtakos vaikų sąmonės formavimuisi, santykiams su aplinka, žmonėmis bei pačiu savimi“ [X informantė].</p> <p>„Vaikai labiau linkę kopijuoti poelgius, veiksmus atitinkamose situacijose, todėl tokį pavyzdį jie dažniausiai mato jį supančioje aplinkoje, toks jis pats dalinai pasidaro (susitapatina su aplinka). Jei grupėje dažnai skamba muzika – vaikas mieliau dainuoja, šoka, jaučia ritmą. Jei kalbama pakeltu tonu, vaikas taip pat panašiai elgiasi. Jausdamas užuojautą – užjaus ir kitą“ [Y informantė].</p> <p>„Mūsų grupėje gražūs tarpusavio santykiai. Berniukai mėgsta žaisti su mergaitėmis įvairius žaidimus (kūrybinius, siužetinius bei stalo žaidimus)“ [Q informantė].</p> <p>„Gražūs, ramūs santykiai, egzistuojančios normos ir taisyklės turi įtakos vaikų sąmonės formavimuisi ir santykiams su kitais žmonėmis. Jeigu aplinka rami, santykiai draugiški, tai ir vaikas taip elgsis“ [W informantė].</p> <p>„Vaikas, stebėdamas kitus žmones, juos pamėgdžioja, todėl būtina, kad vaiką suptų jauki, maloni atmosfera. Stengtis, kad mažiau būtų pykčio, agresijos. Tam padeda rami muzika, žaidimai pykčiui išlieti“ [Z informantė].</p> <p>„Kadangi vaikas daug savo laiko praleidžia ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, jam labai svarbu kokia dorovinė aplinka jį supa, kokie jį supančių suaugusiųjų, bendraamžių tarpusavio santykiai, egzistuojančios dorovės normos“ [K informantė].</p>
	Šeimoje puoselėjamos vertybės	<p>„Pagrindinės dorovinės normos vaikas atsineša iš šeimos. Vis tik šeimos vertybės ir šeimos tarpusavio santykiai turi įtakos vaiko sąmoningumui, bet ikimokyklinio ugdymo(-si) įstaigoje diegiamos vertybės principai tik sustiprina vaikų sąmoningumą, teigiamą santykį su aplinka“ [X informantė].</p>

Buvo siekta išsiaiškinti pedagogų nuomonę, ar tikslinga, kuriant ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinką, vadovautis pedagoginės ergonomikos principais ir dėsniais.

Pedagogų nuomone, ergonomika turi didelės reikšmės, kuriant ugdymo(-si) aplinką, nes „vienas iš pagrindinių principų - užtikrinti vaikui saugumą visose srityse. Gyvybė ir sveikata neįkainojamas ir nenuperkamas turtas“. Kuriant aplinką būtina vadovautis pedagoginės ergonomikos principais, nes tai turi įtakos darbingumui, gerina darbo kokybę, skatina kūrybiškumą, norą dirbti - „kuriant ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinką tikslinga vadovautis pedagoginės ergonomikos principais ir dėsniais, nes nuo to pagerės ir bus kokybiškesnis pats ugdymo(-si) procesas ir vaiko gebėjimai ugdytis“ (6 lentelė).

6 lentelė

Pedagoginės ergonomikos įtaka ugdymo(-si) aplinkai		
Kategorija	Subkategorija	Išrodatys teiginiai
Pedagoginės ergonomikos reikšmė, kuriant ugdymo įstaigos aplinką	Ergonomiška aplinka – saugi aplinka	„Vienas iš pagrindinių principų - užtikrinti vaikui saugumą visose srityse. Gyvybė ir sveikata neįkainojamas ir nenuperkamas turtas“ [Y informantė]. „Darbuotojų sveikatai, savijautai, darbingumui, įvairių aplankos veiksmams daro didelę įtaką“ [X informantė]. „Kuriant ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinką būtina vadovautis pedagoginės ergonomikos principais jų dėsniais, siekiant optimizuoti darbo sąlygas, užtikrinti pedagogų ir ugdytinių saugumą, sveikatą, gerą savijautą. Jeigu visa aplinka, kurioje ugdomi vaikai ir pedagogai, veikia juos, tai kuo aplinka bus saugesnė, ramesnė, tuo ir vaikai jausis geriau, bus geros savijautos“ [W informantė].
	Ergonomiška aplinka daro įtaką darbingumui	„Norint pasiekti didesnių rezultatų tiek iš pedagogų, tiek iš ugdytinių būtina atkreipti dėmesį į pedagoginės ergonomikos principus bei dėsnius, nes visa tai daro įtaką pedagogo sveikatai, darbingumui, darbo našumui“ [Z informantė].
	Ergonomiška aplinka – kokybiškesnis ugdymo procesas	„Kuriant ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinką tikslinga vadovautis pedagoginės ergonomikos principais ir dėsniais, nes nuo to pagerės ir bus kokybiškesnis pats ugdymo(-si) procesas ir vaiko gebėjimai ugdytis“ [K informantė].

Paskutiniu metu klausimu teiravomės, su kokiomis problemomis pedagogės susiduria, kurdamos aplinką ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Didžioji dauguma įvardijo, kad „kuriant bei tobulinant ugdymo aplinką susiduriama su lėšų trūkumu“. Pedagogės įvardijo ir tokias problemas, kaip pagalbinių nebuvimą, bendradarbiavimo stoką ir kt. - „visą laiką nėra suderinamumo tarp pedagoginės ir medicininės pusės. Pedagogai nori daugiau, bet stabdo medicininiai ribojimai ar atvirkščiai“; „Nuolatinis naujų idėjų įgyvendinimo derinimas užima labai

daug laiko, ir tai taip pat nepadedą greičiau ir kokybiškiau sukurti ugdymo(-si) aplinką“ (7 lentelė).

7 lentelė

Problemų, su kuriomis susiduriama, kuriant aplinką ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Problemų ir sunkumai	Pagalbininkų stoka	„Kuriamos ugdymo(-si) aplinkos gerinimas nepriklauso nuo vieno žmogaus. Žinoma, visomis išgalėmis stengiesi tą aplinką įvairinti ugdymo(-si) priemonėmis, stendais, vaizdine medžiaga“ [X informantė].
	Finansinių galimybių stoka	„Finansinės galimybės apriboja kuriant atitinkamą aplinką“ [Y informantė]. „Kuriant bei tobulinant ugdymo aplinką susiduriama su lėšų trūkumu“ [W informantė]. „<...> mažas finansavimas“ [Z informantė]. „Daug sunkumų ir problemų susidaro esant nepakankamiems finansiniams ištekliams“ [K informantė].
	Bendradarbiavimo nebuvimas	„Visą laiką nėra suderinamumo tarp pedagoginės ir medicininės pusės. Pedagogai nori daugiau, bet stabdo medicininiai ribojimai ar atvirkščiai“ [Y informantė]. „Kuriant ir tobulinant ugdymo(si) aplinką didelę įtaką daro pedagogai ir ugdytinių tėvai, būtinas sutarimas“ [K informantė].
	Derinimas su įstaigos administracija	„Visada visus pertvarkymus reikia derinti su įstaigos valdžia. Dingsta grupės savitumas – grupė lieka valdiška įstaiga, o ne namai“ [Y informantė].
	Per didelis vaikų skaičius grupėse	„Galėtų tik būti ne 20, o 15 vaikų grupėje. Būtų didesnis dėmesys vaikui“ [Q informantė]. „<...> didelis vaikų skaičius <...>“ [W informantė].

Išvados:

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą paaiškėjo, kad aplinka, kad ir kur ji bebūtų: darbe, mokykloje, darželyje ir kt., daro didelę įtaką asmenų darbo, ugdymo(-si) kokybei, todėl ją būtina sukurti kuo tinkamesnę ir komfortablesnę. Autoriai išskiria tris aplinkos rūšis: išorinę, vidinę ir natūralią. Ugdymo įstaigos aplinka turi įtraukti vaiką į ugdymo(-si) procesą, suteikdama daugiau įvairių galimybių pažinti pasaulį, suprasti žmonių poreikius ir įgyti reikalingų įgūdžių ir žinių, kurios padės vaikui įsitvirtinti visuomenėje.

2. Pristatomos trys aplinkos, kurios yra labai svarbios ir reikšmingos ikimokykliniame ugdyme, tai: daiktinė, dorovinė ir edukacinė. Kuriant ugdytiniams puikias sąlygas grupėje, labai svarbi yra daiktinė aplinka. Tinkamai paruošus grupės aplinką, – gerėja ugdymo(-si) rezultatai, vaikai jaučiasi jaukiai ir saugiai, tokia aplinka skatina teigiamas emocijas ir padeda tobulėti, kurti, teigiamai nusiteikti bei aktyviai dalyvauti veikloje. Peržengęs ugdymo įstaigos slenkstį, ugdytinis turi jausti jį supančią dorovinę aplinką, nes yra didelė tikimybė, kad ir pats tinkamai elgsis. Vaikas mokosi, stebėdamas aplinką. Ugdymo(-si) aplinkai didelę įtaką daro ergonominiai veiksniai, kurie orientuoti į

ugdyminio sveikatą, psichologinę savijautą ir ugdymo(-si) kokybės užtikrinimą. Kiekviena aplinka, daugiau ar mažiau, daro įtaką ugdymo(-si) kokybei, tad, kuriant aplinką, būtina ją padaryti optimalią vaikams.

3. Atlikus tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad ugdymo(-si) aplinka yra labai įvairi: daiktinė, dorovinė, edukacinė, paremta ergonominiais principais, bet svarbiausia, kad, pasak tyrime dalyvavusių pedagogų, visos šios aplinkos turi įtakos ugdymo(-si) kokybei. Labai svarbu, kad vaikai jaustųsi saugūs, aplinka turi būti pritaikyta vaiko amžiui, funkcionali ir skatinanti mokytis bei pažinti naujus dalykus. Svarbu nepamiršti, kad dorovinė aplinka turi įtakos vaiko asmenybės vystymuisi, požiūriui į save ir kitus, padeda formuotis palankiems ir tinkamiems santykiams su žmonėmis ir socialine aplinka.

Literatūra:

1. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. (2000). Vilnius: Enciklopedija, p. 103.
2. Grigaliūnaitė, G. (2000). Daiktinės aplinkos refleksija ugdymo procese. *Pedagogika. Mokslo darbas* 45. Vilnius: VPU leidykla, p. 54-59.
3. Jovaiša, L. (1997). *Edukologijos pradmenys: vadovėlis*. Kaunas: Technologija, p. 20.
4. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialybių studentams*. Vilnius: Petro ofsetas.
5. Kowalzyk, D. M. (2000). *Aplinka kaip moksleivio asmenybės kryptingos raidos veiksnys (habilitacinis darbas, soc.m.)*. Vilnius.
6. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.
7. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
8. Ruzgienė, A.; Petružienė, S. (2005). *Vaikas ir aplinka*. Klaipėda: KU leidykla.
9. Poderienė, G. (2003). *Mokymo/mokymosi aplinkos tobulinimo metodologiniai pagrindai*.// Tiltai 4. Klaipėda: KU leidykla, p. 115 – 120.
10. Poderienė, G. (2004). *Mokymo aplinkos įtaka mokinių adaptacijai penktoje klasėje: daktaro disertacija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
11. Poderienė, G. (2006). *Ugdymo aplinkos tobulinimas ergonominėmis priemonėmis*. *Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai*. 17 tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p.101 – 106.
12. Slušnienė, G.; Čistienė, A. (2011). *Ugdymo aplinkos tobulinimo metodologiniai pagrindai*.//Pedagogo kūrybiškumo raiška ir galimybės planuojant, kuriant ir tobulinant modernią ugdymo aplinką. *Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys*. Klaipėdos valstybinė kolegija, p. 108-112.
13. Vilkonis, R. (2008). *Neuždarykime vaikystės tarp sienų keturių*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
14. Zulumskytė, A. (2004). *Mokyklinės aplinkos samprata ir raiškos aspektai*. Tiltai: Priedas. Mokslo darbas 18. Klaipėda: KU leidykla, p. 95 - 101.

Summary
ENVIRONMENT IMPORTANCE OF PRESCHOOL EDUCATION
(LEARNING) QUALITY

Irena Ruškienė, Giedrė Slušnienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

At work is conceived environmental importance of preschool education (learning) the quality of the research problem, provided work - to analyze the environmental importance of preschool education (learning) quality. To achieve the move tasks: to discuss education (learning) environment concept, structure and functions; to reveal the education (learning) environmental that affect education (learning) quality; investigate environmental importance of preschool education (learning) quality.

The theoretical part of the work environmental by discussing the concept of the structure and functions of the delivery of education (learning) environmental that affect education (learning) quality, the use of scientific literature analysis, synthesis, logical thinking. In the part of, by interviewing preschool education teachers and their assessment of the ideas expressed about the environmental impact of education (learning) quality, used a standardized interview, which consisted of seven targeted pre-prepared questions and qualitative analysis of the survey results.

The materials of the theoretical analysis revealed that the environment wherever it is - at work, at school, kindergarten, etc., Has a significant bearing on the work, the quality of learning, so it is necessary to create the most suitable and more comfortable. At work discussed three types of environmental, which is very important and significant in preschool education, it is a real right, moral and educational environment. Creating perfect conditions for learners group is very important material environment. Crossed the threshold of educational institutions learner must feel the surrounding moral environment, it is very likely that the same and behave properly. The child learns by watching the environment. Education (learning) environment strongly influenced by the ergonomic factors that focus on the learner health, psychological wellbeing and education (learning) quality assurance.

After the survey results of the analysis showed that education (learning) environment - material, moral and educational development of ergonomic principles to follow. It is very important that children feel safe in the environment that the child's age opportunities to be functional and foster a desire to develop and learn new things. It is important to remember that the moral environment affects the development of the child's personality, attitude towards ourselves and others, contributed to the emergence of suitable and friendly relationship with the people and the social environment.

KAUNO KOLEGIJOS JVMF IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOS ABSOLVENTŲ NUOMONĖ APIE ĮSIDARBINimą, FAKULTETE ĮGYTO IŠSILAVINIMO IR SĖKMINGOS KARJEROS DARBO RINKOJE SĄSAJAS

Raimonda Sadauskienė, Jolanta Stūronaitė

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje aptariama nuolatinio ir glaudaus ryšio su praktika neuniversitetinio aukštojo mokslo institucijai svarba, kad realizuojamos programos atlieptų nuolat kintančios darbo rinkos, visuomenės poreikius, būtų nuolat atnaujinamos, tobulinamos, užtikrinama studijų kokybė. Remiantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009) nuostata, kad aukštoji mokykla turi nuolat viešai skelbti tikslią kiekybinę ir kokybinę informaciją apie studentų, absolventų ir kitų suinteresuotų šalių nuomonę apie studijų kokybę, pristatomi tyrimo, kurio tikslas - iširti Kauno kolegijos JVMF Ikimokyklinio ugdymo programos absolventų nuomonę apie įsidarbinimą, fakultete įgyto išsilavinimo ir sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajas, rezultatai. Tyrime naudoti metodai: literatūros ir dokumentų turinio analizė, absolventų apklausa, tyrimo rezultatų analizė bei interpretacija. Gautų duomenų pagrindu teikiamos išvados ir rekomendacijos studijų kokybės (programos ir proceso) tobulinimui.

Pagrindiniai žodžiai: studijų procesas, kompetencijos, ugdymas/-is, žinios ir gebėjimai, profesinės veiklos praktika, sėkminga karjera.

Studijų kokybė yra viena iš aktualiausių šių dienų problemų ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Bolonijos procesas pabrėžia, kad, vadovaujantis institucijų autonomijos principu, pirminė atsakomybė už aukštojo mokslo kokybės užtikrinimą tenka pačiai institucijai. Akcentuojamas absolventų įsidarbinimas, o duomenys apie absolventų prisitaikymą prie darbinės veiklos vertinami kaip reikšmingi aukštojo mokslo kokybės rodikliai (Londono komunikatas, 2007; Leveno ir Naujojo Luveno komunikatas, 2009). Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009) įpareigoja aukštąją mokyklą nuolat viešai skelbti tikslią kiekybinę ir kokybinę informaciją apie studentų, absolventų ir kitų suinteresuotų šalių nuomonę apie studijų kokybę.

Aukštasis mokslas vertinamas kaip visuomeninė gėrybė, kuri yra ir bus visuomenės pareiga (reguliavimas ir t.t.), o studentai - visateisiai aukštojo mokslo bendruomenės nariai, dalyvaujantys organizuojant universitetų ir kitų aukštojo mokslo institucijų studijas bei darantys įtaką studijų turiniui. Aukštosios mokyklos atlieka tyrimus studentų požiūriui į studijų procesą, plėtojamų bendrųjų kompetencijų atitiktį darbo rinkai nustatyti (Zubrickienė, Adomaitienė, 2013; Jonuševičienė, Stonienė, Žvinienė, 2012).

Aukštojo mokslo efektyvumą lemia ir sąryšio tarp studijų bei darbo rinkos kokybė (Pukelis, Pileičikienė, 2010). Neuniversitetinio aukštojo mokslo institucijai glaudus ryšys su praktika – viena iš būtinų sąlygų, kad realizuojamos programos atitiktų kintančius visuomenės ir darbo rinkos poreikius, būtų nuolat atnaujinamos, tobulinamos. Tiesioginį grįžtamąjį ryšį iš praktikos realizuojamai programai laiduoja nuolat atliekamos absolventų, baigusių programą, apklausos. Jų nuomonė, pastabos apie įvairius studijų kokybės veiksnius, pasiūlymai svarbūs tobulinant studijų programas ir procesą.

Tyrimo objektas: Kauno kolegijos absolventų požiūris į įvairius veiksnius, turinčius įtakos efektyvioms studijoms ir sėkmingai veiklai darbo rinkoje.

Tyrimo tikslas - išsiaiškinti Kauno kolegijos JVMF Ikimokyklinio ugdymo programos absolventų nuomonę apie įsidarbinimą, fakultete įgyto išsilavinimo ir sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Kauno kolegijos absolventų įsidarbinimo situaciją.
2. Išsiaiškinti absolventų prioritetus renkantis būsimą darbo vietą.
3. Įvertinti teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, įgūdžių, įgytų studijuojant Kauno kolegijoje, atitiktį darbo rinkos poreikiams.
4. Pateikti rekomendacijas studijų proceso tobulinimui.

Tyrimo metodas – apklausa raštu (el. klausimynas).

Tyrimo atlikimo (duomenų surinkimo) **laikas** – 2014 m. vasario-gegužės mėn.

Tyrimo respondentai: Kauno kolegijos JVMF Ikimokyklinio ugdymo programos 2012-2013 m. absolventai.

Tyrimo organizavimas

Tyrimas organizuotas 2014 m. vasario-gegužės mėnesiais. Tyrimo duomenys buvo renkami pagal Kauno kolegijoje parengtą apklausos raštu anketą-klausimyną. Klausimynas savo turiniu orientuotas į Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakulteto absolventų nuomonės apie įsidarbinimą ir fakultete įgyto išsilavinimo, profesinio bakalauro diplomo bei sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajų atskleidimą.

Diagnostinę dalį sudarė teiginiai, kurie suskirstyti į grupes, apimančias KK Justino Vienožinskio menų fakulteto ikimokyklinio ugdymo programos absolventų įsidarbinimo situaciją, teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, įgūdžių, įgytų studijuojant šioje programoje, atitiktį

darbo rinkos poreikiams, absolventų prioritetus, renkantis būsimą darbo vietą, nuomonę apie kompetencijų ir asmeninių savybių ugdymo/si kokybę ir studijų proceso gerinimą fakultete.

Generaline aibe pasirinkti 2012-2013 metais Ikimokyklinio ugdymo programą baigę 84 absolventai (DI9, DI0, DII8, DII9 kursai). Išsiųsti 84 klausimynai. Sugrįžo – 57 klausimynai. Apklausoje dalyvavo 67,8 proc. 2012-2013 metais baigusiujų Ikimokyklinio ugdymo programą absolventų.

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakulteto Ikimokyklinio ugdymo programos absolventų įsidarbinimo situacija

Siekiant išsiaiškinti absolventų įsidarbinimo situaciją, buvo paprašyta pateikti bendrą informaciją apie profesinę veiklą: šiuo metu dirba ar studijuoja, kaip įsidarbino, kada įsidarbino, apie tolimesnius studijų planus. Apibendrinta informacija pateikiama 1-3 lentelėse.

Apklausa atskleidė, kad iš 2012-2013 metais baigusiujų ikimokyklinio ugdymo programą absolventų 84,2 proc. dirba ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šiuo metu tik studijuoja arba dirba ir studijuoja – po 10,6 proc. respondentų. Jie tęsia studijas pagal kolegijoje įgytą specialybę arba profesinėse studijose (persikvalifikuoja), pvz.: ikimokyklinio ugdymo pedagogai, dirbantys priešmokyklinio ugdymo grupėse, lanko kursus priešmokyklinio ugdymo pedagogo kvalifikacijai įgyti. Dalis respondentų nurodo, nors šiuo metu tik dirba, tačiau planuoja tęsti studijas vėliau.

Apklaustos vykdymo metu nedirbo– 5,3 proc. respondentų.

1 lentelė

Absolventų įsidarbinimo situacija

Bendra informacija apie profesinę veiklą	Santykis
Šiuo metu Jūs dirbate	84.2%
Šiuo metu Jūs studijujete (eikite prie C dalies klausimų)	5.3%
Šiuo metu Jūs dirbate ir studijujete (eikite prie A, B ir C dalių klausimų)	5.3%
Šiuo metu Jūs nedirbate	5.3%

Dirbančių absolventų buvo paprašyta nurodyti, kada įsidarbino. Apibendrinti duomenys pateikiami 2 lentelėje.

Dauguma absolventų pradėjo dirbti iš karto baigę studijas (42,1 proc.) ar net studijų metu (31,6 proc.), tik nedidelė dalis įsidarbino po metų, nes, kaip nurodo, „*neskubėjo ieškotis darbo*“ dėl asmeninių priežasčių, nors ir „*buvo didelė pasiūla, galėjau rinktis iš trijų darželių*“.

Paprašius nurodyti, kaip įsidarbino, paaiškėjo, kad nemaža dalis absolventų teigia, jog įsidarbino pažįstamiems padedant (42,1 proc.), trečdalis (31,6 proc.) darbo vietą susirado savarankiškai, dalis apklaustųjų įsidarbino tarpininkaujant ikimokyklinio ugdymo katedrai (10,5 proc.) ir/ar per darbo biržą (5,3 proc.).

2 lentelė

Įsidarbinimo laikas

Jei Jūs dirbate, tai kada įsidarbinote?	Santykis
1. Jau studijuodamas dirbau	31.6%
2. Iš karto baigęs studijas	42.1%
3. Per metus po studijų baigimo	5.3%
4. Kita (įrašykite)	10.5%
Neatsakė į klausimą	10.5%

Gana daug absolventų nurodo įsidarbinę padedant pažįstamiems (42,1 proc.) ir 10,5 proc. – tarpininkaujant Ikimokyklinio ugdymo katedrai. Turima praktika rodo, kad katedra aktyviai dalyvauja įdarbinant absolventus. Parengtame standartiniame klausimyne nebuvo pateikiamas katedros tarpininkavimas kaip įsidarbinimo būdas. Tik skiltyje „*Kita...*“ kai kurie respondentai nurodė katedros vaidmenį jiems įsidarbinant. Galima daryti prielaidą, kad nurodant įsidarbinimą „*pažįstamų pagalba*“ dalis respondentų galėjo turėti omenyje ir katedros ar dėstytojų tarpininkavimą, nes nurodant įsidarbinimo laiką, trečdalis apklaustųjų nurodo „*jau studijuodamas dirbau*“.

Aiškinantis galimas nedarbo priežastis ir iš dalies būsimos darbo vietos pasirinkimo prioritetus, respondentų buvo prašoma nurodyti priežastis. Apibendrinti duomenys pateikiami 3 lentelėje.

Dauguma apklausoje dalyvavusių absolventų šiuo metu dirba, tai greičiausiai ir lėmė, kad dauguma jų (78,9 proc.) - ši klausimą neatsakė.

3 lentelė

Nedarbo priežastys

Jei nedirbate, tai kokios yra Jūsų nedarbo priežastys?	Santykis
1. Per daug parengtų mano srities specialistų	0.0%
2. Neturiu darbo patirties	0.0%
3. Netenkina siūlomos darbo sąlygos/darbo užmokestis	5.3%
4. Esu motinystės/tėvystės atostogose	5.3%
5. Dėl sveikatos problemų sunku įsidarbinti	0.0%
6. Per aukšti darbdavių reikalavimai	0.0%
7. Netinkamas parengimas kolegijoje	0.0%
8. Kita (įrašyti)	10.5%
Neatsakė į klausimą	78.9%

Įvardintos nedarbo priežastys - *tėvystės/motinystės atostogos* ir *netenkinančios darbo sąlygos/darbo užmokestis*. Tai priežastys, kurių specialistus ruošianti institucija keisti nepajėgi. Šios nedarbo priežastys nėra sietinos su Ikimokyklinio ugdymo programos realizavimo kokybe.

Teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, įgūdžių, įgytų studijuojant Kauno kolegijoje, atitiktis darbo rinkos poreikiams

Aktyviai dalyvaujantys neuniversitetinio aukštojo mokslo institucijos vykdomose apklausose, absolventai, turintys praktinio darbo patirtį ir tik prieš vienerius ar dvejus metus baigę studijų programą, yra svarbus veiksnys. Jų pastabos, vertinimai ir pasiūlymai – svarus grįžtamasis ryšys, leidžiantis palaikyti glaudų ryšį su praktika, nuolat kintančia darbo rinka ir galimybe nuolat atnaujinti bei tobulinti studijų programas, studijų procesą.

Vykdomos apklausos metu absolventų buvo prašoma įvertinti, kokių žinių ir gebėjimų labiausiai trūko prieš pradėdant dirbti. Siūloma įvertinti (pilnai pakako, pakako, trūko, labai trūko, neturiu nuomonės) pateiktus teiginius. Apibendrinti duomenys pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Žinių ir gebėjimų trūkumo pradėdant dirbti vertinimas

Kokių žinių ir gebėjimų Jums labiausiai trūko, kai pradėjote dirbti?	<i>Pilnai pakako</i>	<i>Pakako</i>	<i>Trūko</i>	<i>Labai trūko</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
1. Specialybės žinių	37.5%	37.5%	0.0%	12.5%	12.5%
2. Gebėjimo taikyti profesines žinias praktikoje	50.0%	12.5%	25.0%	0.0%	12.5%
3. Praktinio pasirengimo	50.0%	25.0%	12.5%	0.0%	12.5%
4. Profesinės etikos išmanymo	37.5%	37.5%	12.5%	0.0%	12.5%
5. Informacinių technologijų taikymo gebėjimų	37.5%	25.0%	12.5%	25.0%	0.0%
6. Taikyti kalbos kultūros žinias praktikoje	50.0%	25.0%	12.5%	0.0%	12.5%
7. Komunikuoti užsienio kalba(-omis)	25.0%	12.5%	37.5%	12.5%	12.5%
8. Darbo saugos reikalavimų išmanymo	25.0%	25.0%	25.0%	25.0%	0.0%
9. Teisės žinių	25.0%	37.5%	12.5%	12.5%	12.5%
10. Gebėjimo prisitaikyti naujose situacijose	37.5%	25.0%	25.0%	0.0%	12.5%
11. Gebėjimo analizuoti	25.0%	37.5%	25.0%	0.0%	12.5%
12. Gebėjimo planuoti	25.0%	37.5%	25.0%	0.0%	12.5%
13. Gebėjimo organizuoti	25.0%	37.5%	25.0%	12.5%	0.0%
14. Gebėjimo vertinti kitų veiklą	37.5%	37.5%	12.5%	12.5%	0.0%
15. Gebėjimo argumentuotai kritikuoti	25.0%	37.5%	12.5%	12.5%	12.5%
16. Gebėjimo spręsti problemas	25.0%	50.0%	12.5%	0.0%	12.5%
17. Gebėjimo priimti sprendimus	50.0%	25.0%	12.5%	0.0%	12.5%
18. Gebėjimo dirbti komandoje	62.5%	25.0%	0.0%	0.0%	12.5%
19. Gebėjimo dirbti savarankiškai	50.0%	25.0%	12.5%	0.0%	12.5%

Kokių žinių ir gebėjimų Jums labiausiai trūko, kai pradėjote dirbti?	<i>Pilnai pakako</i>	<i>Pakako</i>	<i>Trūko</i>	<i>Labai trūko</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
20. Gebėjimo planuoti savo karjerą	37.5%	25.0%	25.0%	12.5%	0.0%
21. Laiko planavimo įgūdžių	25.0%	37.5%	25.0%	0.0%	12.5%
22. Projektų iniciavimo ir kūrimo įgūdžių	25.0%	25.0%	37.5%	12.5%	0.0%
23. Gebėjimo savarankiškai mokytis	62.5%	0.0%	25.0%	0.0%	12.5%
24. Gebėjimo kelti naujas idėjas, kūrybiškumo	37.5%	25.0%	0.0%	25.0%	12.5%
25. Gebėjimo komunikuoti žodžiu ar raštu	37.5%	37.5%	12.5%	0.0%	12.5%
26. Lyderystės gebėjimų	25.0%	37.5%	25.0%	0.0%	12.5%
27. Pasitikėjimo savimi	75.0%	0.0%	12.5%	0.0%	12.5%
28. Iniciatyvumo	37.5%	50.0%	0.0%	0.0%	12.5%
29. Verslumo	12.5%	37.5%	37.5%	12.5%	0.0%
30. Savikritiškumo	37.5%	25.0%	25.0%	0.0%	12.5%
31. Tolerancijos kitai nuomonei, kitoms kultūroms	62.5%	12.5%	12.5%	0.0%	12.5%
32. Gebėjimo puoselėti tautines vertybes	37.5%	37.5%	0.0%	12.5%	12.5%
33. Kita	20.0%	0.0%	0.0%	0.0%	80.0%

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad:

1. Pradedant dirbti, pusei ir 4/5 respondentų (50-80 proc.), Kauno kolegijoje įgytų žinių ir gebėjimų pilnai pakako arba pakako.
2. Nemažai daliai respondentų trūko arba labai trūko šių žinių ar gebėjimų:

- gebėjimo komunikuoti užsienio kalba (37,5 proc. +12,5proc.);
- informacinių technologijų taikymo gebėjimų (12,5proc. +25proc.);
- darbo saugos reikalavimų išmanymo (25 proc.+25proc.);
- organizacinių gebėjimų (gebėjimo organizuoti (25proc.+12,5proc.),
- gebėjimo planuoti savo karjerą (25proc.+12,5proc.);
- projektų iniciavimo ir kūrimo įgūdžių (37proc.+12,5proc.),
- gebėjimo taikyti profesines žinias praktikoje (25 proc.),
- gebėjimo kelti naujas idėjas, kūrybiškumo (labai trūko-25 proc.).

Siekiant išsiaiškinti absolventų nuomonę apie studijų metu atliktą profesinės veiklos praktiką, buvo paprašyta įvertinti pateiktus teiginius (puikiai, gerai, patenkinamai, blogai, neturiu nuomonės). Duomenų rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

Studijų metu atliktą profesinės veiklos praktiką dauguma absolventų (nuo 75 proc. iki 100 proc.) vertina puikiai arba gerai. Nebuvo

nei vieno respondento, neturinčio nuomonės ar vertinančio profesinės veiklos praktiką blogai. Lyginant su kitomis vertinamomis sritimis, aprūpinimas metodinėmis ir techninėmis priemonėmis įvertintas kukliausiai: 62,5proc.- gerai ir 25 proc.- puikiai, 12,5 proc. – patenkinamai.

5 lentelė

Studijų metu atliktos profesinės veiklos praktikos vertinimas

Vertinami teiginiai	<i>Puikiai</i>	<i>Gerai</i>	<i>Patenkinamai</i>
1. Profesinės praktikos trukmę	87.5%	12.5%	0.0%
2. Įgytas žinias ir įgūdžius	75.0%	25.0%	0.0%
3. Praktikos naudą Jūsų profesinei veiklai	62.5%	25.0%	12.5%
4. Aprūpinimą metodinėmis ir techninėmis priemonėmis	25.0%	62.5%	12.5%
5. Savarankiško darbo sąlygų sudarymą	75.0%	25.0%	0.0%
6. Sąveiką tarp studijuojamųjų dalykų ir profesinių praktikų	50.0%	25.0%	25.0%
7. Santykius su darbuotojais praktikos vietoje	62.5%	37.5%	0.0%
8. Įmonės praktikos vadovo pagalbą (konsultacijas, informacijos suteikimą ir pan.)	75.0%	25.0%	0.0%
9. Kolegijos praktikos vadovo pagalbą (konsultacijas, informacijos suteikimą ir pan.)	75.0%	25.0%	0.0%

Gautų duomenų interpretavimą sunkina tai, kad aprūpinimą techninėmis ir metodinėmis priemonėmis galima aiškintis kaip:

- pasirengimą išeinant į praktiką;
- aprūpinimą konkrečioje profesinės praktikos atlikimo vietoje.
- Šiuos duomenis reikėtų patikslinti: ar vertinamas aprūpinimas

konkrečioje profesinės praktikos atlikimo vietoje (priemonės, informacijos pasiekimas ir kt.), ar pasirengimas išeinant į profesinę praktiką (instruktažas (programa, užduotys, vertinimo sistema ir pan.)). Kiekvienu atveju būtų reikalingos kiek skirtingos tobulinimo priemonės:

- tobulinant aprūpinimą konkrečioje praktikos atlikimo vietoje - reikėtų glaudinti katedros ir socialinių partnerių/praktikos tutorių ir mentorių ryšį (papildomai informuoti/ akcentuoti apie atliekamos praktikos pobūdį);

- tobulinant pasirengimą prieš išeinant į profesinę praktiką - reikėtų aptarti su praktikos vadovais instruktažo organizavimą, skatinti studentus iš anksto susipažinti su programa.

- Kad baigę studijas ikimokyklinio ugdymo programos absolventai sėkmingiau galėtų integruotis į darbo rinką, respondentai vertino studijų kokybės gerinimo galimybes (6 lentelė). Apklausa atskleidė, kad :

- daugiau kaip pusė (50 proc.- pritariu, 25 proc.- visiškai pritariu) sutinka, kad reikėtų labiau derinti studijų programas su darbo rinkos poreikiais;

- po lygiai pasidalino, pritariantys ir prieštaraujantys, kad reikia suteikti daugiau teorinių žinių ir kad daugiau laiko skirti profesinei praktikai;

- mokymosi krūvio didinimui nepitaria ir visiškai nepitaria 87,5 proc. apklaustųjų;

- materialinės studijų bazės atnaujinimui pritaria 62,5 proc., kad reikia atnaujinti bibliotekos fondus – 75 proc. respondentų;

- daugiau kaip pusė (≈ 75 proc.) apklaustųjų pritaria arba visiškai pritaria, kad studijų kokybei gerinti reikia skatinti studentus ir dėstytojus dalyvauti judumo programose, tačiau net 50 proc. nepitaria atvykstančių užsienio dėstytojų skaičiaus didinimui. Ryškėjančią prieštarą galima būtų interpretuoti kaip patvirtinimą apie studentų silpnas užsienio kalbų žinias (judumo programose dalyvauja norintys studentai, o paskaitų užsienio kalba tektų klausytis visiems studentams).

6 lentelė

**Studijų kokybės pagerinimo galimybių vertinimas
Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultete**

Kaip būtų galima pagerinti studijų kokybę Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultete, kad baigę studijas absolventai galėtų sėkmingiau integruotis į darbo rinką?	Visiškai pritariu	Pritariu	Nepitariu	Visiškai nepitariu	Neturiu nuomonės
1. Reikėtų labiau suderinti studijų programas su darbo rinkos poreikiais	25.0%	50.0%	25.0%	0.0%	0.0%
2. Suteikti daugiau teorinių žinių	12.5%	37.5%	37.5%	12.5%	0.0%
3. Daugiau laiko skirti profesinei praktikai	12.5%	37.5%	37.5%	12.5%	0.0%
4. Padidinti mokymosi krūvį	12.5%	0.0%	37.5%	50.0%	0.0%
5. Atnaujinti studijų materialinę bazę	25.0%	37.5%	12.5%	12.5%	12.5%
6. Atnaujinti bibliotekos fondus	25.0%	50.0%	12.5%	12.5%	0.0%
7. Gerinti galimybę naudotis IKT	12.5%	2.5%	12.5%	2.5%	0.0%
8. Skatinti studentus dalyvauti judumo programose	37.5%	37.5%	12.5%	12.5%	0.0%
9. Skatinti dėstytojus dalyvauti judumo programose	12.5%	62.5%	12.5%	12.5%	0.0%
10. Didinti atvykstančių užsienio dėstytojų skaičių	12.5%	25.0%	50.0%	12.5%	0.0%
11. Gerinti dėstytojų ir studentų bendradarbiavimą	50.0%	37.5%	12.5%	0.0%	0.0%
12. Kita	0.0%	40.0%	0.0%	0.0%	60.0%

Siekiant išsiaiškinti absolventų nuomonę apie Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultete įgyto išsilavinimo ir profesinio bakalauro diplomo bei sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajas, buvo prašoma įvertinti (visiškai pritariu, pritariu, nepritariu, visiškai nepritariu, neturiu nuomonės) pateiktus teiginius. Apibendrinti duomenys pateikiami 7 lentelėje.

Absolventai visiškai pritaria (75 proc.) arba pritaria (25 proc.), kad Kauno kolegijoje įgyto diplomo pakanka sėkmingai integracijai į darbo rinką.

7 lentelė

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultete įgyto išsilavinimo ir profesinio bakalauro diplomo bei sėkmingos karjeros darbo rinkoje sąsajų vertinimas

Vertinami teiginiai	<i>Visiškai pritariu</i>	<i>Pritariu</i>	<i>Nepritariu</i>	<i>Visiškai nepritariu</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
1. Kauno kolegijoje įgyto diplomo pakanka sėkmingai integruojantis į darbo rinką	75.0%	25.0%	0.0%	0.0%	0.0%
2. Sėkmingą integraciją į darbo rinką lėmė praktikos metu įgyta patirtis	62.5%	37.5%	0.0%	0.0%	0.0%
3. Sėkmingą integraciją į darbo rinką lėmė rekomendacijos (iš aukštosios mokyklos, praktikos vietos ir pan.)	37.5%	12.5%	37.5%	0.0%	12.5%
4. Sėkmingą integraciją į darbo rinką lėmė asmeninės savybės	50.0%	37.5%	12.5%	0.0%	0.0%
5. Sėkmingą integraciją į darbo rinką lėmė turimos pažintys	25.0%	25.0%	0.0%	50.0%	0.0%
6. Su Kauno kolegijos diplomu norėčiau padirbėti užsienyje	37.5%	0.0%	37.5%	12.5%	12.5%
7. Esu visiškai patenkintas (-a) dabartine savo darbo vieta	62.5%	0.0%	12.5%	12.5%	12.5%

Vertindami turimų pažinčių/ryšių svarbą integruojantis į darbo rinką, absolventai pasiskirsto į dvi grupes: 50 proc. nesutinka, kad turimos pažintys lemia sėkmę integruojantis į darbo rinką, o antra tiek - šiam teiginiui pritaria arba visiškai pritaria.

Dauguma absolventų praktikos metu įgytą patirtį ir asmenines savybes vertina kaip svarbesnes, integruojantis į darbo rinką, nei asmenines pažintis ar rekomendacijas iš mokyklos ar praktikos vietos. Tai patvirtina, kad, kolegijoje įgyjamą išsilavinimą ir ugdomas asmenines savybes bei gebėjimus, studentai vertina ir pripažįsta.

Visiškai patenkinti dabartine savo darbo vieta (62,5 proc.), padirbėti su Kauno kolegijos diplomu užsienyje nenorėtų (37,5 proc.-

nepritaria, 12,5proc.- visiškai nepritaria) daugiau kaip pusė apklaustų respondentų, tik kiek daugiau nei trečdalis apklaustųjų (37,5 proc.) norėtų padirbėti užsienyje pagal įgytą specialybę.

Išvados:

1. Apklausa atskleidė, kad iš 2012-2013 metais baigusių Ikimokyklinio ugdymo programą absolventų 84,2 proc. dirba ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Dauguma absolventų pradėjo dirbti iš karto baigę studijas ar net studijų metu. Beveik visi apklausti respondentai pritaria, kad Kauno kolegijoje įgyto diplomo pakanka sėkmingai integracijai į darbo rinką.

2. Daugiau nei pusė (62 proc.) apklaustų dirbančių absolventų yra patenkinti savo darbo vieta, penktadalio (24 proc.) - netenkina esama darbo vieta, trečdalis (37,5 proc.) norėtų padirbėti užsienyje pagal įgytą specialybę.

3. Pradedant dirbti, pusei ir 4/5 respondentų (50-80 proc.), Kauno kolegijoje įgytų žinių ir gebėjimų visiškai pakako arba pakako. Studijų metu atliktą profesinės veiklos praktiką dauguma absolventų (nuo 75 proc. iki 100 proc.) vertina tik puikiai arba gerai. Nebuvo nei vieno respondento, neturinčio nuomonės ar vertinančio profesinės veiklos praktiką blogai. Vertindami, kokių žinių, gebėjimų trūko, respondentai išskyrė šias sritis: gebėjimas komunikuoti užsienio kalba, informacinių technologijų taikymo gebėjimai, darbo saugos reikalavimų išmanymas, organizaciniai gebėjimai (gebėjimas organizuoti ir gebėjimas planuoti savo karjerą), projektų iniciavimo ir kūrimo įgūdžiai.

4. Studijų kokybės tobulinimo galimybių vertinimas ir rekomendacijos:

- ✓ daugiau kaip pusė (50 proc.- pritariu, 25 proc.- visiškai pritariu) sutinka, kad reikėtų labiau derinti studijų programas su darbo rinkos poreikiais;
- ✓ materialinės studijų bazės atnaujinimui pritaria 62,5 proc., kad reikia atnaujinti bibliotekos fondus – 75 proc. respondentų;
- ✓ skatinti dėstytojus ir studentus tobulinti bendravimo užsienio kalbomis įgūdžius, dalyvauti judumo programose.
- ✓ glaudinti katedros ir socialinių partnerių/praktikos tutorių ir mentorių ryšį (papildomai informuoti/akcentuoti apie atliekamos praktikos pobūdį); aptarti su praktikos vadovais instruktažų organizavimą, skatinti studentus iš anksto susipažinti su pedagoginės praktikos programa.

Literatūra:

1. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas.(2009). Valstybės žinios. Nr. 54-2140.
2. Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. Bolonijos-Londono laikotarpis 1999-2007. (2008). Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija.
3. Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. Leveno-Budapešto/Vienos laikotarpis 2009-2010. (2010). Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija.

4. Jonuševičienė, J.; Stonienė, A.; Žvinienė, V. (2012). Studentų bendrųjų kompetencijų tobulinimas ir atitiktis darbo rinkos poreikiams. Mokslo taikomųjų tyrimų įtaka šiuolaikinių studijų kokybei. Vilnius: Respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys.1(5).
5. Pukelis, K.; Pileičikienė, N. Bendrųjų mokėjimų ugdymo gerinimas aukštųjų mokyklų studijų programose: absolventų požiūris. (2010). Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 7, p.111.
6. Zubrickienė, I.; Adomaitienė, J. (2013). Teorijos ir praktikos integralumas studentų patirties ir vertinimo požiūriu. *Andragogika*, 1(4), p. 28.

Summary

KAUNO KOLEGIJA JUSTINAS VIENOŽINSKIS FACULTY OF ARTS PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMME GRADUATES' OPINION AND LINKAGES ON EMPLOYMENT, ACQUIRED EDUCATION AND A SUCCESSFUL CAREER IN THE LABOUR MARKET

Raimonda Sadauskienė, Jolanta Stūronaitė

Kaunas College

The article discusses the importance of the permanent and close connection with the practice for the non-university higher education institution; that the realized programmes would respond to the needs of the constantly changing labor market and society; the programmes to be continually updated, improved and the quality of studies ensured. According to the Law on Science and Studies of the Republic of Lithuania (2009) higher education has permanently give the detailed quantitative and qualitative information about the students, graduates and other interested parties' view on the quality of the studies. The aim of the study is to analyze the results of Kauno kolegija JVMF pre-school education programme graduates' opinion and linkages on employment, acquired education and a successful career in the labor market. The research methods used: literature and document content analysis, survey of graduates, the analysis and interpretation of the results. On the basis of the data obtained, conclusions and recommendations for the study quality (programme and process) improvement are provided.

Keywords: study process, competency, education / learning, knowledge and skills, professional practice, successful career.

AKTYVIEJI UGDYMO METODAI – VAIKŲ INICIATYVUMO IR KŪRYBINGUMO UGDYTOJAI

Danguolė Simanauskienė

Kauno lopšelis – darželis „Vėrinėlis“

Gitana Balčiuvienė

Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraite“

Anotacija. Aktyvieji ugdymo metodai suteikia laisvę ugdytinių mintims, veiksams, provokuoja įvairius individualius atsakymus, ugdo gerbti draugų idėjas,

skatina savarankišką požiūrį, žadina vaikus smalsauti, eksperimentuoti, atsiskleisti vaikų iniciatyvumui ir kūrybingumui.

Šiuo metodiniu straipsniu - siekiama pedagogui padėti atskleisti ugdymo turinį ir pasiekti ugdymo tikslų aktyviais ugdymo metodais ir būdais. Pateikiami aktyviųjų ugdymo metodų kūrybiniai, praktiniai pavyzdžiai ugdantys vaikų iniciatyvumą ir kūrybingumą.

Pagrindiniai žodžiai: aktyvieji ugdymo metodai, iniciatyvumas, kūrybingumas.

Ugdyti kūrybingumą ir iniciatyvumą itin svarbu šiuolaikiniame nuolat ir sparčiai besikeičiančiame pasaulyje. Vis dar yra nusistovėjęs nepalankus požiūris į permainas ir naujoves, todėl inovacijų kūrimą reikėtų skatinti jau vaikystėje – tai ateityje padėtų prisitaikyti prie kintančios aplinkos.

Žinios yra idėjų šaltinis, jos didina kūrybinės veiklos veiksmingumą, teikdamos informaciją apie ankstesnius bandymus ir jų veiklas, padėdamos apibrėžti problemai spręsti tinkamą kontekstą ir parinkti priemones bei metodus. Žmonių turimos žinios skiriasi turiniu, apimtimi ir tuo, kaip žinios susietos, t. y. struktūriniais ryšiais. Be to atmintis, kai kurias žinias papildo „žymekliais“, primenančiais jų įgijimo aplinkybes ar emocinį foną. Visa tai – žinių turinys, kiekis, struktūra – ištekliai, kurie naudojami atliekant kūrybines užduotis. Kuo ištekliai gausesni, tuo lengviau rasti alternatyvius problemų suvokimo ir sprendimo būdus bei sukurti naujovę (Vaičekauskienė, 2009; Rowlands, 2011)

Ugdymo procesas vyksta konkrečioje edukacinėje aplinkoje pedagogui dirbant su skirtingomis asmenybėmis, naudojant ugdymo turinį, ugdymo metodus, šį procesą valdant ir tobulinant. Pedagogo uždavinys yra atskleisti ir formuoti vaiko mokėjimus, įgūdžius, įgytą patirtį panaudoti kasdieniame gyvenime. Vaikas turi jausti, kad tai, ko jis išmoko, yra vertinga ir reikšminga. Kūrybinės užduotys leidžia vaikui pajauti, jog, turint net ir minimalių žinių, galima įgyvendinti savo kūrybines idėjas. Pedagogo uždavinys - sukurti ugdymosi aplinką, kuri žadintų vaikų fantaziją, smalsumą (Juodeikaitė, Pocevičienė, 2003).

Aktyvieji ugdymo metodai - ugdymo būdas, kai pažinimo tikslų siekiama aktyvia ugdytinių veikla, veiksmingai panaudojant ugdymo aplinką. Jie padeda vaikams suprasti, kūrybingai naudoti žinias gyvenime, žadina vaikų smalsumą, pažinimo džiaugsmą.

Literatūroje aprašyta labai daug ir įdomių aktyvaus mokymosi metodų, kurie, tikslingai taikomi ugdymo procese, pažadina mokinių smalsumą ir skatina jų kūrybingumą. Svarbu, kad mokiniai ne tik įgyja

bendravimo įgūdžių, geriau pažįsta save ir draugus, bet ir plėtoja savo iniciatyvumą ir kūrybingumą. Mokslinėje literatūroje atliktas tyrimas 1990 metais M. Helbditch (Gilinghamo mokykla, Korsetas) apklausė 11-18 metų mokinius, kurie mokymosi metodai jiems labiausia patinka (Petty, 2006).

Šis straipsnis parengtas taikant šiuos mokslinio tyrimo metodus:

1. Mokslinės literatūros analizė, kurios dėka atskleista šiuolaikinių mokymo/si metodų klasifikacija ir teoriškai pagrįsta šiuolaikinių mokymo/si metodų taikymas.

2. Apklausa raštu (jos dėka išsiaiškinta pedagogų nuomonė dėl šiuolaikinių mokymo/si metodų taikymo ugdymo procese).

3. Pateikiami aktyviųjų ugdymo metodų aprašai, praktiniai metodų taikymo pavyzdžiai, orientuoti į vaikų veiklą, iniciatyvumą ir kūrybingumą.

Analizuojant ugdymo/si metodus, pagrindžiamas jų taikymas ir pateikiami jų veiksmingumo įrodymai vaikų iniciatyvumui ir kūrybingumui.

O. Šiaučiukėnienė, P. Visockienė, P. Talijūnienė (2006) išskiria šiuolaikinius mokymo/si metodus, kuriuos suklasifikuoja pagal mokinio veiklą pamokoje į penkis tipus: skaitymo, rašymo, klausinėjimo, bendradarbiavimo ir sujungiančius įvairias veiklas. Ši klasifikacija galbūt neapima visų egzistuojančių šiuolaikinių mokymo(si) metodų, tačiau, remiantis ja, kiekvieną metodą galima lengvai priskirti kuriam nors tipui. L. Šiaučiukėnienė, N. Stankevičienė, R. Čiužas (2011) prie šiuolaikinių mokymosi metodų priskiria projektų metodą, koncepcijų žemėlapius, mokymąsi bendradarbiaujant, t. y. aktyvaus mokymosi metodus. Šiuolaikinius mokymo/si metodus išsamiai aprašo L. Šiaučiukėnienė, O. Visockienė, P. Talijūnienė (2006), L. Šiaučiukėnienės, N. Stankevičienės, R. Čiužo (2011), G. Petty (2008) ir kt. Pavyzdžiui, „Aktyvaus mokymosi metoduose“ (1999) analizuojama įtraukianti paskaita, svarbus įvykis, atvejo analizė, skaitymas, minčių lietus, jėgos lauko analizė, mokinių interviu, vaidmenų atlikimas, debatai, grupės pranešimas pagal mokinių pasirengimo lygį ir pan.

Vertinimo ir įsivertinimo mokymo/si metodų tipai, remiantis įvairiais autoriais (G. Petty, 2008; L. Šiaučiukėnienė, O. Visockienė, P. Talijūnienė, 2006 ir kt.) galima priskirti metodus: ŽNI, autoriaus kėdė, savo sėkmės vertinimas, nebaigti sakiniai, pedagoginė saulė. Šie mokymo/si metodai padeda mokiniams įsivertinti savo žinias, patirtį, veiklą.

Turėdami omenyje tai, kad nėra mokslinių darbų, į kuriuos būtų įtraukiami aktyvūs ugdymo(si) metodai darželyje, remiantis L. Šiaučiukėnienės ir kt. (2006) šiuolaikinių mokymo(si) metodų klasifikacija, sudarytas klausimynas. Parengta tyrimo metodika, sukurta priemonė empyriniais duomenims gauti.

Kadangi buvo būtina nustatyti, kokius aktyvius ugdymo metodus ikimokykliniame amžiuje pedagogai taiko ugdymo procese, buvo pateikta iš viso 60 metodų, suskirstytų pagal jų tipus. Tai padėjo išsiaiškinti šių metodų taikymą ugdymo praktikoje. Įvertinus tyrimo situacijas pasirinktas kokybinio pobūdžio tyrimo tipas.

Klausimynas sudarytas remiantis L. Šiaučiukėnienės ir kt. (2006) šiuolaikinių mokymo(si) metodų klasifikacija.

Temos atskleidimui reikalingiems duomenims gauti taikytas anketinės apklausos metodas. Įvertinimui pateikiami variantai: „Niekada“, „Visada“, „Kartais“, „Dažnai“

Anketos apklaustiesiems buvo pateiktos virtualioje aplinkoje pasirenkant tikslią grupę, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbančius pedagogus. Tyrime dalyvavo Kauno miesto 33 pedagogai.

Atliekant tyrimą pateikti demografiniai klausimai. Buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų amžių, pedagoginio darbo stažą, grupės tipą, kurioje dirba, kokioje srityje pageidautų tobulinti savo kvalifikaciją.

Apklaustųjų pasiskirstymas pagal amžių. Tyrimo duomenys parodė, kad apklaustųjų, kurių amžius nuo 46-55 metų, sudaro 39,4 proc., nuo 36-45 metų (30,3 proc.), nuo 26-35 metų ir nuo 56-60 metų pasiskirstė po lygiai (12,1 proc.).

Apklaustųjų pedagoginis darbo stažas pasiskirstė taip: 1 – 10 metų (33,3 proc.), 11 - 20 metų (24, 2 proc.), 21-30 metų (21,2 proc.) virš 31 metų sudaro 15,2 proc.

Paaiškėjo, kad dauguma apklaustųjų turi 1-10 metų pedagoginio darbo stažą (33,3 proc.).

Apklaustieji nurodė, kokioje vaikų ugdymo grupėje dirba. Atsakymai pasiskirstė taip: 69,7 proc. apklaustųjų dirba ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje, 18 proc. priešmokyklinio ugdymo grupėje, 9,1 proc. mišrioje ikimokyklinio-priešmokyklinio grupėje, 3,1 proc. apklaustųjų į pateiktą klausimą neatsakė.

Vadinasi, dauguma pedagogų dirba ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje (69,7 proc.).

Apibendrinant galima pastebėti, kad daugumos pedagogų amžius yra nuo 46-55 metų (39,4 proc.), turi 1-10 metų pedagoginio darbo

stažą (33,3 proc.), dauguma apklaustųjų ugdymą vykdo ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje (69,7 proc.).

Į klausimą - kokioje srityje norėtų tobulinti savo kvalifikaciją? Apklaustųjų atsakymai pasiskirstė taip: ugdymo metodų srityje (76,3 proc.), vertinimo ir IKT taikymo srityse pasiskirstė po lygiai (10,5 proc.), ugdymo turinio srityje (2,6 proc.).

Dauguma pedagogų ugdymo metodus nurodė kaip tobulintą kvalifikacijos sritį (76,3 proc.).

Atsižvelgiant į L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės, P. Talijūnienės (2006) šiuolaikinių mokymo/si metodų klasifikaciją, apklaustųjų atsakymai pagal tipus pasiskirstė taip: skaitymo - „Kartais“ taikomi „Mano žodžių sąsiuvinis“ (39,3 proc.), „Teksto žymėjimas“ (35,7 proc.) , rašymo - „Kartais“ taikomi „Laisvas rašymas“, „Kryžminė diskusija“ pasiskirstė po lygiai (39,3 proc.), „Klausiamieji žodžiai“ ir „Stori“, ir „ploni“ klausimai pasiskirstė po lygiai (35,7 proc.); bendradarbiavimo - „Visada“ taikomi „Diskusija“ (57,1 proc.), „Sakyk ir klausyk“ (46,4 proc.); „Debatai“ (42,9 proc.), „Abipusis mokymas“ (35,7 proc.); sujungiančius įvairias veiklas - „Kartais“ taikomi „Projektai“ (53,8 proc.), „Klausimai ir užuominos“ (46,4 proc.), „Argumentai „už“ ir „prieš“ (42,9 proc.), „Sumaišytas loginis eiliškumas“ (39,3 proc.), „Situacijų žaidimas“ ir „Raktiniai terminai“ pasiskirstė po lygiai (35,7 proc.); vertinimo ir įsivertinimo - „Visada“ taikomi „Autoriaus kėdė“ (39,3 proc.).

Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma apklaustųjų taiko 17 mokymo(si) metodų ar būdų ugdymo procese.

Remiantis A. Petrulytės (2001) aktyvių mokymo metodų žodynėliu, pateikiami pritaikyti aktyvūs ugdymo metodai, orientuoti į ikimokyklinio amžiaus vaikų veiklą, praktiniai metodų taikymo pavyzdžiai.

„Akvariumas“. Baigus temą daromas aptarimas, kuriame išsiaiškinama, kas buvo teigiama, kas kritikuotina, kas nauja, kas naudinga ir pan. Į „akvariumą“ kviečiami dalyviai – kaskart nauji vaikai, tokiu būdu savo nuomonę išreiškia ne tik aktyvieji dalyviai, bet ir pasyvieji. „Akvariumo“ metodu siekiama suaktyvinti ugdytinius, pačią veiklą padaryti prasmingesnę ir įdomesnę, ugdyti vaikų kalbinę raišką, mokėjimą klausytis ir ypač lavinti jų kūrybiškumą.

Praktinis metodo „Akvariumas“ taikymo pavyzdys. 4-6 metų amžiaus vaikams baigus temą „Vandens gyvūnai“ daromas aptarimas. Vaikams rodomas dokumentinis filmas „Vandenyno gelmėse“. Prieš

pradedant žiūrėti, kiekvienai skirtingo amžiaus vaikų grupei pateikiami skirtingi klausimai (kas nauja, kas naudinga ir pan.), į kuriuos vaikai turės atsakyti pažiūrėję filmuką (1 pav.).

1 pav. Metodas „Akvariumas“

„Žuvis“ - darbo grupėje metodas, skatinantis bendradarbiavimo gebėjimus ir kūrybiškumą.

Metodo taikymas. Grupė suskirstoma į grupes po 6 vaikus. Kiekvienai grupei duodama A4 formato popieriaus pluoštelis, virvelės atkarpa, lipnios juostelės, du spalvoti pieštukai ir vienerios žirkelės. Pateikiama instrukcija. Tikslas - pagaminti kuo daugiau žuvų ir surengti jų parodą. Darbe naudotis galima tik tais daiktais, kurie duoti, darbui skiriama 20 minučių. Kiekvienoje grupėje skiriama po stebėtoją, duodamas stebėjimo lapas. Po atlikto darbo vyksta aptarimas, kurio tikslas - padėti išsiaiškinti, kas padėjo bendradarbiauti, kas trukdė.

Praktinis metodo „Žuvis“ taikymo pavyzdys (2 pav.).

2 pav. Metodas „Žuvis“

„Atradimų“ metodas” (arba savarankiškumo mokymosi metodas). Atradimų metodo tikslas – įtraukti vaikus į savarankišką mokymosi procesą, kartu suaktyvinti jų intelektualines ir kūrybines galias, suteikti vaikui didesnę pasitikėjimą savimi. Pagrindinė mokymosi idėja: „mokytiis — tai atrasti“, t. y. pačiam išvelgti prasmę.

Yra trys metodo taikymo pakopos:

- 1) pedagogas sukuria situacijas, kuriose vaikai turi pasirinkimo galimybę;
- 2) situacijos kuriamos kartu su vaikais, jas vaikai gali pasirinkti;
- 3) sukuriamos tokios sąlygos, kad vaikai galėtų patys kurti situacijas ir patikrinti savo pačių pasirinkimus. Mokytojas čia tampa tik pagalbininku.

Praktinis metodo „Atradimo“ taikymo pavyzdys. 4-5 metų vaikų atlikti kūrybiniai darbai. Vaikas sukuria situaciją - siūlo piešti savo namų žemėlapi. Žemėlapyje rodyklėmis žymi kelią iš namų į darželį. Kitiems vaikams pastebėjus sukurtą žemėlapi, iniciatyvą parodo ir kiti grupės vaikai. Jie taip pat sukuria žemėlapius ir nupiešia jame savo namą. Sukuriamos sąlygos vaikams iš savo pačių sukurtų žemėlapių, sukurti bendrą kūrybinį darbą. Jį papildo „keliais“, iškirpdami spalvoto popieriaus juosteles ir nuveddami ją prie draugo namo, pas kurį norėtų nueiti į svečius. Kūrybinį darbą vaikai pavadina „Namų žemėlapis“ (3 pav.).

3 pav. Metodas „Atradimas“

„Karuselė“ metodas. Tas pats užduočių blokas skiriamas visoms grupėms, tik skirtinga tvarka, todėl vienu metu kiekviena grupė dirba prie

skirtingos užduoties, bet kai „karuselė“ apsisuka, visos grupės būna įveikusios tas pačias užduotis.

Praktinis metodo „Karuselė“ taikymo pavyzdys. 5-6 metų amžiaus vaikų kūrybiniai darbai. Pagrindinė idėja „Vaikų ir suaugusiųjų veiklos“. I, II, III grupės turi skirtingus klausimus: Kokius darbus namuose renkuosi aš? Kokius darbus renkasi mama? Kokius darbus renkasi tėtis? O IV grupės klausimas - „Kur pramogauja visa šeima?“ Kiekvienas vaikas atlieka kūrybines užduotis ratu. Kai „Karuselė“ pasisuka, visos grupės būna įveikusios tas pačias užduotis (4 pav.).

4 pav. Metodas „Karuselė“

Metodas „Diskusija“ - darbo grupėje metodo variantas, kuriuo ugdomas gebėjimas mąstyti savarankiškai, kritiškai ir kūrybiškai. Vaikai bendrauja tarpusavyje, gali laisvai paklausti ir atsakyti. Bendraujant laikomasi taisyklių, tam tikros bendravimo kultūros. Pedagogas netiesiogiai vadovauja rodydamas iniciatyvą, reziumuodamas, sprenddamas ginčus, tačiau aktyviai nesireiškia.

Pastebėta, kad atliekant kūrybines užduotis grupelėse tarp vaikų vyksta diskusija.

Metodas „Inscenizavimas“. Vaikams siūloma įsivaizduoti kurį nors veikėją ir suvaidinti, kaip jis pasielgtų tam tikroje situacijoje. Galima inscenuoti grupinius vaidinimus su personažais pagal tam tikrą scenarijų, taisykles. Vaikai mokosi laisvai plėtoti mintis, ugdyti jausmus, išsakyti savo nuomonę, įsiklausyti, patirti kūrybos sunkumą bei džiaugsmą.

Praktinis metodo „Inscenizavimo“ taikymo pavyzdys. 4 – 5 metų vaikų saktmės „Saulė ir mėnulis“ ir lietuvių liaudies dainos „Verkė verkė mergužėlė“ inscenizavimas (5 pav.) .

5 pav. Metodas „Inscenizavimas“

Kurti skatina „Eksperimento” metodus. Šiuo metodu siekiama paaikškinti reiškinių stebėjimą. Eksperimentuodami vaikai gali tik suvokti, kad kažkas vyksta, bet nesuprasti, kas ir kodėl vyksta. Eksperimentas vaikams turi tapti atradimu.

Praktinis metodo „Eksperimentas” taikymo pavyzdys, kai vaikai išbando:

- Magneto trauką (iš smėlio traukia sąvaržėles);
- Kas skęsta – kas plaukia;
- Sauso smėlio – drėgno smėlio savybes;
- Sauso smėlio pilstymą į piltuvėlį, pro vamzdelius;
- Sveria balansinėmis svarstyklėmis makaronus, giles, kaštonus;
- Varstymą iš sukarpytų žaliuzių juostelių;
- Šešėlių teatrą (6 pav.).

6 pav. Metodas „Eksperimentas“

Pažymėtina, kad eksperimentus vaikai atlieka prie daugiafunkcinio eksperimento stalo. Pedagogui stalo idėją įgyvendinti padėjo ugdytinio tėtis.

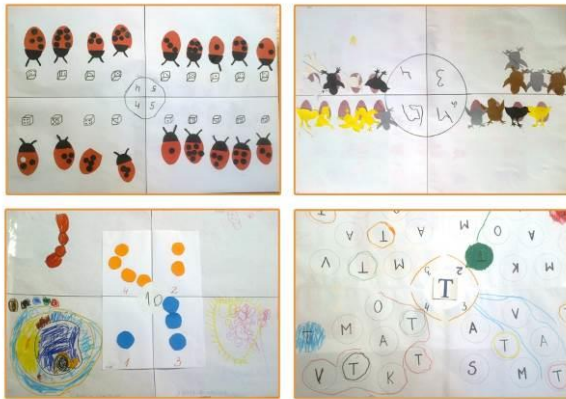
Skatinant vaikų kūrybinį mąstymą, vykdomi įvairūs eksperimentai, aplinkos reiškinių ir daiktų tyrinėjimai, naudojamos netradicinės medžiagos ir užduotys, pateikiami probleminiai klausimai, kurie skatina apmąstymą, kelia naujų klausimų.

Vaikai įtraukiami į aplinkos stebėjimą, tyrinėjimą, eksperimentus: vaikai tyrinėja tai, kas aplink – išsižiūri, išiklauso, uodžia, ragauja, liečia, stebi atsiradimą, pokyčius – ilgesnį laiką kryptingai stebi

įdomesnius reiškinius, ką nors trumpai stebi kasdien; tyrinėja techninius atradimus – magneto trauką, mikroskopo, teleskopo galimybes; vaikai stebi, klausinėja, ieško informacijos knygoje, samprotauja, tyrinėja, eksperimentuoja; žinias arba patirtį bando pritaikyti naujame kontekste.

Metodas „Keturi kampai“. Keturių vaikų grupelė turi vieną A2 formato popieriaus lapą. Popieriaus lapo viduryje apskritimas (ar kvadratas), jis padalintas į keturias dalis. Pateikiamas vienas klausimas. Kiekvienas vaikas turi savo skiltyje sudėti paveikslėlius, žodžius į atsakymą. Atlikę užduotį visi keturi vaikai suformuluoja bendrą išvadą ir užrašo ar iliustruoja viduryje esančiame apskritime.

Praktiniai metodo „Keturi kampai“ taikymo pavyzdžiai. 4 – 5 metų vaikų grupelės atlikti kūrybiniai darbai (7 pav.)

7 pav. Metodas „Keturi kampai“

Pasak V. Vaicekauskienės (2009), svarbu išnaudoti vaikų kūrybingumo raidos etapą: ikikonvencinį (iki 6-8-ųjų gyvenimo metų). Jo metu kuriama spontaniškai, emociškai, tačiau kūryba priklauso nuo tiesioginio santykio su aplinka, ypač regimojo suvokimo.

Aktyvi ugdytinių veikla žadino vaikų smalsumą, pažinimą, skatino laisvai pasirinkti veiklą pačių vaikų inicijuotai veiklai. Vaikų iniciatyvumas ir kūrybingumas išryškėjo tose srityse ir temose, kurios vaikams patiko, problemos, kurios jiems įdomios, pasirinko veiklos būdus bei priemones. Pateikiami 4-5 metų amžiaus vaikų iniciatyva sukurti kūrybiniai darbai (8 pav.).

8 pav. Individualūs kūrybiniai darbai, sukurti vaikų iniciatyva

Vienas berniukas savo pavienius piešinius iškirpo ir sukūrė kūrybinį darbą; dvi mergaitės sugalvojo individualias kūrybines užduotis – „Surask skirtumus“, keturių vaikų grupelė atrado viduryje parašytus skaičius ir atliko „Keturių kampų“ metodo variantą, mąstydami, ką jie norėtų suskaičiuoti ir kokias priemones pasirinkti (vaikai piešė ir iškirpo kiaušinius, viščiukus; piešė pieštukais gėles, paukščius). Šie praktiniai pavyzdžiai rodo, kad kūrybiniai darbai įtraukia vaikus į aktyvią veiklą, skatina juos domėtis tyrinėjamais, stiprina ugdymosi motyvaciją ir gerina ugdymosi pasiekimus.

Pedagogo iniciatyvumas ir kūrybingumas pasireiškia gebėjimu matyti idėjų sąsajas ir kurti naujas idėjas, originaliai mąstyti, gebėti pritaikyti patirtį naujose situacijose, numatyti alternatyvius iškilusių problemų sprendimo būdus. Iniciatyvus ir kūrybingas pedagogas yra atviras pokyčiams, nebijo rizikos, neapibrėžtumo, ne tik pats aktyviai dalyvauja įgyvendindamas naujas idėjas, bet ir įtraukia kitus.

Išvados:

1. Apibendrinant galima teigti, jog bendraudami su vaikais pedagogai privalo būti patys kūrybingi, naudoti verbalinius ir neverbalinius metodus, skatinti vaikus fantazuoti ir veikti jiems patinkančioje srityje, diskutuoti, kalbėtis, eksperimentuoti. Tokie bendravimo metodai padrąsina net ir nekalbius, užsisklendusius vaikus, paskatina jų kūrybinį mąstymą, išlaisvina, sudaro sąlygas atsiskleisti.

2. Galima daryti išvadą, jog aktyvūs ugdymosi metodai, kurie tikslingai taikomi ugdymo procese, pažadina vaikų smalsumą ir skatina jų kūrybingumą. Svarbu, kad vaikai ne tik įgyja bendravimo įgūdžių, geriau pažįsta save ir draugus, bet ir plėtoja savo iniciatyvumą ir kūrybingumą.

Literatūra:

1. Juodeikaitė, A.; Pocevičienė, R. (2003). Mokytojo kompetencijos pokyčiai nuolatinės ugdymo kaitos procese. Socialiniai mokslai, Edukologija, Nr. 1, p.62 – 66.
2. Petty, G. (2006). Šiuolaikinis mokymas. Praktinis vadovas, Vilnius.
3. Petruolytė, A. (2001). Kūrybiškumo ugdymas mokant. Vilnius.
4. Pečiuliauskienė, P.; Barkauskienė, M. (2011). Pedagoginės praktikos mokykloje. Vilnius.
5. Rowlands, S. (2011). Discussion Article: Disciplinary Boundaries for Creativity. Creative Education, Nr. 2, p. 47 – 55.
6. Šiaučiukėnienė, L.; Visockienė, O.; Talijūnienė, P. (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas.
7. Šiaučiukėnienė, L.; Stankevičienė, N.; Čiužas, R. (2011). Didaktikos teorija ir praktika. Kaunas: Technologija.
8. Vaicekauskienė, V. (2009). Kūrybiškumo (ne)ugdymas mokykloje. Švietimo problemas analizė, rugpjūtis, Nr.3 (31).

Summary

ACTIVE EDUCATION METHODS ARE CHILDREN INITIATIVE AND CREATIVITY EDUCATORS

Danguolė Simanauskienė

Kaunas nursery - kindergarten, „Vėrinėlis“

Gitana Balčiuvienė

Kaunas kindergarten, „Raudonkepurnaitė“

Active education methods give freedom for learner's ideas, actions, provokes various individual answers, educates to respect friends ideas, promotes independent approach, inspires children to be curious, experiment new things, unfold children initiative and creativity.

The purpose of the work - to help educators to find out education table of content and achieve education purposes with active education methods. Article presents active education methods, creative, practical examples which will help to educate children initiative and creativity.

Key words: active education methods, initiative, creativity.

PENKERIŲ-ŠEŠERIŲ METŲ VAIKŲ AGRESYVAUS ELGESIO ŠALINIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Gabrielė Tamulevičiūtė

Rietavo lopšelis – darželis

Rūta Tamašauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Straipsnyje siekiama išanalizuoti 5-6 metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimą ikimokyklinėje įstaigoje. Teorinėje darbo dalyje, nagrinėjant penkerių-šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio sampratą, išskiriant ir apibūdinant agresyvaus elgesio atsiradimo priežastis bei šalinimo būdus, panaudota mokslinė literatūros analizė. Tiriamojoje darbo dalyje, tiriant ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų patirtį, šalinant 5-6 m. vaikų agresyvų elgesį, panaudotas pusiau standartizuoto interviu metodas.

Pagrindiniai žodžiai: agresyvus elgesys, 5-6 metų vaikai, ikimokyklinio ugdymo įstaiga.

Įvadas

A. Jasulaitis ir kt. (2012) teigia, kad vaikų destruktivumas ir agresija daugelyje šalių yra labai paplitęs. Daug kalbama apie vaikų patiriamą smurtą, tačiau mažai akcentuojama, kad dažniausiai vaikų skriaudikais būna patys bendraamžiai. Stebėtina tai, kad vaikų agresijos mastas ir formos gerokai lenkia suaugusiųjų. Vaikai tampa ne tik pasyviomis agresijos aukomis arba stebėtojais, bet vis dažniau virsta aktyviais agresoriais, spontaniškai arba planuotai veikiančiais smurtautojais.

Ikimokyklinėse įstaigose vaikų agresyvumas pasireiškia gana plačiai: beveik kiekvienoje grupėje yra bent vienas vaikas, nuo kurio kenčia kiti. Dažniausia agresijos forma - žodinė agresija. Į agresyvumą vaikai reaguoja įvairiai: ginasi žodžiais ar veiksmais, skundžiasi pedagogams, bet retas eina prie kitų vaikų ar prašo pagalbos šalia esančio suaugusiojo (Radžiūnienė R., Švaplėnienė J., 2013).

Anot D. Nasvytienės (2011), ikimokyklinis amžius – tikras agresijos valdymo universitetas, nes tokio amžiaus vaikai savo emocijas reiškia stipriai ir atvirai, neturi įsišaknijusių įtampos išlaisvinimo būdų. Šiuo metu yra sakoma „vaikas išaugs“, tačiau vaikas savo agresyvumo problemų išaugti negali.

R. Povilaitis (2013), V. Sniečkus (2013) teigia, kad, vertinant tai, ką vaikai patiria vaikystėje, yra svarbu, kaip jie elgsis vėliau. Vaikai, patyrę emocinę deprivaciją ar stokoję emocinio palaikymo namuose, už jų ribų, tapę suaugusiais dažniau demonstruodavo smurtinį elgesį.

Šiandien vis dažniau akcentuojama, kad daugėja ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių agresyvaus elgesio problemų (Nasvytienė D., 2005). Vaikų agresyvią elgseną, jos atsiradimo priežastis analizavo ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokslininkai: O. Monkevičienė (2003, 2004), D. Boyd, H. Bee (2010), R. Radžiūnienė, J. Švaplėnienė (2013), K. Miškinis (2000) ir t.t., tačiau kaip šalinamas 5-6 m. agresyvus elgesys ikimokyklinio ugdymo įstaigoje – informacijos trūksta.

Tyrimo problema. Kaip šalinamas 5-6 metų vaikų agresyvus elgesys ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?

Darbo objektas – vaikų agresyvaus elgesio šalinimas.

Darbo tikslas – išanalizuoti 5-6 metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti 5-6 metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teoriniu aspektu.

2. Ištirti, kaip 5-6 metų vaikų agresyvų elgesį šalina ikimokyklinio ugdymo pedagogai.

Darbo metodai – mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu (pusiau standartizuotas interviu), kokybinė tyrimo duomenų analizė.

Penkerių-šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teorinė analizė

Penkerių-šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio būdai. Anot O. Monkevičienės (2003), agresyvus elgesys yra toks veiksmas ar poelgis, kuriuo tikslingai siekiama pakenkti kitam, ką nors naikinti; t.y. asmuo ketina pakenkti kitam, išlieti ant kito susikaupusi pyktį, reikalauti privilegijų, nori valdyti, dominuoti ir pasirenka veiksmus, kurie sukeltų fizinį skausmą, įžeidžia, žemina, naikina.

O. Monkevičienė (2003) išskiria du agresyvaus elgesio tipus: tai agresyvūs veiksmai nukreipti prieš daiktus – kai jie atimami, laužomi, daužomi, užvaldoma žaidimo vieta ir kt. ir agresyvūs veiksmai nukreipti prieš žmones – siekis pakenkti kitam, išlieti ant kito susikaupusį pyktį, reikalauti privilegijų, siekti dominuoti, daryti įtaką kitam, šaipantis, jį kritikuojant ir kt.

Tyrimai rodo, jog penkiamečiai ar šešiamečiai vaikai jau pasižymi prieš žmones nukreiptais agresyviais veiksmais (iki ketverių metų dažniau griebdavosi prieš daiktus nukreiptų agresyvių veiksmų), be to, šio amžiaus tarpsnio mažieji agresiją reiškia ne tik fiziniais veiksmais kaip iki 4 metų, bet ir žodžiais (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimo rekomendacijos, 2004).

M. Pileckaitė-Markovienė (2011) agresiją skirsto į - atsakomąją ir piktybišką agresiją. Pirmoji pasireiškia kaip reakcija, iškilus pavojui. Piktybiškos agresijos požymiai – destrukcija, žiaurumas, grubumas, šiurkštumas, lydimas pasitenkinimo jausmo.

Norint padėti vaikams, pedagogams pirmiausia reikia atpažinti agresyvius vaikus. Agresyvų elgesį vaikui žaidžiant galima atpažinti pagal žemiau išvardintus kriterijus: vaikas stengiasi iš karto užvaldyti visą žaidimų kampą ar erdvę, paversti ją savo nuosavybe; mėgsta turėti žaislų atsargai – pasideda žaislus atskirai, nors su jais tuo metu nežaidžia; su kitais vaikais žaislais nesidalija; gali „savintis“ žaislus, o jų dingimą aiškinti burtais, pvz., „atėjo ragana ir išsinešė lėlę“; patinka kardai, pistoletai, tankai, kareivėliai, robotai, supermenai ir kt.; stengiasi dominuoti ir „išnaudoti“ kitus vaikus: paprašo kito vaiko asmeniško žaislo, žadėdamas duoti pažaisti savo žaislu, jo žaislu pažaidžia, o savo žaislo taip ir neduoda; naudoja fizinę jėgą: atima žaislus, pastumia, suduoda; jei fizinės jėgos naudoti neleidžiama arba tokius veiksmus sustabdo suaugusieji, vaikas prasivardžiuoja, pajuokia, šaipos, erzina; savo poelgius priskiria ne sau, o kažkam iš išorės – jį privertė taip pasielgti kitas vaikas; atėjo baidus burtininkas ir viską sujaukė; nepripažįsta ir neidentifikuoja tokių savo jausmų kaip „pyktis“; sako: „Aš niekada nepyktu“; nepripažįsta elgesio ribų: arba prieš jas protestuoja, jas „griauna“, arba stengiasi išvengti tos situacijos, kurią riboja taisyklės (Monkevičienė O., 2003).

D. Boyd, H. Bee (2010) teigia, kad socialinės-kognityvinės teorijos šalininkai atliko daugybę tyrimų, kurių metu patvirtino prielaidą, kad labai agresyvūs vaikai gerokai atsilieka nuo savo bendraamžių, vertindami kitų žmonių ketinimus.

Agresyvaus elgesio priežastys. D. Nasvytienė (2011) pabrėžė, kad agresyviai elgesiui galioja energijos tvarumo dėsnis – jis niekur nedingsta. Pastebima, kad agresyviai besielgiančių vaikų tėvai dažnai būna arba itin griežti arba pernelyg „minkšti“, nuolaidūs.

Pasak V. Šikaitės (1999), daugelis tėvų dar tebėra įsitikinę, kad be auklėjimo diržu ar vytele – auklėjimas yra neįmanomas. Mušimas, jų

manymu, yra tinkama ir pati efektyviausia auklėjimo priemonė. Mušdami ar kitaip prievartaudami vaikus tėvai tikisi, kad jie liausis blogai elgtis (pvz., nustos prieštarauti, meluoti ir t.t.). Kai tokiu būdu sprendžiamas konfliktas, vaikas nevalingai suvokia, kad nesvarbu dialogas, kito žmogaus nuomonės supratimas, o agresija yra tinkamiausias konfliktų sprendimo būdas.

R. Garckija, R. Valickienė (2011) pasirėmė mokslininkės D. Nasvytienės (2005) tyrimais ir nurodė, kad vaikų, turinčių agresyvaus elgesio problemų, tėvai dažnai yra linkę griežtai auklėti vaikus, yra autoritariški ar netgi taiko fizines bausmes.

O. Monkevičienė (2003) teigia, jog priešmokyklinio amžiaus vaikas vis dar elgiasi impulsyviai – jis automatiškai reaguoja į kito žodžius ar veiksmus, jo atsako stiprumas tiesiogiai priklauso nuo to, kokį jausmą ir kaip stipriai išgyvena.

Suaugusieji, patys apie tai negalvodami, skatina įtvirtinti agresyvų elgesį. A. Kancė (2009) pasakoja, kad agresyvus elgesys gali būti išmoktas - norint kad vaikas kažko nedarytų, pataria nedaryti to ir patiems. Jei vaiko namų aplinkoje kas nors elgiasi agresyviai ir taip valdo kitus, vaikas padaro išvadą, kad agresyvūs veiksmai leistini, tai stipraus žmogaus bruožas ir išbando tokį elgesį, bendraudamas su kitais vaikais.

Agresyvaus elgesio vaikus moko televizija, kompiuteriniai žaidimai, įvairūs „šou“. Buvo atliekami tyrimai, įrodantys agresyvaus elgesio pavyzdžių įtaką vaiko elgesiui. Vaikams rodyti filmai, kurių veikėjai elgiasi agresyviai. Likę vieni žaidimų kambaryje vaikai gana smulkiai pakartodavo visus agresyvius veiksmus su lėlėmis ir daiktais. Agresyvaus elgesio formavimosi procesas aiškinamas taip: vaikas stebi agresyvų elgesį, įsidėmi situacijas, kuriose jis tarsi yra leistinas, žaisdamas imituoja agresyvius veiksmus, visa tai ilgam išlieka pasąmonėje; jei vaiko aplinkoje nesusidaro šiam agresyviui elgesiui pasireikšti palankios sąlygos, vaikas taip ir nepanaudoja agresyvių veiksmų (Monkevičienė O., 2003).

Pastebėta, jog agresyviau paprastai elgiasi ilgalaikės įtampos situacijoje esantys vaikai. Jie kur kas jautresni, dirglesni, nervingesni nei kiti, jie pasižymi pykčio ir agresijos priepuoliais. Pvz., vaikas, kurio tėvai ilgam išvažiavę į užsienį, jaučiasi jų paliktas, išgyvena stresą ir pradeda elgtis agresyviai (Monkevičienė O., 2003).

Taip pat agresyvus elgesys būdingas emocijų ir elgesio sutrikimų turintiems vaikams. Šie vaikai nuolat agresyviai elgiasi tam tikrose situacijose; dažnai sunku įžvelgti agresyvaus veiksmo ar poelgio

priežastį bei tikslą, nes agresyvus elgesys būna nukreiptas ne tik į kitą vaiką ar suaugusįjį, bet ir į daiktus, netgi į patį save (Monkevičienė O., 2003).

Pasak K. Miškinio (2003), vaikas agresyviai gali elgtis tada, kai klaidingai supranta kai kurias dorovės kategorijas. Šiurkštūs vaikai dažnai būna bevaliai. Jie negeba tvardyti savo jausmų, linkę į afektaciją. Tai gali atsitikti ir dėl pervargimo, sunkaus darbo, ilgai būnant nevėdintose patalpose ir pan. Taip pat sviri priežastis yra ta, kad dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui: kartais tėvai netaktiškai elgiasi su vaiku, slopina jo norą būti savarankiškam. Smulkmeniška jų globa, diktatoriški jų reikalavimai arba besaikis meilumas, bučiniai, glostymai kompromituoja vaiką jo draugų būryje ir sukelia jo griežtą protestą. Šiurkšti ironija, pajuoka taip pat žeidžia vaiką. Jeigu tėvai be reikalo kategoriškai draudžia: „neleisiu“, „neisi“, vaikas nusiteikia priešišškai. Agresyviai vaikai reaguoja, jei tėvai neteisingai kaltina, dažnai „profilaktiškai“ bara, nuolat moralizuoja.

Agresyvaus elgesio mažinimas. Pasak D. Nasvytienės (2011), pirmiausia reikia agresyvų elgesį įvertinti, užduodant tokius klausimus: ar tai stipriai išreikšta; ar vaikas dažnai taip elgiasi, palyginus su kitais jo bendraamžiais (ar toks elgesys pasikartoja tik namie, tik darželyje ar ir grįžus iš jo; tik bendraujant su bendraamžiais). Jei agresijos išraiška intensyvi ir persmelkia įvairius vaiko gyvenimo kontekstus, turime kreiptis sistemingos ir ilgalaikės pagalbos.

Profesorė O. Monkevičienė (2003) akcentuoja, kad reikia teigiamai reaguoti į bet kokią vaiko elgesį, net ir agresyvų, taip mokant vaiką takaus bendravimo būdų. Jeigu vaikas supykęs sugriovė kito statinį, po visą grupės kambarį išbarstė kubelius, pedagogas turi jam pademonstruoti jautraus, takaus bendravimo modelį, pvz., klausia: „Aš matau, kad tu jautiesi blogai. Kas atsitiko? Pagalvokim, ką galėtumėm padaryti, kad tavo nuotaika pagerėtų, kad tu pasijaustum geriau“. Paskatinti išsikalbėti, išsakyti tai, kas suerzina, supykdo, sukelia norą keršyti. Negalima skatinti vaiko „atsilyginti tuo pačiu“. Nesukelti situacijų, kuriose agresyviai besielgiantis vaikas pasijustų nugalėtoju. Profesorė teigia, kad reikia pasiūlyti vaikui veiklą, kuri skatina „išsiliėti“, ir taip mažinti jo agresyvumą. Pavyzdžiui:

- ❖ Veikla turi būti laisvo fizinio judėjimo – bėgiojimas, šokinėjimas, dūkimas, rėkavimas, pvz., ant čiužinių „išsikrovimo kambaryje“, laukymeje, minkštame sniege;
- ❖ Žaidimų su vandeniu – pučiant burbulus, plaunant rankas, plukdant laivelius;
- ❖ Dailės veiklos – tapant pirštais, spaudant molį delnuose, piešiant;

❖ Žaidimų – vaidybos su lėlėmis – paskatinant išreikšti tai, ką jaučia.

Pagal V. Mažeikienę (2010), įširdusiems vaikams nusiraminti ir išmokti valdytis padeda ir raumenų atpalaidavimas. Vaikas turi įtempti, o po to atpalaiduoti kiekvieną kūno dalį: kairę pėdą, kairę koją, dešinę pėdą, dešinę koją. Dažnai šios technikos išmokti padeda vaizduotė: vaikui tereikia įsivaizduoti savo mėgstamą filmo herojų, atliekantį pratimą kartu su juo.

O. Monkevičienė (2003) mini, kad reikia pasiūlyti tokią veiklą vaikui, kad jis nesuprastų, jog ji skirta agresyviai energijai išlieti. Pavyzdžiui, skylamušiu išmuštus popierinius skrituliukus ar suglamžytą popierių - svarbu panaudoti tikslingai veiklai (fejerverkams, aplikavimui, erdvinei kūrybai), kad vaikas intuityviai pajustų, kaip agresyvi energija virsta kūrybine energija.

Pasak J. Lūžaitės-Kajėnienės (2013), išlieti agresiją galima aktyviai sportuojant, atliekant fizinius pratimus.

Pasak R. Radžiūnienės ir J. Švaplėnienės (2013), ikimokyklinio ugdymo įstaigose veikia nusiramavimo kampeliai. Jame susierzinęs ar supykęs vaikas auklėtojos nurodymu nusiramina. Vaikai greitai supranta šios vietos privalumus ir paskirtį – nusiramina ir pagalvoju. Taigi, yra skiriamos trys disciplinavimo priemonės:

Dėmesys aukai. Tai ypač veiksminga, kai agresyviu elgesiu vaikas siekia patraukti suaugusiųjų ar kitų vaikų dėmesį, nori išsiskirti, yra demonstratyvus. Po netinkamo poelgio visą dėmesį reikia nukreipti ne į agresorių, o į auką (pasidomėkite savijauta, pastebėkite stipriąsias puses – „Tu šauniai gyneisi“ ir kt.). Tai reikia daryti ramiai ir neutraliu tonu.

Ignoravimas. Tai būdas parodyti vaikui, kad jo elgesys yra nepriimtinas. Esmė – nekreipti į netinkamai besielgiantį mažylį jokio dėmesio („nematau“ ir „negirdžiu“), neparodyti jokios – kad ir neigiamos reakcijos. Kita vertus, auklėtojas privalo nesiliauti pastebėjęs bet kokį teigiamą jo žingsnį. Šitaip siunčiama žinia, kad vaikas turi pasirinkimo galimybę. Svarbu skatinti gerą elgesį giriant ar kitaip remiant vaiką, o blogą elgesį ignoruoti.

Privilegijų kontrolė. Privilegijos – tai geru elgesiu užtarnaujamos, o netinkamu elgesiu prarandamos teisės. Pirmiausia kartu su vaikais turite nutarti, ką įtraukti į privilegijų sąrašą, pvz.: „Žaisime tavo pasiūlytą žaidimą“, „Galėsi 5 min. pabūti auklėtoja“ ar pan. Svarbu, kad vaikai patys pagalvotų, kas jiems yra patrauklu ir siekiama (ir neprieštarauja ugdymo programai). Galima privilegijų sąrašą padalinti į dvi dalis – nuolatines ir keičiamas (ar rudens ir pavasario, berniukų ir

mergaičių) privilegijas. Reikia tiksliai numatyti, už ką bus skiriamos šios „dovanos“, pvz., už tai, kad supykęs susivaldė, laiku atsiprašė ir kt., bei už ką jos prarandamos. Svarbu, kad auklėtoja ir kiti vaikai džiaugtųsi vaiko sėkme, o ne akcentuotų, kas jam nepavyksta.

D. Nasvytienė (2011) teigia, kad kiekviena disciplinavimo priemonė turi sekti iškart po poelgio ir bet koku atveju vaikas turi būti aplink tvyrančią geranoriškumo atmosferą. Juk tokiomis priemonėmis siekiama padėti vaikui, parodyti kelią į sėkmingą bendravimą.

Tačiau jeigu situacija net taikant specialius agresijos mažinimo etapus nesikeičia arba dar blogėja, būtinai reikia prašyti specialistų pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, jog agresyvus elgesys yra toks veiksmas ar poelgis, kuriuo tikslingai siekiama pakenkti kitam, ką nors naikinti. Ikimokyklinio amžiaus laikotarpiu fizinės agresijos apraiškų mažėja, tačiau daugėja žodinės agresijos atvejų. Vaikų agresyvus elgesys - tai prieš daiktus ir žmones nukreipti agresyvūs veiksmai. Lengviausias būdas atpažinti agresyvų elgesį – stebėti vaiką žaidžiant, nes tai yra jo pagrindinė veikla. Dažniausiai pasitaikančios priežastys, kodėl vaikai tampa agresyvūs yra: tėvų autoritariškas auklėjimas; fizinių ir psichinių bausmių taikymas; vaiko emocinis pervargimas; taip pat ir tai, kad tėvai moko vaikus „atsilyginti tuo pačiu“, taip skatindami jo agresyvų elgesį, agresyvaus elgesio moko televizija, kompiuteriai ir pan. Agresyvų elgesį reikia mažinti mokant vaikus išreikšti neigiamas emocijas visuomenėje priimtomis formomis.

Tyrimo metodika

Tyrimo problema. Kaip šalinamas 5-6 metų vaikų agresyvus elgesys ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?

Rašant straipsnį naudotasi šiais tyrimo metodais: mokslinės literatūros analize, apklausa žodžiu (pusiau standartizuotu interviu). Tyrimo eigoje, siekiant suprasti žmonių patirtį, vadovautasi interpretacine paradigma.

Tyrimo imtis. Informantai buvo pasirenkami naudojant patogiąją atranką. Tiriamieji atrinkti netikimybinio būdu. Tyrimas atliktas Klaipėdos miesto lopšeliuose - darželiuose „X“, „Y“. Tyrimo imtis – 7 lopšeliuose-darželiuose dirbantys pedagogai. Apklaustieji pedagogai moteriškos lyties, dirbantys su 5-6 metų amžiaus vaikais.

Duomenų rinkimo procedūra. Kokybinio tyrimo rezultatai analizuojami taikant kokybinės turinio analizės metodą. Tekstas interpretuojamas vartojant analizės metu nustatytas kategorijas ir subkategorijas, iliustruojančias 5-6 m. vaikų agresyvaus elgesio šalinimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Interviu analizė atliekama apibendrinant ir pateikiant bendrą atsakymų analizę. Ieškoma bendrumų tarp dalyvių pasisakymų, nustatomi skirtumai. Interpretuojant interviantų išsakytas mintis, paraleliai pateikiama empirinė medžiaga, jos aprašymai bei aiškinimai grindžiami teoriniais teiginiais.

Tyrimo etika. Vykdamas interviu, buvo laikomasi bendrųjų etikos principų. Atsižvelgiant į etikos reikalavimus, tyrimo vykdymas iš anksto derintas, dalyviai informuoti apie tyrimo atlikimo detales, užtikrintas interviantų konfidencialumas. Intervantai buvo įtraukti į tyrimą tik juos supažindinus su tyrimo turiniu, galima rizika, praktinėmis tyrimo aplinkybėmis ir gavus jų raštišką sutikimą (pasirašant ant tyrimo sutikimo formos dokumento). Intervantai turėjo galimybę pateikti papildomų klausimų prieš užpildant sutikimą. Informacija apie atliekamo tyrimo tikslą buvo tiksli. Interviantų dalyvavimas tyrime buvo savanoriškas su galimybe atsisakyti dalyvauti bet kurioje tyrimo stadijoje. Tolesnei duomenų interpretacijai panaudoti tik su nagrinėjama tema susiję pasisakymai.

Tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Pasak J. Lūžaitės-Kajėnienės (2013), tam tikrų agresijos požymių turi kiekvienas vaikas. Tai susiję su minėtu neigiamų emocijų išreiškimu – iš pradžių vaikai tiesiog nesupranta, kaip jas ar vidinį diskomfortą išreikšti. Nė vienas žmogus negimsta mokėdamas susitvarkyti su neigiamomis emocijomis, to yra išmokstama.

Interviu metu buvo domėtasi, kaip pasireiškia agresyvus vaiko elgesys (1 lentelė).

Agresyvaus elgesio raiška

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys veiksniai
Agresyvaus elgesio raiška	Triukšmadarys	„Triukšmauja“;
	Atsikalbinėjantis	„Atsikalbinėja“; „Vaikas, kuris atsikalbinėja“;
	Nepaklusnus	„Neklauso“; „Neklausymas“;
	Turintis sutrikimų	„Sutrikimai“;
	Sukeliantis skausmą aplinkiniams, juos mušantis	„Tas, kuris sukelia skausmą aplinkiniams“, „vaikas, kuris muša kitus“, „muša kitus, kandžiojasi, spardosi“;
	Tas, kuris kandžiojasi	„Kandžiojasi“;
Tas, kuris nesusikaupia, trukdo kitiems, yra perdaug judrus	„Nerandantis veiklos, judrus, labai trukdo kitiems, kišasi į kitų veiklą“;	

Apklausus ikimokyklinio ugdymo pedagogus paaiškėjo, kad agresyvus vaikas yra tas, kuris: neklauso, atsikalbinėja, triukšmauja grupėje, nesusikaupia ir trukdo kitiems, nemoka užsiimti veikla, yra labai judrus (gal net hiperaktyvus), vaikas, kuris sukelia skausmą kitiems (pedagogui, grupės vaikams) („...neklauso...“, „...atsikalbinėja...“, „...triukšmauja...“, „... nesusikaupia...“, „...neranda sau veiklos...“, „...yra judrus...“, „...trukdo kitiems...“, „...yra hiperaktyvus...“, „...kuris sukelia skausmą kitiems...“, „...vaikas, kuris atsikalbinėja, muša kitus, kandžiojasi spardosi...“).

Šiuos požymius įvardijo ir O. Monkevičienė (2003, 2004), M. Pileckaitė-Markovienė (2011), jų teigimu, agresyvus vaikas yra šurkštus, grubus, nesidalija žaislais, nori dominuoti, užvaldyti situaciją, imasi agresyvių veiksmų prieš daiktus ir prieš žmones arba turintis elgesio ir emocijų sutrikimų.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kaip dažnai tenka pedagogams ugdyti agresyvų vaiką (2 lentelė).

Kaip dažnai tenka pedagogams susidurti su agresyviu vaiku

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Agresyvių vaikų ugdymas pedagogo praktikoje	Dažnai, kiekvienais metais	„Dažnai tenka dirbti“; „Grupėje mažiausiai vienas būna“; „Kiekvienais metais būna agresyvių vaikų“; „Kiekvienais metais yra agresyvių vaikų“;
	Nedažnai	„Nedažnai“;
	Nepasitaikė	„Mano praktikoje tikrai agresyvių vaikų nepasitaikė“;

Intervantų duomenimis grupėse pasitaiko mažiausiai po vieną agresyviai besielgiantį ugdytinį („...grupėje mažiausiai vienas būna...“), kiti pedagogai atsakė, kad dažnai tenka dirbti, kasmet grupėje yra agresyvus vaikas („...kiekvienais metais būna agresyvių vaikų...“, „...dažnai tenka dirbti...“). Apklausti specialistai atsakė, kad nedažnai

pasitaiko tokių vaikų („...nedažnai...“, „...nedažnai...“, „...mano praktikoje tikrai agresyvių vaikų nepasitaikė...“).

Pasak R. Radžiūnienės, J. Švaplėnienės (2013), ikimokyklinio ugdymo įstaigose vaikų agresyvumas pasireiškia plačiai: beveik kiekvienoje grupėje yra bent vienas vaikas, nuo kurio kenčia kiti. Dažniausia agresijos forma – žodinė agresija.

Kitu klausimu domėtasi, kokia forma dažniausiai reiškiasi agresyvus vaiko elgesys (3 lentelė).

3 lentelė

Dažniausios agresijos formos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Dažniausios agresijos formos	Žodinė agresija	„Riksmi“; „Isterikuoja, garsiai šaukia, verkia“; „Rėkia“; „Patyčios“; „Prasivardžiuoja“; „Atsikalbinėja, triukšmauja“;
	Prieš daiktus agresyvūs veiksmai	„Daiktų mėtymas, daužymas“; „Vaikai mėto žaislus“;
	Prieš žmones agresyvūs veiksmai	„Prieš auklėtoją imasi agresyvių veiksmų (norėdavo mušti auklėtoją)“, „Mušimasis“; „Peštynės, muštynės“; „Muša kitus grupės vaikus“; „Mušasi, kanda“; „Kandžiojasi, mušasi“;
	Fizinė agresija	„Nepasidalinimas daiktais, žaislais“; „Kandžiojasi“; „Mušasi“; „Spardotsi“;

Pedagogai įvardijo, kad dažniausiai tai yra agresyvaus vaiko mušimasis. Toks vaikas muša kitus, imasi agresyvių veiksmų prieš pedagogą, pasak O. Monkevičienės (2003), tai prieš žmones nukreipti agresyvūs veiksmai. Penkiamečiai ar šešiamečiai jau pasižymi prieš žmones nukreiptais agresyviais veiksmais („...mušimasis...“, „...norėdavo mušti auklėtoją...“, „...muštynės...“, „...muša kitus grupės vaikus...“, „...mušasi...“). Taip pat gana dažnai pasitaikanti agresijos žodinė forma ir jos pasireiškimas riksmu („...riksmi...“, „...isterikuoja...“, „...garsiai šaukia...“, „...atsikalbinėja...“). Kaip teigia D. Nasvytienė (2011), vaikai dar tik mokosi reikšti savo jausmus, ikimokyklinis amžius – tikras agresijos valdymo universitetas. Taigi vaikai mokosi, išmoksta taisykles, kaip ir kada priimtina rodyti pyktį ir agresiją, ir ją išreiškia riksmu, šaukimu, isterijomis, patyčiomis.

Taip pat vaikai dažnai imasi agresyvių veiksmų prieš daiktus, juos mēto, daužo („...daiktų mētymas, daužymas...“, „...vaikai mēto žaislus...“).

Pasak O. Monkevičienės (2004), jei dvejų metų vaikas dažniau imasi prieš daiktus nukreiptų agresyvių veiksmų, tai vėliau jis nevens ir prieš žmones nukreipti agresyvių veiksmų. Intervantai atsakė, kad šiame amžiuje jau nevengtinos ir patyčios („...patyčios...“ „...prasivardžiavimas...“).

Tyrimai rodo, jog penkiamečiai ar šešiamečiai vaikai agresiją reiškia ne tik fiziniais veiksmais, kaip iki 4 metų, bet ir žodžiais (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimo rekomendacijos, 2004).

Kitu kausimu buvo siekta sužinoti, kokia buvo paskutinė agresyvaus vaiko sukelta situacija (4 lentelė).

4 lentelė

Paskutinė agresyvaus vaiko sukelta situacija darželyje

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Paskutinė agresyvaus vaiko sukelta situacija	Nepasidalino žaislais	„Vyko žaidimas, vaikai nepasidalino žaislais, pradėjo ginčytis, kuo toliau, tuo konfliktas aštrėjo ir tada, berniukas, nesuvaldęs savo pykčio, pastūmė ir spyrė kitam į koją ir pradėjo garsiai rėkti“; „Mergaitė įkando dviem draugėm, nes šios nepasidalino žaislais (bet nemanau, kad tai agresija, greičiau, savo teisių gynimas)“; „Žaidime nepasidalino žaislais, nedavusiam žaislo įkando“;
	Užėmė kito vaiko vietą	„Jokūbas atsisėdo prie stalo į Tado vietą ir žaidė su konstruktoriais. Tadas, pamatęs, kad jo vietoje sėdi Jokūbas, prispaudė ir pradėjo jį mušti“;
	Nenorėjo miego, atsikalbinėjo	„Berniukas nenorėjo miegoti, ir auklėtoja liepė atsigulti, o jis nenorėjo miego. Atsikalbinėjo“;
	Žaidimas, peraugęs į rimtą konfliktą	„Tai buvo lauke už pavėsinės. Du berniukai mušė vieng berniuką. Pradžioje tai buvo žaidimas, vėliau jis peraugo į rimtas muštynes“;
	Negavo tai, ko norėjo	„Aidas norėjo išdalinti duoną. Kiti vaikai irgi pradėjo sakyti, kad nori. Pasiūliau išsiskaičiuoti. Išrinktas buvo kitas vaikas, o ne jis. Aidas pradėjo mušti kitus vaikus, stumdytis“;

Pedagogams nereikėjo ilgai galvoti, didžiausią intervantų atsakymų dalį sudarė situacija, kuri kilo dėl to, kad vaikai nepasidalino žaislais, susimušė, agresyvus vaikas kando. („...žaidime nepasidalino žaislais, nedavusiam įkando...“). Remiantis O. Monkevičienės (2004) aprašytais kriterijais, kuriais galime remtis ir apibūdinti, kaip elgiasi agresyvus vaikas, galime sutikti su informantų atsakymais: vaikas stengiasi iš karto užvaldyti visą žaidimų kampą ar erdvę, paversti ją savo nuosavybe, su kitais vaikais žaislais nesidalija. Kitoje situacijoje,

(„...berniukas mušė kitą berniuką, nes atsisėdo į jo vietą...“), galime daryti prielaidą, kad vaikas nežinojo, kaip parodyti savo nepasitenkinimą, nemokėjo gražiai paprašyti pasitraukti iš jo vietos, kreiptis pagalbos į suaugusį asmenį. Situacijų būna labai įvairių, priežasčių dar įvairesnių, kurios paskatina vaikus elgtis agresyviai.

Labai reikšminga sužinoti, kokius būdus taiko specialistai, dirbdami su agresyviai besielgiančiu vaiku (5 lentelė).

5 lentelė

Būdai ir metodai, kurie taikomi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbant su agresyviu penkerių-šešerių metų vaiku

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Būdai ir metodai, kurie taikomi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbant su agresyviu penkerių – šešerių metų vaiku	Pokalbis	„Dažniausiai kalbamės“; „Pokalbis be pašalinių akių“; „Būtų pokalbiai apie gerą elgesį“;
	Nusiramino kempelis	„Nusiramino ramybės kempelyje“;
	Sudominimas kita veikla	„Sudominimas ramia veikla“;
	Kūrinėlių skaitymas	„Kūrinėlių skaitymas apie mandagų, kultūringą elgesį“;
	Nutraukiama vaiko veikla	„Kartais nutraukiama vaiko veikla, pvz., „žaidimas, pasodinimas prie auklėtojos stalo“;
	Skatinimo metodas	Taikau skatinimo metodą, pabrėžiu gerą vaiko elgesį“; „Pagyrimas už pastangas, taisyklių sukūrimas“;
	Žaidimai	„Kaip ir minėjau, žaidžiam žaidimus“; „Ramūs žaidimai“;
	Pykčio įvardijimas	„Mokomės pykčio įvardijimo žodžių“;
Atsipalaidavimo pratimai	„Atsipalaidavimo pratimai, klausydami ramios muzikos, pastovi prie akvariumo“;	

Pedagogai atsakė, kad dažniausiai naudojamas būdas – pokalbis („...dažniausiai kalbamės...“, „... pokalbis be pašalinių akių...“, „... būtų pokalbiai apie gerą elgesį“...) Taip pat sudomina ramia veikla, pritaiko kūrinėlius, nutraukia vaiko veiklą, pasodina prie auklėtojos stalo, taiko skatinimo metodą. Daugelį šių būdų nurodo psichologė V. Mažeikienė (2010). Labai įdomu ir sveikintina, kad pedagogai naudoja tokius būdus, kaip: pykčio įvardijimo žodžių, taiko atsipalaidavimo pratimus, klauso ramios muzikos, stebi akvariume plaukiojančias žuvelės (jos ramina) (6 lentelė).

Tyrimo metu buvo paprašyta pedagogų įvardinti agresyvaus vaikų elgesio priežastis (6 lentelė).

Galimos priežastys, kodėl vaikai elgiasi agresyviai

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Galimos priežastys, kodėl vaikai elgiasi agresyviai	Netinkamas šeimos pavyzdys	<i>„Agresija kyla iš šeimoje matyto pavyzdžio“;</i>
	Tėvų auklėjimas	<i>„Tėvų auklėjimas“; „Agresyvus elgesys priklauso nuo auklėjimo, jeigu tėvai nemoka auklėti, jiems nuolaidžiauja, taip ir gaunas“;</i> <i>„Tėvai per daug leidžia vaikams, o grupėje taisyklės, auklėtoja neleidžia elgtis kaip jis nori – ima priekaištauti“;</i>
	Paveldimumas	<i>„Paveldimumas“;</i>
	Taisyklių nesilaikymas	<i>„Taisyklių nesilaikymas namuose ir darželyje“;</i> <i>„Namuose nesilaiko taisyklių ir darželyje jų nesilaiko“;</i>
	Noras atkreipti dėmesį	<i>„Dėmesio trūkumas“; „Noras atkreipti dėmesį“;</i> <i>„Dėmesio stoka arba kai jo per daug“;</i>
Nesklandumai šeimoje	<i>„Dažniausiai turbūt, kad vaikas pergyvena dėl šeimos, todėl jo elgesys būna agresyvus“;</i>	

Ikimokyklinio ugdymo pedagogų atsakymai, kodėl vaikai elgiasi agresyviai visiškai atitinka įvairių mokslininkų aprašytas priežastis. Tyrimo metu paaiškėjo, kad vaikai yra agresyvūs nes, yra netinkami santykiai šeimoje (*„...agresija kyla iš šeimoje matyto pavyzdžio...“*), yra dėmesio trūkumas arba priešingai - jo perteklius (*„...dėmesio stoka arba kai jo per daug...“*, *„...dėmesio trūkumas...“*, *„...noras atkreipti dėmesį...“*), gali būti paveldimumas (*„...paveldimumas...“*), taisyklių nesilaikymas ir namuose, ir darželyje (*„...namuose nesilaiko taisyklių ir darželyje jų nesilaiko...“*, *„...tėvai per daug leidžia vaikams, o grupėje kadangi taisyklės, auklėtoja neleidžia elgtis kaip jis nori – ima priekaištauti...“*), auklėjimo klaidos (*„...tėvų auklėjimas...“*), nesklandumai namuose (*„...dažniausiai turbūt, kad vaikas pergyvena dėl šeimos, todėl jos elgesys būna agresyvus...“*).

D. Nasvydienė (2011), K. Miškinis (2000), R. Garckija, R. Valickienė (2011) vieną iš pagrindinių priežasčių įvardija vaiko tėvų auklėjimo klaidas, tyrime buvo siekta išsiaiškinta, kaip pedagogai skatina bendradarbiauti tėvus, šalinant agresyvų vaiko elgesį (7 lentelė).

Penkerių-šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio mažinimas/šalinimas skatinant bendradarbiauti tėvelius

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Penkerių - šešerių metų vaikų agresyvaus elgesio mažinimas/šalinimas skatinant bendradarbiauti tėvelius	Pokalbiai su tėvais	„ <i>Pokalbiai su tėvais</i> “; „ <i>Kalbamės, aptariame kiekvieną vaiko elgesį, noriai tėvai bendradarbiauja</i> “; „ <i>Stengtis laikytis dienos režimo, numatyti bendras taisyklės su tėvais</i> “; „ <i>Kalbėtis, skirti savo vaikams didesnį dėmesį, rasti būdų, kaip jį nuraminti, parinkti pratimėlius, kuriuose vaikas galėtų išsikrauti fiziškai</i> “;
	Literatūros pasiūlymas	„ <i>Siūlau paskaityti literatūrą</i> “; „ <i>Nurodydama įvairius straipsnius su ta tema</i> “;
	Kvietimas į susirinkimus, informacija skelbimų lentoje	„ <i>Kvietimas į susirinkimus, informacija skelbimų lentoje</i> “;
	Patarimai	„ <i>Patardama, į kokius būrelius reikia vesti, kokia veikla užsiimti tokiems vaikams</i> “;
	Psichologo ar kito specialisto pasiūlymas	„ <i>Siūlau kreiptis pas psichologą, specialistus</i> “;

Respondentai atsakė, kad dažniausiai kalbasi su tėvais („...pokalbiai su tėvais...“, „...kalbamės, aptariame kiekvieną vaiko elgesį, noriai tėvai bendradarbiauja“, „...stengtis laikytis dienos režimo, numatyti bendras taisyklės su tėvais...“, „...kalbėtis, skirti savo vaikams didesnį dėmesį, rasti būdų, kaip jį nuraminti, parinkti pratimėlius, kuriuose vaikas galėtų išsikrauti fiziškai...“), siūlo paskaityti literatūrą („...siūlau paskaityti literatūrą...“, „...nurodydama įvairius straipsnius su ta tema...“), stengiasi numatyti bendras taisykles, kurios galiotų ir darželyje, ir namuose, kviečia į susirinkimus, duoda patarimų, pasiūlo psichologų ar kitų specialistų pagalbą („...kvietimas į susirinkimus, informacija skelbimų lentoje...“, „...patardama, į kokius būrelius reikia vesti, kokia veikla užsiimti tokiems vaikams...“, „...siūlau kreiptis pas psichologą, specialistus...“).

Buvo domėtasi, kaip reaguoja tėvai, kai pedagogas siekia bendradarbiavimo šalinant agresyvų vaiko elgesį (8 lentelė).

Tėvų reakcija, informavus apie vaiko agresyvų elgesį

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Tėvų reakcija, informavus apie vaiko agresyvų elgesį	Pozityviai	„Vieniems patinka, noriai bendrauja“; „Kol kas tėvai reagavo labai geranoriškai, reagavo į pastabas ir domėjosi vaiko elgesiu. Lankėsi susirinkimuose. Buvo pasiūlyta psichologo konsultacija“;
	Negatyviai	„Kiti apie blogą vaiko elgesį nenori nieko girdėti“; „Nenori bendradarbiauti su pedagogu, mano, kad savaime pasikeis“; „Neigia arba nežino, kaip reikia elgtis, ir liepia pačiom tvarkytis“; „Manau, kad reakcijos būna įvairios“; „Kiekvienas reaguoja skirtingai, būna ir nepasitenkinimų“;
	Neutraliai	„Kiti to nepastebi ir nereaguoja į pedagogo pokalbį apie vaiko elgesį“; „Nesidžiaugia tokiu vaiko elgesiu. Sako: „-Ką padarysi? Toks jis jau yra“;

Šio tyrimo metu atskleista, kad vieniems tėvams patinka ir noriai bendrauja, kiti apie blogą vaikų elgesį nenori nieko girdėti („...*Vieniems patinka, noriai bendrauja, kiti apie blogą vaiko elgesį nenori nieko girdėti... (*“), tėvai nesidžiaugia tokiu vaiko elgesiu („...*Nesidžiaugia tokiu vaiko elgesiu. Sako: „-Ką padarysi? Toks jis jau yra... (*“), neigia arba nežino, kaip reikia elgtis, ir liepia tvarkytis patiems pedagogams („...*Neigia arba nežino, kaip reikia elgtis, ir liepia pačiom tvarkytis... (*“), labai dažnai tėvai rodo nepasitenkinimą, kai pokalbis vyksta šia tema („...*nenori bendradarbiauti su pedagogu, mano, kad savaime pasikeis... (*“, „...*Kiekvienas reaguoja skirtingai, būna ir nepasitenkinimų... (*“). R. Radžiūnienė, J. Švaplėnienė (2013) tyrime atskleidė, kad tėvų reakcija būna įvairi, tai priklauso nuo tėvų sąmoningumo, atvirumo ir noro kartu spręsti iškilusią problemą.

Išvados:

1. Agresyvus elgesys yra toks veiksmas ar poelgis, kuriuo tikslingai siekiama pakenkti kitam, ką nors naikinti; t.y. asmuo ketina pakenkti kitam, išlieti ant kito susikaupusi pyktį, reikalauti privilegijų, nori valdyti, dominuoti ir pasirenka veiksmus, kurie sukelia fizinį skausmą, įžeidžia, žemina. Pastebėta, kad ikimokyklinio amžiaus laikotarpiu fizinės agresijos apraiškų mažėja, tačiau daugėja žodinės agresijos atvejų. Vaikų agresyvus elgesys tai prieš daiktus ir žmones nukreipti agresyvūs veiksmai. Lengviausias būdas atpažinti agresyvų elgesį – stebėti vaiką žaidžiant, nes tai yra jo pagrindinė veikla. Dažniausiai pasitaikančios priežastys, kodėl vaikai tampa agresyvūs yra: tėvų autoritariskas auklėjimas; fizinį ir psichinių bausmių taikymas; vaiko emocinis pervargimas;

taip pat ir tai, kad tėvai moko vaikus “atsilyginti tuo pačiu“, taip skatindami jo agresyvų elgesį, net nuolatinis prašymas, kad vaikas nesielgtų agresyviai, vaikus būtent taip ir verčia elgtis, kaip yra nepageidaujama; agresyvaus elgesio moko televizija, kompiuteriai ir pan. Suaugusieji dažnai patys elgiasi agresyviai, o vaikai elgiasi taip, kaip mato savo aplinkoje besielgiančius – agresyvaus elgesio išmokstama. Agresyvų elgesį reikia mažinti, skatinant jį išreikšti neigiamas emocijas.

2. Išsiaiškinta, kad pedagogams agresyvus vaikas, kuris mušasi, kandžiojasi, laužo ar kitaip gadina žaislus, trukdo kitiems ir visai grupės veiklai. Agresyvių vaikų grupėse yra bent po vieną kiekvienais metais. Vaikai dažnai agresiją išreiškia šaukimu, agresyviais veiksmais prieš žmones. Dažniausiai agresyvios situacijos kyla dėl nepasidalijimo žaislais. Intervantų duomenimis, išsiaiškinta, kad pedagogės kalbasi su vaikais, taiko įvairius metodus: nusiramino kampeliai, popieriaus plėšymas, ramios muzikos klausymas, akvariumo žuvelių stebėjimas ir t.t. Pedagogai nurodo priežastis kodėl vaikai ima elgtis agresyviai - netinkami santykiai šeimoje, dėmesio trūkumas (perteklius), taisyklių nesilaikymas. Su tėvais bendradarbiauja siūlydamos skaityti literatūrą, specialistų pagalbą, kviesdamos į susirinkimus. Pedagogės atskleidė, kad tėvų reakcija į agresyvų vaiko elgesį būna pozityvi, negatyvi ir neutrali.

Literatūra:

1. Boyd, D.; Bee, H. (2012). Augantis vaikas. Vilnius: Vaistų žinios.
2. Garckija, R.; Valickienė, R. (2011). Ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio problemos. *Ikimokyklinis.lt: Straipsniai specialistams* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. kovo 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ikimokyklinio-amziaus-vaiku-elgesio-problemos/8780>
3. Grygutis, J. (2013). Agresyvus vaikas: ką daryti? *Ikimokyklinis.lt: Straipsniai specialistams* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 kovo 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/tevams/-agresyvus-vaikas-ka-daryti/14954>
4. Jasulaitis, A.; Sniečkus, V.; Andriūškevičiūtė, G.; Janauskas, L.; Mačiulytė, N. (2012). Vaiko destruktivumas: smurtas Lietuvoje ir prevencijos programos. *Laborantinė medicina. Mokslo darbai*. 14 (1).
5. Kancė, A. (2009). Ką slepia agresyvus vaiko elgesys? *Delfi* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 19d.]. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/ka-slepia-agresyvus-vaiko-elgesys.d?id=23225997#ixzz32FSC8xOh
6. Kuraitė, E. (2012). Kaip draugiškai sutarti su savo mažyliu. *Ikimokyklinis.lt Straipsniai specialistams* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. balandžio 20d.]. <http://www.pozityvitevyste.lt/lt/rekomenduojame-paskaityti/118-kaip-draugiškai-sutarti-su-savo-mazyliu>

7. Lūžaitė, J. (2013). Agresyvūs vaikai: kas, kodėl ir kaip padėti? *Bernardinai.lt: interneto dienraštis* [interaktyvus], [žiūrėta 2015m. kovo 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-02-11-agresyvus-vaikai-kas-kodel-ir-kaip-padeti/95168>
8. Masionienė, D. (2013). Vaikų konfliktai darželyje: mušasi, kandžiojasi, gnaibosi. *Tavo vaikas*. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. kovo 19d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tavovaikas.lt/darzelinukas/lavinimas-ir-ugdymas/vaiku-konfliktai-darzelyje-musasi-kandziojasi-gnaibosi.d?id=62313381>
9. Mažeikienė, V. (2010). Vaikų pyktis ir jo valdymo priežastys. [Interaktyvus], [žiūrėta 2015m. balandžio 9d.]. Prieiga per internetą: <http://www.asirpsichologija.lt/index.php?id=409&category=12>
10. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. (2011). <http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/files/Methodinis%20leidinys%20prie-smokyklinio%20ugdymo%20pedagogams.pdf>
11. Miškinis, K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
12. Monkevičienė, O. (2003). Mano vaikai: priešmokyklinis vaiko ugdymas. Kaunas: Šviesa.
13. Nasvytienė, D. (2011). Vilniaus pedagoginis universitetas, *Ikimokyklinis.lt: Straipsniai specialistams* [interaktyvus]. Vilnius: [žiūrėta 2014 m. balandžio 07 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/agresyvus-vaiko-elgesys-grupeje-glausti-ar-bausti/4663>
14. Nasvytienė, D. (2005). Vaiko elgesio ir emocinės problemos. Kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis Universitetas. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/48329.pdf>
15. Pileckaitė-Markovienė, M. (2011). Kaip vaikas mokosi agresyvaus elgesio? *Ikimokyklinis.lt: Straipsniai specialistams* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 1d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/teveliams/kaip-vaikas-mokosi-agresyvaus-elgesio-/2492>
16. Povilaitis, R. (2013). Agresyvi Lietuva: kodėl keikiamės, pešamės, tyčiojamės, žudomės ir žudome? [interaktyvus], [žiūrėta 2015m. kovo 19d.]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/interviu/pav-599-375996>
17. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. (2004). Metodinės rekomendacijos. Vilnius: Kronta.
18. Radžiūnienė, R.; Švaplėnienė, J. (2013). Vaikų agresija: priežastys, raiška ir pedagoginės korekcijos prielaidos. *Žvirblių takas*, Nr. 2(108). Vilnius.
19. Sniečkus, V. (2013). Vaikų smurtas prieš vaikus (destruktyvumo išraiškų sąsajos ir priešpriešos): daktaro disertacija. Vilnius,. Prieiga per internetą:

<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa->

0001:E.02~2013~D_20131202_131653-94016/DS.005.0.01.ETD

20. Šikaitė, V. (1998). Tikra knygelė apie skriaudą: suaugusiems ir jų vaikams. Vilnius: Alma littera.

Santrauka

PENKERIŲ-ŠEŠERIŲ METŲ VAIKŲ AGRESYVAUS ELGESIO ŠALINIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Gabrielė Tamulevičiūtė

Rietavo lopšelis – darželis

Rūta Tamašauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Darbe yra išanalizuota 5-6 metų vaikų agresyvaus elgesio šalinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje problema, darbo tikslas - teoriškai ir praktiškai išsiaiškinti vaikų agresijos šalinimo būdus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Teorinėje darbo dalyje, nagrinėjant 5-6 metų vaikų agresyvaus elgesio sampratą ir išskiriant bei apibūdinant agresyvaus elgesio atsiradimo priežastis, mažinimo būdus bei pateikiant bendradarbiavimo būdus tarp ugdytojo ir tėvų, panaudota mokslinė literatūros analizė.

Apklausus pedagogus ir išanalizavus gautus intervantų duomenis, galima teigti, kad agresyvus vaikas - kuris mušasi, kandžiojasi, laužo ar kitaip gadina žaislus, trukdo visai grupės veiklai. Agresyvių vaikų yra bent po vieną kiekvienais metais. Vaikai dažnai agresiją išreiškia šaukimu, agresyviais veiksmais prieš žmones. Dažniausios situacijos – žaislų nepasidalijimas. Intervantų duomenimis, išsiaiškinta, kad pedagogės taiko įvairius veiksmingus metodus: pokalbiai, popieriaus plėšymas, ramios muzikos klausymas, akvariumo žuvelių stebėjimas ir t.t. Agresyvaus elgesio priežastis - netinkami santykiai šeimoje, dėmesio trūkumas (perteklius), taisyklių nesilaikymas. Su tėvais bendradarbiauja: siūlydamos atitinkamą literatūrą, specialistų pagalbą.

Summary

THE ELIMINATION OF AGGRESSIVE BEHAVIOUR IN 5-6 YEAR-OLD CHILDREN AT A PRE-SCHOOL INSTITUTION

Gabrielė Tamulevičiūtė

Rietavo kindergarten

Rūta Tamašauskienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

This thesis analyses the problem of the elimination of aggressive behavior in five-six year-old children at a preschool institution, the aim of the thesis – to analyse theoretically and practically the methods of the elimination of aggressive behaviour in children at a preschool institution. The theoretical part of the thesis uses the analysis of the scientific literature in order to investigate the concept of aggressive behaviour in five-six years-old children, to distinguish and describe the causes of the aggressive

behaviour and the ways to reduce them, as well as to present the forms of cooperation between the educator and the parents.

The educators were surveyed using qualitative and the analysis of the obtained data suggests that an aggressive child, who fights, breaks or damages toys in various ways, disturbs the entire group's activity. There is at least one aggressive child every year. Children often express their aggression by shouting or aggressive actions directed at people. The most common situation is that in which children are unable to share their toys. According to the respondents, educators use a variety of effective techniques: talks, ripping of paper, listening to calm music, etc. The cause of the aggressive behaviour can be negative relationships in the family, deficit (excess) of attention, or disobedience. Educators cooperate with the parents by offering them relevant literature or suggesting the help of specialists.

PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGŲ IR TĖVŲ POŽIŪRIS Į VAIKO PAŽINTINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMĄ(-SI) TYRINĖJIM AIS, EKSPERIMENTAIS, ATRADIM AIS

Lina Vaišvidienė, Aldona Morkūnienė

Panevėžio lopšelis-darželis „Žvaigždutė“

Asta Kochanskienė

Kauno kolegija

Anotacija. Vienas iš svarbiausių pažintinės vaiko brandos bruožų yra pažinimo aktyvumas. Tyrinėjimai, eksperimentavimai, atradimai yra naujos patirties kaupimas, kuris labai svarbus priešmokyklinio amžiaus vaikui, siekiant atskleisti ir ugdyti priešmokyklinuko pažinimo gebėjimus, plėtoti mąstymo įgūdžius, o tuo pačiu parengti būsimai mokymosi mokykloje veiklai bei nuolatinei šios veiklos kaitai. Tyrimu siekta išsiaiškinti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į vaiko pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais.

Pagrindiniai žodžiai: priešmokyklinio ugdymo pedagogai, pažintinės kompetencijos ugdymas, tyrinėjimas, eksperimentas.

Įvadas

Temos aktualumas. Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) teigiama, kad ugdymo procese taikytini vaikui patrauklūs ugdymo(-si) metodai, kurie stiprina vaiko mokymosi motyvaciją, skatina smalsumą, plėtoja mąstymo, kūrybiškumo gebėjimus, ugdo vaiko charakterį ir atitinka vaiko raidos ypatumus. A. Juodaitytės (2004) teigimu, ugdymas turi būti orientuotas į vaiką, kuris išlaisvina

vaiką nuo priklausomybės suaugusiems ir sudaro palankias sąlygas formuoti kompetencijas.

Tačiau ugdymo praktika ir teorija dažnai prieštarauja, nes pedagoginėje praktikoje vis dar vyrauja į mokymą orientuoti ugdymo metodai ir siekiama į pedagogą, o ne į vaiką orientuotų tikslų (Grinevičiūtė, Kochanskienė ir kt., 2014). Kokių santykiu pedagogų praktikoje vykdoma „tradicinė“ ir eksperimentinė vaikų veikla? Kokias sritis apima eksperimentai, tyrinėjimai, bandymai ugdyme(-si) ir kiek eksperimentuoti leidžiama pačiam vaikui be pedagogo plano?

Darbo tikslas – ištirti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į vaiko pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti tyrinėjimų, eksperimentų, atradimų panaudojimą ir reikšmę vaikų pažinimo kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje.

2. Atlikti priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais empirinį tyrimą. Pateikti tyrimo rezultatus.

Tyrimo objektas – priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencijos ugdymas(-is) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu) ir struktūruotas interviu.

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiami teoriniai tyrimo aspektai. Antroje pristatoma tyrimo metodika ir organizavimas. Trečioje – analizuojami tyrimo rezultatai.

1. Priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais teorinė analizė

Priešmokyklinis ugdymas - tai vienerių metų visuotinis, institucinis, visiems prieinamas vaikų nuo šešerių metų ugdymas(-is) priešmokyklinio ugdymo grupėje, skirtas pasirengti sėkmingai mokytis mokykloje, kuriuo tiesiogiai rūpinasi valstybė. Priešmokyklinio ugdymo(-si) siekiamybė yra padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui(-si) mokykloje būtinų kompetencijų, kurių pagrindas – jau turimų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties plėtojimas, pasitikėjimo savimi ir savo jėgomis stiprinimas. Visa tai yra

sėkmingo ugdymo(-si) mokykloje prielaida (Monkevičienė, 2004; Neifachas, 2004).

Pažinimo kompetencijos turinys priešmokykliniame amžiuje apima tai, ką siūlo vaikas ir kas siūloma vaikui, kad jis ugdytųsi vertybes, gebėjimus, įgytų būtiną gyvenimišką patirtį (Monkevičienė, Glebuviene ir kt., 2006), tad auklėtojas, sudarydamas ugdymo(-si) turinio planą, turi numatyti ne vieną ugdymo(-si) metodą ar būdą, bet kelis.

Remiantis Priešmokyklinio ugdymo programa (2002; 2014), pažinimo kompetenciją sudaro: smalsumas, domėjimasis, aktyvus aplinkos tyrinėjimas, informacijos rinkimas ir apdorojimas, žinių, supratimo ir patirties kritiškas interpretavimas bei kūrybiškas panaudojimas. Ugdant vaiko pažinimą siektina, kad vaikas domėtųsi ir būtų linkęs tyrinėti savo aplinką, žmonių sukurtas vertybes. Konkretizuojant pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) turinį, būtina atsižvelgti į du dalykus: *vaiko pažinimo motyvaciją, pažintinį aktyvumą, pažinimo gebėjimų ugdymą bei į patirties apie aplinkinio pasaulio plėtojimą*. Taigi būtina numatyti daugybę integralių temų ir problemų, skirtų pasauliui pažinti (Lansbergienė, Jankauskienė, 2004).

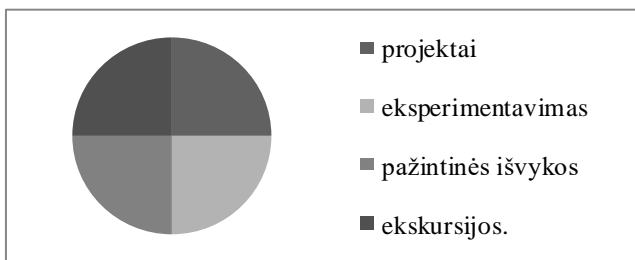
Ugdymas(-is) tyrinėjimais, eksperimentais ir atradimais kaip vienas iš vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) metodų. Ugdymas(-is) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais – tai yra aktyvi vaikų veikla, kuri labai svarbi pažinimo kompetencijos plėtojei. Tyrinėjimų, atradimų, eksperimentų dėka vaikas kaupia patirtį, diskutuoja, sutelkia dėmesį, samprotauja, kritiškai mąsto, sprendžia problemas, įsimena, suvokia (Caughlin, 1997). Eksperimentai, tyrinėjimai, atradimai lavina pojūčius (regėjimą, lytėjimą, klausymą), gerina rankos – akies koordinaciją, pastabumą, moko susikaupti, smalsauti, išlaikyti dėmesį, išbandyti jėgas (Caughlin, Hansen ir kt., 1997). Tyrinėdami medžiagas, vaikai pradeda suprasti fizinius reiškinius, susipažįsta su objektų fizinėmis savybėmis, išsiaiškina, kas yra svoris, koks judėjimo pobūdis, dydis spalva, kvapas, temperatūra (Dodge, 2007). Taigi ugdymas(-is) tyrinėjimais, eksperimentais, remiantis daugelio tyrėjų išvadomis, turi daug privalumų: visapusiškai puoselėja vaiko raidą (Dodge, 2007); susiformuoja gebėjimai bendrai veikti, susikaupti, vaikai tampa pastabesni ir išradingesni, aktyvesni ir tvarkingesni, praturtėja žodynas (Augustinavičienė, 2002); palaiko intelektualinį augimą ir turi didelį poveikį konceptualiam mokymuisi (Levy, 2012).

2. Priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais empirinis tyrimas

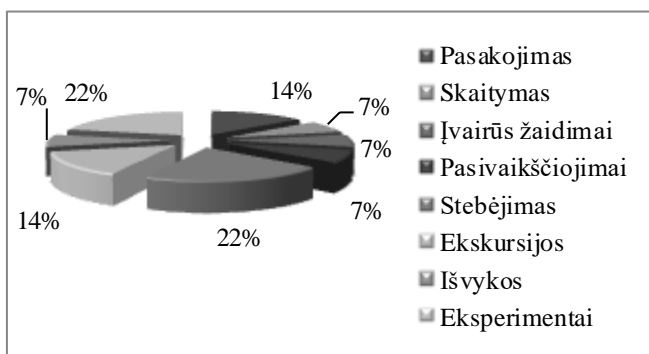
Siekiant išsiaiškinti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į vaiko pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais, 2015 metų vasario-kovo mėnesiais buvo atliktas užsakomasis empirinis tyrimas. Tyrimas vyko Lietuvos darželyje „X“. Pasirinkti tyrimo metodai - struktūruotas interviu priešmokyklinio ugdymo pedagogams ir apklausa (raštu) tėvams, auginantiems 6-7 m. amžiaus vaikus ir leidžiantiems į priešmokyklinę grupę. Tyrime dalyvavo pedagogai, įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, turintys auklėjo metodinio kvalifikaciją bei pedagoginio darbo stažą, kuris yra nuo dvidešimt septynerių iki trisdešimties metų.

Tyrimo rezultatai

Brandinant vaiko asmenybę ir rengiant jį mokytis pagal pradinio ugdymo programą, taikomi mokymo ir mokymosi veikiant, patirtinio mokymo ir mokymosi metodai: projektai, jų pristatymas ir aptarimas, diskusijos, tyrinėjimai, eksperimentavimas, kūrybinės užduotys, pažintinės išvykos, ekskursijos (Glebuviėnė, Monkeviėiėnė, 2011) (1 paveikslas). Išanalizavus **pedagogų** atsakymus į klausimą „Kokius ugdymo(-si) metodus dažniausiai taikote ugdydami priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją?“, paaiškėjo, kad informantai taiko pasakojimą, skaitymą, įvairius žaidimus, pasivaikšėiojimus, stebėjimus, ekskursijas, informacijos ieškojimą knygoje, taip pat eksperimentus (2 paveikslas). Pasiteiravus „Kaip dažnai vykstate į iškylas gamtoje už darželio teritorijos ribų?“ paaiškėjo, jog pedagogai iškylų nerengia, o vykdomosios ekskursijos - tai išvykos į Gamtos mokyklą (socialinis tirtosios institucijos partneris).

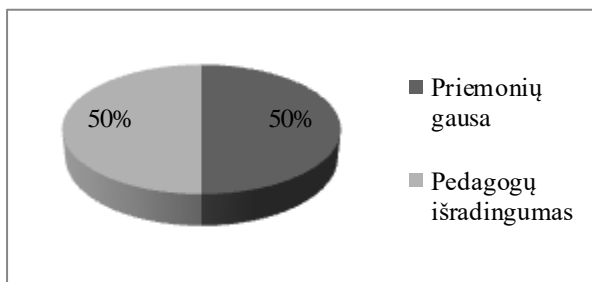
1 pav. Patirtinio ugdymo(-si) metodai

2 pav. Pedagogų žinomi metodai

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius ugdymo(-si) metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų.

D. Szarkowicz (2006) teigia, kad pedagogo pareiga rengti ugdytiniams jų supratimo lygį atitinkančias užduotis, bendraujant su vaikais skatinti tyrinėti aplinką, bandyti spręsti problemas, eksperimentuoti. Tinkamai pasitelkiant turimas priemones, klausimus, vaikus suskirstydami į grupes, padėsite jiems ugdyti pažinimo gebėjimus. Vertinant pedagogų išradingumą ar priemonių gausos svarbą į klausimą „Kas svarbiau - pedagogo išradingumas ar priemonių gausa, ugdant priešmokyklinių vaikų pažinimo kompetenciją?“ gauti tokie rezultatai (3 paveikslas).

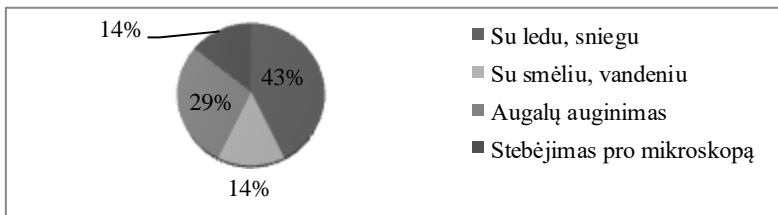

3 pav. Kas svarbiau - pedagogo išradingumas ar priemonių gausa, ugdant priešmokyklinukų pažinimo kompetenciją?

Iš diagramoje pateiktų duomenų galima matyti, jog pedagogams vienodai svarbūs abu minimi kriterijai. Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) akcentuojama, kad ugdymo(-si) aplinkoje turi būti pakankamai įvairių ugdomųjų priemonių, skatinančių aktyvią vaiko veiklą, jo smalsumą, kūrybiškumą, vaizduotę. Apibendrinant galima teigti, kad pedagogų išradingumas ir priemonių gausa yra lygiaverčiai ugdant priešmokyklinukų pažinimo kompetenciją.

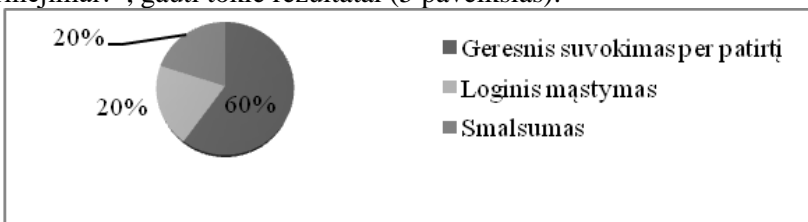
Anot R. Burkštaitienės ir R. Vilkonio (2012), lauko ugdymoji aplinka yra pastovi ir neretai paveikesnė ugdymosi, paremto asmeniniais išgyvenimais ir patirtimi, aplinka, kurioje ugdymas tampa savaiminiu mokymusi iš aplinkos. Išanalizavus informantų atsakymus apie darželio lauko aplinką, paaiškėjo, kad aplinka pritaikyta ugdymui(-si), tačiau trūksta laisvo žemės ploto, kuriame vaikai galėtų sodinti ir prižiūrėti augalus. Nėra ir daržo, „dėl per didelio aplinkos, kur įsikūręs darželis (arti gavės) užterštumo“.

Paklausus „Kokius eksperimentus, tyrinėjimus, atradimus atliekate ugdydami priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją?“, paaiškėjo, kad tai bandymai: „su sniegu, ledu, vandeniu, smėliu, augalų auginimas“ (4 paveikslas). Dauguma pedagogų eksperimentus supranta tik kaip labai paprastus gamtinius bandymus su „įprastomis“ priemonėmis, o atsakymas į klausimą „Kokių priemonių trūksta eksperimentams?“, parodo ribotas žinias apie tai, su kuo vaikas gali eksperimentuoti: „indelių pilstymui, smėlio laikrodžio, kokybiško mikroskopo“.

4 pav. Kokius eksperimentus, tyrinėjimus, atradimus atliekate, ugdydamos priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją?

Išanalizavus informantų atsakymus į klausimą „Kodėl pažintinėje veikloje vaikui naudingi eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai?“, gauti tokie rezultatai (5 paveikslas):

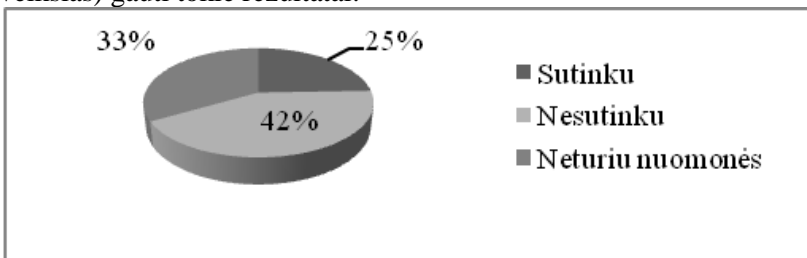

5 pav. Kodėl pažintinėje veikloje vaikui naudingi eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai?

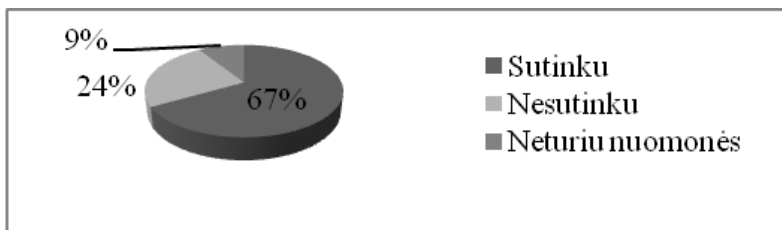
Iš pateiktų atsakymų matyti, kad pedagogai turi nedaug žinių ir apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą. Iš P.A. Caughlin (1997) skiriamų tyrinėjimų naudos aspektų vaikui (kaupia patirtį, diskutuoja, sutelkia dėmesį, samprotauja, kritiškai mąsto, sprendžia problemas, įsimesna, suvokia, lavina, gerina rankos-akies koordinaciją, pastabumą, moko susikaupti, smalsauti, išlaikyti dėmesį, išbandyti jėgas) informantai išskiria tik „geresnę suvokimą per patirtį, smalsumo patenkinimą, loginio mąstymo vystymąsi“. Didėsnė dalis pedagogų mano, kad darželio kieme veikla turi būti suplanuojama pedagogo: „jis turi nukreipti, tada sudominti, nes turi pasiekti užsibrėžto tikslo“, tad, galima manyti, nepitaria, jog vaikai geriausiai mokosi per atradimus, o žaidimai lauko aikštėlėse yra maloniausi be suaugusiųjų nustatytų taisyklių (Burkštaitienė, Vilkonis, 2012).

Išanalizavus tėvų atsakymus į teiginius „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys mėgintuvėliai, svarstyklės, mikroskopai, daugiau skirti vaikų laisvalaikiui nei pasirengimui mokyklai“ (6 paveikslas) ir „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys visokie iš namų „atkeliavę“ nenaudojami

daiktai (pvz., dėžutės, sena technika, rentgeno nuotraukos, kiaušinių dėklai ir pan.) naudingi vaikų pasirengimui mokytis mokykloje“ (7 paveikslas) gauti tokie rezultatai:

6 pav. „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys mėgintuvėliai, svarstyklės mikroskopai daugiau skirti vaikų laisvalaikiu nei pasirengimui mokyklai“

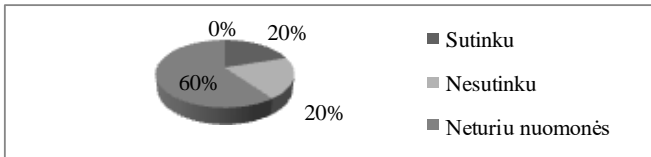

7 pav. „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys visokie iš namų „atkeliavę“ nenaudojami daiktai (pvz., dėžutės, sena technika, rentgeno nuotraukos, kiaušinių dėklai ir pan.) naudingi vaikų pasirengimui mokytis mokykloje“

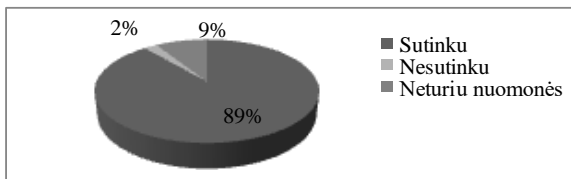
Diagramų duomenys atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų supranta, jog pažinimo kompetencijai ir mokyklinėi brandai plėtoti yra svarbios priemonės, skatinančios vaikus tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti. Priešmokyklinio ugdymo programoje (2014) teigiama, jog priemonės, skatinančios eksperimentuoti, padeda vaikui kaupti naują patirtį, išbandyti naujas veiklos formas bei pažinimo būdus, tyrinėti, eksperimentuoti, mokytis spręsti problemas. Respondentai „Neturintys nuomonės“ tiriamu klausimu, galima manyti, neturi pakankamai žinių arba jie išreiškia abejingumą nagrinėjamu klausimu.

Paklausus tėvų, ar jie pritaria teiginiams „Namuose skatinu vaiką žaisti, eksperimentuoti su įvairiais buities daiktais (pvz., leidžiu vonioje tyrinėti, kas skęsta, o kas plaukia ir t.t.)“ (8 paveikslas) ir „Pastebėjau, kad eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai labiau sudomina vaiką veikti nei paprastas paaiškinimas, papasakojimas“ (9 paveikslas) buvo išsiaiškinta, kad daugiau nei pusė tėvelių 60% leidžia vaikams

eksperimentuoti namuose ir beveik visi, net 90% yra pastebėję, kad eksperimentai, atradimai labiau sudomina vaiką, ir tai leidžia manyti, kad tėvai prisideda prie vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) namuose. Sutikimas rodo, jog respondentai žino, kad pažintinės veiklos procesai, vykstantys artimiausioje aplinkoje, turi ypatingą reikšmę naujai vaiko patirčiai. Artimiausia vaikų aplinka yra šeima ir darželis. Vaikų mokymas(-is) iš aplinkos ir aplinkai yra vienas iš labiausiai priimtinių jų mokymo(-si) būdų (Juodaitytė, 2003).

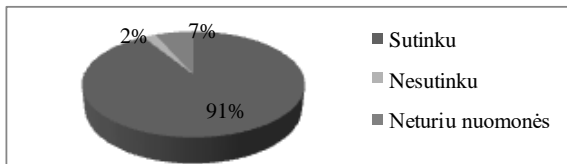

8 pav. „Namuose skatinu vaiką žaisti, eksperimentuoti su įvairiais buities daiktais (pvz., leidžiu vonioje tyrinėti, kas skęsta, o kas plaukia)“

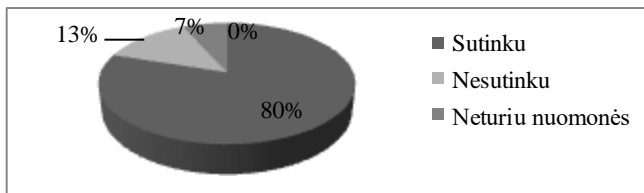

9 pav. „Pastebėjau, kad eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai labiau sudomina vaiką veikti nei paprastas paaiškinimas, papasakojimas“

O. Monkevičienė (2004) teigia, kad vaiko pažinimo ugdymas(-is) priklauso nuo tyrinėjimų, o tyrinėjimai ir atradimai padeda vaikams suprasti, koks yra įvairus pasaulis, kiek daug įvairių daiktų bei reiškinių ir kokiais būdais galima tyrinėti. Kaip tėvai supranta, kad vaikas pats turi veikti, tyrinėti, eksperimentuoti, išsiaiškinti, atrasti ir pažinti iliustruoja 10 ir 11 paveiksłai.

10 pav. „Manau, kad eksperimentai, atradimai skatina vaiką samprotauti, daryti išvadas“

11 pav. „Manau, kad vaikas, norėdamas suvokti dalyko esmę, turi pats daryti, išsiaiškinti, atrasti, pažinti“

Iš pateiktų duomenų matyti, kad respondentai pritaria tam, jog vaiko pažinimas priklauso nuo ugdymo(-si) būdų (tiesioginio mokymo arba vaiko eksperimentavimo bei atradimų). Respondentų sutikimas įrodo jų pritarimą P. A. Caughlin, A. Hansen (1997) teiginiui, jog vaikas - iš prigimties yra tyrinėtojas, aktyviai ieškantis informacijos apie jį supančią aplinką, todėl, norėdamas suvokti dalyko esmę, vaikas pats turi veikti, tyrinėti, eksperimentuoti, išsiaiškinti, atrasti ir pažinti.

Apibendrinus tyrimų rezultatus, galima teigti, kad:

- Pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų.
- Pedagogai linkę planuoti vaikų atradimus, žaidimus lauko aikštelėse ir siekti suaugusiųjų užsibrėžtų tikslų, ribodami vaikų spontaniškas veiklas, bandymus.
- Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauko aplinkoje trūksta laisvos žemės, kurioje vaikai galėtų sodinti ir prižiūrėti augalus.
- Dauguma pedagogų orientuojasi tik į „įprastus“ gamtinius bandymus. Kadangi ribotos eksperimentų sritys, temos - ribotos ir priemonės.
- Pedagogų žinios apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą vaikui yra minimalios.
- Dauguma tėvų supranta, kad pažinimo kompetencijai ir mokyklinei brandai plėtoti yra svarbios ugdomosios priemonės, skatinančios vaikų aktyvumą.
- Leisdami vaikams eksperimentuoti, tėvai prisideda prie vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo(-si) namuose.
- Tėvai pritaria tam, kad vaiko pažinimas priklauso nuo ugdymo(-si) būdų, prioritetus skirdami vaiko eksperimentavimui bei atradimams, bet ne tiesioginiam mokymui(-si).

- Tėvai labiau nei pedagogai linkę plėtoti vaikų eksperimentus, leisti vaikams spontaniškai veikti.

IŠVADOS:

1. Ugdymas(-is) tyrinėjimais, eksperimentais visapusiškai puoselėja vaiko raidą; susiformuoja gebėjimai bendrai veikti, susikaupti, vaikai tampa pastabesni ir išradingesni, aktyvesni ir tvarkingesni, praturtėja žodynas; auga ir plečiasi pažinimo pakopos, o kartu su jomis auga ir diskursinio mąstymo pradmenys; palaiko intelektualinį augimą ir turi didelį poveikį konceptualiam mokymuisi.

2. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų. Dauguma pedagogų orientuojasi tik į „įprastus“ gamtinius bandymus. Kadangi ribotos eksperimentų sritys, temos - ribotos ir priemonės. Pedagogų žinios apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą vaikui yra minimalios. Tėvai pritaria tam, kad vaiko pažinimas priklauso nuo ugdymo(-si) būdų, supranta, kad svarbios ir priemonės, todėl, leisdami vaikams tyrinėti, eksperimentuoti namuose, prisideda prie pažinimo kompetencijos ugdymo. Tėvai labiau nei pedagogai linkę plėtoti vaikų eksperimentus, leisti vaikams spontaniškai veikti.

Literatūra:

1. Augustinavičienė, J. (2002). Per eksperimentus – prie pažinimo // Žvirblių takas. Nr. 3.
2. Burškaitienė, R.; Vilkonis, R. (2012). Ikimokyklinės ugdymo įstaigos lauko ugdamosios aplinkos tobulinimo modeliavimas tėvų refleksyviojo vaikų patirčių suvokimo koncepcijų kontekste // Tiltai. Nr.4 Šiauliai.
3. Caughlin, P.A. ir kt. (1997). Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Vilnius.
4. Dodge, D. T.; Colker, L. J.; Heroman, C.(2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Presvika: Vilnius.
5. Grinevičiūtė, L.; Kochanskienė, A. ir kt. (2014). Tėvų ir pedagogų požiūris į priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) priešmokyklinio amžiaus grupėje. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose. LR ŠMM ir Kauno kolegija. ISBN 1822-1068.
6. Juodaitytė, A. (2004). Vaikystės pedagogo pasaulėžiūrinė koncepcija: „laisvojo“ ugdymo kontekstas. Pedagogika. Nr. 70. Vilnius.
7. Lansbergienė, A.; Jankauskienė, L. (2004). Priešmokyklinės grupės aplinka. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
8. Levy, S.T. (2014). Young children's learning of water physics by constructing working systems. International Journal Of Technology &

- Design Education [serial online]. August 2013;23(3):537-566. Available from: Academic Search Complete, Ipswich, MA. Accessed November 25.
9. Monkevičienė, O. (2004). Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas // Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
  10. Monkevičienė, O.; Glebuviienė, V. S. ir kt.(2011). Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Klaipėda: Klaipėdos banga.
  11. Neifachas, S. (2004). Optimalaus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai. Vilnius: Ciklonas.
  12. Szarkowicz, D. (2006). Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Vilnius.
  13. Žukauskienė, R. (2012). Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius.
  14. Priešmokyklinio ugdymo programa 2014. [žiūrėta 2015-01-15]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/web/lt/pedagogams/ugdymas/ugdymo_prog

Summary

PRE-SCHOOL TEACHER'S AND PARENTS APPROACH TOWARDS A CHILD'S COGNITIVE COMPETENCE EDUCATION / LEARNING BASED ON EXPLORATION, EXPERIMENTS, DISCOVERIES

Lina Vaišvidienė, Aldona Morkūnienė

Panevezys nursery - kindergarten „Žvaigždutė“

Asta Kochanskienė

Kaunas College

Education / learning based on exploration, experiments and discoveries is a child's activity which has impact on the development of a child's cognitive competence. Exploration, discoveries and experiments foster a child to accumulate experience, to discuss, focus, think critically, solve problems, memorize and understand (Caughlin, 1997).

The aim of the work - to analyze a preschool teacher's and parents approach towards a child's cognitive competence education /learning based on exploration, experiments and discoveries.

Objectives of the work:

1. Theoretically ground the use and importance of exploration, experiments and discoveries for the development of pre-school age children's cognitive competence.

2. Carry out empirical study on pre-school age children's cognitive competence education/learning based on exploration, experiments and discoveries. Present results of a research.

Methods: analysis of scientific literature, survey (in writing) and structured interview for teachers.

Education/learning based on exploration, experiments and discoveries fosters a comprehensive development of a child; ability to cooperate, to concentrate, children become more attentive and more inventive, more active, more organized, vocabulary becomes wider; the stage of knowledge is growing and expanding; the latter supports intellectual growth and has a significant impact on children's conceptual learning.

The results of the study revealed that teachers are well aware of techniques that promote a child's activity and experience, but in practice they apply only part of them. Most of the teachers focus only on the "usual" natural experiments. Limited areas and topics of experiments have primary influence on materials that are used – they are also limited. Teachers' knowledge about the benefit of experiments and researches for a child is minimal. Parents support that children knowledge depends on education/learning techniques. Also understand the importance of materials and allowing children to explore, experiment at home contributes to the cognitive competence development. Parents more than teachers tend to develop children's experiments, allow children to act spontaneously.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ PEDAGOGŲ IR UGDYTINIŲ TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS: BENDRUOMENIŠKUMO UGDYMO ASPEKTAS

Aniuta Varneckienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas – tai darbas kartu siekiant bendro tikslo - sėkmingai užauginti vaiką, atsakingą asmenybę. Spartėjant gyvenimo tempui, didėjant tėvų užimtumui, tėvai vis mažiau laiko skiria vaikams, jų ugdymui. Tėvams neįsitraukiant į ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenimą, nesidomint, ar mažai domintis vaikų pasiekimais, ugdymu, pedagogai negali tinkamai įgyvendinti savo iškeltų tikslų, sėkmingai ugdyti vaiko kompetencijas ir siekti ugdymo vienovės. Tėvelių įsitraukimas į darželio veiklą turi poveikį vaikų socializacijos procesui bendruomenėje: stebėdami suaugusius vaikai mokosi bendradarbiauti, spręsti kylančius sunkumus ir nesutarimus, padeda kitiems, dalinasi teigiamomis emocijomis ir bendrais išgyvenimais, užmezga artimus ryšius su įvairiais žmonėmis, mokosi išmėginti save naujose situacijose. Straipsnyje siekiama išanalizuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimą kaip bendruomeniškumo ugdymo aspektą. Teorinėje darbo dalyje, pateikiamos ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo formos, darželio bendruomeniškumo ugdymo ypatumai. Empiriniu tyrimu siekiama išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimą darželio bendruomeniškumo ugdymo aspektu.

Pagrindiniai žodžiai: bendravimas, bendradarbiavimas, bendruomenė, partnerystė, sąveika.

Įvadas

Ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas suprantamas kaip socialinės – pedagoginės sąveikos sistema, kurioje dalyvauja trys ugdymo grupės: pedagogai, ugdytiniai, tėvai. Orientuodamiesi į tarpasmeninę ir tarpgrupinę sąveiką bei nusiteikimus vienas kito atžvilgiu, jie siekia dalykinio ar asmeninio

pobūdžio dialogo ir veiksmų, kurių pagrindu yra realizuojamas ugdymo tikslas (Vigėlienė R., 2007, 5p.). Bendruomenės vaidmuo yra nepaprastai svarbus vaiko raidai ir ugdymui, nes joje vyksta vaiko socializacija, jis gali stebėti suaugusiųjų elgesį ir mokytis iš jų, išmėginti naujus vaidmenis, įgūdžius ir žinias. Vienas svarbiausių vaiko poreikių yra bendravimas. Šio poreikio nepatenkinus pakenkiama tiek psichinei, tiek fizinei vaiko brandai. Tėvai nepakankamai dėmesio skiria vaikams, mažai bendrauja, žaidžia su juo, mažai dėmesio skiria jų ugdymui, tėvų santykiai ne tokie glaudūs, dalis jų užsidarę savo aplinkoje, o šeima darosi kaskart labiau pažeidžiama. Pedagogai turi daryti viską, kad vaikai ir tėvai suartėtų, padedami ikimokyklinės įstaigos veiklos, o to galime pasiekti tik žengdami mažais žingsneliais - pedagogams ir tėvams bendradarbiaujant (Borisovienė D., 2011, 46-47 p.).

Tyrimo problema. Spartėjant gyvenimo tempui, esant dideliame tėvų užimtumui, vaikui pradėjus lankyti ugdymo įstaigą, tėvai vaiko ugdymui ima skirti mažiau dėmesio ir vis daugiau ugdymo funkcijų perduoda ugdymo įstaigai, kuri, be tėvų dalyvavimo bendruomenės gyvenime, jiems nesidomint ar mažai domintis vaikų pasiekimais, negali tinkamai įgyvendinti savo iškeltų tikslų ir suformuoti visavertiską asmenybę. Tradiciškai tėvai savo dalyvavimą vaiko ugdyme supranta tik kaip dalyvavimą susirinkimuose, dalyvaujant šventinėse popietėse bei renkant lėšas priemonėms. Tačiau ne visi tėveliai domisi, ką sužino, patiria bei veikia jų vaikas kiekvieną dieną. Tėvelių ir darbuotojų bendras įsitraukimas į darželio veiklą turi poveikį vaikų socializacijos procesui bendruomenėje: stebėdami suaugusius vaikai mokosi bendradarbiauti, spręsti kylančius sunkumus ir nesutarimus, padeda kitiems, dalinasi teigiamomis emocijomis ir bendrais išgyvenimais, užmezga artimus ryšius su įvairiais žmonėmis, mokosi išmėginti save naujose situacijose. Problemų įvardinimas ir konstruktyvus sprendimas, nekaltinant tėvų, o ieškant visiems priimtinių išeičių labai prisideda prie emocinio saugumo ir pasitikėjimo plėtojimo visoje bendruomenėje. Bendruomeniškumo jausmo sudedamąją dalimi yra ne tik grupės ribos ar simboliai, bet ir asmeninis bendruomenės nario įsitraukimas – įsipareigojimas, skatinantis tapatinimąsi su bendruomene.

Kokia šiuo metu yra ikimokyklinių įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo situacija, kokias bendradarbiavimo formas pedagogai naudoja savo praktikoje ugdant bendruomeniškumą darželyje?

Tyrimo objektas: ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimą bendruomeniškumo ugdymo aspektu.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo formas.

2. Ištirti ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir ugdytinių tėvų nuomonę apie bendradarbiavimą, ugdant bendruomeniškumą vaikų darželyje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu, kiekybinė duomenų analizė.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas Klaipėdos ikimokyklinio ugdymo institucijose. Tyrime dalyvavo 60 tėvų ir 60 pedagogų.

Bendradarbiavimo samprata

Bendradarbiavimo sąvoka yra plati ir suprantama gana skirtingai, todėl literatūroje ši sąvoka apibrėžiama labai įvairiai. *Bendradarbiavimas* – nauja psichologinė integracinė kategorija, atsiradusi analizuojant bendravimo ir veiklos kategorijų savarankiškumą ir tarpusavio priklausomybę (Kontautienė R., 2010, 25 p.). Anot J. Ruškaus ir kt. (A. Strategic Frameworkfor Community Development (2012, 21 p.)), *bendradarbiavimas* (co-operation) – darbas kartu siekiant identifikuoti ir įgyvendinti veiklą, paremtą abipuse pagarba skirtingoms kultūroms (požiūriams). Paprastai pedagoginis *bendradarbiavimas* suprantamas kaip efektyvios socialinės – pedagoginės sąveikos sistema, kurioje dalyvauja trys ugdymo grupės: pedagogai, ugdytiniai, tėvai (Vigėlienė R., 2007, 10 p.). T. D. Dodge, S. Rudick, K. Berke (2007) *bendradarbiavimą* su tėvais siekiant bendrų tikslų apibrėžia kaip – galimybių įvairovės sudarymą šeimoms, tėvų įtraukimą į programas, susirinkimų organizavimą vaikų pasiekimams bei tolesniems planams aptarti (187 p.).

Tėvų *bendradarbiavimas* su pedagogais suvokiamas ne tik kaip atvesti vaiką iki ugdymo įstaigos vartų, bet ir įsitraukti į ugdymo įstaigos bendruomenę, kai kartu kuriami įstaigos strateginiai veiklos dokumentai, bendruomeniniai renginiai. Žvelgiama ir į tai, kaip tėvai ir pedagogai

glaudžiai bendradarbiauja kurdami veiklas ir jose dalyvaudami, ar yra tokių galimybių bendrai pedagogų ir tėvų edukacinei veiklai, bendroms vakaronėms, išvykoms kartu su vaikais (Ruškus J. ir kt., 2012, 65 p.).

Bendruomeniškumo jausmo ugdymo ypatumai vaikų darželyje

Bendruomenė – tai didesnė asmenų grupė, kurios nariai gali net nežinoti apie vienas kito egzistavimą, tačiau visus ją sudarančius žmones jungia bendro įsipareigojimo jausmas. Bendruomenės vaidmuo yra nepaprastai svarbus vaiko raidai ir ugdymui, nes joje vyksta vaiko socializacija, jis gali stebėti suaugusiųjų elgesį ir mokytis iš jų, išmėginti naujus vaidmenis, įgūdžius ir žinias (Berns R.M., 2009, 26p.). Svarbiausia bendruomenės sudedamoji dalis yra žmonių tarpusavio santykiai, priklausymo grupei ir įsipareigojimo jai jausmas. Ryšių tarp bendruomenės narių stiprumas ir sudaro bendruomeniškumo jausmą, kurį galima apibrėžti ir kaip žinojimą, kad grupės nariai yra svarbūs vieni kitiems ir grupei, o įsipareigojimas vienas kitam patenkina jų poreikius. Bendruomenės kūrimo svarbų vaidmenį atlieka darželio administracija ir tėvų komitetas: jie gali skatinti ar slopinti įvairių iniciatyvų įgyvendinimą. Darželyje svarbu skatinti kiekvieno bendruomenės nario asmeninį įsitraukimą į jos gerovės kūrimą (Valčiukienė R., 2003, 202 p.). Tėvelių ir darbuotojų bendras įsitraukimas į darželio veiklą turi poveikį vaikų socializacijos procesui bendruomenėje: stebėdami suaugusius vaikai mokosi bendradarbiauti, spręsti kylančius sunkumus ir nesutarimus, padeda kitiems, dalinasi teigiamomis emocijomis ir bendrais išgyvenimais, užmezga artimus ryšius su įvairiais žmonėmis, mokosi išmėginti save naujose situacijose.

Pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo formos

Remiantis įvairiais autoriais (Kontautienė R. (2010, 2006), Dapkienė S. (2002)), galima išskirti šias individualias pedagogų bendradarbiavimo su ugdytinių tėvais formas:

Lankymasis vaiko namuose vienas geriausių būdų pažinti vaikus ir tėvus. Tai pedagogui suteikia puikią galimybę pamatyti vaiką jo aplinkoje, gauti reikalingos jo priežiūrai informacijos. Užsimezgas artimesniems ryšiams, tėveliai pedagogu labiau pasitikės, o geriau pažinus vaiką jis bus tinkamai prižiūrimas ir ugdomas (Dodgė D. T., Rudick S., Berke K., 2008, 185-186 p.).

Pokalbiai atvedant ar pasiimant vaiką - vienas iš patogiausių tėvų informavimo būdų. Dažniausia tokio pokalbio tonas būna neoficialus ir dažniausiai kalbama apie ugdytinio laimėjimus, o ne pedagogams sukeltus sunkumus. Jeigu tenka tėvams pranešti apie rimtus, susirūpinimą keliančius dalykus, geriau tai padaryti oficialesniu tonu (Szarkowicz D., 2006, 190 p.).

Skelbimų lentos, kuriose iškabinamos trumpos žinutės apie savaitės renginius, išvykas, susirinkimus ir viską kas tėvams padeda geriau perprasti grupės veiklą (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2004, 398 p.). Kaip teigia A. Juodaitytė, R. Gaučaitė, A. Kazlauskienė (2009) (Mažeikaitė A. (2011, 14 p.)), svarbu, kad skelbimų lenta būtų tinkamai apipavidalinta, o informacija – dažnai keičiama.

Vaikų darbelių parodėlės tėvams eksponuojamos koridoriuose, rūbinėse ar grupėje pritraukia tėvelius, jų dėmesį. Tėvai turi galimybę vertinti, analizuoti, pasidžiaugti, pasididžiuoti vaikų darbais, o vaikai, tuo metu, pasijunta įvertintais, svarbiais (Povilaitienė G., 2012).

Laiškai, rašteliai tėvams (apie vaiko pasiekimus, įgūdžius, elgesio savybes) taip pat labai svarbi bendradarbiavimo forma, nes ne visada abu tėvai nuolat lankosi ikimokyklinio ugdymo institucijoje. Informaciniais biuleteniais ir laiškais patartina informuoti rečiau institucijoje apsilankančius tėvus ir leisti jiems pasijusti visateisiais vaiko priežiūros proceso dalyviais (Szarkowicz D., 2006, 190 p.). Bendraujant laiškais tėvai gali parašyti tai, ko nedrįstų pasakyti žodžiu (prašyti pagalbos, patarimo ar net patys pateiktų įdomių auklėjimo momentų) (Minkuvienė E., 2003, 204 p.).

Susirašinėjimai su ugdytinių tėvais yra įvairūs: reikiama informacija rašoma į pasiekimų knygeles, į specialiai susirašinėjimui skirtus sąsiuvinius, siunčiami laišakai, rašteliai. Susirašinėjant tėvams perduodama informacija apie vaiko pasiekimus, elgesį, kvietimai į renginius, išreiškiamos padėkos, informuojami apie savaitės temą, tikslus, uždavinius. Laiškuose galima paraginti tėvelius pagalvoti, kaip jie galėtų prisidėti prie savaitės temos plėtojimo grupėje ir namuose (Pūrienė J., 2012, 52 p.).

Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimo metodinėse rekomendacijose (2004) išskiriama bendradarbiavimo forma - *padėkos šeimos nariams už paramą, pagalbą*. Tėvai visada geriau jausis, jie sulauks padėkos nors ir už mažiausią dėmesio ženklą ar pagalbą siekiant kuo kokybiškesnio vaikų ugdymo.

Tėvų knyga puiki bendradarbiavimo forma ypač rytais, kai dažnai vienu metu ateina daug tėvelių ir ne visi jie turi galimybę pasikalbėti su pedagogu. Tokiu atveju įstaigoje galima būtų pasiūlyti tėvams naudotis tėvų knyga, kur įrašomos žinutės, tą dieną vaikui ir pedagogui svarbi informacija (399 p.).

Pasak D. T. Dodge, S. Rudick, K. Berke (2008), *tėvų ir vaikų veikla ikimokyklinio ugdymo įstaigos bibliotekoje* gali būti įvairi - knygų skaitymas vaikams, savęs švietimas, žaidimai (188 p.).

Atmintinėse tėvams pateikiama išsami, visapusiška bei aktuali praktinė informacija. Atmintinės gali būti spausdintos arba jas tėvai gali rasti ikimokyklinio ugdymo institucijos internetinėje svetainėje (Monkevičienė O. ir kt., 2011, 116 p.).

Telefoniniai pokalbiai gali vykti vaiko tėvų ar pedagogų iniciatyva. Dažniausiai tai būna trumpi, informacinio pobūdžio pranešimai (Dodge, Colker, Heroman, 2007) (Mažeikaitė A., 2011, 15 p.). Norint visiems tėveliams pranešti vienodą informaciją, pokalbį telefonu geriau pakeisti telefonine žinute (Monkevičienė O. ir kt., 2011, 116 p.).

Bendradarbiavimas *per spaudą* nėra labai populiarus ir reikšmingas, tačiau, bet kuriuo atveju, nevalia šios bendradarbiavimo formos ignoruoti tėvams renkantis darželius ar pedagogams kuriant viešuosius ryšius (Ruškus J., 2012, 36 p.).

Vis daugiau tėvų ir pedagogų turi galimybę naudotis *elektroniniu paštu*. Tai puikus būdas ryšiams palaikyti, informacija apie vaiką pasidalinti (Dodge D. T., Rudick S., Berke K., 2008, 182 p.). A. Landsbergienė (2011) elektroninio pašto žinutes įvardina kaip vieną efektyviausių bendravimo su tėvais formų.

Elektroninio laiško privalumas tas, kad į tokį laišką paprastai tikimasi tėvų reakcijos. Atsakymai, pasiūlymai, komentarai rodo tėvų domėjimąsi vaiko ugdymo procesu, siekį bendrauti, bendradarbiauti (Monkevičienė O. ir kt., 2011, 117 p.).

Interneto vaidmuo šiandieninėje visuomenėje nemažas ir, neabejotinai, dar labiau didės. *Internetinė ikimokyklinio ugdymo institucijos svetainė, internetiniai forumai* (pvz., www.supermama.lt) bei kiti *socialiniai tinklalapiai* (pvz., www.vaikudarzai.lt) – yra ir bus labai reikšmingi informacijos šaltiniai (Ruškus J. ir kt., 2012, 70 p.). Šių bendradarbiavimo formų paskirtis padėti efektyviau spręsti bendras problemas, užduotis ir greičiau pasiekti tikslą (Chreptavičienė, Tautkevičienė, 2010) (<http://bendravimas-vertybe.lt> [2013 m. balandžio 26 d.]).

Filmuota medžiaga. Nėra nieko geriau už filmavimo kamera užfiksuotas akimirkas – vaikų ir tėvelių žaidimus, veiklos akimirkas. Šiais laikais, kai didelis tėvų užimtumas, toks informavimo būdas tėvams yra efektyviausias (Juodaitytė A., Gaučaitė R., Kazlauskienė A., 2009, 159 p.).

Yra išskiriamos ir kolektyvinės pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo formos. Viena iš dažniausiai autorių minimų kolektyvinių bendradarbiavimo formų yra *tėvų susirinkimai*, kurių metu pateikiama informacija tėvams ir drauge priimami svarbūs sprendimai ir susitarimai. Susirinkimai turėtų būti organizuojami taip, kad tėvai galėtų pailsėti nuo savo bėdų (susirinkimai galėtų būti pradedami socialiniais žaidimais, kurių metu galima atsipalaiduoti, nugalėti suvaržymus), o kartu sutelkti dėmesį į savo vaikų reikalus. Susirinkimų metu turėtų būti siekiama nuoširdaus bendradarbiavimo, nes tik tuomet galimi bendri sprendimai (Bužauskaitė E., 2011).

Atvirų durų dienos - tai specialiai pedagogų paskirtos dienos, kurių metu tėvai gali laisvai dalyvauti visame vaikų ikimokyklinio ugdymo įstaigos organizuojamame pedagoginiame procese. Šios dienos tėvams padeda susipažinti su vaikų gyvenimo sąlygomis įstaigoje, grupės aplinka, emociniu klimatu, auklėtojų darbo stiliumi, vaikų-pedagogų-tėvų tarpusavio santykiais (Kraujelienė, 2010) (Mažeikaitė A., 2011, 16 p.).

Tėvų dalyvavimas *bendruose tėvų ir vaikų renginiuose* – ypač vertinga patirtis. Tėveliai daugiau sužino apie ikimokyklinio (priešmokyklinio) amžiaus vaiko ugdymo ypatumus, artimiau susipažįsta su grupės pedagogu, išmoksta įvairių veiklų, kurias vėliau gali pratęsti ir namuose (Monkevičienė O., 2011, 118 p.).

Savanoriavimas (talkininkavimas), pasak A. Landsbergienės (2011), turėtų būti įtraukiamas į daugelį veiklų: švenčių organizavimą, pasiruošimą šventei, kiemo inventoriaus taisymą ir kt.

Tėvai, rengdamiesi šventėms, susidraugauja, stebėdami vieni kitų pasirodymus, palaiko, siūlo pagalbą. Vienaip ar kitaip prisidedami (įgyvendinant darželio tradicijas, jie tampa neatskiriama darželio bendruomenės dalimi (Bužauskaitė E., 2011).

Pedagogų, tėvų, ugdytinių bendros išvykos lavina visas vaikų kompetencijas, pagerina ugdymo kokybę, padeda vaikams pažinti artimą darželio aplinką, jos žmones, stiprina tėvų – ikimokyklinio ugdymo institucijos ryšius bei abipusį tėvų ir pedagogų pasitikėjimą (Monkevičienė O. ir kt., 2011, 126 p.).

Paskaitos tėvams. Tėvų švietimas suprantamas ne tik kaip dalyvavimas dialoguose ir gilinantis į vaiko ugdymo tikslus ir metodus, o labiau kaip tėvystės įgūdžių formavimas pedagogų iniciatyva (Ruškus J. ir kt., 2012, 70 p.).

Tėvų komitetai. Tėvų komitetas jungia ugdymo instituciją, ugdytinių tėvus, visuomenę ir padeda pedagogams geriau įgyvendinti ugdymo programas (Gražienė J., 2010, 11 p.).

Bendri projektai su tėvais. Tėveliai galėtų prisidėti prie projektų kūrimo. Projektai ar programos pirmiausia turėtų būti skirtos vaikų ugdymo klausimams spręsti, taip pat galėtų apimti ir kitus, pavyzdžiui, šeimos narių tarpusavio bendravimo, jų gerovės kūrimo gerinimo klausimus ar kt. aspektus (Monkevičienė O. ir kt., 2011, 126 p.).

Švietimo ir mokslo ministerijos leidinyje „Švietimo problemos analizė“ (2012, 1 p.) teigiama, kad ugdymo įstaigose dominuoja darbo su tėvais metodai ir formos, kurias mokslininkai vertina tik kaip kvietimą tėvams įsitraukti į savo vaikų ugdymą. Ar tėvai aktyviai įsitrauks į savo vaikų ikimokyklinės ugdymo įstaigos gyvenimą, vaikų ugdymo procesą, priklausys nuo to, kaip bus stengiamasi įveikti įvairius kliuvinius tėvų ir įstaigos bendradarbiavimo procese.

Tyrimo metodika

Tyrimo instrumentas. Empiriniam tyrimui atlikti pasirinktas anketinės apklausos metodas. Klausimynas savo turiniu buvo suskirstytas į nagrinėjamas sritis: respondentų demografinius duomenis, pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimą, bendruomeniškumo jausmo ugdymo būdus, kurių analizė leido atskleisti pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo aspektus, ugdant bendruomeniškumą vaikų darželyje.

Tyrimo imtis. Apklausoje dalyvavo 60 ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir 60 ugdytinių tėvų. Bendra tiriamųjų imtis 120 respondentų. Atrenkant imtį, panaudotas kiekybinio tyrimo netikimybinės patogiosios imties sudarymo būdas.

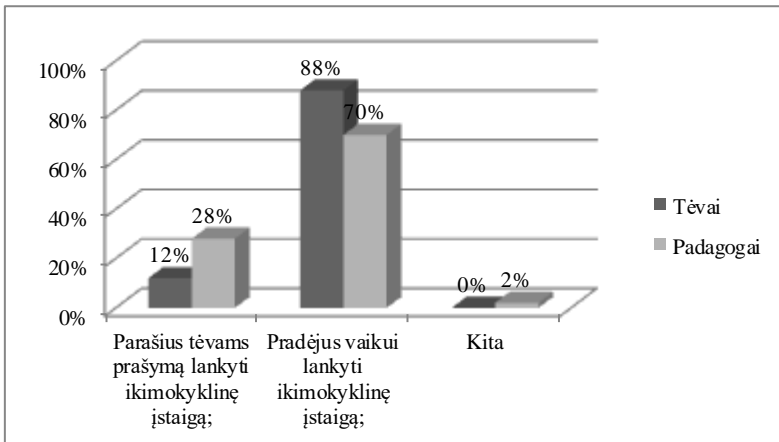
Tyrimo procesas. Duomenų rinkimas vyko 2014 m. gruodžio - 2015 m. sausio mėnesiais. Iš viso buvo išdalinta 120 anketų, iš kurių gražinta 120. Gražinimo rodiklis – 100 proc. Tyrimo procedūrą sudarė šie etapai:

- 1) mokslinės literatūros analizavimas;
- 2) anketos kūrimas;
- 3) tyrimo eiga;

4) tyrimo metu gautų duomenų apskaičiavimas ir analizavimas. Anketos respondentams buvo pateikiamos jiems patogių metu. Tyrimo rezultatai apdorojami statistine taikomąja programa „STATISTICA 17“.

Empirinio tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Siekiant atskleisti temą, pirmiausia norėta sužinoti, kada prasideda pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas (1 pav.).

1 pav. Pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo pradžia

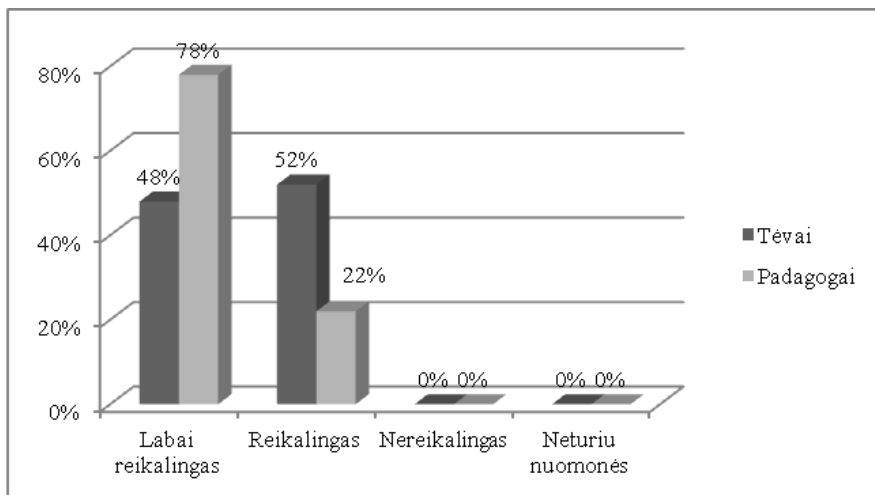
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis, 2015

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad didžioji dauguma tėvų (88 proc.) ir pedagogų (70 proc.), nurodė, jog jų bendradarbiavimas prasideda pradėjus vaikui lankyti ikimokyklinę ugdymo įstaigą. Beveik trečdalis pedagogų (28 proc.) bei penktadalis tėvų (12 proc.) nurodė, jog pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas prasideda tėvams parašius prašymą „Dėl vaiko priėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigą“.

Pasak J. Gedvilienės (2011, pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas turėtų prasidėti prieš vaikui pradėdant lankyti ugdymo įstaigą, bet, kaip matome iš gautų duomenų, dažniausiai pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas prasideda tik vaikui pradėjus lankyti ugdymo įstaigą.

Norint, kad tarp pedagogų ir ugdytinių tėvų vyktų glaudus bendradarbiavimas, labai svarbu suvokti bendradarbiavimo svarbą (2 pav.).

Didžioji dauguma pedagogų (78 proc.) ir mažiau nei pusė ugdytinių tėvų (48 proc.) mano, jog pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas labai reikalingas, o didžioji dauguma tėvų (52 proc.) - jog bendradarbiavimas tikrai reikalingas. Kad labai reikalingas pažymėjo mažiau nei pusė ugdytinių tėvų (48 proc.). Nei vienas pedagogas ar ugdytinio tėvas nepažymėjo, jog bendradarbiavimas nereikalingas ar kad neturi nuomonės šiuo klausimu.

2 pav. Bendradarbiavimo svarba

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis, 2015

Tėvų įtraukimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenimą, dėl kiekvienos šeimos išskirtinumo, sudėtingas procesas, todėl labai svarbu pedagogams ir ugdytinių tėvams naudoti lanksčias bendradarbiavimo formas. Dažniausiai naudojamos pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo formos pateiktos 1 lentelėje.

Dažniausiai naudojamos bendradarbiavimo formos

Eil. Nr.	Pedagogų bendradarbiavimo su tėvais formos	Tėvai	Pedagogai
1.	Tėvų susirinkimai	8%	37%
2.	Pokalbiai atvedant, pasiimant vaiką	47%	72%
3.	Atvirų durų dienos	3%	5%
4.	Skelbimų lentos	88%	85%
5.	Laiškai, rašteliai tėvams	2%	5%
6.	Padėkos šeimos nariams už paramą, pagalbą	22%	30%
7.	Talkininkavimas	5%	10%
8.	Tėvelių apsilankymai grupėje	10%	15%
9.	Vaikų darbelių parodėlės tėvams	67%	85%
10.	Bendri tėvų ir vaikų renginiai	40%	27%
11.	Bendros išvykos	3%	3%
12.	Atmintinės tėvams	5%	20%
13.	Pokalbiai (SMS žinutės) telefonu	3%	17%
14.	Elektroniniai laiškai	0%	8%
15.	Ugdomosios aplinkos kūrimas kartu su tėvais	0%	3%
16.	Tėvų komitetai	15%	22%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis, 2015

Skelbimų lentas, kaip dažniausią bendradarbiavimo formą, nurodė didžioji dauguma respondentų (85 proc. pedagogų ir 88 proc. tėvų), vaikų darbelių parodėles tėvams nurodė (85 proc. pedagogų ir 67 proc. tėvų), pokalbius atvedant, paimant vaiką (72 proc. pedagogų ir 47 proc. tėvų). Taip pat vieną iš dažniausiai naudojamų bendradarbiavimo formų pedagogai (37 proc. iš visų apklausoje dalyvavusių pedagogų) nurodė tėvų susirinkimus, o tėvai (40 proc. iš visų apklausoje dalyvavusių tėvų) bendrus tėvų vaikų renginius (tam pritarė ir 27 proc. pedagogų), taip pat trečdalis pedagogų (30 proc.) ir penktadalis tėvų (22 proc.) paminėjo padėkas šeimos nariams už paramą ir pagalbą. Penktadalis pedagogų (22 proc.) dažnai naudoja: tėvų komitetus, atmintines tėvams (20 proc.), pokalbius telefonu (17 proc.).

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai pedagogų ir ugdytinių tėvų naudojamos bendradarbiavimo formos yra: skelbimų lentos, vaikų darbelių parodėlės tėvams, pokalbiai atvedant, paimant vaiką, bendri tėvų vaikų renginiai. Taip pat vieną iš dažniausiai naudojamų bendradarbiavimo formų pedagogai nurodė tėvų susirinkimus.

Buvo svarbu sužinoti, kaip ugdomas tėvams bendruomeniškumo jausmas?

Bendruomeniškumo jausmo ugdymo būdai

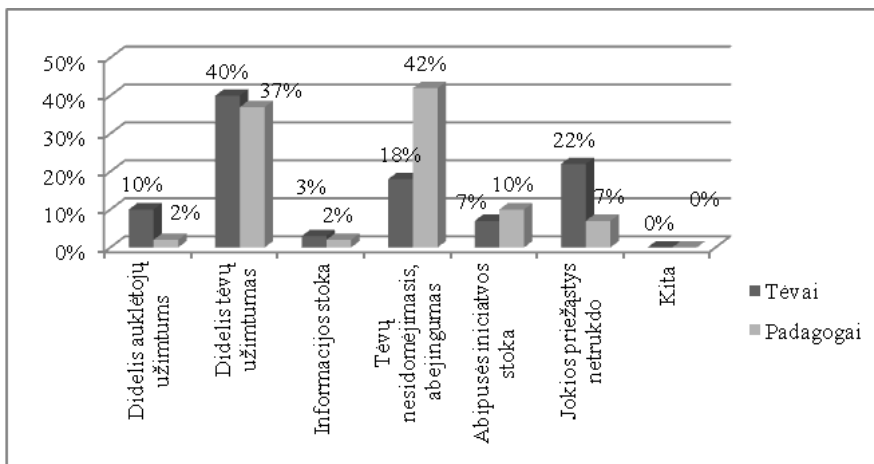
Eil. Nr.	Bendruomeniškumo jausmo ugdymo tėvams būdai	Tėvai	Pedagogai
1.	Aiškiai perteikiamos visos ugdymo įstaigos bei konkrečios grupės taisyklės	28%	43%
2.	Aiškiai išdėstoma darželio ugdymo kryptis, supažindinama su grupe, kurią lankys vaikas, auklėtoja ir tvarka	22%	43%
3.	Susitariama dėl to, kaip ir kada bus keičiamasi informacija apie vaiko raidą	18%	30%
4.	Kartu ieškoma netinkamo elgesio priežasčių ir galimų problemos sprendimų	47%	50%
5.	Skatinama, padaršinama, patariama, o ne kaltinama	25%	33%
6.	Pagiriama už gerą vaikų auklėjimą	45%	58%
7.	Aptariamos konkrečios poveikio priemonės	17%	25%

Saltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis, 2015

Kad aiškiai išdėstoma darželio ugdymo kryptis, supažindinama su auklėtoja ir tvarka nurodo net 43 proc. pedagogų ir 28 proc. tėvų. Tiek pat pedagogų (43 proc.) ir tik 12 proc. tėvų nurodo, kad aiškiai perteikiamos visos ugdymo įstaigos bei konkrečios grupės taisyklės. Pusė (50 proc.) pedagogų ir beveik tiek pat (47%) tėvų mano, kad kartu ieškoma netinkamo elgesio priežasčių ir galimų problemos sprendimų. Ketvirtadalis (25proc.) tėvų ir šiek tiek daugiau (33 proc.) pedagogų nurodo, kad skatinama, padaršinama, patariama, o ne kaltinama. Ir tik (15 proc.) tėvų teigia, kad yra aptariamos konkrečios poveikio priemonės.

Apibendrinant galima išskirti labiausiai naudojamus bendruomeniškumo jausmo ugdymo tėvams būdus kada: aiškiai perteikiamos visos ugdymo įstaigos bei konkrečios grupės taisyklės, aiškiai išdėstoma darželio ugdymo kryptis, supažindinama su grupe, kurią lankys vaikas, auklėtoja ir tvarka, kartu ieškoma netinkamo elgesio priežasčių ir galimų problemos sprendimų, pagiriama už gerą vaikų auklėjimą.

Kokios priežastys labiausiai trukdo aktyvesniam pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimui? (3 pav.) Kaip pažymėjo didžioji dauguma pedagogų (42 proc.) yra tėvų nesidomėjimas, abejingumas, o mažiau nei du penktadaliai pedagogų (37 proc.) - didelis tėvų užimtumas. Du penktadaliai tėvų (40 proc.) mano, jog didelis tėvų užimtumas, apie penktadalis (18 proc.) - tėvų nesidomėjimas, abejingumas arba jokios priežastys bendradarbiavimui netrukdo (22 proc.).

3 pav. Priežastys, labiausiai trukdančios aktyvesniam pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimui

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal tyrimo duomenis, 2015

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogų ir ugdytinių tėvų aktyvesniam bendradarbiavimui labiausiai trukdo didelis tėvų užimtumas ir tėvų nesidomėjimas, abejingumas.

Išvados:

1. Tėvų įtraukimas į ugdymo procesą dėl kiekvienos šeimos individualumo ir išskirtinumo - sudėtingas procesas, todėl svarbiausią vietą pedagogų ir tėvų bendrų uždavinių kontekste užima kuo įvairesnės ir lankstesnės bendradarbiavimo formos. Svarbiausia bendruomenės sudedamoji dalis yra žmonių tarpusavio santykiai, priklausymo grupei ir įsipareigojimo jai jausmas. Ryšių tarp bendruomenės narių stiprumas ir sudaro bendruomeniškumo jausmą, kurį galima apibrėžti ir kaip žinojimą, kad grupės nariai yra svarbūs vieni kitiems ir grupei, o įsipareigojimas vienas kitam patenkina jų poreikius.

2. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad tyrimo dalyviai suvokia bendradarbiavimo svarbą ir kad bendra veikla suartina tėvus, vaikus, pedagogus. Pedagogai, bendradarbiaudami su tėvais, dažniausiai naudoja individualias bendradarbiavimo formas, o ugdydami tėvų bendruomeniškumo jausmą naudoja paskatinimus, kartu ieško netinkamo elgesio priežasčių ir galimų problemos sprendimų. Bendruomenės vaidmuo yra nepaprastai svarbus vaiko raidai ir ugdymui, nes joje vyksta vaiko socializacija, jis gali stebėti suaugusiųjų elgesį ir mokytis iš jų, išmėginti naujus vaidmenis, įgūdžius ir žinias.

Literatūra:

1. Bakūnaitė, J. (2003). Ugdymo institucijos ir šeimos partnerystė – svarbus faktorius įgyvendinant priešmokyklinį ugdymą. Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė, p.16-17.
2. Bužauskaitė, E. (2011). Bendradarbiavimas su tėvais: kaip juos įtraukti į ugdymo procesą darželyje [interaktyvus]. Vilnius: [žiūrėta 2013 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt>.
3. Berns, R. M. (2009). Socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė. Kaunas: Poligrafija ir informatika, p.26-28.
4. Borisovienė, D. (2011). Pedagoginio bendradarbiavimo galimybės šiuolaikinėje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Žvirblių takas, Vilnius: UAB „Gimtasis žodis“. Nr. 5, p.8-12.
5. Čiuladienė, G.; Valantinas, A. (2012). Tėvų įtraukimas į vaikų ugdymą: ar tai problema Lietuvos mokyklose? [interaktyvus]. Vilnius:, [žiūrėta 2013 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: www.mruni.eu
6. Gedvilienė, J. (2011). Kaip tinkamai pasirinkti darželį [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt>
7. Gražienė, J. (2010). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas, tobulinant ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigų savivaldą [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt>
8. Grigaliūnienė, A.; Vaičiulienė, G.(2010). Bendradarbiavimas su šeima, siekiant ugdymo kokybės. Kaunas, p.202.
9. Kontautienė, R.(2010). Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p.25.
10. Landsbergienė, A. (2011). Dr. Austėja Landsbergienė: tėvų ir auklėtojų bendravimas gali lemti vaiko pažymius [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mususeima.lt>.
11. Monkevičienė, O. ir kt. (2011). Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Klaipėda: Klaipėdos banga, p.126.
12. Pūrienė, J. (2012). Tėvų informavimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Žvirblių takas, Vilnius: UAB „Gimtasis žodis“, Nr. 2, p.14-17.
13. Ruškus, J. ir kt. (2012). Ikimokyklinis priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje. Būklės ir galimybių tyrimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt>.
14. Valčiukienė, R. (2003). Tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas – sėkmingas vaikų ugdymas. Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė, p.202.
15. Zabulytė, V. (2003). Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas. Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė, p.32.

Santrauka
IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ PEDAGOGŲ IR UGDYTINIŲ
TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS: BENDRUOMENIŠKUMO UGDYMO
ASPEKTAS

Aniuta Varneckienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas ugdant bendruomeniškumą – tai darbas kartu siekiant bendro tikslo - sėkmingai užauginti vaiką, atsakingą asmenybę.

Spartėjant gyvenimo tempui, didėjant tėvų užimtumui, tėvai vis mažiau laiko skiria vaikams, jų ugdymui. Tėvams neįsitraukiant į ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenimą, nesidomint, ar mažai domintis vaikų pasiekimais, ugdymu, pedagogai negali tinkamai įgyvendinti savo iškeltų tikslų, sėkmingai ugdyti vaiko kompetencijų ir siekti ugdymo vienovės.

Tyrimas atliktas Klaipėdos m. vaikų ugdymo institucijose. Tyrime dalyvavo 120 respondentų. Iš jų 60 tėvų ir 60 pedagogų.

Dauguma tėvų pedagogo organizuojamoje veikloje užima pasyvaus stebėtojo vaidmenį, aktyviam pedagogų ir tėvų bendradarbiavimui labiausiai trukdo: tėvų abejingumas, nesidomėjimas vaiku bei didelis tėvų užimtumas. Sėkmingą pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą lemia – pedagogo noras bendradarbiauti su ugdytinių tėvais, draugiški pedagogų ir tėvų santykiai bei tėvų domėjimasis vaikų gyvenimu grupėje ir noras jame dalyvauti. Pedagogų praktikoje dažniausiai naudojamos individualios ir kolektyvinės bendradarbiavimo formos: skelbimų lentos, vaikų darbėlių parodėlės, pokalbiai atvedant, paimant vaiką, bendri renginiai, tėvų susirinkimai. Ryšių tarp bendruomenės narių stiprumas ir skatina bendruomeniškumo jausmą, kurį galima apibrėžti ir kaip žinojimą, kad grupės nariai yra svarbūs vieni kitiems ir grupei, o įsipareigojimas vienas kitam patenkina jų poreikius.

Pagrindiniai žodžiai: bendravimas, bendradarbiavimas, bendruomenė, partnerystė, sąveika.

Summary

THE COOPERATION OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTIONS TEACHERS WITH PARENTS OF THEIR PUPILS : A
COMMUNITARIAN ASPECT OF EDUCATION

Aniuta Varneckienė

Klaipėda State College of Applied Sciences

Pre-school education institution teachers' cooperation with parents of their pupils - is a work together to achieve a common goal - to successfully raise a child as a responsible person.

The accelerating pace of life and increasing busyness of parent's schedules usually means that parents are less capable of spending more time with their children and are less involved in their education. When parents do not involve themselves in the lives of the school, do not show at all or do not show appropriate interest in their child's achievements and education, teachers cannot properly fulfill their objectives and cannot

properly educate pupils to achieve unity in better school (learning) outcomes and development of effective communication skills.

Study was conducted in Klaipeda children educational institutions. Study involved 120 respondents. Including 60 parents and 60 teachers.

Most parents in activities organized by pre-school teachers take the role of passive observer. Parent's indifference, lack of interest in child, busyness of the schedules are the main barriers for successful cooperation between parents and teachers.

Successful teachers and parents cooperation most often is determined by teachers' willingness to cooperate with parents of their pupils, friendly relationship between parents and teachers, parents interest in children's' life in group and the desire to participate in it. For cooperation with their pupil's parents, teachers most frequently use such forms: conversations when a child is being picked-up and (or) being brought to the school, bulletin boards, children's crafts exhibitions for parents, joint events, parent-teacher meetings. Strength of communication between members of the community create a sense of togetherness, which can be defined as the knowledge that members of the group are important to each other and the group's commitment to one another and meet their needs

Keywords: communication, collaboration, community, partnership, interaction.

Trumpai apie autorius

Eil. Nr.	Pavardė Vardas	Institucija	Kontaktiniai duomenys
1.	Balčiuvienė Gitana	Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraitė“	8 699 40958 garfildux@gmail.com
2.	Bukauskienė Rūta	Klaipėdos valstybinė kolegija	861280351 preilabuk@gmail.com
3.	Ežerskienė Rima	Klaipėdos valstybinė kolegija	868771065 r.ezerskiene@kvk.lt
4.	Kinčiūtė Viktorija	Klaipėdos valstybinė kolegija	864314291 viktorijakin@gmail.com
5.	Klizaitė Jūratė	Klaipėdos valstybinė kolegija	861031681 klizaite@zebra.lt
6.	Kuprienė Laima	Klaipėdos valstybinė kolegija	8699 36355 l.kupriene@kvk.lt
7.	Linkuvienė Inga	Klaipėdos valstybinė kolegija	867106706 inga.linkuviene@gmail.com
8.	Norvilienė Aida	Klaipėdos universitetas	8 656 15640 aida.norviliene@gmail.com
9.	Rupkuvienė Silva	Klaipėdos valstybinė kolegija	868743361 s.rupkuviene@kvk.lt
10.	Ruškienė Irena	Klaipėdos valstybinė kolegija	867185949 irenaruskiene@gmail.com
11.	Sadauskienė Raimonda	Kauno kolegijos JVMF	868226389 raimonda.sadauskiene@go.kauko.lt
12.	Sandovienė Vaida	Klaipėdos lopšelis – darželis „Alksniukas“	861030116 vsandoviene@gmail.com
13.	Simanauskienė Danguolė	Kauno vaikų darželis „Raudonkepuraitė“	8 650 86055 dnguolesimanauskiene@gmail.com
14.	Slušnienė Giedrė	Klaipėdos licėjus	861284776 g.slusniene@kvk.lt;
15.	Stūronaitė Jolanta	Kauno kolegijos JVMF	861572723 jolanta.sturonaite@go.kauko.lt
16.	Tamašauskienė Rūta	Klaipėdos valstybinė kolegija	8 656 33 701 r.tamasauskiene@kvk.lt
17.	Tamuliavičiūtė Gabrielė	Rietavo lopšelis-darželis	gabitanu@gmail.com
18.	Tang Giedrė	Klaipėdos lopšelis-darželis "Bitutė"	865550133 giedre.tang@gmail.com
19.	Vaišvidienė Lina	Panevėžio lopšelis-darželis "Žvaigždutė"	861417256 lina.vaisvidiene@gmail.com
20.	Valaitienė Aurelija	Klaipėdos valstybinė kolegija	8659 85452 meaurelija@yahoo.com
21.	Varneckienė Aniuta	Klaipėdos valstybinė kolegija	8688 41475 aniutava@gmail.com

Ik-17 IKIMOKYKLINIS IR PRIEŠMOKYKLINIS UGDYMAS: SITUACIJA IR
VISUOMENĖS LŪKESČIAI – Klaipėda: „Klaipėdos valstybinė kolegija“, 2015 – 220p.

UDK 373.2(474.5)

ISBN 978-609-454-194-0

Redaktorė Rima Ežerskienė
Maketuotoja Margarita Maniušienė

Tiražas 50 egz. Užsakymo Nr. 10014317

Spausdino UAB „Vitae Litera“
Savanorių per. 137, LT-44146 Kaunas
Puslapis internete www.bpg.lt
El.paštas: info@bpg.lt